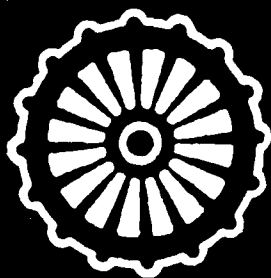

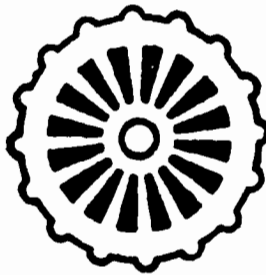
බුද්ධචර්යන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථාලා : 40

සුත්‍රාන්ත පිටකයෙහි

පෙටකොපදේසො

බුද්ධචර්යන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා : 40

සුත්‍රාන්ත පිටකයෙහි

35 වන ග්‍රන්ථය

පෙටකොපදෙසො

ලඬකා බොද්ධ මණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන්
මොල්ලිගොඩ ප්‍රවිච්ඡොදය පරිවේණාධිපති

රාජකීය පණ්ඩිත ලබ්බගම ලඬකානන්ද
මහානායක සචරියන් වහන්සේ විසින් කරනලද
පාඨශොධන පූර්ව සිංහල අනුවාදය

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය
විසින් සම්මතයි.

ප්‍රි. ව. 2550

ක්‍රි. ව. 2006

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 40

The Thirty-fifth Book in the
Suttanta-Pitaka
Khuddaka-Nikāya (19)

35

PETAKOPADESO

With the Sinhala translation & edition

by

The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Mahānāyaka Thero
Principal of Pravacanodaya Pirivena, Molligoda, Wadduwa

සුභ්‍යානනපිටකේ

පෙටකොපදේසො

සුත්‍රානනපිටකයෙහි

පෙටකොපදේශ

පටුන

CONTENTS

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය	...	...	..	...	xxi
සංඥාපනය	...	...	...	...	xxii
පාළි භෝගිය	...	...	...	...	xxxi
සංකේත නිරූපනය	...	...	...	...	xxxi
විසය සූචි	...	...	...	...	xxxi
පෙටකොපදෙස පෙළ හා සිංහල පරිවර්තනය	...	...	...	...	2 - 331
ආරාධිපාදනකමණිකා	...	...	...	...	333-342
සඤ්ඤනාමානුකකමණිකා	...	...	...	...	343-
විසෙසපදනුකකමණිකා	...	...	...	...	344-354

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදෙශක :

අග්ගමහාපණ්ඩිත බ්ලන්ගොඩ ආනන්දබෝධි මහානායක මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

සභාපති හා ප්‍රධාන සම්පාදක :

මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චනොදය පිරිවෙන් විහාරාධිපති ශ්‍රී මහා විහාරවංශාලඤ්ඤාර විමලකීර්ති ශ්‍රී ත්‍රිපිටකවාගීශ්වර, සාහිත්‍ය චක්‍රවර්ති ප්‍රච්චන විශාරද රාජකීය පණ්ඩිත ලබුගම ශ්‍රී ලභිකානන්ද - කෝට්ටේ ශ්‍රී කල්‍යාණී සාමග්‍රී ධම් මහා සභිසභායෙහි මහානායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

සම්පාදක :

කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනෙහි ආචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත, ශාස්ත්‍රපති, බෙල්ලන ඤාණවිමල නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කොළඹ මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනෙහි උප ප්‍රධානාචාර්ය, රාජකීය පණ්ඩිත, ශාස්ත්‍රපති, හැගොඩ බෙමානන්ද - බස්නාහිර පළාතේ ප්‍රධාන අධිකරණ සභිසභායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

මොරවුව - එගොඩඋයන (දකුණ) ශ්‍රී ජිනෙන්ද්‍රවෙන්‍යාරාමාධිපති, රාජකීය පණ්ඩිත නරමානේ බුද්ධරක්ඛිත ස්ථවිරයන් වහන්සේ

ලේකම් :

කොළඹ බෞද්ධාලෝක මාවතෙහි බෞද්ධාලෝක විහාරාධිපති, පණ්ඩිත දෙරගමුවේ සිරි ධම්මපාල - කොළඹ දිසායෙහි ප්‍රධාන සභිසභායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

පෙටකොපදෙස

සිංහල භාෂාව

පෙටකොපදෙස සංශෝධනය සඳහා මා මෙහෙයන ලද්දු මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනොදය පරිවේණාධිපති වැ වැඩවිසූ එල්ලාවල සිරි සංකිව්වාහිධාන නායක මාහිමියන් වහන්සේ යි. 1940 පමණ කාලයෙහි නායක මාහිමියන් වහන්සේ විසින් පෙටකොපදෙසය ඉදිරි කොට මුද්‍රණය කරවන ලෙස විධාන කරමින් බුරුම අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කළ පැරණි පොතක් ද සපයා දෙන ලද්දේ යැ. ඒ නියමය භාරගත් මා විසින් එවක පිරිවෙනේ උසස් පන්තියෙකැ ඉගෙනීම ලබමින් සිටි මහියඳිගණ ප්‍රදේශයෙහි — බරවර්දනාභය — විශාල ලේ විහාරාධිපති උඩ්ස්පත්තුටේ — සොමරන නායක ස්ථවිරයන්තුස සභායකොටගෙන බුරුමපොත සිංහල අක්ෂරයෙන් පිටපත් කොට ශෝධනය ආරම්භ කරන ලද්දේ යැ. මේ සඳහා අපට හමුවූයේ, 1909 වර්ෂයෙහි බුරුමරට භංසාවතීනගරයෙහිදී මුද්‍රණය කරවන ලද දෙෂ්ඨගණයෙන් දූෂිත වැ — හැම තැන්හි ව්‍යාකූල වැ — තුබූ ග්‍රන්ථය පමණෙකි.

අනතුරු වැ සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු පෙටකොපදෙසයක් ඇද්දැයි සෙවීමට මහත් පරිශ්‍රමයෙක යෙදුනෙමි. පෙටකොපදෙසය කුසගත්සභියේ අවසානයෙහි තිබියැ යුතු ග්‍රන්ථයක් හෙයින් පැරණි පුස්තකාලය බොහෝ ගණනෙකැ කුසගත්සභි විමසා බලන ලද්දේ යැ. අපට සමුද්‍ර කුසගත්සභි වැඩිගණනක් මැ වරියාපිටකයෙන් අවසාන වැ තුබූ අතර ඇතැම් කුසගත්සභියෙකැ අවසානයෙහි තෙත්තිප්පකරණය හා “අනාගත බුද්ධවංස” නම් නිබන්ධය ද දක්නට ලැබිණ. එහෙත් අපට හමු වූ කිසිදු කුසගත්සභියෙකැ පෙටකොපදෙසය දක්නට නොලැබිණ. එහෙයින් මහාවිහාරීය ආචාර්යවරයන් විසින් පෙටකොපදෙසය ත්‍රිපිට ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි ලා නොගිණුබව ද තෙත්තිප්පකරණය මෙන් ඉරුන්වයෙන් සලකා නැති බව ද නිගමනය කරන්නට සිදුවිය.

පසුවැ කිහිපතැනෙකැ — සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු පෙටකොපදෙසයක් ඇතැයි සැලකූයෙන්, පාන්දරේ වලපොල — “සද්ධර්මොදය” පිරුවන් විහාරස්ථානයට අයත් පුස්තකාලයෙහි තුබූ තෙත්තිප්පකරණය හා පෙටකොපදෙසය එක්කොට ලියනලද පුස්තකාලපොත ගෙනවුත් පරීක්ෂා කෙළෙමි. එය 1909 වැන්නෙහි බුරුමරට — භංසාවතියෙහි — මුද්‍රණය කළ පැරණි ග්‍රන්ථයෙන් පිටපත් කරන ලද්දක් විය. පිටුවක් පාසා ව්‍යාකූල වැ ගිය දෙෂ්ඨාල ගහන වූ ඒ ග්‍රන්ථයෙන් පෙටකොපදෙස ශෝධනයට කිසිදු පිටුවහලක් නොවී යැ.

රෝමන් අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කළ පෙටකොපදෙසයක් ඇත. එය අරබින්ද බරුවා (පී.එච්.ඩී.) මහතා විසින් 1949 වර්ෂයෙහි සංස්කරණය කරන ලදුවැ ලන්ඩන් නුවර පාලි පොත් සමාගම මගින් කොළඹ — ලේක්හවුස් ආයතනයෙහි ‘ලංකා ඩෙලිනිවුස්’ මුද්‍රණාලයේ මුද්‍රණය කරවන ලද්දේ යැ. ඒ මහතා කියන පරිදි ඔහුගේ සංස්කරණයට බුරුම අත්පිටපත් තුනක් හා සිංහල අක්ෂරයෙන් ලියැවුණු අත්පිටපතක් ද හමුවී ඇත. සිංහල අත්පිටපත අප මුලදී සඳහන් කළ — භංසාවතියෙහි මුද්‍රිත — පොතෙන් පිටපත් කරන ලද්දක් වියැයුතු යැ. ඊට වඩා පැරණි සිංහල පිටපතක් දිවයිනෙහි සුලභ නොවන හෙයිනි.

තමහට හමුවූ බුරුම හා සිංහල පිටපත් ඉතා ව්‍යාකූල බව ද පෙටකයෙහි උද්ධෘත පාඨවල මුල් පොත් ද සම්පූර්ණයෙන් සොයාගැනීමට නොහැකි වූ බව ද එහෙයින් මේ පොත ඔුද්ධ කිරීමේ වැයම අතහැර හැකි පමණින් සකසා මුද්‍රණය කරවූ බව ද හේ කියයි. මේ සැකැස්මේදී පෙටකොපදෙසයේ මුල් ස්වරූපය ද — එක්තරා ප්‍රමාණයකින් හෝ — ‘වෙනස් වූයේයැ’ යි නොකියැ හැකි ද ?

බුරුමරට — ඡවධසඛනිතිකාරකයන් විසිනුදු “දෙදහස්පන්සියවැනි — බුද්ධචර්යන්තිය” අනුස්මරණය සඳහා සිදුකළ ත්‍රිපිටක ශෝධනයෙහි ලා “පෙටක — ශෝධනය” ගැන උත්සුක වූ බවක් ද නොපෙනේ. ඒ තෙරවරුන් විසින් අරබන්ද බරුවා මහතාගේ සංස්කරණය මැ බුරුම අක්ෂරයෙන් මුද්‍රණය කරවා ඇතිබව කියැයුතු යැ. ව්‍යාකූලවැ ගිය වාක්‍යප්‍රදේශ හා උද්ධෘත “දේශනාපාලියෙහි” පවා ශෝධනයට නොපැමිණිතැන් ද පොත් දෙකෙහි මැ සමාන වැ එන හෙයින්. එහෙත් කිසි තැනකැ ඔුද්ධ කර ඇති බව ද කියැයුතු යැ.

(i) පදවිධානං ව ලක්ඛණං P. T. S. — පදවිධානො ව ලක්ඛණො ම. ඡ. සං.

(ii) පරිදයො P. T. S. — පරිළාහො ම. ඡ. සං.

(iii) අනියාතා P. T. S. — අභියාතා ම. ඡ. සං.

මේ එබඳු තැන් කිහිපයෙකි.

පෙටකොපදෙස ශබ්දර්ථ

සම්බුද්ධභාෂිත වූ පයඨාප්තියට භාජන වූයෙන් ‘ධර්මා’හිධර්ම චිත්තය’ — “පිටක යැ” යි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. පිටකයන්ගේ සංවර්ණතාව “පෙටකයැ” යි ද, පිටක සංවර්ණතාවට දක්වන උපදේශය “පෙටකොපදෙස නමැ” යි ද කියනු ලැබේ. තත් ප්‍රකාශක ග්‍රන්ථය ද උපවාර විසින් “පෙටකොපදෙස” නම් වී යැ.

පෙටකොපදෙස කතුවරයාගේ අභිමතාර්ථය ?

පෙටකොපදෙසය නොත්තිප්‍රකරණයට අනුව මැ සකස් වූ ග්‍රන්ථයෙකි. එහෙත් නොත්තිප්‍රකරණය විස්තර නොකළ ධර්ම කරුණු පිළිබඳ (වැඩි) විස්තර ඉදිරිපත් කිරීමට කතුවරයාණෝ විශේෂ අවධානය යොමුකරති.

1. ග්‍රන්ථය ආරම්භවනුයේ ද ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රාන්ත දේශනාවට විශේෂ විස්තර සපයමිනි. මෙහිදී — නවභිගසන්ත්‍ර සාසනයන් බුද්ධත්වයේ පටන් සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණය තෙක් ම — දේශිත හැම බුද්ධ චරිතයනුත් එහි අන්තර්ගතවන අයුරු පළමුවෙන් ම පැහැදිලි කරති.

2. නොත්තිප්‍රකරණයෙහි අවසන්හි දක්වෙන — සාසනපට්ඨානය වනාහී (1) සංකි ලෙසභාගීය සූත්‍ර යැ (2) වාසනාභාගීය සූත්‍ර යැ — ආදී “සූත්‍ර ධර්මවර්ග” දහසයක් (16) පිළිබඳවැ කෙරෙන විවරණයෙකි. පෙටකොපදෙස කතුවරයාණෝ “සාසනපට්ඨානය” ද්විතීය භූමිය වශයෙන් ගනිමින් “සූත්‍ර ධර්ම වර්ග” එකුත් පණසක් (49) පිළිබඳවැ විස්තර ඉදිරිපත් කරති.

3. (අ) කුසුස් (14) අධිවිධානයන් පිළිබඳ විස්තර දැක්වෙන කෘතිය (සුත්තාධිවිධාන) භූමිය.

(ආ) සුත්තා'ර්ථ විවරණය පිළිබඳ උපදෙස් දැක්වෙන " සුත්තවිවය " නම් වූ චතුත්ථ භූමිය.

(ඉ) " සුත්තත්ථ සමුවවය " නම් වූ ඡට්ඨ භූමිය.

(ඊ) සත්තම භූමියෙහි එන " පුඤ්ඤක ධර්ම " විස්තරය හා එහි මැ හමුවන —

(උ) ධ්‍යාන — භාවනා පිළිබඳ විශේෂ විස්තර කථාදිය — ද

පේටකොපදේසයට " විශේෂ වූ අංගයන් " වශයෙන් දැක්විය යුතු යැ.

මේ අනුව පේටකෝපදේසය ලියන ලද්දේ තෙත්තිප්‍රකරණයෙහි නො එන " ධර්ම — විස්තර " ඉදිරිපත් කරනු සඳහා යැ'යි කරනු ලබන නිගමනය ද සනාථ වෙයි.

ගත්කතුවරයාණෝ

තෙත්තිප්‍රකරණ ග්‍රන්ථාවසානයෙහි පැනෙන " එත්තාවතා සමත්තා තෙත්ති, යා ආයස්මතා මහා කච්චායනෙන භාසිතා, හඟවතා අනුමොදිතා —" යන පාඨයෙහිදී තෙත්තිසඨගාහක තෙරුන් විසින් තබනලද්දී සැලකෙන (සඨගභවාරයෙහි—), " මහා කච්චානෙන නිද්දිට්ඨා," (භාරවිහඬග වාරයෙහි) " තෙනාහ ආයස්මා මහා කච්චා නො —" ආදී පාඨයන්ගෙනු මෙම කෘතිය මහා කච්චායන මහ රහතන් වහන්සේ විසින් දේශිතව පැහැදිලි වේ. තෙත්ති — අටුවාහිදී එය මැ සනාථ කෙරෙයි. වැලිත් ඔබ වතාහි ගෞතම බුදුරජාණන් මහා ශ්‍රාවකවරුන් අතර — සංක්ෂිප්ත දේශනාවන් අර්ථ-වාක්‍යයන් විසින් සපුරා විභාග කිරීමෙහි සමර්ථයනට අග්‍රස්ථානලද (එතදග්ග පාළියට අනුව) දසවැනි තැනට නම සඳහන්වන මහරහතන් වහන්සේන් වෙති.

' පේටකෝපදේසය ' ද " මහා කච්චායන " නම් වූ මහ තෙරකෙනෙකුන්ගේ මැ කෘතියකි. ඒබව පේටකොපදේසයෙහි මැ—

" පේටකොපදේසෙ මහා කච්චායනෙන භාසිතෙ
අරියසඨවිජ්ජකාසනා නාම පඨම භූමි සමත්තා

(30 වැනි පිටුව)

නවද එහි මැ — පඤ්චම හා අට්ඨම භූමිවල —

" සුචිරස්ස මහා කච්චායනස්ස ජම්බුවනවාසිනො
පේටකොපදේසෙ භාරවිහඬගො නාම පඤ්චම භූමි සමත්තා — "

ආදී වශයෙන් දැක්වේ.

(144 වැනි පිටුව)

මෙහි එන " ජම්බුවන-වාසය " පිළිබඳ වැ පෙරවාද — සාහිත්‍ය කෘතිවල විස්තර නො පැනේ. තෙත්තිජ්ජකරණ කතුවරයාණන්ගේ පිළිගනු ලබන මහා කච්චායන මහ රහතන් වහන්සේ (දක්ෂිණා පථයෙහි—) අවන්තිදේශයේ බ්‍රාහ්මණ කුලපුත්‍රයාණ කෙනෙකි.

සම්බුද්ධපරිනිර්වාණයෙන් වසර 300කට පමණ පසුවැ රචිත කෘතියක් සේ සැලකෙන, සර්වාස්තිවාදීන්ගේ මහා අභිධර්ම ග්‍රන්ථය වශයෙන් ද පිළිගනු ලබන, " දෙතප්‍රස්ථානය " සම්පාදනය කළාහු ද " මහා කාතායායනිපුත්‍ර " නම්වූ මහතෙර කෙනෙක් වෙති. මෙම පේටකොපදේසය ද ඔබගේ මැ කෘතියක් විය නොහැකිද ? යි කෙනෙක් විමසති.

කතුවරයාණන් කවුරුන්වුව ද මෙම ග්‍රන්ථදෙක අතර ඇත්තේ දැඩි සමතාවයෙකි. ග්‍රන්ථදෙකේ මෑ ප්‍රධාන වශයෙන් විස්තර කරනු ලබන්නේ එක මෑ මාතෘකාවන් වේ.

- (i) සොළසභාර
- (ii) පඤ්ච නය හා
- (iii) අවධාරය මූලපද — ඒවායි.

(අ) සොළසභාරා නෙත්ති — පඤ්ච නය සාසනස්ස පරියෙට්ඨී
අවධාරය මූලපදා — මහා කච්චානෙන නිද්දිට්ඨා

(නෙත්ති ප්‍ර. 2 වන පිටුව)

සොළසභාරා නෙත්ති — පඤ්ච නයා සාසනස්ස පරියෙට්ඨී
අවධාරය මූලපදා — කච්චායන ගොත්ත නිද්දිට්ඨා

(පෙටකොපදෙය — 4 වන පිටුව)

(ආ) 'භාර විහඬි' නම් වූ පඤ්චම භූමියෙහිදී — පෙටකොපදෙය කතුවරයා

- (3) යුත්තිභාර
- (4) පදට්ඨානභාර
- (5) ලක්ඛණභාර හා
- (7) ආවට්ඨාරයන් — විස්තර කරනු වස්

පළමුවැ දක්වනුයේත් නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි — එම භාරයන් දක්වීම සඳහා එළ වූ ගාථාවන් මැ වේ.

(6) චතුබ්‍රහ්මභාර හා

(10) වේවචනභාර — දක්වීමට ද නෙත්තිප්‍රකරණ ගාථාවන් මැ මද වශයෙන් වෙනස්කොට දක්වයි.

(ඉ) අවධමභූමියෙහි උද්දන ගාථාවන්හි (328 පිටුව) පළමුවැ එන ගාථා තුන මැ නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි උද්දෙසවාරයෙහි එන (නෙත්ති ප්‍ර. 6 වන පිටුව) ගාථාවන් මැ වේ.

එහිමෑ අවසනැ දක්වෙන ගාථා පහ (5) මැ නෙත්තිප්‍රකරණයෙහි — නිද්දෙසවාරයෙහි — (නෙත්ති ප්‍ර. 10 පිටුව) දක්වෙන ගාථාවන් මැ වෙයි. මේවාහි ඇත්තේ ඉතා සුළු වෙනස්කම් පමණෙකි.

මේ අනුවැ පෙටකොපදෙය ආරම්භ වනුයේත් අවසන් වනුයේත් නෙත්තිප්‍රකරණය මැ ඇසුරු කරමින් බව මැනවින් පැහැදිලි වෙයි.

එහෙත්, මෙ ද 'විමැසියැ යුතුයැ' යි හනිමන :

නෙත්තිප්‍රකරණය ආරම්භ වනුයේ—

යං ලොකො පුරයනෙ — ස ලොකපාලො සද නමස්සති ව
තස්සෙ'තං සායනවරං — විදුහි නෙය්‍යං නරවරස්ස

යන නමස්සකාර ගාථාවෙකිනි. ඒ ගෞතම ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයාණන් වහන්සේ මැ වෙති.

පෙටකොපදෙශය ආරම්භ කරනුයේ මෙසේය :

“ නමො සම්මා සම්බුද්ධානං පරමත්ථස්සිනං
සිලාදිගුණ පාරමිපක්කානං — ” යනුවෙනි.

මෙහි නමස්කාරය බොහෝ බුදුවරුන්ට යැ.

තවද, මෙහි “ දස වක්ථුකා කිලෙසා ” — (268 පිටුව) පරම්පර පච්චය — සමනන්තර පච්චය (102 පිටුව) හා පරික්ඛාර භාරය (136 පිටුව) ආදී තැන්හි එන ධර්මිස්තර පාළි ත්‍රිපිටකාගත ධර්ම හා සැසඳියැයුතු. මෙම කරුණු ද සලකමින් ගත්කතුවරයාණන් විමැසියැයුතු යේ හඟිමිහ.

ග්‍රන්ථාගත කරුණු

පෙටකොපදෙශයෙහි භූමි (පරිච්ඡෙද) අටෙකි. මෙසේ යැ :

1. පඨමභූමි — අරියසච්චපක්කාසනා
2. දුතියභූමි — සාසනපට්ඨාන
3. තතියභූමි — සුක්කාධිට්ඨාන
4. චතුත්ථභූමි — සුක්කවිච්චය
5. පඤ්චමභූමි — භාරවිහඬග
6. ඡට්ඨභූමි — සුක්කත්ථසමුච්චය
7. සත්තමභූමි — භාරසම්පාත
8. අට්ඨමභූමි — සුක්කවෙගධරිය යනුවෙනි.

උද්දන ශාථා

මෙහි භූමියෙකැ අවසන්හි — එහි අන්තර්ගත ධර්ම කරුණු හෝ දේශනා පාඨ හා ශාථාවන් හෝ උද්දන ශාථා මගින් ද (නැවත) සංග්‍රහකොටැ දක්වා ඇත. (1) පඨම (2) දුතිය (3) තතිය (4) චතුත්ථ හා (8) අට්ඨම භූමිවලැ අගැ මෙබඳු ශාථාවන් පිළිවෙලින් 5 - 21 - 9 - 1 හා 8 බැගින් දක්වේ. එහෙත් ඇතැම් භූමියෙකැ මධ්‍යයෙහිද මෙබඳු (උද්දන) ශාථාවන් හමු වේ. දුතිය භූමිය (පෙටක — 56 පිටුව) එබඳු තැනෙකි.

මේ සියලු උද්දන ශාථාවන් ධර්ම සංග්‍රාහක තෙරවරුන්ගේ නිබන්ධන වියහැක. එහෙත්, ඇතැම් භූමියෙකැ — එනම්, (5) පඤ්චම (6) ඡට්ඨ හා (7) සත්තම භූමිවලැ උද්දන ශාථා නො පැනේ. ඒවා ගිලිහිගියා හෝ වියහැක. මෙසේ ගිලිහිගිය තැන් තවත් හමුවෙයි. 294 පිටුවෙහි එබඳු තැනෙක් හමුවෙයි. එසේමැ ආකුලවැ ගියතැන් ද වරෙක හමුවෙයි. 215 වැනි පිටුවෙහි එබඳු තැනෙක් ඇත. එමෙනි.

විමැසිය යුතු ස්ථාන

(අ) සත්තම භූමියෙහි (පිටු 302—304) එන “ සඬ්ඛිති සුත්තවණ්ණනා පාඨය ” කවර කරුණක් සඳහා දක්වන ලද්දේද ? යි අපැහැදිලි යැ.

(ආ) තොත්තිප්පකරණය මෙන් මැ පේටකොපදේශය ද සුත්‍රපිටකය මැ ගුරුකොටගත් බවක් පෙනේ. උභය ග්‍රන්ථයන්හි මැ එකසේ දක්වෙන අවධාරය මූලපද අතරෙන් නමයක් (9) අකුසලයන් වේ. මෙසේය :

1. නණ්භා	4. දෙයො	7. සුඛයඤ්ඤ
2. අවිජ්ජා	5. මොහො	8. නිරිවසඤ්ඤ
3. මොහො	6. සුභයඤ්ඤ	9. අත්තයඤ්ඤ

යනුවෙනි.

පෙරවාද - අභිධර්ම පිටකයෙහි දක්වෙන පරිදි කිලෙස (අකුසල) දයයෙකි. ධම්ම සංග්‍රහයෙහි (බු.ජ.මු. ධම්මසංග්‍රහය 458 පිටුව) දක්වෙන පරිදි ඒවා මෙසේය :

1. මොහො	4. මාන	7. ජීන
2. දෙයො	5. දිට්ඨි	8. උද්ධව
3. මොහො	6. විවිකිච්ඡා	9. අභිජික භා

10. අනොත්තප්ප යනුවෙනි.

පෙරවාද - අභිධර්ම පිටකයට අනුව " නණ්භා " හා ' මොහ ' යනු එක මැ වෛෂයික යෙකැ නම් දෙකෙකි. මේ අනුව " අකුසල මූල පද " දක්වීමෙහිදී - සුත්‍ර පිටකය පමණක් මැ ගුරුකොටගත් සේ යැ.

(ඉ) තවද, තොත්ති අටුවායෙහි " චුත්තඤ්ඤානං පෙටකෙ - : " යි

යන්ට ව සබ්බෙ භාර - සම්පත්තානා නයන්ති සුත්තන්ට.

බාඤ්ඡනවිධිපුත්තා - සා භූමි ' භාරසම්පාතො - '

යන ගාථාව පෙටකයෙහි කියනලද්දී පවසයි. එහෙත් අප හමුයෙහි ඇති පෙටකොපදෙය යන්හි මේ ගාථාව දක්නට නැත.

(ඊ) එසේමැ ' සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස, පටිපක්ඛො පිති ධ්‍යාපාදස්ස, විතක්තො ජීන ටිදධස්ස සුඛං උද්ධව'කුක්කුච්චස්ස, විචාරො විවිකිච්ඡායාති පෙටකෙ චුත්තං - " යි

(i) විනයවයකථා (91 වැනි පිටුව) යෙහි ද

(ii) විසුද්ධිමග්ග (104 වැනි පිටුව) යෙහි ද

දක්නට ඇත. එහෙත් අප හමුයෙහි ඇති පෙටකොපදෙයෙහි එය දක්නට නැත.

(උ) බුද්දක නිකායට අයත් - ධම්මපදයෙහි - මුල් ම ගාථාව මනොපුබ්බතමා ධම්මා - මනො සෙව්ඨා මනොමයා යනුවෙන් - හැමතැන්හි මැ - දැක් වේ. එහෙත්, පෙටකොපදෙයෙහි මෙය දැක්වෙනුයේ මෙසේ යැ :

මනො පුබ්බතමා ධම්මා - මනො සෙව්ඨා මනො ජවා යනුවෙනි.

(ඌ) සුත්තනිපාතයට අයත් - රතනසූත්‍රයෙහි - II වැනි ගාථායෙහි මුල්පද මෙසේ යැ :

කිඤ්චා'පි සො කම්මං කරොති පාපකං - යනුවෙනි මෙය පෙටකොපදෙයෙහි එනුයේ මෙසේ යි :

කිඤ්චා'පි සෙඛා'පි කරෙය්‍ය පාපං

මෙබඳු තැන් - තවදුරටත් - විමැසියැ යුතු සේ හඟිමහ.

1. පදම හැමි

පේටකොපදේශයෙහි පළමුවැ එනුයේ, “ අරිය සම්මප්පකාසනා ” නම් වූ පදමහමිය යි. තෙත්තිප්පකරණයෙහි මෙන් සංග්‍රහවාරයක් හෝ උද්දෙස — නිද්දෙස හා පටිනිද්දෙසවාර හෝ මෙහි නොමැත.

- (i) සොළසහාර
- (ii) පඤ්චනය හා
- (iii) අවධාරය මූලපද

නාම මාත්‍රයෙන් දක්වා, අනතුරුව ගෞතම ශාක්‍ය මුනින්ද්‍රයාණන් වහන්සේගේ මංගල ධර්මදේශනය වන “ ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රාන්ත දේශනය ” පසුබිමකොට, නවතිගසන්ද්‍රශාසනය මැ එහි බැස සිටුනා අයුරු පැහැදිලිකොට ඇත.

ධම්මචක්ක දේශනාත්තර්ගත චතුර්විධ ආයාස සත්‍ය ධර්මයන් හා ආයාසිථාර්ග්‍යභිගයන් වෙන් වශයෙන් විවිධ දේශනා පාඨ ගෙනහැර පාමින් විග්‍රහ කරනුයේ මෙයට අනතුරුව යැ. ආයාසසත්‍ය ධර්ම විග්‍රහයට මැ වෙන් වූ ‘ පදමහමිය ’ ද මෙතෙකින් සමාප්ත වේ.

2. දුතියහමි

දෙවන හමිය “ සාසන පට්ඨාන ” නම්. (1) සංකිලෙසභාගිය සූත්‍ර යැ (2) වාසනා භාගිය සූත්‍ර යැ — ඇ විසින් නගාගත් මාතෘකා පස් පණසකට (55) උදහරණ එලවමින් කරනු ලබන විස්තර කථා මෙහි දක්වේ.

එහෙත්, අවසන්හි දක්වෙන (50) සකච්චනාධිට්ඨානායැ (51) පරච්චනාධිට්ඨානායැ (52) සකච්චනාධිට්ඨාන හා පරච්චනාධිට්ඨාන යැ (53) කිරිය යැ (54) එල යැ (55) කිරිය හා එලය යැ යන මේ යය (6) නිදසුන් දක්වීමෙන් පටික්ඛිත්ත යැ.

3. තතියහමි

“ සුත්තාධිට්ඨාන ” තෘතීය හමිය වේ.

- (1) ලොභ
- (2) දෝස හා
- (3) මොහ යන — අකුසල චෛතසිකයන් හා
- (4) අලොභ
- (5) අදොස හා
- (6) අමොහ — යන කුසල චෛතසිකයන් ද
- (7) කාය
- (8) වාචා හා
- (9) මනෝ — යන ද්වාර ත්‍රය ද එසේමැ
- (10) සද්ධා
- (11) සති
- (12) විරිය
- (13) සමාධි හා

(14) ප්‍රඥා — යන පඤ්ච විධ වූ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් පිළිබඳව ද විස්තර කථා මෙහි දක්වේ. සූත්‍රපිටකාගත දේශනා පාඨ හා භාෂා ධර්ම නිදසුන් වශයෙන් ගෙනහැර පාමින් මෙසේ තුද්‍රස් අධිට්ඨානායන් විග්‍රහ කරනුයෙන් මමම හමිය ද “ සුත්තාධිට්ඨාන ” නම් වී යැ.

4. චතුස්ථභූමි

තථාගත ධර්මය මැනවින් විවරණයකොටැ — විභජ්‍යයකොටැ — පිරික්සා බැලියැ යුතු පිළිවෙළ පහදනු ලබනුයෙන් චතුස්ථ භූමිය “ සුත්තවිවය ” නම් වී යැ. වැලියු අකුසල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාතය මෙන් මැ කුසල ධර්මයන්ගේ වර්ධනය සිදුවන පිළිවෙලක් මේ සඳහා සුත්‍ර ධර්ම (බුදු දහම) හඳුනා ගැනීම සඳහා අයුරුක් දක්වමින් සතර මහා පදෙය පිළිබඳව ද කරනු ලබන විස්තර මෙහි දක්වේ. සුත්‍රපිටකාගත — ගොසාලකුපම සුත්‍ර යැ - මායුම් සඟියැ දෙවධාවිතක්ක සුත්‍රයැ ආදී නිදසුන් එළවමින් බුදුරජාණන්ගේ ධර්මය සෙස්සන් විසින් දක්වනවිටැ — එය සම්බුදු දහමට උචිත ද ? යි පිරික්සා බලමින් — සැයදෙන අයුරු මැ (අනුඥනය මැ) ගතයුතු පිළිවෙල පැහැදිලි කරනු වස් ‘ සුත්‍ර සංකරය ’ හා ‘ සුත්‍ර විවය ’ ද මෙහි දක්වා ඇත.

5. පඤ්චම භූමි

“ භාරවිහගිග ” නම් වූයේ පඤ්චම භූමිය යි. නොත්තිප්‍රකරණයෙහි එන සොළොස් වැදෑරුම් වූ භාරයන් මැ — එම පිළිවෙලට මැ — මෙහි දු විස්තරකොට ඇත.

නොත්තිප්‍රකරණ කතුවරයා පළමුවැ එක් එක් භාරය (2) නිද්දෙය වාරයෙහි —) ගාථාවෙකින් හඳුන්වමින් යලි (3) පටිනිද්දෙය වාරයෙහි මැ නිදසුන් ද දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. එහෙත් පෙටකොපදෙය කතුවරයා මෙම පිළිවෙත අනුගමනය කොට නැත.

මෙහි — භාරවිහගිග වාරයෙහි මැ — පළමුවැ ගාථාවකින් හඳුන්වමින් එතැනදී මැ නිදසුන් ද දක්වමින් විස්තරය ද සපයයි. මෙහිදී—

(3) සුත්තිභාර යැ

(4) පදවිධානභාර යැ

(5) ලක්ඛණභාරය හා

(7) ආවට්ටභාරයන්ගේ විග්‍රහය සඳහා යොදගෙනැ ඇත්තේ, නොත්තිප්‍රකරණය මේ සඳහා යොදගත් ගාථාවන් මැ වේ.

(1) දේශනාභාර යැ

(2) විවයභාර යැ හා

(16) සමාරොපනභාරය ද විග්‍රහකරනු වස් විශේෂ (වෙනස් වූ) ගාථා යොදගනියි.

(6) චතුබ්‍යුහ භාරය ද

(10) වෙවචන භාරය ද හඳුන්වනුයේ නොත්තිප්‍රකරණාගත ගාථාව මැ මද වශයෙන් වෙනස්කොටැ දක්වමිනි. මේ අතරැ — සෙසු භාරයන් හැඳින්වීමට ගාථා යොදගෙන මැ නැත.

6. ඡට්ඨභූමි

‘ සුත්තත්ථ සම්මවිවය ’ නමින් එනුයේ පෙටකොපදේශයෙහි ඡට්ඨභූමිය යි. මෙහිදී ධර්ම කරුණු සොළොසක් පිළිබඳව විස්තර එයි :

1. පඤ්චක්ඛන්ධා

2. අට්ඨාරය ධාතුයො

3. ද්විදසායනනානි
4. වන්තාරි අරියසව්වනි
5. යන්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා
6. අවිජ්ජා
7. විපල්ලාසා
8. සමපො
9. විපස්සනා
10. අලොභො කුසල මූලං
11. අද්දසො කුසල මූලං
12. අමොභො කුසල මූලං
13. වන්තාරි වක්කානි
14. එකාදස සීලමූලකා ධම්මා
15. වතස්සො අරියභූමියො හා
16. නව අනු පුබ්බසමාපත්තියො — යනු එම සොළොස් කරුණු වේ.

බුදුරදුන්ගේ ශාසනය තුන් පරිද්දකින් සංග්‍රහ වන බවත් ඒ (i) ස්කන්ධ (ii) ධාතු හා (iii) ආයතනයන්හි බවත් ආරම්භයෙහි මැ දැක්වේ. ඤාතුරුව ඉහත සඳහන් මාතෘකා වනට අනුව — සුත්‍රධර්මානුසාරයෙන් එක් එක් කරුණු පැහැදිලි කොට ඇත. නව අනුසූර්වසමාපත්තීන් පිළිබඳ ක්‍රම කීපයෙකින් කරනු ලබන විග්‍රහයෙන් ' ඡට්ඨභූමිය ' සමාජන වේ.

7. යන්තම භූමි

මෙහි විශාලතම පරිච්ඡේදය “ භාරයම්පාතභූමිය ” යි. මෙහිදී පළමුව එනුයේ ‘ යමථ හා විපස්සනා ’ භාවනාවන් පිළිබඳ ප්‍රකීර්ණක විග්‍රහයකි. 186 පිටුව පටන් 308 වැනි පිටුව තෙක් මැ — “ භාරයම්පාතභූමිය ” වෙයි.

පළමුව “ කාමෙසු යන්තා — කාම සංඛග යන්තා — ” ආදී ගය නගා ගෙනැ සොළොස් භාරයනට අනුව එය විග්‍රහකොට ඇත. මෙසේ “ දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති — ” යන ශාථා ධර්මයතෙක් සොළොස් විධ ධර්ම පාඨ සූත්‍රාන්ත දේශනයෙන් වෙන්කොට ගනිමින් එම ධර්ම පාඨතුලා සොළොස් වැදූරුම් භාරයන් බැස සිටුනා අයුරු පැහැදිලිකොට ඇත.

මෙහි එන මාතෘකා පාඨ මෙසේයි :

1. කාමෙසු යන්තා — කාම සංඛග යන්තා
2. ඵනොපුබ්බසිගමා ධම්මා
3. මහානාම යක්කස්ස යුත්ත
4. උද්ධං අධො සබ්බධිච්ඡපමුත්තො

5. සිලාහි හන්තෙ, කිමත්ටියානි, කිමානිසංසානි ?
6. යස්ස සෙලුපමං චිත්තං
7. ඉන්ද්‍රියභාවනා සුත්ත
8. ඡන්තමනි වස්සනි
9. තමො තමපරායනා සුත්ත
10. න තං දළභං ඛන්ධනමාහු ධීරා
11. යං චෙනෙති — යං චිකප්පෙති
12. අයං ලොකො සන්තාපජානො
13. එවමෙතං යථාභූතං — සම්පඤ්ඤාය පස්සතො
14. චන්තාරො පුග්ගලා අනුසොතගාමී
15. චන්තාරො ආනිසංසා සොනානුධනානං යාව දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිද්ධානං
16. දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨානිති — මොහු එමැ ධර්මපාදයෝ වෙති.

8. අට්ඨමභූමි

'සුත්තචෙතසිගිගිය' නමින් එනුයේ අට්ඨමභූමිය යි. නයසමුට්ඨානාය පළමුවෙන් ම දැක්වේ :

- (1) නන්දියාවට්ට
- (2) තිපුක්කල
- (3) සිහවික්කිළිත
- (4) දියාලොවන භා

(5) අභිකුය — යන පඤ්චවිධ වූ නය ක්‍රමයන් හඳුන්වාදෙමින් සුත්‍රධර්මයන්හි අන්තර්ගතවන ලිනාර්ථයන් පස් වැදෑරුම් වූ නය ක්‍රමානුසාරයෙන් නගාගන්නා පිළිවෙල නිදසුන් මගින් පැහැදිලි කොට ඇත. අනතුරුව අටළොස් මූලපදයන් පිළිබඳව නැවතත් කරනු ලබන විස්තරයෙන් පෙටකොපදෙය සමාජන වේ.

උපකාරා'නුස්මාති

"තථාගත ධර්මය" මැනවින් වටහාගනු පිණිස පරිශීලනය කළයුතු ග්‍රන්ථ අතර තෙත්තිපුකරණයට මෙන් මැ පෙටකොපදෙයට ද අති විශේෂස්ථානයක් හිමිවෙයි. විනයට්ඨ කථා — විසුද්ධිමග්ග ආදියෙහි පවා — මෙම පෙටකොපදෙය ගැන සඳහන් වන හෙයිනි. එහෙත් පෙටකොපදෙය (මැන භාගයෙහි-) දීර්ඝ කාලයක් ම ලක්දිවැ — ධර්මධරයන් අතර භාවිත වූ බවක් නම් නො පැනේ.

පෙටකොපදෙය සිය බසින් තබාලීමට වඩා අපට අතිශයින් ම ආයාසකර වූයේ, මෙහි පාඨ ශෝධනය මැ යි. නොයෙක් වර නොයෙක් තැනැ අවියත් ලේඛකයන් විසින් කරන ලද කළුෂයෝ ද එසේමැ අල්පශ්‍රැත ශෝධකයන් හෙලා දූ අප පාඨයෝ ද ග්‍රන්ථ යෙහි බහුල මැ වූහ. මේ හැම දුෂ්කරතා මැඩැපියා ඉමහත් පරිශ්‍රමයක් දරා — නිදර්ශිත මූල පාඨයන් ද සොයා යමින්, හැකිතරම් දුරට — අපට අවකාශ ලද පරිද්දෙන් පාඨ ශෝධනය හා අර්ථ ව්‍යාකෘතිය ද නිමහම් කළමහ.

මෙහි ශොධාපත්‍ර බැලීමාදී කායායන්හි දී ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයේ නියුතු — මොරටුව එශොඩලයන (දකුණ) — ශ්‍රී ජිනෙන්ද්‍ර චෛත්‍යාරාම පුරාණ විහාරාධිපති, අපගේ ධර්මාන්තේවාසී වූ රාජකීය පණ්ඩිත, නරමානේ — බුද්ධරක්ඛිත ස්ථවිරයන් ගෙන් ලද සහාය විශේෂයෙන් ම සඳහන් කරමිනි.

බුද්ධජයන්තී ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ පළකරවාලීමෙහි පූර්වනියෝජක වූ ලඩකා බෞද්ධ මණ්ඩලයට සමග්‍ර බෞද්ධ ලෝකයාගේ මැ ප්‍රශංසාව හිමිවිය යුතු යැ. ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට අනුග්‍රාහක වූ ශ්‍රී ලඩකාද්වීපයෙහි පූර්ණ විධායක බලධාරී ශ්‍රීමත් ආර්. ප්‍රේමදස ජනාධිපති උතුමාණන්ට අපගේ ගෞරව්‍යාදය පිරිනමමින් ශ්‍රී ලඩකා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජන රජයේ ගරු අධ්‍යාපන, සංස්කෘතික කටයුතු හා ප්‍රවෘත්ති අමාත්‍ය වී. ජ. මු. ලොකුබණ්ඩාර මැතිතුමාට ද, සංස්කෘතික කටයුතු පිළිබඳ රාජ්‍ය අමාත්‍ය ආර්. එම්. පී. බී. කවිරත්න මැතිතුමාණන් ඇතුළු අමාත්‍යාංශයේ නිලධාරී මහතුන්ට ද, රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපතිතුමාට හා එහි ත්‍රිපිටක මුද්‍රණකායායෙහි නියුක්ත සේවක මණ්ඩලයට ද ඉෂ්ටාශංසනය කරමිනි.

නරාගත ධර්ම ප්‍රවර්තක කුශලයෙන් හැම දෙන සුඛභාගී වෙත්වා! යි ආශංසනය කරමිනි.

ලබුගම ලඩකානන්ද මහානායක ස්ථවිර,
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සම්පාදක.

1990 ජනවාරි 01 ද,
මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනොදය පිරුවන්
විහාරස්ථානයේ දී යැ.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ ආ ඉ ඊ උ ඌ එ ඔ

CONSONANTS

ක	ඛ	ග	ඝ	ඞ
ච	ඡ	ජ	ඣ	ඤ
ට	ඨ	ඳ	ඳ්	ණ
ත	ථ	ද	ධ	න
ප	ඵ	බ	භ	ම

ය ර ල ව ස හ ළ ආ

ක	කා	කි	කී	කු	කූ	කේ	කෝ
ඛ	ඛා	ඛි	ඛී	ඛු	ඛූ	ඛේ	ඛෝ
ග	ගා	ගි	ගී	ගු	ගූ	ගේ	ගෝ

Conjunct - Consonants

කක	කඤ්ඤ	ත්‍ර	මම්ප්ප
කඛ	කඤ්ඤ	ද්ද	මබ්, මඞ්
කය	කඤ්ඤ	ද්ද්ද	මඞ්ඞ
කි	කඤ්ඤ	ද්ද	මම්ම
කච	කඤ්, ජ්	ඳ්, ඳ්	මඞ්ඞ
කඡ	කඤ්ඤ	ධ්ධ	ය්
කට	ට්ට	න්ත	ය්
කඟ	ඟ්, ඟ්	න්ත	ල්ල
කඝ	ඟ්ඳ්	න්ද	ල්
කඞ	ඞ්ඳ්	න්ධ	ල්
කණ	ණ්ණ	න්න	ව්
කඞ්	ඞ්	න්ත	ස්
කඞ්	ඞ්	ප්ප	ස්
කඞ්	ඞ්, ඞ්	ප්ප්	ස්
ව්	න්ත	බ්බ	ඞ්
ච්	න්ත	බ්බ්	ව්
ජ්	න්ත	බ්	ල්
ඡ්	න්ත	ම්ප	

ඞ ඞ් ඞ් ඞ් ඞ් ඞ් ඞ්

සමූහික නිරූපණය ABBREVIATIONS

අභිභූතනර නි.

ඉති. වු.

නෙතනි

ම.)
ම. ජ ස.)

සි. උ. පා.

සු. නි.)
සුතන නි.)

P.T.S.

— අභිභූතනර නිකාය

— ඉතිවුතනක

— නෙතනිපසකරණ

— මරම මරිත සංගිතිය සොධිත
පෙටකොපදෙසො

— උදන පාළි :
(බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව)

— සුතන නිපාත

— PĀLI TEXT SOCIETY

පෙටකොපදෙය - විෂය සූචි

			පිටුවකින
1. පදම් හැමි - අරියසවවසකායන	—	—	1 - 31
1. සොලස හාර,	—	—	4
2. පඤ්ච නය,	—	—	6
3. අව්භාරක මූලපද,	—	—	6
4. දුක්ඛ අරියසව්ව	—	—	10
5. දුක්ඛ සමුදයො,	—	—	14
6. දුක්ඛ නිරෝධො,	—	—	14
7. මග්ගො,	—	—	14
8. චන්තාරි අරියසව්වානි	—	—	16
9. අනුපාදිසෙසානිබ්බන්ධාතු	—	—	16
2. දුතිය හැමි - සංසන්තප්පකාන	—	—	32 - 79
3. තතිය හැමි -	—	—	80 - 97
4. චතුස්ස හැමි -	—	—	98 - 105
1. සුත්තවිවිසො,	—	—	98
5. පඤ්චම හැමි - භාර විහසින	—	—	106 - 145
1. දෙසනා හාරො,	—	—	106
2. විචයො හාරො,	—	—	108
3. සුත්ති හාරො,	—	—	116
4. පදධාන හාරො,	—	—	116
5. ලක්ඛණො හාරො,	—	—	118
6. චතුබ්බසො හාරො,	—	—	120
7. අවනෙයො හාරො,	—	—	122
8. විහතති හාරො,	—	—	126
9. පරිචක්ඛනො හාරො,	—	—	126
10. වෙච්චනො හාරො,	—	—	126
11. පඤ්ඤානති හාරො,	—	—	128
12. ඕතරණො හාරො,	—	—	128
13. තොවනො හාරො,	—	—	132
14. අභිධානො හාරො,	—	—	134
15. පරික්ඛාරො හාරො,	—	—	136
16. සමාරොපනො හාරො,	—	—	142

6. ජව්‍ය භූමි - සුනානාන්තරාමය -	—	—	146 - 179
1. පඤ්චකකි,	—	—	146
2. අර්ථාර්ථ වාතුයො	—	—	146
3. ආදර්ශනානානි	—	—	148
4. චතාරි අර්ථසම්මානි	—	—	148
5. සත්තනිස බොධිපක්කිකාමිම,	—	—	148
6. අපිජ්ජ,	—	—	154
7. විපල්ලාස,	—	—	154
8. සමපො,	—	—	158
9. විපස්සනා,	—	—	158
10. අලොභොකුසල්ලිලං	—	—	160
11. අදොසො කුසල්ලිලං	—	—	160
12. අමොහො කුසල්ලිලං	—	—	162
13. චතාරි චක්කානි	—	—	166
14. එකාදස සිලමුලකාමිමො	—	—	166
15. චතසො අර්ථභූමියො	—	—	166
16. නව අනුප්පබ්බ සමාපන්නියො	—	—	174
7. සත්තම භූමි - භාරසමපාන	—	—	180 - 307
1. පක්ඛණ්ණක නිද්දොසො	—	—	180
2. භාරසමපාන භූමි	—	—	186
8. අට්ඨම භූමි - සුනානානේභවනිය	—	—	308 - 331
1. නය සමුට්ඨානං	—	—	308

පෙටකොපදේසා

පෙටකොපදේශ

පෙටකොපදෙසො

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. පඨමභූමි

නමො සම්මාසම්බුද්ධානං පරමන්දරස්සනං
සීලාදිගුණපාරමිපාතනානං

1. දූවෙ හෙතු දූවෙ පච්චයා සාමකස්ස සම්මාදිට්ඨියා උපපාදයා :
පරතො ච භොසො සම්මානුසස්සී, අර්ඛත්තං ච යොනිතො මනසිකාරො.

2. තත්ථ භතමො පරතො භොසො : යා පරතො දෙසනා
ඕවාදො අනුසාසනී සම්මනථා සම්මානුලොමො. චිත්තාරි සම්මානි :
දුක්ඛං සමුදයො නිරෝධො මයොගා. ඉමෙසං චතුක්ඛං සම්මානං යා
දෙසනා සංකයානා විවරණං විහරණං උත්තානීකිරියා පකාසනා.
අයං වුච්චති සම්මානුලොමො භොතො'ති.

3 තත්ථ භතමො අර්ඛත්තං යොනිතො මනසිකාරො : අර්ඛත්තං
යොනිතො මනසිකාරො නාම : යො යථා දෙසිතෙ ධම්මෙ ඛණ්ඩා
අරමමණං අනභිනිගරිතා යොනිතො මනසිකාරො, අයං වුච්චති
අර්ඛත්තං යොනිතො මනසිකාරො. ඛං ආකාශො යොනිතො දෘශ්‍යො
විඤ්ඤානො.

යථා පුරිතො සුභෙති කථෙඨී විගතසෙසනහෙ සුක්ඛාය උත්තරාරණීයා
ඵලෙ අභිලක්ඛනං හබ්බො ජොතිස්ස අභිගමාය. ඛං ජාස්ස හෙතු :
යොනිතො අග්ගිස්ස අභිගමාය. ඵවමෙවතො යමිදං දුක්ඛසමුදයනිරෝධ
මග්ගානං අවිපරිත්තවිමුදෙසනං මනසිකාරොති. අයං වුච්චති අර්ඛත්තං
යොනිතො මනසිකාරො.

4 යථා නිස්සො උපමායො¹ සුබ්බෙ අයුත්තා ච අයුත්තසුබ්බා ච
පටිත්තති. 'යො හි කොපි කාමෙසු අවිත්තරාගො'ති -පෙ- දූවෙ උපමා
අයොනිතො කාමබ්බො පච්ඡමා යොනිතො වුත්තා.²

තත්ථ යො ච පරතො භොතො යො ච අර්ඛත්තං යොනිතො
මනසිකාරො ඉමෙ ඤො පච්චයා, පරතො භොතෙන යා උපපජ්ඣති
පඤ්ඤා අයං වුච්චති සතඥී පඤ්ඤා. යා අර්ඛත්තං යොනිතො
මනසිකාරෙන උපපජ්ඣති පඤ්ඤා, අයං වුච්චති චිත්තාමයි පඤ්ඤති.
ඉමා ඤො පඤ්ඤා වෙදිතබ්බා, පුරිමකා ච ඤො පච්චයා. ඉමෙ ඤො
හෙතු ඤො පච්චයා සාමකස්ස සම්මාදිට්ඨියා උපපාදයා.

1. උපමා - මජ්ඣං.

2. පච්ඡමාසු වුත්තං - මජ්ඣං.

5. තත් පරතො ශෝකයා සම්වානුසන්ධියා දෙධිතයා අත්ථං අච්ඡානනො අත්පට්ඨංවෙදී¹ හවිසානිති නොතං ධානං විජ්ජති, න ච අත්පට්ඨංවෙදී² යොනිසො මනසිකරියානිති නොතං ධානං විජ්ජති. පරතො ශෝකයා සම්වානුසන්ධියා දෙධිතයා අත්ථං විජ්ජනො අත්පට්ඨංවෙදී³ හවිසානි⁴ති ධානමෙතං විජ්ජති, අත්පට්ඨංවෙදී⁵ ච යොනිසො මනසිකරියානි⁶ති ධානමෙතං විජ්ජති. එය හෙතු එතං ආරම්භං එසො උපායො සාවකයා නිශ්ශාභයා නත්ථොද්දා.

6. සො 'යං න ච සුත්තයා අත්ච්ඡානනාය සහ සුත්තො, නාපි ශෝකානුයොගෙන. පරතො ශෝකයා අත්ථං අච්ඡානනො න සකකා, උත්තරිමත්තංවිමම, අලභිතොද්දානං අසිගනතුං, තසා නිබ්බ සිතු කාමෙන සුතමයෙන අත්ථං පරිසෙසිතබ්බං. තත් පරිසෙසනාය අයං අනුපුබ්බි⁷ හවිති : සෙ ලසභාරා, පඤ්ච නයා, අට්ඨාරස මූලපදානි.

තත්ථං අනුගීති : ³

- (1) යොලස භාරා නෙතති - පඤ්ච නයා සාසනයා පරිසෙවයි
අට්ඨාරස මූලපදා - කම්මායනගොතනන්දොට්ඨා.⁴

7. තත් කතමෙ යොලස භාරා :

දෙසනා විවයො සුතති පදට්ඨානො⁵ ලක්ඛණො⁶ චතුබ්බසො, අච්චො, විහතති පරිවත්තනො, වෙච්චනො, පඤ්ඤාති ඔතරණො, යොධනො, අට්ට්ඨානො, පරිකඛාරො සමාරොපනො, ඉමෙ යොලස භාරා :

තත්ථං අනුගීති :

2. දෙසනා විවයො සුතති - පදට්ඨානො ච ලක්ඛණො
චතුබ්බසො ච අච්චො - විහතති පරිවත්තනො,
3. වෙච්චනො ච පඤ්ඤාති - ඔතරණො ච යොධනො
අට්ට්ඨානො, පරිකඛාරො - සමාරොපනො යොලස.⁷

1 අත්පට්ඨංවෙදී - මජ්ඣං.

2 අනුපුබ්බි - මජ්ඣං, PTS..

3 උද්ගානාථා - මජ්ඣං, PTS..

4 මහාකම්මානෙතන්දොට්ඨා - නෙතති.

5 පදට්ඨානං - මජ්ඣං.

6 ලක්ඛණං - මජ්ඣං.

7 යොලසො - මජ්ඣං.

තත්ථ කතමෙ පඤ්ච නයා : නන්දියාවට්ටො, තීප්පකකිලො, සිහ විකකීප්පිතො, දිසාලොචනො, අඛකුසො'ති

තත්ථායං අනුගීති :

4. පථමො, නන්දියාවට්ටො - දුතියො ච තීප්පකකිලො
සිහවිකකීප්පිතො, නාම - තතියො හොති සො නයො,
5. දිසාලොචනමාහංසු - චතුර්තො නග ලඤ්ඡකො
පඤ්චමො, අඛකුසො නාම - සබ්බෙ පඤ්ච නයා'ගතා

තත්ථ කතමාති අට්ඨාරඝ මූලපදානි : අවිජ්ජා, තණ්හා, ලොභො දෙසො, මොහො, සුඛසංකය්‍ය, සුඛාසංකය්‍ය, නිව්චසංකය්‍ය, අතතසංකය්‍ය, සමප්ථො, විපක්ඛනා, අලොභො, අදෙසො, අමොහො, අසුභාසංකය්‍ය, දුක්ඛ සංකය්‍ය, අනිව්චසංකය්‍ය, අතතතසංකය්‍ය, ඉමානි අට්ඨාරඝ මූලපදානි. තත්ථ නව පදානි අකුසලානි, ඥාත සබ්බං අකුසලං සමොසරති. නව පදානි කුසලානි, යත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති.

කතමාති නව පදානි අකුසලානි යත්ථ සබ්බං අකුසලං සමොසරති : අවිජ්ජා - යාව අතතසංකය්‍ය, ඉමානි නව පදානි අකුසලානි, යත්ථ සබ්බං අකුසලං සමොසරති. කතමාති නව පදානි කුසලානි, ඥාත සබ්බං කුසලං සමොසරති : සමප්ථො - යාව අතතතසංකය්‍ය, ඉමානි නව පදානි කුසලානි, යත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති. ඉමානි අට්ඨාරඝ මූලපදානි.

තත්ථායං අනුගීති :

6. තණ්හා ච අවිජ්ජා'පි ච¹ - ලොභො, දෙසො, තප්ථව මොහො ච චතුරො' ච විපල්ලාසා - කිලෙසභුමි නව පදානි.
7. සමප්ථො ච විපක්ඛනා ච - කුසලානි ච යානි තිණ්ණි මූලානි යෙ 'පි ච සතිපට්ඨානා - ඉන්ද්‍රියභුමි නව පදානි, ²
8. ඤාති ච පදෙති කුසලං³ - ඤාති ච සුජ්ජති අකුසලං සබ්බං එතෙ නව මූලපදා - ගවිනති අට්ඨාරඝ පදානි.

ඉමෙසං අට්ඨාරඝකතං මූලපදනං යානි නවපදානි අකුසලානි, අයං දුක්ඛසමුදයො. යානි නවපදානි කුසලානි, අයං දුක්ඛනිරෝධ භාමිති පටිපදා. ඉති සමුදයස්ස දුක්ඛං එලං, දුක්ඛනිරෝධභාමිතියා පටිපදාය නිරෝධං එලං. ඉමානි චතතාරි අරියසම්මානි භගවතා, බාරාණසියං දෙසිතානි.

-
1. අවිජ්ජා - ම.
 2. චතතාරො - ම.
 3. අයංගාථා - මජ්ඣං, චතාකුලා දිසානි.
 4. සබ්බං කුසලං ඤාති පදෙති - ම.

තත් දුක්ඛස්ස අරියසම්මස්ස අපරිමාණාති අකුරුති පදති බ්‍යඤ්ඤාති ආකාරාති නිරුත්තරියො තිද්දො දෙයිතා, එතස්සෙවත්තස්ස සම්මාසනාය පකාසනාය විවරණාය විහජනාය උත්තානිකම්මාය පඤ්ඤපනායාති. යං එවං සබ්බෙතං සම්මානං. ඉති එකමෙකං සම්මං අපරිමාණෙති අකුරුපදබ්‍යඤ්ඤාආකාරනිරුත්තරියොදෙති පරියෙයි-
තබ්බං, තං ච අත්ථපුද්දත්තෙන පන අත්ථො බ්‍යඤ්ඤපුද්දත්තෙන බ්‍යඤ්ඤං.

යො හි කොථී සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා එවං වදෙය්‍ය : 'අහං ඉදං දුක්ඛං පට්ටකතං අඤ්ඤං දුක්ඛං පඤ්ඤපෙය්‍යාමි'ති. තස්ස තං වාචාවජ්ඣකමෙවස්ස, පුට්ඨතො ච න සම්පාසිස්සති, එවං සම්මානි.

යං ච රතති. හගවා අභිසම්බුද්ධො, යං ච රතති. අනුපාදය පරිනිබ්බුතො, එත්තත්තරෙ යං කිඤ්ථී හගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උද්දහං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්‍යුත්තමිමං වෙදලං, සබ්බං තං ධම්මවක්කං පවහතිතං න කිඤ්ථී බුද්ධිතං හගවත්තානං ධම්මදෙයනාය ධම්මවක්කතො බසිංඤා, තස්ස සබ්බං සුත්තං අරියධම්මෙසු පරියෙයිතබ්බං. තත් පරිගණනායා ආලොක-
සනාගාති¹ චත්තාරි ථාවරාති ඉමානි.

තත් කතමං දුක්ඛං : ජාති ජරා ව්‍යාධි² මරණං අබ්‍යුත්තෙන පඤ්චපාදකකිස්සා දුක්ඛා.

තත්ථායං ලක්ඛණතිද්දෙසො : පාඤ්ඤාවලක්ඛණං ජාති, පරිපාක-
ලක්ඛණං ජරා, දුක්ඛදුක්ඛාලක්ඛණං ව්‍යාධි, වුත්තිලක්ඛණං මරණං,
පිට්ඨප්පයොග්ගපරිණාමපරිත්තාපහලක්ඛණං සොකො ලාලාසහ-
ලක්ඛණං පරිදෙවො, කායසම්පිලනලක්ඛණං දුක්ඛං, විත්තසම්පිලන-
ලක්ඛණං දෙමහස්සං, විත්තපරිද්දනලක්ඛණං³ උපායාසො, අමනාප-
සමොධානලක්ඛණං අප්පිසසම්පයොගො, මනාපවිනාහාවලක්ඛණං
පිට්ඨප්පයොගො, අධිප්පායවිවත්තනලක්ඛණං අලාභො, අපරිඤ්ඤා-
ලක්ඛණං පඤ්චපාදකකිස්සා, පරිපාකවුත්තිලක්ඛණං ජරාමරණං,
පුත්තිපාඤ්ඤාවලක්ඛණං වුත්තපපතති,⁴ පටිසංඝිතඛිත්තනලක්ඛණං
සමුදයො, සමුදයපරිජහනලක්ඛණං නිරොධො, අනුත්තරසමුද්ධි-
ලක්ඛණං මග්ගො, බ්‍යාධිලක්ඛණං දුක්ඛං, සඤ්ඤානලක්ඛණං⁵
සමුදයො, නිශ්පාතකලක්ඛණං මග්ගො, සනතිලක්ඛණං නිරොධො,
අප්පට්ඨසංඝිතාවනිරොධලක්ඛණං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

1. පරිගණනාය - ම.

2. ආලොකසනාති - ම. ආලොකසනාති - PTS.

3. බ්‍යාධි - ම.

4. කිලෙසපරිද්දහන - ම. PTS.

5. වුත්තාපපතති - මජ්ඣ.

6. සඤ්ඤානෙන - ම.

දුක්ඛං ව සමුදයො ව, දුක්ඛං ව නිරෝධො ව, දුක්ඛං ව මග්ගො ව,
සමුදයො ව දුක්ඛං ව, සමුදයො ව නිරෝධො ව, සමුදයො ව මග්ගො ව,
නිරෝධො ව සමුදයො ව, නිරෝධො ව දුක්ඛං ව නිරෝධො ව
මග්ගො ව, මග්ගො ව නිරෝධො ව, මග්ගො ව සමුදයො ව, මග්ගො ව
දුක්ඛං ව.

තඤ්ඤිතානි සුත්තානි :

තත්ථ කතමො ජාති :*

1. ඥානෙකරතරිං පඨමං - ගබ්භෙ වසති මානවො,
අබ්භුට්ඨිතො ව සයාති¹ ස භවජං හ නිවහනති² ති

“අට්ඨමා ආනන්ද දුනුපපතියො” එකුත්තරිතො සුත්තං. අයං
ජාති.

තත්ථ කතමො ජරා :

2. අවරිත්ථා බ්‍රහ්මවරියං - අලභිං යොබ්බතො ධනං
ජණ්ණකොඤ්ඤා ව කියානති - ඛිණ්ණවෙජ්ච පලලලො.

“පඤ්ඤා පුබ්බනිමිත්තානි දෙවෙසු” අයං ජරා.

තත්ථ කතමො ව්‍යාධි :

3. සාමං තෙන කුතො රාජ - කුච්චි ජරායනති වෙදෙහි,
බතති ස කම්මසා ඵලො - ලොකො හ භි කම්මං පතයති.(?)

“තයො භිලානා” අයං ව්‍යාධි.

තත්ථ කතමං මරණං :

4. යථා³ පි කුමහකාරස්ස - කතං මතතිකහාජනං,
බුද්ධකං ව මහනතං ව - යං පකකං යං ව ආමිකං,
සබ්බං හෙදනපරියතනං - එවං මච්චාන ජිවිතං.

5. මමාසිතො පස්සථ එන්ද්‍රියානෙ
මච්චෙච අපොසාදකෙ ඛිණ්ණොතො,
එතච්චි දිස්වා අමමො වරොයා
භවෙසු ආසතතිකුබ්බමානො.

“උදකපපන සුත්තං” ඉදං මරණං.

තත්ථ කතමො සොකො :

6. ඉධ සොච්ඡි පෙච්ච සොච්ඡි
පාපකාරී උගගත්ථ සොච්ඡි,
තො සොච්ඡි තො විහඤ්ඤති
දිස්වා කම්ම කිලිට්ඨමත්තනො.

“නිඤ්ඤා දුට්ඨරිතානි” අයං සොකො.

1 සො යාති - මජ්ඣං, PTS, - සයති - ජාතක

* ඉදං, මජ්ඣං - PTS, පොත්තකෙසු නාථි

තත්ත කතමො පටිදෙවො :

7. කාලේසු භිංචි, පසුතා, පමුට්ඨා,
අවදුනියා තෙ ව්‍යමෙ නිව්ඨා,
දුක්ඛපතීනා පරිදෙවයනති
කිං සු හවිස්සාම ඉතො වුතාතෙ.

“කිස්සො ව්‍යමනිකො” අයං පරිදෙවො

තත්ත කතමං දුක්ඛං :

8. සතං අයි අයොතඛිකු - සබ්බෙ පච්චත්තවේදනා,
ජලිතා ජාතවේදව - අව්ච්ඡාංඝාමාකුලා.

“මහා වත යො පරිලාභො” සංයුත්තකෙ සුත්තං. සච්චාංයුත්තෙසු,
ඉදං දුක්ඛං.

තත්ත කතමං දෙමනස්ස :

9. සඛිකපෙට්ඨි පරෙතො යො - කපණො විය කුංඤ්ඤි,
සුචා පරෙසං නිශෙස්සං - මඛිකු භොති තථාවිධො.

“ඤාමෙ තපනීයං ධම්මා” ඉදං දෙමනස්සං.

තත්ත කතමො උපායාසො :

10. කම්මාරානං යථා උකකා - අනෙතා ඛිස්සති නො ඛති,
ඵවමි හදං මස්සං අනෙතා ඛිස්සති නො ඛති

“තයො අභි” අයං උපායාසො.

තත්ත කතමො අප්පියසම්පයොගො :

11. අයසාව මලං සමුට්ඨිතං - තභුට්ඨාය තමෙව ඛදති,
ඵවං අභිධොනවාරිතං - සාති කම්මාති භයනති දුක්ඛයං.

“ඤාමෙ තථාගතං අබ්බවික්ඛනති” ඵකුත්තරිසෙස සුත්තං දුක්ඛසු.
අයං අප්පියසම්පයොගො.

තත්ත කතමො පියවිපසයොගො :

12. සුපිනෙත යථාපි සඛිතං - පච්චිකුඤ්ඤා පුරිකො න පස්සති.
ඵවමි මම සිතං ජනං - පෙතං කාලකතං න පස්සති.

“තෙ දෙවො වචනධම්මං විදුතො තිති වාචාති අනුත්තරාසනති” අයං
පියවිපසයොගො.

යමපිච්ඡං න ලභති : “කිස්සො මාරධිතරො.”

13. තස්ස වෙ කාමයානස්ස - ඡන්දජාතස්ස ජනතුනො,
තෙ කාමො පරිභාසනති - සලලවිඤ්ඤාව රුඤ්ඤති.

“සඤ්චිත්තන පඤ්චපාදනකඛිකා දුක්ඛා”

1. සමුලකා - සුත්තනි.

2. ඵවං ඛිස්සති මෙ හදයං - සුචා තිබ්බත්තම්චූප්පං - ම.

3. පියාසිතං - ම.

4. කාලඛිකතං - ම.

14. චක්ඛුං' සොතං ව සංතං ව - ජිට්ඨා කායො තතො මහං,
එතෙ ලොකාමිහා හොරා - යථ සත්තා පුට්ඨජානා.

“පඤ්චමෙ හික්ඛවෙ ඛනිා.” ඉදං දුක්ඛං.

තථ කතමො ජරා ව මරණං ව :

15. අප්පං වත ජිවිතං ඉදං - ඔරං වස්සකතා'පි මිඤ්ඤි,
යො වෙ'පි අතිට්ඨ ජිවිතී' - අථ ඛො සො ජරතාපි මිඤ්ඤි.

“අත්තා සෙ කාලතතා.” අසංඝ්‍රතතකෙ පසෙහදිසංඝ්‍රතතකෙ
සුත්තං. අයං ජරා ව මරණං ව

තථ කතමො චුඤ්ඤි ව උපපතති ව.

16. සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති මරණන්තං හි ජිවිතං,
යථාකමමං ගමිස්සනති - පුඤ්ඤපාප' ඵලපගා.

අයං චුඤ්ඤි ව උපපතති ව.

ඉමෙහි සුත්තෙහි එකසද්ධෙහි ව අඤ්ඤති භවිවිධං සුත්තං තං
අනුපට්ඨෙහි ලක්ඛණතො දුක්ඛං ඤ්ඤා සාධාරණං ව අසාධාරණං ව
දුක්ඛං අරියසට්ඨං නිද්දිසිතඛං. යථාහි යථා අනුමිතඛං, ඛාන-
ණෙහි වා ඛානාරණං. ඉදං දුක්ඛං.

(2) තථ කතමො දුක්ඛසමුදයො :

17. කාමෙසු සත්තා කාමසංඛ්‍යාසත්තා
සඤ්ඤාජනෙ චජ්ජමපස්සමානා,
හ හි ජාතු සඤ්ඤාජනසංඛ්‍යාසත්තා
මිහං තරෙය්‍යං පුට්ඨං මහන්තං.

“චතතාරො අසවා” සුත්තං. අයං දුක්ඛසමුදයො.

තථ කතමො දුක්ඛනිරෝධො :

18. යමහි හ මායා වසනී හ මානො
යො විතලොහො අමමො නිරාසො,
පනුණ්ණකොධො' අහිනිබ්බුතතො
තො බ්‍රාහ්මණො තො සමණො ස හික්ඛු.

“ඤ්ඤා'මො හික්ඛවෙ විමුක්ඛතියො : රාහවිරාගො ව වෙතොවිමුක්ඛතී,
අවිජ්ජා'විරාගො ව පඤ්ඤා'විමුක්ඛතී”. අයං නිරෝධො.

තථ කතමො මෂගතා :

19. එතොව මග්ගො නත්ඤ්ඤා - දස්සනස්ස විසුද්ධියා,
එතං හි තුමො පටිපජ්ජ' - මාරස්සෙතං පමොහනං.

“සත්තී'මෙ හික්ඛවෙ බොජ්ඣංගියා.” අයං මග්ගො.

1. චක්ඛු - ම.
2. අථවාපි අතිට්ඨ ජිවිතං - මජ්ඣං. PTS.
3. මිඤ්ඤි - මජ්ඣං. PTS.
4. කාලඛතතා - ම. PTS.
5. අත්තකමම - ම. PTS.
6. පනුණ්ණකොධො - පිට්ඨකං,
7. අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො - මජ්ඣං. PTS.

තත්ත කතමානි වතතාරි අරියසව්වමානි :

20. යෙ ධම්මා හෙතුප්පහවා - තෙසං හෙතුං තථාගතො ආහ,
තෙසං ච යො නිරොධො - එවං වාදී මහාසමණෝ'ති.

හෙතුප්පහවා ධම්මා දුක්ඛං, හෙතු සමුදයො, යං භගවතො වචනං
අයං මග්ගො, තෙසං යො නිරොධො, අයං නිරොධො.

යෙ හි කෙම් සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අසාදානුපය්සිනො
විහරන්ති, කිලෙසා තණ්හා පවිඤ්ඤා තණ්හාපව්වයා උපාදානං - පෙ -
එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛිකිස්ස සමුදයො ගොති. තත්ත යං
සංයොජනං, අයං සමුදයො. යෙ සංයොජනියා ධම්මා, යෙ ච
සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සපායානා සම්භවන්ති, ඉදං දුක්ඛං. යා
සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු ආදීභවානුපය්සානා, අයං මග්ගො. පරිශුච්චති
ජාතියා ජරාය ව්‍යාධිති මරණෙන¹ සොකෙති පරිදෙවෙති, යාච
උපායාගෙති. ඉදං නිබ්බානං.

ඉමානි වතතාරි සව්වානි.

තත්ත කතමා අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාමානු :

21. අත්ඨකතස්ස න පමාණමඤ්චි (උපසිථාති භගවා)
යෙන නං වජ්ජි තං තස්ස නඤ්චි,²
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමුභතෙසු
සමුභතා වාදපථා'පි සබ්බෙවි'ති.

'සංසුතතනෙ ගොඨික සුතතං.'

අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාමානු.

ඉමානි අසාධාරණානි සුතතානි, යතිං යතිං සව්වානි නිද්දිට්ඨානි.
තතිං තතිං සව්වලකඤ්ඤානො ඕතාරෙත්වා අපරිමාණෙති බ්‍යඤ්ඤානෙති
සො අපේතා පරිගෙසිතබ්බො. තත්ත අත්ථානුපරිවතන්බ්‍යඤ්ඤානෙත සුත
බ්‍යඤ්ඤානුපරිවතන්අපේත තස්ස එකමෙතස්ස අපරිමාණානි
බ්‍යඤ්ඤානි ඉමෙති සුතෙතති යථානිකඛිකෙතති චතතාරි අරියසව්වානි
නිද්දිසිතබ්බානි. පඤ්චනිකායෙ අනුපට්ඨිතාති ගාථාති ගාථා අනුමිති-
තබ්බො. බ්‍යාකරණෙති බ්‍යාකරණං. ඉමානි අසාධාරණානි සුතතානි.

1. මරණෙති - මජ්ඣං.

2. මජ්ඣං PTS. - පොත්තකෙසු විසදිතා දිස්සති.

තෙසං ඉමා උද්දනගාථා :

- (1) යමෙකරතීං පථමං - අවිඤ්ඤාපපතියො,
අවිරිතා චුහමචරියං - පඤ්ච පුබ්බනිෂිත්තත්තං.
- (2) සාමං තෙන කුතො රාජ - තයො ඩිලානකාපි'ම්,
යථා'පි කුමහතාරස්ස - මමාසිකොදකප්පනං.
- (3) ඉධ සොචනී පෙච්ච සොචනී - තීණි දුච්චරිතානි ච,
කාමෙසු ඩිඤා පසුතා - යාචි තිස්සො විපතතියො.
- (4) සත්තං ආයි අයොසඬකු - පරිලාගො මහත්තරො,
සඬකපොති පරෙතො සො - තපනියා දුළචි තථා.
- (5) කම්මාරානං යථා උක්කා - තයො අග්ගි පකාසිතා,
අගතො මුලදුප්පන්නං - අබ්බකඛානං තථාගතෙ.
- (6) සුපිනෙන යථාපි සංගතං - තීව්ඨං දෙවානුසාසනං,
තිස්සො ච මාරධිතරො - සලලවිඤ්ඤා'ම් රුප්පති.
- (7) චක්ඛු සොතං ච ඝානං ච - පඤ්චකකිකා පකාසිතා,
අප්පං චිත ජීවිතං ඉදං - අයාතා මෙ මහලුමිතා.
- (8) සබ්බෙ සත්තා මරිය්ණනි - උපපතති චුති ච'යං,
කාමෙසු සත්තා සංයුතා - චත්තාරො පනාතවා.
- (9) යච්චි න මායා චිතති - දොමා චෙතොවිජ්ඣතතියො,
ථසො'ච මග්ගො නන්දසොදො - බොජ්ඣබ්බා ච සුදෙසිතා.
- (10) යෙ ධම්මා හෙතුප්පාදා - සංයොජනානුපසයිනො,
අන්ධභවස්ස න පමාණමපි - ගොඨිතො පරිත්ඛින්නො.

ඉමා දස තෙසං උද්දනගාථා.

තප්පිමානී සාධාරණානි සුත්තානි, යෙසු සුතෙත්තසු සාධාරණානි සච්චානි දෙසිතානි අනුලොමමපි පරිලොමමපි චෝදිස්සාකමපි තත්ථ අයං ආදී :

22. අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතානි භගවා,)
විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති,
ජ්ජායතිලෙපනං චුම් - දුක්ඛමස්ස මහබ්බතං.

තත්ථ යං අවිජ්ජා ච විවිච්ඡා ච අයං සමුදයො. යං මහබ්බතං ඉදං දුක්ඛං. ඉමානි දො සච්චානි දුක්ඛං ච සමුදයො ච.

“සංයොජනං සංයොජනියා ච ධම්මා”නි සංයුත්තකෙසු විත්ත සංයුත්තකෙසු බ්‍යාකරණං.

තත්ථ යං සංයොජනං, අයං සමුදයො. යෙ සංයොජනියා ධම්මා ඉදං දුක්ඛං, ඉමානි දො සච්චානි : දුක්ඛං ච සමුදයො ච.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං ච භිෂෝධො ච :

23. උච්ඡින්නභවතණ්හස්ස - සන්තප්පිතසස්ස¹ භික්ඛුනො,
වික්ඛිණෝ² ජාතිසංසාරො - නත්ථි තස්ස³ පුනබ්බවො.

තත්ථ යං චිත්තං ඉදං දුක්ඛං, යො භවතණ්හාය උපචේජ්ඤෙ අයං දුක්ඛනිරෝධො. “වික්ඛිණෝ ජාතිසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්බවො”ති තිඤ්ඤො. ඉමානි දො සම්මානි : දුක්ඛං ච භිෂෝධො ච.

“දො”මා භික්ඛවෙ විමුක්ඛනීයො : රාගවිරාගා ච චෙතොවිමුක්ඛි, අවිජ්ජාබ්බරාගා ච පඤ්ඤාවිමුක්ඛි.” තත්ථ යං චිත්තං, ඉදං දුක්ඛං. යං විමුක්ඛි, අයං නිරෝධො. ඉමානි දො සම්මානි : දුක්ඛං ච නිරෝධො ච.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං මග්ගො ච :

24. කුමභූපමං කායමිමං විදිකා
නගරූපමං චිත්තමිදං ධිපෙක්ඛා,
යොධෙථ මාරං පඤ්ඤාධුබ්බෙන
ජිතං ච රතෙන අනිවේසනො සිතා.

තත්ථ යො ච⁴ කුමභූපමො කායො යං ච⁵ නගරූපමං චිත්තං ඉදං දුක්ඛං, යං ‘පඤ්ඤාධුබ්බෙන මාරං යොධෙථා’ති අයං මග්ගො ඉමානි දො සම්මානි.

“යං භික්ඛවෙ න භූමාකං තා පජ්ඣති”⁶ තත්ථ යා පජ්ඣනා,⁶ අයං මග්ගො. යෙ තෙ ධම්මො අනත්තනිකා පභාතබ්බා, රූපං යාචි විඤ්ඤාණං, ඉදං දුක්ඛං. ඉමානි දො සම්මානි : දුක්ඛං ච මග්ගො ච.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං ච සමුදයො ච භිෂෝධො ච :

25. යෙ තෙච්ඡි සොකා පරිදෙව්වා ච,
දුක්ඛා ච ලොකසම්මං අනෙකරූපා,
පියං පටිච්ච පභවන්ති එතෙ
පියෙ අසන්තො න භවන්ති එතෙ.

තත්ථ යෙ සොකපරිදෙව්වා, යං ච අනෙකරූපං දුක්ඛං, යං පෙමතො භවති, ඉදං දුක්ඛං. යං පෙමං, අයං සමුදයො. යො ඡන්දරාගවිතයො පියස්ස අකිරියා, අයං නිරෝධො. ඉමානි තිණි සම්මානි.

1. නෙතතිච්ඡින්නස්ස - ම, PTS.

2. වික්ඛිණො - සුති.

3. නත්ථිති - ම. PTS.

4. යං ච - ම. PTS.

5. පජ්ඣිතබ්බං - ම.

6. යා සංයොජනා - ම.

භික්ඛුරුකො, පරිබ්බජකො පවෙච්ඡි : “භයං කතං පරං කත” නහි.
යථෙසා විමංසා, ඉදං දුක්ඛං. යා එතෙ ඥෙ අනෙත අනුපගම්ම
මජ්ඣිමා පටිපදා, අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යාච ජාතිපච්චයා ජරාමරණං,
ඉදම්පි දුක්ඛං ච සමුදයො ච. විඤ්ඤාණං නාමරූපං සලායතනං
එසො වෙදනා භවො ජාති ජරාමරණං, ඉදං දුක්ඛං. අවිජ්ජා සංඛාරා
තණ්හා උපාදානං, අයං සමුදයො. ඉති ඉදං ‘භයං කතං විමංසෙය්‍යා’ති
යං ච පටිච්චසමුප්පාදෙ දුක්ඛං, ඉදං දුක්ඛං එතො සමුදයො නිද්දිට්ඨො.
අවිජ්ජානිරොධා සංඛාරනිරොධො, යාච ච ජරාමරණනිරොධො’ති
අයං නිරොධො ඉමානි තිණ්හි සච්චානි : දුක්ඛං ච සමුදයො ච
නිරොධො ච.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං ච සමුදයො ච මග්ගො ච

26 යො දුක්ඛමඥානං යතො නිදනං
කාමේසු තො ජනතු කථං භාමෙය්‍ය,
කාමා හි ලොකෙ සංඛාරාභි ඤානා
තෙසං සනිමා විතයාය සිකෙති’ති

තත්ථ යො දුක්ඛමඥානං, ඉදං දුක්ඛං, යතො භවති අයං සමුදයො,
යං දිට්ඨං¹ යතො භවති යාච තස්ස විතයාය සිකං, අයං මග්ගො.
ඉමානි තිණ්හි සච්චානි.

“එකාදසංඛතතරෙසු ගොපාලකුපම” සුතං”.

තත්ථ යා ච රූපඤ්ඤානා² යං ච සලායතනං, යථා විණං පටිච්ජාදෙති,
යං ච තිත්ථං, යථා ච ලහභි ධම්මපසංභිතං උදාරං පිනිපාමොජ්ජං,
චතුර්ධං ච අත්තභාවතො චජ්ඣ, ඉදං දුක්ඛං. යාච ආසාදිකං සාටෙතා³
ගොති, අයං සමුදයො. රූපඤ්ඤානා⁴ ආසාදිකසාටනං,⁵ විණපටිච්ජාදනං,
පිටිඤ්ඤානා, ගොචරකුසලං ච, අයං මග්ගො අවසෙසා ධම්මා අජී
හෙතු, අජී පච්චයා, අජී නිස්සයා, සාවසෙසදෙසිනා අනෙකපුජා ච
කල්‍යාණමිත්තනාපච්චයා⁶ ධම්මා, පිටිඤ්ඤානා ච හෙතු ඉමානි තිණ්හි
සච්චානි.

තත්ථ කතමං දුක්ඛං ච මග්ගො ච නිරොධො ච :

27. සති කායගතා උපට්ඨිතා
ජසු එස්සායතනෙසු සංවුත්ථො,
සතතං භික්ඛු සමාභිතො
ජඤ්ඤා නිබ්බානමත්තනො.

-
1. සන්දිට්ඨං - ම.
 2. ගොපාලකොපම - ම. PTS.
 3. යාච රූපසංඤ්ඤානා - ම. PTS.
 4. සාරෙතා - ම. PTS.
 5. රූපසංඤ්ඤානා - ම. PTS.
 6. ආසාදිකසාරණං - ම.
 7. කල්‍යාණමිත්තනාපච්චයා - ම.

තත්ථ යා¹ ච කායගතා සතී, යං ච සද්‍රායගනං, සබ්බං චේතං දුක්ඛං. යා ච කායගතා සතී, යො ච සීලසංවරො යො ච සමාධි යන්තරා සතී, අයං පඤ්ඤාකකිකේයො. සබ්බමපි සීලකකිකේයො සමාධිකකිකේයො, අයං මග්ගො. එවං විහාරිතා ඤාතබ්බං නිබ්බානං, අයං නිරොධො ඉමානි තිණි සච්චානි :

සීලෙ පඨිට්ඨාය දො ධම්මො භාවේතබ්බො : සමථො ච විපස්සනා ච තත්ථ යො² චිත්තසහජාතා ධම්මො, ඉදං දුක්ඛං, යො ච සමථො යා ච විපස්සනා, අයං මග්ගො. රාගවිරාගා ච දේවොවිමුත්ති, අභිජජාතිරාගා ච පඤ්ඤාවිමුත්ති, අයං නිරොධො. ඉමානි තිණි සච්චානි.

තත්ථ කතමො සමුදයො ච නිරොධො ච :

28. ආසා පිහා වා අනිනන්දනා ච
අනෙකධාතුසු සරා පඨිට්ඨිතා,
අඤ්ඤාණමුලප්පහවා පජ්ජපිතා
සබ්බො මයා බ්‍යනතිකතා සමුලකා.

තත්ථ අඤ්ඤාණමුලප්පහවා³ ති පුරිමකෙති සමුදයො. සබ්බො මයා බ්‍යනති කතා සමුලකා⁴ නිරොධො. ඉමානි දො සච්චානි :

“ චතුත්තං ධම්මානං අනනුබොධා අපච්චෙධො ” විත්ථාරෙන කාතබ්බං. අරියස්ස සීලස්ස සමාධිනො පඤ්ඤාය විමුත්තිතා. තත්ථ යො ඉමෙසං චතුත්තං ධම්මානං අනනුබොධො අපච්චෙධො⁵, අයං සමුදයො. පච්චෙධො භවනේත්තියා, අයං නිරොධො. අයං සමුදයො ච නිරොධො ච.

තත්ථ කතමො සමුදයො ච මග්ගො ච :

29. යානි සොත්තානි ලොකසමිං (අජිතානි භගවා)
සතී තෙසං නිවාරණං,
සොත්තානං සංවරං බ්‍රුමි පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨරෙ.⁶

‘යානි සොත්තානි’ නි අයං සමුදයො. යා ච පඤ්ඤා, යං ච සතී නිවාරණං පිට්ඨානං ච, අයං මග්ගො. ඉමානි දො සච්චානි.

‘සඤ්ඤාතනිකං සුත්තං’ දලුතනෙමියානකාරො ඡහි මාසෙති නිද්දිට්ඨො. තත්ථ යං කායකම්මං සච්ඛිකං සද්දෙසං සකසාවං, යා සච්ඛිකතා සද්දෙසතා සකසාවතා, අයං සමුදයො. එවං චිචිකම්මං, මනෝකම්මං. යං කායකම්මං¹ අච්ඛිකං අද්දෙසං අකසාවං, යා අච්ඛිකතා අද්දෙසතා අකසාවතා, අයං මග්ගො. එවං චිචිකම්මං මනෝකම්මං. ඉමානි දො සච්චානි සමුදයො ච මග්ගො ච.

1 තත්ථ යං - ම.

2 ආසා ච පිහා - ම.

3. අනනුබොධො අපච්චෙධො - ම.

4. පිට්ඨරෙ - ම.

5. ‘යං කායකම්මං’ මජ්ඣං, උභයං.

තථ කතමො සමුදයො ච නිරොධො ච මග්ගො ච:

“නිසසිතස්ස චලිතං, අනිසසිතස්ස චලිතං. නච්චි, චලිතෙ අසති පස්සඤ්චි, පස්සඤ්චියා සති නති න භොති, නතියා අසති ආගති ගති න භොති, ආගතීගතියා අසති චුතුපපාතො න භොති, චුතුපපාතෙ අසති නෙවිධි න හුරං න උගස්මන්තරෙන එසෙවිනො: දුක්ඛස්සා”ති.

තථ ඤෙ නිස්සයා, අයං සමුදයො. යො ච අනිස්සයො, යා ච අනති අයං මග්ගො යා ආගතීගති න භොති, චුතුපපාතො ච, යො එසෙවිනො: දුක්ඛස්සා”ති, අයං නිරොධො. ඉමානි තිණ්ඤි සම්මානි.

“අනුපට්ඨිතකාය සති” -පෙ- යං විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං අයං සමුදයො, එකාදස¹ උපනිස්සයා විමුත්තිකො යාච උපනිස්සයසම්පදා² උපට්ඨිතකාය-සතියා විහරති. විලාසංවිරො තොසානියො³ භොති.

යං ච විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං අයං මග්ගො, යා ච විමුත්ති අයං නිරොධො. ඉමානි තිණ්ඤි සම්මානි, සමුදයො ච නිරොධො ච මග්ගො ච.

තථ කතමො නිරොධො ච මග්ගො ච :

30. සයං කතෙත කළෙමහ⁴

තෙහ අත්තනා අභිනිබ්බානගතො විනිණ්ණකංඤ්ඤා,

විහරිං ච ඤානා ලොකාමිං

තාච ඛිණ්ටුනබ්බවො ස භික්ඛු.

යං ‘කළෙමහ, අයං මග්ගො. යං ඛිණ්ටුනබ්බවො’ අයං නිරොධො. ඉමානි ඤෙ සම්මානි.

“පඤ්ච විමුත්තායතනානි, සත්ථා වා බම්මං දෙසෙති අඤ්ඤාතරො වා විඤ්ඤා සමුගම්මාරිති” විත්ථාරෙන කාතබ්බා. තස්ස අත්ථපට්ඨං-වෙදිස්සා⁵ පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස පිති ජායති, අයං නිරොධො. එවං පඤ්ච විමුත්තායතනානි විත්ථාරෙන. ඉමානි ඤෙ සම්මානි ; නිරොධො ච මග්ගො ච.

ඉමානි සාධාරණානි සුත්තානි. ඉමෙහි සාධාරණෙහි සුත්තෙහි යථානිද්දිවෙස්භි පටිවේධනො ච ලක්ඛණෙනා ච ඔත්තාරෙඤ්ඤා අඤ්ඤාති සුත්තානි නිද්දිසිතබ්බානි අපරිභාසෙනෙතනා⁶. ගාථාහි ගාථා අනුමිති-තබ්බා, බ්‍යාකරණෙහි බ්‍යාකරණං.

1. කායගතාසති - මජ්ඣං.
2. එකාරත - මජ්ඣං. PTS.
3. උපනිස්සයඋපසම්පදා - මජ්ඣං.
4. තොසානියො - මජ්ඣං.
5. කළෙමහ - මජ්ඣං.
6. අත්ථපට්ඨංවෙදිස්ස - ම.
7. අපරිභාසෙනෙතන - ම.

ඉමෙ ව සාධාරණා දසපරිවිසිකා එකො ව චතුකෙකා නිද්දෙසො සාධාරණො. අයං ව පඤ්ඤානිද්දෙසො. එකං පඤ්ච ජ ව සචෙතදෙසො සබ්බං. ඉමෙ දො පරිවජ්ජනා පුරිමකා ව දස, ඉමෙ ආදස පරිවිසිකා සම්මානි.

එකතාවතා සබ්බං සුතතං නත්ති නං බ්‍යාකරණං වා භාථා වා¹ ඉමෙති ආදසති පරිවිසිකෙති හ ඔතරිදාං, අපමතෙනන පරියෙයිනා නිද්දිසිතබ්බං.

තත්ථායං නබ්බෙපො : සබ්බං දුක්ඛං සත්තති පදෙති සමොසරණං ගච්ඡති. තතරෙති සහතති : අපමසමපයොගො ව පියවිපයොගො ව ඉමෙති දිගි පදෙති සබ්බං දුක්ඛං නිද්දිසිතබ්බං. තස්ස දො නිසංයා : කායො ව චිත්තං ව, තෙන ද්විවති “කායිකං දුක්ඛං චේතසිකං චෙ”ති නත්ති තං දුක්ඛං හ කායිකං ව, හ චේතසිකං, සබ්බං දුක්ඛං දාගි නිද්දිසිතබ්බං : කායිකෙන ව චේතසිකෙන ව, තිති දුක්ඛතාති සංඛතීතං : දුක්ඛදුක්ඛතාය සංඛාරදුක්ඛතාය විපරිණමදුක්ඛතාය. ඉති තං සබ්බං දුක්ඛං දාගි දුක්ඛතාති සංඛතීතං, ඉති ඉදං ව දුක්ඛං තිවිධං, දුච්චං දුක්ඛං කායිකං ව චේතසිකං ව, දුච්චං අපමසමපයොගො ව පියවිපයොගො ව, ඉදං සත්තවිධං දුක්ඛං.

තත්ථ භිවිධො : ඉද්දෙසො අවතුඤ්ඤා අපඤ්චමො.

තතමො භිවිධො : තණ්හා ව දිට්ඨි ව කම්මං ව.

තත්ථ තණ්හාව භවසමුදයො. කම්මං තථාතිබ්බතාසා ගිනපපණීතතා² අයං සමුදයො. ඉති යාපි භවගතිසු ගිනතා ව පණීතතා ව, යාපි තිති දුක්ඛතාති සංඛතීතා, යොපි දිගි මුලෙති සමුදානිතො අවිජ්ජාය නිද්විතසා භවගණ්හාසංයුතතසා සම්ඤ්ඤාණකො කායො, යොපි තිති දුක්ඛතාති සංඛතීතො.

තථා විපල්ලාසකො දිට්ඨි අවගන්තබ්බා³ යා සත්තවිධා⁴ නිද්දිසිතබ්බා එකො විපල්ලාසො තිණි නිද්දෙසගති වතනරි විපල්ලාසවජ්ජති.

තත්ථ තතමො එකො විපල්ලාසො : යො විපරිතයාහො⁵ පවිකෙට්ඨෙන ඔතරණං යථා ‘අනිච්ච නිච්චමි’ති විපරිතං ගණනාති. එවං වතනාරො විපල්ලාසා. අයමෙකො විපල්ලාසිගති සඤ්ඤා විතතං දිට්ඨි.

තතමානි වතනාරි විපල්ලාසවජ්ජති : කායො චේදනා විතතං ධම්මා.

එවං විපල්ලාසගතසා අකුසලං ව පවිඤ්ඤිති. තත්ථ සඤ්ඤා-විපල්ලාසො දෙසං අකුසලමුලං පවිඤ්ඤිති. විතතවිපල්ලාසො ලොභං අකුසලමුලං පවිඤ්ඤිති, දිට්ඨිවිපල්ලාසො මොහං අකුසලමුලං පවිඤ්ඤිති. තත්ථ දෙසසා අකුසලමුලාසා තිණි මිච්ඡතානි එලං : මිච්ඡාචාචා, මිච්ඡාකම්මකො, මිච්ඡාආජ්ජො. ලොභසා අකුසලමුලාසා තිණි මිච්ඡතානි එලං : මිච්ඡාසංඝසො, මිච්ඡායාමො, මිච්ඡාසමාති.

1. භාථා විය - ම.
2. ගිනපපණීතතා - ම.
3. අවගන්තබ්බා - PTS.
4. යා සත්තවිධා - PTS.
5. විපරිතයාහො - ම.

මොහොස අකුසලමූලයෝ දො මිච්ඡන්තානි එලං : ඡිව්ඤ්චි ව මිච්ඤ්චි ව.
එවං අකුසලං සහෙතු සප්පවයං විපල්ලාසා ව පව්වයො. අකුසල-
මූලානි සහෙතු, එතෙයෙව පටිපකෙඛන අඤ්ඤා අනගිකා දරීති
පව්වයෙති නිද්දිසිතබ්බා. නිරොධෙ ව මග්ගෙ ව විපල්ලාසමුපාදය
පරතො¹ පටිපකෙඛන.²

තත්තිමා උඤ්ඤාගාමා :

- (1) අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො - චිත්තං සංයෝජනමපි ව,
යා උච්ඡින්නාභවතණ්හා - දොඩා වෙව චිත්තනියො.
- (2) කුමහුපමං කායමීමං - යං න භූමිහාකං ජහාම,
සෙ කෙච්ඡි සොකා පරිදෙවා³ - තිබ්බරුකො⁴ ව සයං කතං.
- (3) දුක්ඛං දිට්ඨි ව උපන්නං - යං ව නොපාලකුපමං,
සති කායගතා මාත්‍ර - සමිථො ව විපය්‍යනා.
- (4) ආසා පිහා ව අභිනන්දනා ව - චතුක්ඛමතනුබොධනා,
යානි සොතානි ලොකසම්මං - දමනතෙමියානිකාරො.
- (5) යං නිසීදිතස්ස චලිතං - අනුපට්ඨිතකාය සති,⁵
සයං කතෙහ සම්මෙහ⁶ - විමුක්තායතනෙති ව.

පෙටකොපදෙසෙ මහාඝමවායනෙන භාසිතෙ
අරියසම්මසකාසනා නාම පඨමාද්ධි සමන්තා.

-
1. පරිතො - PTS.
 2. පටිපකෙඛන වතයො, - මජ්ඣං.
 3. සපච්ඡින්නා - PTS.
යා පච්ඡින්නා - මජ්ඣං.
 4. සොකපරිදෙවා - මජ්ඣං, PTS.
 5. තිබ්බරුකො - PTS.
 6. කායගතා සති - මජ්ඣං.
 7. සයං කතෙහ සම්මෙහ - මජ්ඣං PTS.

2. දුතියගුමි

තත් තතමං සාසනපට්ඨානං :

1. සංකිලෙසභාගියං සුතනං, 2. වාසනාභාගියං¹ සුතනං, 3. නිබ්බට්ඨාගියං සුතනං, 4 අසෙබ්බාගියං සුතනං, 5. සංකිලෙසභාගියං ච වාසනාභාගියං ච², 6. සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බට්ඨාගියං ච, 7. සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බට්ඨාගියං ච අසෙබ්බාගියං ච, 8. වාසනාභාගියං³ ච නිබ්බට්ඨාගියං ච, 9. ආණ්ඩු, 10. එලං, 11. උපායො, 12. ආණ්ඩු ච එලං ච, 13. එලං ච උපායො ච, 14. ආණ්ඩු ච එලං ච උපායො ච, 15. අස්සාදො, 16. ආදිනවො, 17. නිස්සරණං, 18. අස්සාදො ච ආදිනවො ච, 19. අස්සාදො ච නිස්සරණං ච, 20. ආදිනවො ච නිස්සරණං ච, 21. අස්සාදො ච ආදිනවො ච නිස්සරණං ච, 22. ලොකිකං, 23. ලොකුතතරං, 24. ලොකිකං ච ලොකුතතරං ච, 25. කමං, 26. විපාකො, 27. කමං ච විපාකො ච, 28. නිද්දිට්ඨං, 29. අනිද්දිට්ඨං, 30 නිද්දිට්ඨං ච අනිද්දිට්ඨං ච, 31. ඤාණං, 32. ඤෙය්‍යං, 33. ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච, 34. දස්සනං, 35. භාවනා, 36. දස්සනං ච භාවනා ච, 37. විපාකකමං, 38. භ විපාකකමං, 39. නෙව්විපාක-න විපාකකමං, 40. සකච්චනං, 41. පරච්චනං, 42. සකච්චනං ච පර-ච්චනං ච, 43. සකච්චනං, 44. ගම්මානිච්චනං, 45. සකච්චනං ච ගම්මානිච්චනං ච, 46. එවො, 47. අනුඤ්ඤා, 48. පටිකක්ඛනං, 49. අනුඤ්ඤා ච පටිකක්ඛනං ච, 50. සකච්චනං, 51. පර-ච්චනං, 52. සකච්චනං, 53. කිරිසං, 54. එලං, 55. කිරිසං ච එලං ච.

[තත්, සකච්චනං, පරච්චනං, සකච්චනං ච පරච්චනං, කිරිසං, එලං, කිරිසං ච - ඉමානි ඡ පටිකක්ඛනානි.]

(1) තත් තතමං සංකිලෙසභාගියං සුතනං :

1. කාමඤ්ඤා ජාලසංස්පර්ශනා - භණ්ණාඤ්ඤාදිනා,
පමත්තබ්බානා⁴ බ්බා - මච්ඡා ච කුමිනාමුඛො,
ජරාමරණමනෙතනි - චචෙජා ධර්මකොච මාහරං.
“පඤ්ඤාමෙ හිතබ්බෙ නිවරණා”.

(2) තත් තතමං වාසනාභාගියං සුතනං :

2. මනොප්පබ්බතං ධම්මං - මනොසෙට්ඨං මනොමයං,
මනසා චෙ පසන්නෙතන - භාසනි වා කරොති වා,
තනො නං සුබ්බෙතනි - ඡායාච අනපායිනි.

සංසුතතතෙ සුතනං:⁴ මහානාමස්ස සකකස්ස ඉදං භගවා සකානං කපිලවත්ථුමනි භගවෙර නගවිජාරෙත, සඤ්ඤාපිලපටිභාවිතං විතතං භාවඤ්ඤා පටිභාවිතං තං නාම පච්ඡිමෙ කාලෙ.[?]

1. වොදනභාගියං - නෙතනි
2. අසෙබ්බාගියං - මජ්ඣං, PTS.
3. පමත්තබ්බානා - ම. PTS.
4. සුතනං - මජ්ඣං, PTS.

(3) තථ්ථ කතමං නිබ්බන්ධනායං සුතතං :

3 උඬං අධො සබ්බධි විපච්ඡායො
අභමහමස්මිති අනානුපසයි,
එවං විද්දතො උදතං ටි ඔඝං
අභිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්බවාය.

“කිමච්ඡියාති. හතොත කුසලාති පිලාති” අනුදෙස පුට්ඨති සථාරං.

(4) තථ්ථ කතමං අසෙඛනායං සුතතං :

4. යස්ස සෙලුපමං චිත්තං - සීතං නානුපකම්පති
චිරතතං රජනියෙසු - කොපනෙයො න කුප්පති,
යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං - කුප්පො නං දුක්ඛමෙසුභිති.

“අයසමා මං හතොත සාරිපුතො අයඡ්ඡ අපච්ඡිකාඡ්ඡ
චාරිකං පක්ඛනො” සාරිපුතස්ස බ්‍යාකරණං කාතබ්බං. “යස්ස
නුභ හතොත කායෙ කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස” විථාරෙන
කාතබ්බං.

(5) තථ්ථ කතමං සංකිලෙසනායං ච වාසනානායං ච සුතතං :

5. ඡන්තමිතිවස්සති - විචටං නාති වස්සති,
තස්ම ඡන්තං විචරෙථ - එවං තං නාතිවස්සති.

“ඡන්තමිතිවස්සති”ති සංකිලෙසො, “විචටං නාතිවස්සති”ති වාසනා,

“තමොතමපරායනො”ති විථාරෙන. තථ්ථ යො ච තමො යො
ච තමපරායනො, අයං සංකිලෙසො. යො ච ජොති, යො ච
ජොතිපරායනො, අයං වාසනා.

(6) තථ්ථ කතමං සංකිලෙසනායං ච නිබ්බන්ධනායං ච සුතතං :

6. භ තං දල්භං බක්ඛනමාහු සිරා
ඤ්ඤසං දරාජං බබ්බජං ච*
සාරතතරතතා මඤ්ඤානලෙසු,
පුතෙතසු දරෙසු ච යා අපෙක්ඛා.

7. එතං දල්භං බක්ඛනමාහු සිරා
ඕභාරිතං සිචිලං දුපඤ්ඤාචං,
එතමි ඡෙත්තාන පරිබ්බජනති*
අනපෙක්ඛිතො කාමසුඛං පභාය.*

1. පිලාති නුඛො හවිනති කිමච්ඡියාති - මජ්ඣං.

2. සාරිපුතො නාම හවො ථෙරස්සඤ්ඤාතරො යොමං අයඡ්ඡ
මජ්ඣං.

3. යස්ස නුභ හතොත කායගතාසති අනුපට්ඨිතා අස්ස අබ්‍රහ්මිකතා -
මජ්ඣං.

4. දරාජපබ්බජඤ්ඤා - මජ්ඣං.

5. විජනතිධරා - ජ තත.

*. මජ්ඣං. - පොඤ්ඤා උභයං.

“න තං දළභං ඛිකිනමාහු ධිරා -පෙ- පුත්තෙහසු දුරෙසු ව යා අපෙකති” අයං සංකිලෙසො. “එතථි ඡෙත්වාන පරිබ්බජන්ති අනපෙකතිනො භාමසුඛං පභායා”ති අයං නිබ්බෙධො.

“යං චෙතසිතං පකපපිතං අනුසස්සතං යා ව නාමරූපස්ස අවකක්කන්ති හොති”, ඉමෙහි චතුහි පදෙහි සංකිලෙසො. පච්ඡිමකෙහි චතුහි නිබ්බෙධො.

(7) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියං ව නිබ්බෙධභාගියං ව අසෙඛභාගියං ව සුත්තං :

8. අයං ලොකො සත්තාපජානො
ඵස්සපරෙතො රොදං¹ වදති අත්තනො,
යෙන යෙන හි මඤ්ඤති
තතො තං භොති අඤ්ඤථා.

9. අඤ්ඤථාභාවි භවතතො ලොකො
භවිපරෙතො භවිමෙවාහිනඤ්ඤති,
යදහිනඤ්ඤති තං භසං
යස්ස භායති තං දුක්ඛං.

භවිවිපභානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති.

යෙ හි කෙච්ඡි සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා, භවෙන භවස්ස විප්ප-
මොක්ඛමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිප්පසුත්තා භවස්සා²ති වදුමි.

යෙ වා පන කෙච්ඡි සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා, විභවෙන භවස්ස
නිසාරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිස්සවා භවස්සා³ති වදුමි, උපට්ඨි හි⁴
පටිච්ච දුක්ඛද්දං සමෙහාති.

සබ්බුපාදනකතයා නන්ති දුක්ඛස්ස සමහරො,

ලොකමිමං පස්ස, පුථු අවිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූතරතං භවා,
අපරිච්ඡිත්තං.⁵ යෙ හි කෙච්ඡි භවා, සබ්බධි සබ්බත්තතාය,⁶ සබ්බෙ තෙ
භවා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා⁷ති.

10. ඵච්චමෙන යථාභූතං - සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො,
භවතණ්හා පහියති - විභවං නාහිනඤ්ඤති.

සබ්බසො කණ්හානං ඛයං - අසෙසවිරාගතිරොධා නිබ්බානං.

11. තස්ස නිබ්බුතස්ස හික්ඛුනො
අනුපාද සුනබ්බවො, න භොති,
අඤ්ඤතො මාරො විජිත්තසඛිගාමො
උපට්ඨගා⁸ සබ්බභවාති තාදි⁹ති.

1. රොගං - උදන, මජ්ඣං.

2. [උපට්ඨං - උදන.
උපට්ඨං හි - මජ්ඣං.

3. පරෙතා භූතා භූතාරතා භවා අපරිච්ඡිත්තා - මජ්ඣං.

4. සබ්බත්තතාය - මජ්ඣං.

5. උපෙට්ඨගා - මජ්ඣං.

“අයං ලොකො භනතාපජානො” යාව “දුක්ඛ”න්ති අයං තණ්හා-සංකිලෙසො.

(යං පුනග්ගහණං) යෙ හි කෙව් සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා, භවෙන භවස්ස විප්‍රමොක්ඛමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිජ්ජාතා, භවස්මා’ති වදාමි, යෙ වා, පභ කෙව් සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා, විහවෙන භවස්ස නිස්සරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිස්සවා, භවස්මා’ති වදාමි. අයං දිට්ඨිසංකිලෙසො.

තං දිට්ඨිසංකිලෙසො ච තණ්හාසංකිලෙසො ච උභයමේතං සංකිලෙසභාගිසං.¹

(යං පුනග්ගහණං) භවවිප්‍රභානාය ඛො පනිදං බ්‍රහ්මවරිතං වුස්සති.” යාව “සබ්බපාදානකම්‍යා නන්ති දුක්ඛස්ස සමග්ගො,” “සබ්බසො තණ්හාසං ඛයා අසොසවිරාගනිරොධො නිබ්බානං..” ඉදං නිබ්බෙධි-භාගිසං.

“තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො” යාව “උපච්චගා, සබ්බගවානි තාදි”ති ඉදං අසොඛනාගිසං.

“චත්තාරෙ පුග්ගලා : අනුසොතගාමී සංකිලෙසො, සීතභෙතා ඵ පටිසොතගාමී ඵ නිබ්බෙධො, ඵලෙ තිට්ඨති’ති අසොඛගුමි.

(8) තත්ථ කතමං විසංඝාතාගිසං ච නිබ්බෙධිගාගිසං ච සුත්තං :

12. දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බන්ති
සංසමනො වෙරං න විෂති,
කුසලොච් ජහාති පාපකං
රුගදොසමොඝකම්‍යා ස නිබ්බුතො’ති.

“දදතො පුඤ්ඤං පටිබ්බන්ති සංසමනො වෙරං න විෂති”ති වාසනා, කුසලොච් ජහාති පාපකං රුගදොසමොඝකම්‍යා ස නිබ්බුතො’ති නිබ්බෙධො.

“සොතානුබ්‍රෙක්ඛා’ ධම්මෙසු වච්ඡා පරිච්ඡෙදෙසු මනසානුපෙක්ඛි-තෙසු දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිතෙසු පඤ්චානිසංඝා පාටිකඛ්‍යා : ඉධෙකච්චස්ස ඛත්‍රසුත්තා ධම්මා භොනති ධනා’ වච්ඡා පරිච්ඡා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිතා, සො සුඤ්ඤානො ඝට්ඨෙතො, වායමනො.’ දිට්ඨිච්ච ධම්මෙ විසෙසං පට්‍යොති. නො චෙ දිට්ඨිච්ච ධම්මෙ විසෙසං පට්‍යොති, ගිල නො පට්‍යොති නො චෙ ගිලානො පට්‍යොති, මරණ-කාලායමසෙ පට්‍යොති. නො චෙ මරණකාලායමසෙ පට්‍යොති, දෙවතුතො පාපුණාති. නො චෙ දෙවතුතො පාපුණාති, තෙන ධම්මරුගෙන නාය ධම්මනඤ්ඤා පට්ඨෙකබොධං පාපුණාති.

1. සංකිලෙසො - ම. PTS.

2. පාඨො’යං මජ්ඣං, ව්‍යාකුලො දිස්සති.

3. ගතෙසු - මජ්ඣං, PTS.

4. ධානා අපඤ්චිතා - මජ්ඣං, PTS.

5. වායාමනො - ම.

තඤ්ඤාං දිට්ඨං වා මෙව පාපුණාති, අයං නිබ්බන්ධො. යං සම්පරායෙ පට්ටෙකබ්බොධිං පාපුණාති, අයං වාසනා.

ඉමානි සොළස සුත්තානි සබ්බසාසනං අභිගණ්හනො නිවර්තනී, ඉමෙහි සොළසති සුත්තෙහි නවවිධො සුත්තනො විහතො හවතී. සො ව පඤ්ඤාචරො නො දුපපඤ්ඤාය, සුත්තස්ස නො අසුත්තස්ස, අකම්මස්ස විහාරිස්ස.

පඤ්ඤාය ලොකො¹ සංකිලෙසො වරතී. සො සංකිලෙසො තිව්ධො : තණ්හාසංකිලෙසො දිට්ඨිසංකිලෙසො දුඛවිතසංකිලෙසො. තතො සංකිලෙසතො උට්ඨාසනො සංකිලෙසවමෙඤ්ඤා² පතිට්ඨහති ලොකියෙසු පතිට්ඨහති, තඤ්ඤාලො දිට්ඨතො³ සචෙ තං සීලං ව දිට්ඨිං ව පරමසති, තස්ස සො තණ්හාසංකිලෙසො හොති සචෙ පනස්ස ඵලං හොති : ‘ඉද්දිනා’හං සීලෙන වා චතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා ඤෙවො වා හවිස්සාමි⁴ දෙවඤ්ඤාසරෙ වා’ති, සාස්සා⁵ හොති මිථ්‍යා-දිට්ඨි, සො තස්සා⁶ මිථ්‍යාදිට්ඨිසංකිලෙසො හවතී.

සචෙ පන සීලෙ පතිට්ඨතො අපරමෙට්ඨස්ස හි සීලවතං හොති, තස්ස තං සීලවතං⁷ යොනිස්සා ගතිතං අවිපාටිසාරං⁸ ජනෙති, (යාව-විදුහරඤ්ඤාදස්සනං) තං ව තස්ස දිට්ඨං වා මෙම, කාලකතස්සා⁹ වා තමසිසෙව වා පන අපරපටියායෙ¹⁰ වා අඤ්ඤාසු බන්ධෙසු ඵලං සුතං : ‘සුචරිතං වාසනාය සංවහනතී’ති වාසනායාගිසං සුතං වුච්ඡති.

තඤ්ඤා සීතස්සාපි නිවරණවිතං, තං තතො සක්කාය-දිට්ඨිප්පභානාය හභවා ධම්මං දෙසෙති, සො අවචන්තනිට්ඨං නිබ්බානං පාපුණාති, ඥෙ වා සාසනාන්තරෙ අවචන්තනිට්ඨං නිබ්බානං පාපුණාති, ඥෙ වා ඵකායනෙ ජගතිඤ්ඤා, තඤ්ඤා දො පුග්ගලා අරියධම්මෙ පාපුණාති ; සඤ්ඤාසාරී ව ධම්මානුසාරී ව. තඤ්ඤා ධම්මානුසාරී උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා සඤ්ඤාසාරී නෙයො, තඤ්ඤා උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා දුච්ඡො : කොචි තික්ඛිත්ථියො කොචි මුදිත්ථියො. තඤ්ඤා නෙයොපි දුච්ඡො කොචි තික්ඛිත්ථියො කොචි මුදිත්ථියො. තඤ්ඤා යො ව උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා මුදිත්ථියො, යො ව නෙයො තික්ඛිත්ථියො, ඉමෙ පුග්ගලා අසමිත්ථියා හොනති. තඤ්ඤා ඉමෙ පුග්ගලා සමිත්ථියා¹¹ පරිභාසනති ව උග්ගච්ඡිතඤ්ඤානො, විපඤ්ඤානඤ්ඤා නෙයානො, ඉමෙ මජ්ඣිමා භුමිතො විපඤ්ඤානඤ්ඤා හොනති ඉමෙ තතො පුග්ගලා.

1. තඤ්ඤායං - ම PTS.
2. ලොකො - ම, PTS.
3. සංකිලෙසො ධම්මෙඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
4. දිට්ඨතො - මජ්ඣං, PTS.
5. හවිස්සා - ම.
6. සාස්සා - ම.
7. සීලවතො - මජ්ඣං, PTS.
8. අවිපාටිසාරං - PTS.
9. කාලකතස්සා - ම.
10. අපරපටියායෙ - මජ්ඣං.
11. සමිත්ථියො - PTS.

තත්ථ චතුත්ථා පන පඤ්චමා උග්ගච්ඡන්දානං විපඤ්චන්දානං නෙය්‍යා ව. තත්ථ උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලහිත්වා දස්සන්තොති සීතො සොතාපතතිථලං ව පාපුණාති එකඛිත්ථොති පථමො සොතාපතොති. තත්ථ විපඤ්චන්දානං පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලහිත්වා දස්සන්තොති සීතො සොතාපතතිථලං ව පාපුණාති, කොලංකොලො ව හොති දුතියො සොතාපතොති. තත්ථ නෙය්‍යා පුග්ගලො ඉන්ද්‍රියානි පටිලහිත්වා දස්සන්තොති සීතො සොතාපතතිථලං ව පාපුණාති, සත්තකනිත්තුපරමො ව හොති, අධං තතියො සොතාපතොති ඉමෙ තයො පුග්ගලා ඉන්ද්‍රියවෙමනතතාය සොතාපතතිථලෙ සීතා. උග්ගච්ඡන්දානං එකඛිත්ථොති හොති. විපඤ්චන්දානං කොලංකොලො හොති, නෙය්‍යා සත්තකනිත්තුපරමො හොති.

ඉදං තිබ්බෙධගාමිකං සුත්තං.

ඤ්චෙ පන හදුත්තාරිං වායමති, අවිචන්තතිට්ඨං තිබ්බානං පාපුණාති. තත්ථ උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො යො තිබ්බන්ද්‍රියො, තෙ ඥො පුග්ගලා හොන්ති : අනාගාමිථලං පාපුණිත්වා අන්තරුපරිතිබ්බාසි ව උපහව්වපරිතිබ්බාසි ව, තත්ථ විපඤ්චන්දානං පුග්ගලො යො තිබ්බන්ද්‍රියො, තෙ ඥො පුග්ගලා හොන්ති : අනාගාමිථලං පාපුණිත්වා¹ අසඬාරුපරිතිබ්බාසි ව සසඬාරුපරිතිබ්බාසි ව. තත්ථ නෙය්‍යා අනාගාමිථලං පාපුණන්තො උඬංසොතො අකතිට්ඨගාමී හොති. උග්ගච්ඡන්දානං ව විපඤ්චන්දානං ව ඉන්ද්‍රියානානතෙනන උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො තිබ්බන්ද්‍රියො අන්තරුපරිතිබ්බාසි හොති උග්ගච්ඡන්දානං මුදිත්ථියො උඬංසොතො අකතිට්ඨගාමී හොති. උග්ගච්ඡන්දානං ව විපඤ්චන්දානං ව ඉන්ද්‍රියානානතෙනන උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො තිබ්බන්ද්‍රියො සසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති, තිබ්බන්ද්‍රියො අන්තරුපරිතිබ්බාසි හොති, උග්ගච්ඡන්දානං මුදිත්ථියො අසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති. විපඤ්චන්දානං තිබ්බන්ද්‍රියො අසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති, විපඤ්චන්දානං මුදිත්ථියො සසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති, නෙය්‍යා උපහව්වපරිතිබ්බාසි හොති, විපඤ්චන්දානං තිබ්බන්ද්‍රියො අසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති, විපඤ්චන්දානං මුදිත්ථියො සසඬාරුපරිතිබ්බාසි හොති, නෙය්‍යා උඬංසොතො අකතිට්ඨගාමී හොති, ඉති පඤ්ච අනාගාමිනො, ඡට්ඨො සකදගාමී, තයො ව සොතාපතොති ඉමෙ නව සෙත්තා.

තත්ථ උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො තිබ්බන්ද්‍රියො අරහත්තං පාපුණන්තො ඥො පුග්ගලා හොන්ති : උග්ගච්ඡන්දානං පඤ්ඤාපිත්තො ව. තත්ථ උග්ගච්ඡන්දානං පුග්ගලො මුදිත්ථියො අරහත්තං පාපුණන්තො ඥො පුග්ගලා හොන්ති : සීතකපටි ව පටිවෙධනොවො ව. තත්ථ විපඤ්චන්දානං පුග්ගලො ව තිබ්බන්ද්‍රියො අරහත්තං පාපුණන්තො ඥො පුග්ගලා හොන්ති : වේදනාගබ්බො ව රත්තකනිත්තු ව. තත්ථ විපඤ්චන්දානං මුදිත්ථියො අරහත්තං පාපුණන්තො ඥො පුග්ගලා හොන්ති : සචෙ වේදෙති න පරිතිබ්බාසි, තො වෙ අනුරුත්තති පරිතිබ්බාසි¹ති. තත්ථ නෙය්‍යා පුග්ගලො හාවනානුසොගමනුස්තොතො පරිගාතධිවෙමා හොති කම්මතිකතො වා සම්මිසි වා. ඉමෙ නව අරහත්තො.

1. පාපුණන්ති - ම.

ඉදං චතුර්විධං සුතං : සංකිලෝභාශිසං - පෙ - අනෙකාශිසං.
ඉමෙසු පුග්ගලෙසු තථාගතස්ස දසවිධං බලං පව්ඨතති.

තතමං දසවිධං : ඉධ බුද්ධිනං හගවිනානං අපච්ඡන්තෙ
ධම්මවිකේස මහෙසකං, දෙවිපුත්තා යාවනාය අනියානා හෙතති :
'දෙසෙතු සුගතො ධම්ම'න්ති. සො අනුත්තරෙන බුද්ධිකල්පනා
චොලෙ කෙනෙතො අද්දාසංසි සත්තානං තයො රුසි¹ : සම්මතනිකයතො
මිච්ඡත්තනිකයතො අනිකයතො.

තත් සම්මතනිකයතො රුසි මිච්ඡාසතිං අපච්ඡන්තො නෙතං
ථානං විජ්ජති, අනුත්තරෙන පරිනිබ්බාසෙය්‍යාති නෙතං ථානං විජ්ජති,
සමාපතතිං අපච්ඡන්තො ථානමෙතං විජ්ජති.

තත් මිච්ඡත්තනිකයතො රුසි අරිසත්තමාපතතිං පටිපජ්ජස්සතිති
නෙතං ථානං විජ්ජති, අනරිසත්තමාපතතිං පටිපජ්ජස්සතිති
ථානමෙතං විජ්ජති.

තත් අනිකයතො රුසි සමමාපටිපජ්ජමානො². සම්මතනිකයතරුසිං
ගමිස්සතිති ථානමෙතං විජ්ජති, මිච්ඡාපටිපජ්ජමානො සම්මතනිකයතරුසිං
ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති. සමමාපටිපජ්ජමානො මිච්ඡත්ත-
නිකයතරුසිං ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති, මිච්ඡාපටිපජ්ජමානො
මිච්ඡත්තනිකයතරුසිං ගමිස්සතිති ථානමෙතං විජ්ජති.

ඉමෙ තයො අනුත්තරෙන බුද්ධිකල්පනා චොලෙ කෙනෙතස්ස
සමමාසම්බුද්ධස්ස මෙ සතො 'ඉමෙ ධම්මා අනගිසම්බුද්ධි'ති එත්තාවතා³
මං කොචි සාධමෙවන පටිච්චොදෙස්සතිති⁴ නෙතං ථානං විජ්ජති,
විතරුගස්ස මෙ⁵ පටිජානතො අබ්භිසම්බුද්ධාය සග්ගමෙවන කොචි
පටිච්චොදෙස්සතිති⁶ නෙතං ථානං විජ්ජති. යතො පන ඉමස්ස
අනිකයස්ස රුසස්ස ධම්මදෙසනා, සා ච දිස්සති තතකරස්ස සමමා-
දුක්ඛත්තයායා⁷ති නෙතං ථානං විජ්ජති, තථා ඔච්චිතො යං පන මෙ
අනිකයතරුසි සාවකො පුබ්බෙනාපරං විසෙසං න සමුත්තරස්සතිති
නෙතං ථානං විජ්ජති.

යං බො මුනි නානාප්පකාරෙන⁸ නානානිරුත්තියො දෙවනාග-
ගක්ඛානං දෙසෙති දමෙති, ධම්මෙ වච්ඡානෙන වච්ඡා කාරණකො
අඤ්ඤං කාරණං⁹ ගමිස්සතිති නෙතං ථානං විජ්ජති, ධම්මපටිපජ්ජමිදං.

යතො පනිමා නිරුත්තියො සත්ත සුතත(?) නිරුත්තියො¹⁰
නාතිසම්මුතෙය්‍යාති නෙතං ථානං විජ්ජති, නිරුත්තියපටිපජ්ජමිදං.

1. තයො රුසිනං - මජ්ඣං, PTS.
2. සමමාපටිපජ්ජමානං - මජ්ඣං, PTS.
3. එත්තාවතා - ම.
4. පටිච්චොදෙස්සතිති - ම.
5. තෙ - මජ්ඣං.
6. නානාප්පකාරස්ස - මජ්ඣං, PTS.
7. පාරං - මජ්ඣං, PTS.
8. සත්ත සුතත නිරුත්තියො - මජ්ඣං.

නිරුතති බො පන අනිසමයරතානං සාවකානං තමන්මවිඤ්ඤා-
පසෙති නෙතං ධානං විජ්ජති අත්ථපට්ඨමිතිදා.

මනෙසනබ්බා දෙවපුත්තා උපසංකප්පිතා පසෙසා පුට්ඨිසු, ත සිනෙත
වා මානසිකෙන වා පටිපිට්ඨිතස්ස; හත්ථකුණිති වා පාදෙ වා ඛණ්ණ
දක්ඛස්ස වා, සො අත්ථො න පටිභාජ්ජෙති නෙතං ධානං විජ්ජති.
පටිභානපට්ඨමිතිදා.

යං හි සං තෙසං භොති තං හි අසන්නං හවතීති නෙතං ධානං
විජ්ජති. යං හි නසං තෙසං න හවතී, තං හි නසං තෙසං
හවිස්සතීති නෙතං ධානං විජ්ජති. එවං සමුදයස්ස නිරෝධාය දස
අකුසලකම්මපථා.

මාදෙ වා ඉන්ද්‍රිය වා බ්‍රහ්ම වා තථාගතො වා චික්ඛවිතරී වා සො
වත නාම මානුෂාමො හවිස්සතීති නෙතං ධානං විජ්ජති, පුරිසො¹ රුජ,
චික්ඛවිතරී සකෙකා දෙවානමිත්තෙ හවිස්සතීති ධානමෙතං විජ්ජති.
ඉතිස්ස එවරුපං බලං එවරුපං ඤාණං, ඉදං වුට්ඨති ධානාධානඤාණං²
පඨමං තථාගතබලං. තං නිද්දොසතබ්බං: නීති රුසිති චතුති
වෙසාරස්සෙති චතුති පට්ඨමිතිදා, පටිච්චසමුප්පාදස්ස පවතතිසං
නිවතතිසං භාගිසං ව, කුසලං කුසලවිපාකෙසු ව උපපජ්ජති යං ව
ඉතිපුරිසානං.

ඉදං පඨමං තථාගතබලං.

තථාගතො එවං ජානාති: සෙසං පන සම්මතතනිසතො රුසි.
නායං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, නිබ්බානගාමිනියෙවායං පටිපදා, තත්ථ
සියා මිච්ඡතතනිසතො රුසි, එසා³ සි න සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා,
සකකායසමුදයගාමිනියෙවායං පටිපදා, හොහු, අයං තත්ථ තත්ථ
පටිපතතිසං සීතො ගව්ඨති නිබ්බානං, ගව්ඨති අපායං, ගව්ඨති
දෙවමනුස්සස්ස. යං යං වා පටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍ය සබ්බත්ථ ගව්ඨෙය්‍ය,
අයං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, යං එත්ථ ඤාණං යථාභූතං, ඉදං වුට්ඨති
සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදා ණං.

ඉදං දුතියං තථාගතබලං.

සා බො පනායං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා නාභාගිමුත්තා කෙච්ඡි
කාමෙසු කෙච්ඡි දුක්ඛාරතාරිසං කෙච්ඡි අත්තකිලමථානුයොගමනුයුත්තා
කෙච්ඡි සංසාරෙන සුද්ධිං පට්ඨෙවන්ති කෙච්ඡි අනවජ්ජගාචනායාති⁴. තෙන
තෙන චරිතෙන විනිබ්බානං⁴ සාකානං යං ඤාණං යථාභූතං
නානාගතං ලොකස්ස අනෙකාභික්ඛන්තිගතං යථාභූතං පජානාති.

ඉදං තතියං තථාගතබලං.

1. පුරිසො අස්ස - මජ්ඣං.
2. ධානාධානඤාණං - ම.
3. අගජ්ජාභාවනා - මජ්ඣං.
- අනාජ්ජාභාවනා - PTS.
4. විනිබ්බානං - මජ්ඣං PTS.

තත් සත්‍යානං අභිමුක්තා හවන්ති ආසෙවනති භාවෙනති බහුලිකරෙන්නි. තෙතං කම්මපසයානං¹ තදබිමුක්තානං² සා වෙච ධාතු සංවහති. කතරු පනෙතා ධාතු : නෙකාමමධාතු බලධාතු කාපි සම්මත්තං³ කාපි මිච්ඡතතං ව ධාතු අභිමුක්තා හවන්ති අසුඤ්ඤානරෙ උත්තරිං⁴ න සම්මුපසානති. තෙ තදෙච ධාතං ජාති⁵ ජරාමරණස්ස අභිනිවිස්ස වොහරන්ති : 'ඉදමෙච සච්චං මොඝමසුඤ්ඤා'නති, යථා හගවහා⁶ සකකස්ස දෙචානමිඤ්ඤස්ස භාසිතං. යං තත් ටථාභුතං සුඤ්ඤං.

ඉදං වුවිච්ඡි වතුත්ථං තථාගතබලං.

තත්ථ යං යදෙච ධාතුං⁷ සෙට්ඨන්ති, තං තං කායෙන ව වාචාය ව ආරහන්ති⁸ වේතයිකො ආරම්භො වේතනා කම්මං, කායිකො වාචයිකො ආරම්භො වේතයිකත්තා කම්මන්තරං. තථාගතො ඵලං පජානාති : 'ඉමිනා සත්තෙන ඵලං ධාතුකෙන ඵලරූපං කම්මං කතං, තං අතීතමඛානං. ඉමිනා හෙතුනා තස්ස ඵලරූපො විපාකො විපච්චති ඵතරති, විපච්චස්සති වා අනාගතමඛාන'න්ති. ඵලං පච්චුප්පන්නායකානං පජානාති : අයං පුග්ගලො ඵලධාතුකො ඉදං කම්මං කරෙති, තණ්හාය ව දිට්ඨියා ව. ඉමිනා හෙතුනා න තස්ස විපාකො දිට්ඨි වා ධම්මෙ, නිබ්බතතිස්සති උපපජ්ජෙ වා අපරමි වා පරියායෙති. ඵලං පජානාති : 'අයං පුග්ගලො ඵලරූපං කම්මං කරෙති අනාගතඛානං ඉමිනා හෙතුනා තස්ස ඵලරූපො විපාකො නිබ්බතතිස්සති ඉමිනා හෙතුනා'ති යාති චත්තාරි කම්මට්ඨානානි, ඉදං කම්මට්ඨානං පච්චුප්පන්නානං ආයතිං ව සුඛවිපාකං - පෙ - ඉති අයං අතීතානාගපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානං නෙත්තො ධාතයො විපාකවේගත්තතං පජානාති උච්චාච්චතං¹⁰ භික්ෂුසංඝිකතං.

ඉදං වුවිච්ඡි කම්මවිපාකසුඤ්ඤං පඤ්චමං තථාගතබලං.

තථා සත්තා යං වා කම්මසමාදානං සමාදියන්තා¹¹ තත්ථ ඵලං පජානාති : ඉමස්ස පුග්ගලස්ස කම්මාබිමුක්තස්ස රුගච්චිතස්ස නෙකාමමධාතු¹² පාරිසුරිං ගව්ඡති¹³ තස්ස රුගානුගතෙ සුඤ්ඤානස්ස පඨමං ක්කානං සංකිලිස්සති, සචේ පුන උත්තරිං වායමතො¹⁴ ක්කානවේදනගතෙ මානසෙ විසෙසභාගිකං පටිපදං අනුසුඤ්ඤති, තස්ස භික්කානභාගිකංයෙච පඨමෙක්කානෙ ධීතස්ස දුග්ගං ක්කානං වේදනං ගව්ඡති, තතියං ව ක්කානං සමාපජ්ජනාමස්ස සෙ මනසිසිද්ධිං විතතං පරියාදය තිට්ඨති තස්ස සා පිති අවිසෙසභාගිකං තත්තං ක්කානං

1. කම්මපසයානං - PTS.
2. තදබිමුක්තානං - ම.
3. සම්මත්තං - මෙසං, පතතිකා ව, PTS.
4. උත්තරි ම.
5. මයා - ම PTS.
6. හගවා - ම.
7. යංයෙච ධාතු - ම. PTS.
8. ආරහන්ති - ම.
9. හෙතුනා = ම
10. උච්චාච්චා - මෙසං, PTS.
11. සමාදියන්තා, PTS.
12. ධාතුනං - මෙසං, PTS.
13. ගව්ඡන්ති - මෙසං, PTS.
14. උත්තරි වායමතො - ම.

ආදිසා කිව්වත්, සවෙ තසා නිසාරණං යථාභූතං පජානාති, තථ භූතසා චිත්තං කුණං වොදනං ගවජනියෙව. චතුස්සා කුණසා සානාග සිංඤා ධම්මා, හෙ ව ධම්මා යත් පජානාති යෙති චතුස්සා කුණං වොදනං දිසාති. එවං අජ්ඣාතසමාපත්තියා යා චිත්තසා සමාපත්තියො නිඤ්ඤි විමොක්ඛානුබ්බාති අට්ඨ විමොක්ඛා. කුණානිති චිත්තාරි කුණානි, විමොක්ඛානි අට්ඨ ච විමොක්ඛා නිඤ්ඤි ච විමොක්ඛානුබ්බාති. සමාදිති චිත්තාරෙ සමාදි : ඡන්දසමාදි විරියසමාදි විතර්කමාදි උච්චසමාදි. සමාපත්තියොති චිත්තසා අජ්ඣාතසමාපත්තියො ඉති ඉමෙසං කුණානං විමොක්ඛසමාපත්තියි එවිරුපො සංකිලෙතො රුගච්චිතසා පුග්ගලසා එවං දෙසච්චිතසා, මොගච්චිතසා, රුගච්චිතසා පුග්ගලසා එවිරුපං වොදනං. ඉති යං එත්ඤ්ඤං යථාභූතං අසංඛාරණං සබ්බසත්තෙති. ඉදං වුච්චති ඡට්ඨං තථාගතබලං.

තත් තථාගතො එවං පජානාති : ලොකිකා ධම්මා ලොකුත්තර ධම්මා භාවනාභාගියං ඉන්ද්‍රියනාමිං¹ ලහනති අධිපතෙය්‍යභුමිං උපාදය, බලනාමිං² ලහනති ථාමිගතං මනො මජ්ඣයං, තං උපාදය, විරිය නාමිං³ ලහනති ආරම්භාධාතුං උපාදය. ඉතිසා⁴ එවිරුපං ඤ්ඤං ඉමෙති ච ධම්මෙති ඉමෙ පුග්ගලා සම්මනාගතාතිපි. ධම්මදෙසනං අනාසි අකාරතො ච වේකාරතො ච අසංඛාරකායසා අධිමුත්තරමත්තාගතානං. ඉදං වුච්චති පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියබලවිරිය-වේදිතතං ඤ්ඤං සත්තමං තථාගතබලං.

තත් ව තථාගතො ලොකාදිසු ච භූමිසු සංයෝජනානං ච සෙකනානං දිති බලෙති ගතිං පජානාති. පුබ්බෙත්ථිකානුසායනියා අනිතෙ සංසාරෙ එතර්ථි ච පච්චුසානෙත, දිබ්බචක්ඛානා වුචුපපාතං ඉති ඉමානි ආදි බලානි දිබ්බචක්ඛානො අභිනිතිතාති. තො අනිමධානං දිබ්බසා චක්ඛානො ගෙවරෙ, සො එතර්ථි සතිගොවරෙ, ඉති අත්තනො ච පරෙසං ච පුබ්බෙත්ථිකාඤ්ඤාණං අනෙකවිධං නානාපාකාරකං පච්චුසානාමකානං දිබ්බෙන චක්ඛානා. ඉමානි ආදි තථාගතබලානි, අට්ඨමං පුබ්බෙත්ථිකො, නවමං දිබ්බචක්ඛු.

පුනච්චරං තථාගතො අරියපුග්ගලානං කුණං වොදනං තිබ්බෙධ-භාගියං පජානාති : අසං පුග්ගලො ඉමිනා මය්‍යෙන ඉමාය පටිපාදය අසචානං ඛයා අනාසවං වේතොවිමුත්තං පඤ්ඤවිමුත්තං. දිට්ඨොව ධම්මෙ සච්ඡිකතා උපසම්පජ්ඣ විහරතීති, ඉති අත්තනො ච අසචානං ඛයො ඤ්ඤං දිට්ඨොකට්ඨානං චතුභුමිමුපාදය යාව නවත්තා අරහත්තානං අසචිකකියො මධිකො සෙකනං අනොධිකො අරහත්තානං. තත් වේතොවිමුත්තං දිති අසචෙති අනාසවා : කාමාසචෙන ච භවාසචෙන ච. පඤ්ඤවිමුත්තං දිති අසචෙති අනාසවා : දිට්ඨාසචෙන ච අවිජ්ජාස-චෙන ච. ඉමාසං දිත්තං විමුත්තනං යථාභූතං ඤ්ඤං, ඉදං වුච්චති අසචිකකියො ඤ්ඤං.

දසමං තථාගතබලං.

1. විරියසමාදි - ම.
2. ඉන්ද්‍රියං නාමිං - මජ්ඣං,
3. බලං නාමිං - මජ්ඣං,
4. විරියං නාමිං - මජ්ඣං,
5. ඉතිසා (දෙව)

ඉමෙසු දහසු බලෙසු සිතො තථාගතො පඤ්චවිධං සායනං දෙසෙති : සංඛ්‍යෙතංගිකං වාතනාභාගිකං දක්‍ෂනභාගිකං භාවනාභාගිකං අසෙක්භාගිකං.

තත්ථ සො තණ්හාසංකිලෙසො ඉමස්ස අලොභො නිස්සරණං. සො දිට්ඨිසංකිලෙසො ඉමස්ස අමොභො නිස්සරණං. සො දුච්චරිතසංකිලෙසො ඉමස්ස තිණ්ඤි කුසලාති නිස්සරණං.

කීං නිදනං : තිණ්ඤි ඉමාති මනොදුච්චරිතාති - අභිඤ්ඤා ව්‍යාපාදෙ මිත්‍යාදිට්ඨි.

තත්ථ අභිඤ්ඤා මනොදුච්චරිතං කායකම්මං උපට්ඨපෙති අදින්නාදනං සබ්බං ච තදුපජ්ඣිකං¹ වාචාකම්මං උපට්ඨපෙති, මුත්තවාදං ච සබ්බවිතථං සබ්බං වාචිකොචං සබ්බමතං පලාසං අභිඤ්ඤාඅකුසල-මූලනාති. මුත්තවාදෙ² අදින්නාදනං³ අභිඤ්ඤාය වේතනා.⁴

තත්ථ ව්‍යාපාදෙ මනොදුච්චරිතං කායකම්මං උපට්ඨපෙති පාණාතිපාතං සබ්බං වේතං අකසින්නං පරිකසින්නං නිබ්බං රුචනං, වාචාකම්මං උපට්ඨපෙති පිසුනාවාචං, ථරුසාවාචං⁵. මිත්‍යාදිට්ඨි මනොදුච්චරිතං ච අභිඤ්ඤා ව්‍යාපාදං මිත්‍යාදිට්ඨි පගොඡෙති.

ගස්ස⁶ සො කොචි මිත්‍යාදිට්ඨි වාගෙ රුගඡො වා දෙසඡො වා සබ්බසො මිත්‍යාදිට්ඨිසම්භුතො, ඉමිනා කාරණෙන මිත්‍යාදිට්ඨි කායකම්මං උපට්ඨපෙති කාමෙසුමිත්‍යාවාරං, වචිකම්මං උපට්ඨපෙති සම්මසාලාසං. ඉමාති තිණ්ඤි දුච්චරිතාති අකුසලමූලාති.

සා අභිඤ්ඤා සො ලොභො, සො ව්‍යාපාදෙ සො දෙසො, සා මිත්‍යාදිට්ඨි සො මොභො, සාති⁷ අට්ඨ මිත්‍යාදිට්ඨි උපට්ඨපෙනති, තෙසු ගතිතෙසු තිසු අකුසලමූලෙසු දහවිධං අකුසලං⁸ පාරිසුරිං ගච්ඡති. තස්ස තිවිධස්ස දුච්චරිතසංකිලෙසස්ස වාතනාභාගිකං ච සුභතං නිස්සරණං.

තත්ථ සො බහුසිතො¹⁰ තිලොසො රුචා ලොභො දෙසො, මොභොපි තත්ථ අසිතො¹¹ ඵත්ථ ලොභො උස්සදෙ. තෙන කාරණෙන තෙසු වා ධම්මෙසු ලොභො පඤ්ඤාපියති.¹² තත්ථායං මොභො අකුසලා, අයං අවිඤ්ඤා, සා චතුබ්බිධා රූපෙ අභිනිවිට්ඨා, රූපං අත්තතො සමනුපස්සති අවිඤ්ඤාගතො, රූපවන්තං වා අත්තතං අත්තන් වා රූපං රූපසම්මං වා අත්තතං.

1. තිණ්ඤි යි - PTS.
2. තදුපජ්ඣිකං - ම.
3. සුචරිතෙ සුචරිතං, මුත්තවාදෙ.
4. මුත්තවාද අදින්නාදනං - මජ්ඣං,
5. අභිඤ්ඤායතනාසඤ්ඤා - PTS.
6. පිසුණවාචං - ම.
7. තස්ස - මජ්ඣං,
8. නාති - PTS.
9. අකුසලමූලං - මජ්ඣං, - PTS.
10. බහුසිතා PTS.
11. අසිතං - මජ්ඣං, PTS.
12. පඤ්ඤාපියති - මජ්ඣං,

තථ කතමං පදං සකකායදිට්ඨියා උචෙත්තං වදති : 'තං ජිවං තං භරිර'නති නාමිකදිට්ඨි, අභිච්චානමුපපන්නදිට්ඨි ව, අඤ්ඤා ව කරොති අඤ්ඤා පටිතංවෙදිති පච්ඡෙදාදිකපානං [?] තිණි පදාති සකකායදිට්ඨියා සංඝාතං භජනති අඤ්ඤා ජිවං අඤ්ඤා භරිර'නති අකිරිතං ව තං දුක්ඛමිත්තො : අහෙතුකං ව පතනති අනාත්මාභාවො ව කම්මානං සබ්බං ව මානති.'

තථ 'ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤා'නති සංඝාරෙන සුද්ධි අච්චිකා ඡත්‍රාසිති පඤ්ඤාපෙනති. යථා රූපෙ සකකායදිට්ඨියා වතුච්ඡුකා, ඵලං පඤ්ඤාසු බණ්ඩුසු විතතිච්ඡුකා' සකකායදිට්ඨි සංඝාතං භජති. අඤ්ඤාච්චිකා ව සංඝාතවාදිකා ව' සිලබ්බතං භජනති පරමසනති ඉතිනා භවිසාමි දෙවො වා දෙවඤ්ඤානරො වාති. අයං සිලබ්බත-පරමාසො.

තථ සකකායදිට්ඨියා සො රූපං අත්තතො සමනුපසායති : තං ජිවං තං භරිරම'ති. තං කම්මානම් විච්ඡිත්තම් නාමිච්ඡවෙති නාමිපසිද්ධි, පුබ්බතො අපරතො පුබ්බතාපරතො -පෙ- ඉති වාසනාභාගියෙසු ධිතසා අයං උපකම්මෙයො.

තථ සද්ධිසුද්ධො සබ්බං විච්ඡිත්තං පජ්ජති, පඤ්ඤාසුද්ධො උදාබ්බතං පසායති, සමාසිද්ධො චිත්තං ඵකොදිකරොති, විරිද්ධිසුද්ධො ආරහති* සො ඉමෙති පඤ්ඤා ඉසුද්ධො සද්ධාසුද්ධා අවෙච්චාසාදෙ නිරතො ආනන්ධයං' සමාසිං උපාදෙති. ඉසුද්ධො සුද්ධො ධම්මානුසාරි අපාච්චයාය ආනන්ධයං' සමාසිං උපාදෙති සො 'ඉදං දුක්ඛ'නති යථාභූතං පජ්ජනාති. (සච්චාති) ඉදං දුක්ඛානාමි සුතං. තසා පඤ්ඤානං ඔරමාගියානං සංයොජනානං තිණි සංයොජනාති දසානා පභාතබ්බාති' සබ්බෙත සබ්බං පටිනාති දො පුග්ගලකතාති [?]

තථ තිණි අකුලලුලාති භාවනාපභාතබ්බාති උපරික්ඛිතතාති ඡ භවෙ නිබ්බන්ධනාති. තථ තෙසු අභිජ්ඣාච්චාපාදෙසු තනුකතෙසු ඡ භවා පරික්ඛයං' මරියාදං ගච්ඡති, දො භවා අවසිට්ඨා. තසා අභිජ්ඣා ව බ්‍යාපාදෙ ව සබ්බෙත සබ්බං පරික්ඛිණා නොනති. ඵකො භවො අවසිට්ඨො භොති. සො ව මානවසෙන නිබ්බන්ධනාති. කිඤ්චාපි ඵත්ත අඤ්ඤාපි වතොරො කිලොතා රූපරහො භවිරහො අවිජ්ජා උභවං, තෙතසමිං'. මානභූතා නපාපිබ්බා අසම්මානං විච්චිතෙතො, සබ්බෙති යො අසම්මානසා පභානං ආරහතො. ධිණ්ණෙසු න ව තෙසු ඉදමුත්තාරිං දසානාභූතියං පඤ්ඤාසු තෙවපුග්ගලෙසු තිසු ව පටිපන්නතෙසු' දව්සු ව ඵලධෙව්සු භාවනාභාගියං සුතං. තදුත්තාරිං. අසෙවනාගියං-

1. මානසි - මජ්ඣං,
2. ච්ඡුකා - මජ්ඣං, PTS.
- * සද්ධිසුද්ධං උපායං.
3. අනන්ධයං - මජ්ඣං.
4. වාදිකො - මජ්ඣං, PSS.
5. දුක්ඛානාමි - ම.
6. පරික්ඛයං - මජ්ඣං, PTS.
7. තෙතසමිං, මජ්ඣං, PTS.
8. ආරහතො - මජ්ඣං, PTS.
9. පටිපන්නතෙසු - ම.
10. තදුත්තාරි - ම.

සුත්තං. කත්ථි භුමි නව්විතති [?] ඉදං ච පඤ්චමං. සුත්තං තිණ්ණං. පුග්ගලානං දෙසිතං. පුට්ඨජනස්ස, සෙවස්ස අත්ථෙවස්ස. සංකිලෝගාගිකං වාසනාභාගිකං. පුට්ඨජනස්ස, දස්සනභාගිකං. භාවනාභාගිකං. පඤ්චගානං සෙවං, යං පථමනිද්දිට්ඨං අත්ථෙවභාගිකං. සබ්බෙතං අරහත්තානං. යං පඨ පඤ්චවිධං සත්තවිසආකාරෙ පටිසෙය්වබ්බං. ඵලෙසු තස්ස ගතීනං ගතො උත්තරි [?] තං ච බො සබ්බෙපෙන පඤ්ඤාසාය ආකාරෙති සම්පත්ති, යෙ පඤ්ඤාස ආකාරා සාසනෙ නිද්දිට්ඨා තෙ සම්බුද්ධිපාත්තා දසති ආකාරෙති පත්තති, යෙ අරියසම්මං නිකේපෙන සීතෙ සම්බුද්ධිපාත්තා අට්ඨසු ආකාරෙසු පත්තති. චතුසු ච සාධාරණෙසු සුත්තෙසු, යා භාරගම්පාතස්ස භුමි තෙ සම්බුද්ධිපාත්තා පඤ්චසු සුත්තෙසු පත්තති : සංකිලෝගාගිකෙ වාසනාභාගිකෙ භාවනාභාගිකෙ නිබ්බෙධ-භාගිකෙ අත්ථෙවභාගිකෙ ච. තෙ සම්බුද්ධිපාත්තා චතුසු සුත්තෙසු පත්තති : සංකිලෝගාගිකෙ වාසනාභාගිකෙ නිබ්බෙධභාගිකෙ අත්ථෙවභාගිකෙ ච. තෙ සම්බුද්ධිපාත්තා නිසු සුත්තෙසු පත්තති. පුට්ඨජනභාගිකෙ සෙවභාගිකෙ අත්ථෙවභාගිකෙ ච. යෙ සම්බුද්ධිපාත්තා දව්වසු සුත්තෙසු පත්තති : නිබ්බෙධ-භාගිකෙ ච පුබ්බසොගභාගිකෙ ච. යථා වුග්ගං හගවතා : “දො අත්ථෙසෙ සම්පස්සමානා නථාගතා අරහත්තො සම්මාසම්මුඛා ධම්මං දෙසෙතති : සුත්තං ගෙග්ගං - පෙ - සත්ථා පුබ්බසොගසම්මනාගතෙ අප්පකස්සරෙන මඤ්ඤමානො වසිසති. පුබ්බසොගා ච හවිස්සන්ති සත්තානං මඤ්ඤමානාධරාය ¹ [?]

තත්ථ පඤ්ඤවේමනතං අත්තනො සම්මුපස්සමානෙන අට්ඨවිධෙ සුත්තසබ්බෙපෙ යත්ථ යත්ථ සකෙකාති තත්ථ තත්ථ යොජේතබ්බං, තත්ථ තත්ථ යොජේති, සුග්ගස්ස අත්ථා නිද්දිට්ඨබ්බො. න හි සතිවොදනං මනොධාරෙතී පිනා සක්කා යෙන කෙනථි සුත්තස්ස අත්ථං යථාභූතං නිද්දිට්ඨං.

තත්ථ පුරිමකානං සුත්තානං ඉමා උද්දනගාථා :

- (1) කාමකා ජාලසඤ්ජනා - පඤ්ච නිවරණාති ච මනො පුබ්බඛමා ධම්මා - මහානාමො ච සාකිසො,
- (2) උද්ධං අධො විපපමුත්තො - යං ච සීලකිම්මජිතා යස්ස සෙසුපමං විග්ගං - උපතියස්ස පුච්ඡාදිකා,
- (3) යස්ස කායගතාසති - ඡත්තං තමොපරායනො න තං දලහං වේතසිකං - අයං ලොකොති අදිකං,
- (4) වග්ගායෙ වෙච පුග්ගලා - දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨසිති සොතානුධිසාවමෙසු - අයං තෙසං අනුක්කමො.

(9) තත්ථ කතමා ආණ්ඩති :

- 13 සවේ භායථ ² දුක්ඛස්ස - සවේ වො දුක්ඛමප්පියං මාකත්ථ පාපකං කම්මං - අපි චා යදි චා රහො.

“අතීතෙ රුධි රුපෙ අනපෙකෙබ්බා භොති” ති ³ විජාරෙන කාතබ්බා.

1. ධාරාය - PTS.

2. සායසි - PTS.

3. අනපෙකබ්බා භොතිති - PTS.

“සිලවනොන ආනන්ද පුග්ගලෙන න වෙනතා¹ කරණීයා² ‘කිතති මෙ අවිසාසිකායෙ හවිසාසී’³ති⁴ අයං වුච්චති ආණ්ඩති.”

(10) තත් කතමං ඵලං :

14. ඛමෙම, හවෙ රතති ඛමමාරිං.
 ඡතතං මහනතං යථ විසාසාලෙ,
 ඵසානිසංකො ඛමෙම සුචිතො
 න දුග්ගතිං ගච්ඡති ඛමමාරිං.

ඉදං ඵලං :

(11) තත් කතමො උපායො :

15. සබ්බෙ ඛමො, අනන්තාති - යද පඤ්ඤාය පසාති
 අථ නිබ්බිද්දති දුකෙව - ඵස මනො විසුද්ධියා.

“සත්තහමෙතති සමන්තාගතො ඛො භික්ඛු අපි තිමවිතතං පබ්බතරුජාතං වාලොයා, කො පන වාදෙ ඡවං අවිජ්ජං.”
 (සත්තකෙසු වෙත්යාකරණං කාතබ්බං.) අයං උපායො.

(12) තත් කතමං ආණ්ඩති ච ඵලං ච :

16. සවෙ භායථ දුක්ඛස්ස - සවෙ වො දුක්ඛමපපිසං.
 මා¹කත් පාපකං කමමං - අවි වා යදි වා රතො.
 17. සවෙ ච පාපකං කමමං - කරිස්සථ කරොථ වා²
 න වො දුක්ඛං පමුත්තාසී³ - උපෙච්චා⁴පි⁵ පලාගතං.

සුරිකාය ගාථාය ආණ්ඩති, පච්ඡිකාය ඵලං.

“සිලෙ පඤ්ඤාය දො ඛමො භාවෙතබ්බා : යා ච චිත්තභාවනා
 යා ච පඤ්ඤාභාවනා” අයං¹ ආණ්ඩති, රුගවිරුගා ච ඵලං.

(13) තත් කතමං ඵලං ච උපායො ච :

18. සිලෙ පඤ්ඤාය නරෙ සපඤ්ඤා - චිත්තං පඤ්ඤං ච භාවනං
 ආතාපි නිපකො භික්ඛු - කො ඉමං විජ්ජයෙ ජටං.

සුරිකාය අභිනාථාය උපායො, පච්ඡිකාය අභිනාථාය ඵලං.

-
1. යද මජ්ඣං - PTS.
 2. අසාසී - PTS. මජ්ඣං,
 3. කතමං - මජ්ඣං,
 4. කරොථ වා කරිස්සථ - ම.
 5. පමොක්ඛාසී - ම.
 6. උපෙච්චාපි - මජ්ඣං උදන, PTS.
 7. යා ච - ම.

‘නන්දියො සකෙකා - කට්ඨිච්ඡුසමි නිග්‍රොධාරමකෙ’¹ සුතතං. ඔලතො උපාදය යාව ඡසු ධම්මෙසු උතාරිං² පඤ්චසු ධම්මෙසු යාව ‘කරණියං අත්තතො න සමනුපස්සන්ති’³ අයං උපායො. අරියසාවකො පජ්ඣතෙව පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙ, න උපාදියති’⁴ ති සබ්බාසු ඡසු පඤ්චසු, අයං එලං ච උපායො ච.

(14) තත් කතමං ආණ්ඩති ච එලං ච උපායො ච :

19. සුඤ්ඤතො ලොකං අවේක්ඛස්සු මොඤ්ජරා සදා සතො අත්තානුදිට්ඨිං උභවං එවං මෙවුතරෙ සියා.

“සුඤ්ඤතො ලොකං අවේක්ඛස්සු මොඤ්ජරා”ති ආණ්ඩති. “සදා සතො”ති උපායො. “අත්තානුදිට්ඨිං උභවං එවං මෙවුතරෙ සියා”ති එලං.

“සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙථ, සමාභිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු රූපං අනිවන්ති පජානාති, එවං පස්සං අරියසාවකො පරිමුච්ඡති ජාතියාපි -පෙ- උපායාසෙතිපි.” ඉධ නිඤ්ජි.

(15) තත් කතමො අස්සාදෙ :

20. කාමං කාමයමානස්ස - නස්ස වෙ තං සමිජ්ඣති අධා පිතිමනො හොති - ලභා මච්චො යදිච්ඡති.

අයං අස්සාදෙ.

“ධම්මවරියං සමවරියං කුසලචරියා” හෙතු හි බ්‍රාහ්මණ එවමිධෙ - කචෙව සත්තා කායස්ස හෙදා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්ති.” අයං අස්සාදෙ.

(16) තත් කතමො ආදිනඤ්චො :

21. කාමෙසු වෙ භඤ්ඤතෙ - සබ්බා මුච්චෙව - (?)

අයං ආදිනචො.

පගෙහදිසංසුත්තකො සුතෙන පබ්බතුපමා අයං ආදිනචො.

(17) තත් කතමං නිස්සරණං ;

22. යො කාමෙ පරිවජ්ජෙති - සප්පස්සෙව පදා සිරො සො’මං විසත්තිකං ලොකෙ - සතො සමතිවත්තති,

ආසුත්තකො සුතතං පාරිච්ඡිත්තකො පඤ්චුපලායො සත්තපලායො ; ඉදං නිස්සරණං.

1. ඉසිටුත්තසුරිපිකා ම එකරකෙඩ - ම PTS.

2. උතාරි - ම PTS.

3. යාච්ඤොගො කරණියො - ම

4. අසහගතස්ස කාමාසවාපි විතතං විමුච්චන්ති - ම.

5. උපායාසෙති - PTS.

6. කුසලචරියා - මජ්ඣං, PTS.

(18) තත් තතමො අස්සාදෙ ව ආදිනවො ව :

23. යාති කරොති පුරිතො - නාති අතතති පසුඛි
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං - පාපකාරී ව පාපකං

තත් යං පාපකාරී පටිච්ඡුභොති අයං ආදිනවො¹ කල්‍යාණකාරී යං පටිච්ඡුභොති, අයං අස්සාදෙ.

ලාභාලාභ අට්ඨකෙසු බ්‍යාකරණං, තත් “අලාභො අගතො නිසු දුක්ඛං” අයං ආදිනවො. ‘ලාභො යතො සුඛං පසංසා’ අයං අස්සාදෙ.

(19) තත් තතමො අස්සාදෙ ව නිස්සරණං ව :

24. සුඛො විපාකො පුඤ්ඤානං - අභිප්පායො ව ඉජ්ඣති
බිප්පං ව පරමං සනතිං - නිබ්බානමධිගච්ඡති.

යො ව විපාකො පුඤ්ඤානං යා ව අභිප්පායො ඉජ්ඣතා, අයං අස්සාදෙ. යං බිප්පං ව පරමං සනතිං නිබ්බානමධිගච්ඡති, ඉදං නිස්සරණං.

“බ්‍රහ්මිංසාය” වෙවි මහාපුරිකලකිණෙති සමන්තාගතස්ස මහාපුරිකස්ස දො යෙව් ගතියො හවන්ති²: සචෙ අගාරං අජ්ඣාචතති, රජා හොති චක්කවත්ති³ (යාව අභිච්ඡන්තා අජ්ඣාචතති) අයං අස්සාදෙ, “සචෙ අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජති” (පබ්බං විජාරෙතා⁴) ඉදං නිස්සරණං. අයං අස්සාදෙ ව නිස්සරණං ව.

(20) තත් තතමො ආදිනවො ව නිස්සරණං ව :

25. ආදනස්ස හයං ඤාතා - ජාතිමරණසම්භවං
අනාද්‍යතා නිබ්බාතී⁵ - ජාතිමරණසංඛිතා.

පුරිකොග අඛිංගාඨාය ජාතිමරණසම්භවො ආදිනවො. ‘අනාද්‍යතා නිබ්බාතී ජාතිමරණසංඛිතාති නිස්සරණං.

“කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපනො, ජායති ව ජියති ව මියති ව”⁶. යාව “කුදස්සු නාම ඉමස්ස දුක්ඛස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤාසිස්සති ජරාමරණස්සා”⁷ති. එත් යා උපපරිකතා, අයං ආදිනවො, යො ගෙඛං භික්ඛා⁸. අභිනිකම්භි යාමි පුරුණකාය රජ්ඣාතිතා. ඉදං නිස්සරණං. අයං ආදිනවො ව නිස්සරණං ව.

(21) තත් තතමො අස්සාදෙ ව ආදිනවො ව නිස්සරණං ව :

26. කාමා හි චිත්‍රා මද්ධරා මනොරමා
විරූපරූපෙන⁹ මථෙන්නි විතතං, -පෙ-
තස්මා අහං පබ්බජිතොමහි රජ -පෙ-
අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙවි සෙයෙතා.

- 1 අස්සාදෙ - ම.
- 2 බ්‍රහ්මිංසාය - මජ්ඣං.
- 3 හොන්ති - ම, PTS.
- 4 සබ්බෙන ඕසෙන - ම, PTS.
- 5 යජ්ඣං ජායතෙ ව මියතෙ ව - ම, PTS.
- 6 නිබ්බන්තති - මජ්ඣං, PTS.
- 7 අනොගා හවිස්සති පරතො වාතී - ම, PTS.
- 8 ගෙඛං ඤාතා - ම, PTS.
- 9 විවිධා - ම, PTS.
- 10 විරූපරූපෙති - ම, PTS.

යං 'කාමා හි චිත්තා මධුරා මනෝරමා'ති අයං අස්සාදෙ. යං 'විරූපරූපෙන මථෙතති චිත්ත'නති අයං අදිනවො. යං 'අහං පබ්බජිතොමි රාජ අපණ්ණකං සාමඤ්ඤමෙව සෙය්‍යො'ති ඉදං නිස්සරණං.

බාලීසිකොපමිසුත්තං.¹

යං ආසාය වා වෙදනීයං කම්මං ගාහතී, තථා වෙපි යං යං පාපකම්මං අනුභොතී, තත්ථ දුක්ඛවෙදනීයෙන කම්මෙන අභාවිතං - කායෙන ච යාව පරිත්තවේතසො ච ආදිනං දස්සෙති, සුඛවෙදනීයෙන කම්මෙන අස්සාදං දස්සෙති² යං පුරුසදිසො හොති. භාවිතවිතො, භාවිතකායෙ: භාවිතපඤ්ඤා මහානාමො, ඉදං නිස්සරණං.

(22) තත්ථ කතමං ලොකීයං සුත්තං :

27. න හි පාපං කතං කම්මං - සජ්ජු ඛිට්ඨං මුඛවතී
දහනතං බාලමනෙතී - හසමච්ඡන්තොව පාවකො.

'චිත්තාරි අගතිගමනාති, ඉදං ලොකීයං සුත්තං.

(23) තත්ථ කතමං ලොකුත්තරං සුත්තං :

28. යස්සිඤ්ඤාති සමථං ගතාති
අස්සාය ථා සාරපිනා සුදනතා,
පභිනමානස්ස අනාසවස්ස
දෙවා'පි තස්ස පිභයනති තාදිනොති,

"අරියං වො භික්ඛවෙ සමමාසමායී දෙසෙස්සාමී" තී ඉදං ලොකුත්තරං සුත්තං.

(24) තත්ථ කතමං ලොකීයං ලොකුත්තරං ච සුත්තං :

29. සතතීයා විය ඔමවෙය්‍යා - ඛය්‍යමානොව මජ්ඣකෙ
කාමරුගපපහානාය - සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ.

"සතතීයා විය ඔමවෙය්‍යා ඛය්‍යමානොව මජ්ඣකෙ"ති ලොකීයං.
"කාමරුගපපහානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ"ති ලොකුත්තරං.

"කබලිඛකාරෙ ආහාරෙ අපි ඡඤ්ඤ"ති ලොකීයං. "නපි ඡඤ්ඤ"ති ලොකුත්තරං. ඉදං ලොකීයං ලොකුත්තරං ච සුත්තං.

(25) තත්ථ කතමං කම්මං :

30. යො පාණමතීපානෙනි - මුහුචාදං ච භාහතී
ලොකෙ අදින්නං - ආදියති - පරදුරං ච ගවජති,
සුරුමෙරුපානං ච යො ඤායෙ අනුයුඤ්ඤති.

31. අපපහාය පඤ්ච වෙරුති - දුස්සිලො ඉති වුච්චති,
(කායස්ස හෙද දුපාඤ්ඤා - නිරයං තොපපජ්ජති.)

"නිණ්මාති භික්ඛවෙ දුච්චරිතාති" ඉදං කම්මං.

1. බලවං බාලොපම සුත්තං - ම, PTS.

2. අස්සාදෙති - ම.

(26) තත් කතමො විපාකො :

32. සංඛිට්ඨසංඝරාජානි - පරිපුණ්ණනි සබ්බකො

“දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ ඡර්ඝ්ඤානනිකා නාම නිරයා. දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ ඡර්ඝ්ඤානනිකා නාම සංඝා.” අයං විපාකො.

(27) තත් කතමං කමමං ච විපාකො ච :

33. අයසාව මලං සමුට්ඨිතං - තදුට්ඨායා තමෙව බාදනී

එවං අතිධොනවාරිතං - සානි කමමානි නයනනී දුග්ගතිං.

“අයසාව මලං සමුට්ඨිතං” යාව “සානි කමමානී”නී ඉදං කමමං, “නයනනී දුග්ගති”නනී විපාකො.

“චතුසු සමමා පටිපජ්ජමානො : මානරි පිතරි තථාගතෙ තථාගත-සාවකෙ” යා සමමාපටිපත්ති, ඉදං කමමං. යං දෙවෙසු උපපජ්ජති, අයං විපාකො. ඉදං කමමං ච විපාකො ච.

(28) තත් කතමං නිද්දිට්ඨං සුත්තං :

34. නෙලඛෙතා සෙනපච්ඡාදො - එකාරො වත්තතො¹ රජො

අනිසං පස්ස අයනනං - ජිත්තසොතං අබ්බතං.

යං වා විත්තං සමභෙසු විත්තො ගහපතී² දිස්සති, එවං ඉමාය ගාථාය නිද්දිට්ඨා අත්ථො.

ගොපාලකුපමෙ එකාදස පදනි. “එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු රූපඤ්ඤා ගොති” යාව “අතිරෙකපුජාය පුජෙතා ගොති”නී. ඉමානි එකාදස පදනි. යථාගාසිතානි නිද්දිට්ඨා අත්ථො.

(29) තත් කතමං අනිද්දිට්ඨං සුත්තං :

35. සුඛො විවෙකො තුට්ඨස්ස - සුතධම්මස්ස පස්සතො

අබ්බාපජ්ජං සුඛං ලොකෙ - පාණ්ඩුතෙසු සංයමො.

36. සුඛා විරාගතා ලොකෙ - කාමානං සමතික්කමො

අසම්මානස්ස යො විනයො - එතං වෙ පරමං සුඛනනි.

ඉදං අනිද්දිට්ඨං, අට්ඨ මහාසුරිසවිතක්කා. ඉදං අනිද්දිට්ඨං.

(30) තත් කතමං නිද්දිට්ඨං ච අනිද්දිට්ඨං ච :

37. පත්තනනෙත්තො සුමුඛො - බ්‍රහ්ම උජ්ජ පතාපවා

මජ්ඣෙකි සමභ්වසංඝස්ස - අදිට්ඨොව විරෙවති.

1. විපට්ඨතා - මජ්ඣං, PTS.

2. තතුට්ඨාය - මජ්ඣං, PTS.

3. වත්තනි - මජ්ඣං, PTS.

4. විත්තොගහපතී - මජ්ඣං.

5. යා ව - මජ්ඣං, PTS.

6. අනිද්දිට්ඨා අත්ථො - මජ්ඣං, PTS.

‘පසන්නනෙතො’ යාව ‘ආදිවෙව්ව විරෙවති’ නිද්දිවෙය්. පසන්නනෙතො සො හග්ව, කථං ච පන පසන්නනෙතො, කථං සුමුඛයා, කථං බුභාසායනා, කථං උජ්ජකතා, කථං පතාපවිකතා. කථං විරෙවති නිද්දිවෙය්.

‘ඵෙණපිණ්ඩපමං වෙය්‍යාකරණං’ යථා ඵෙණපිණ්ඩං ඵං රූපං, යථා බුබුලො³ ඵං වෙදනා, මාග්ගපමං⁴ විඤ්ඤාණං, පඤ්චකකිකා පඤ්චති උපමාති නිද්දිවෙය්, කෙන කාරණෙන ඵෙණපිණ්ඩපමං රූපං, සබ්බං ච චක්ඛුච්ඤෙඤායං යං වා චතුති ආයතනෙති. කථං වෙදනා බුබුලොපමා, කතරං ච සා වෙදනා සුඛා දුකඛා අදුක්ඛමසුඛා, ඵචමෙය් අනිද්දිවෙය්. ඵං නිද්දිවෙය් ච අනිද්දිවෙය් ච.

(31) තත්ත්ව කතමං ඤාණං :

38. පඤ්ඤා හි ගෙට්ඨා ලොකයමං - යායං නිබ්බවගාමිනී,
යායං ගම්මා පජානාති - ජාතිමරණසංඛිතං.

“නිඤ්මානි ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමීනිත්‍රියං අඤ්ඤේත්‍රියං
අඤ්ඤාතාචත්‍රියං. ඉදං ඤාණං.

(32) තත්ත්ව කතමං ඤෙය්‍යං :

39. කාමෙසු සත්තා කාමසංඛිතසත්තා
සංයොජනෙ වජ්ජමපසාමානා,
භාති ජාතු සංයොජනසංඛිතසත්තා
ඔසං තරෙය්‍යං විපුලං මහන්නං.

‘චතුති ධම්මෙති’ සම්මතාගතා කායසා හෙද දෙවෙසු උපපජ්ජන්ති,
උදනෙ කාවිංසං⁵ සුතනං, අපණ්ණකපසාදනීයං. ඉදං ඤෙය්‍යං.

(33) තත්ත්ව කතමං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච :

40. සබ්බං ධම්මා අනත්තානි - යද පඤ්ඤාය පසාති
අථ නිබ්බිද්ධති දුකෙති - එස මග්ගො විසුද්ධියා.

යද පසාති⁶ නි ඤාණං. යො සබ්බධම්මෙසු අනත්තාකාරෙහා
උපට්ඨපති, ඉදං ඤෙය්‍යං.

“චන්තාරි අරියසම්මානි, භුත්ති නිඤ්ඤෙය්‍යානි. මග්ගසම්මං
සිලසංකමො ච පඤ්ඤාකම්මො ච ඉදං ඤාණං ච ඤෙය්‍යං ච.

(34) තත්ත්ව කතමං දය්‍යනා :

41. එයං⁷ ච මග්ගො තත්ත්වඤ්ඤා - දය්‍යනසා විසුද්ධියා
එතං නි⁸ තුමෙහ පටිපජ්ජති - මාරයෙය්‍යං පමොගනං.

1. පතාපවිතා - මජ්ඣං, PTS.
2. විරෙවති - මජ්ඣං, PTS.
3. බුබුලො - මජ්ඣං.
4. මාග්ග - මජ්ඣං.
5. අභිතති - මජ්ඣං, PTS.
6. කවිංසං - PTS.
7. එකමති - මජ්ඣං.

“වතුහි අබෙහති සමන්තංගතො අරියසංවකො අත්තනාව අත්තනාං බ්‍යාකරෙය්‍ය : ‘බිණ්ණිරයොමති’ යාව ‘සොකාපනෙතාහමසමි අවිනිපාතධම්මො නියතො සම්මොධිපරියතො” ති ඉදං දස්සනං.

(35) තත් කතමා භාවනා :

42. ඥානිත්‍වයානි සුභාවිතානි¹
අජ්ඣන්තං බ්‍හිඤ්ඤා ව සබ්බලොකෙ,
*නිබ්බිජ්ඣ ඉමං පරං ව ලොකං
කාලං කභිඤ්ඤා භාවිතො ස දන්තො.

“වත්තාරි ධම්මපදනි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදෙ සම්මාසනී සම්මා-
සමාධි.” අයං භාවනා.

(36) තත් කතමං දස්සනං ව භාවනා ව :

43. චිච්ඤා මහසා ව කම්මුනා වා
අවිරුද්ධො සම්මා විදිකා ධම්මං,
නිබ්බානපදනිපත්තියානො
සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බපේය්‍ය.

‘සොකාපතනිඵලං සච්ඡිකාදාකාමෙන කතමෙ ධම්මා මනසිකාතබ්බා :
හගවා අංභ , පඤ්චුපාදනකකිකා. ඉදං දස්සනං ව භාවනා ව.

(37) තත් කතමෙ විපාකධම්මධම්මා :

“යානි කරෙහි පුරිසො”ති විජාරෙ.

“නිඤ්ඤා මානි භික්ඛවෙ සුචරිතානි” ඉමෙ විපාකධම්මධම්මා.

(38) තත් කතමෙ නවිපාකධම්මධම්මා :

44. රූපං වේදග්ගිතං සඤ්ඤා - විඤ්ඤාණං යා චෙච්ච චේතනා
නෙසො‘හමසමි න මෙ සො - අත්තා ඉති දිට්ඨො විරජ්ජති.

“පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ බ්‍හිකා” ඉමෙ නවිපාකධම්මධම්මා.

(39) තත් කතමො නෙවිපාකො නවිපාකධම්මධම්මා :

45. යෙ ඵචං පටිපජ්ජන්ති - නයං බුද්ධො දෙසිතං,
තෙ දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති - සජ්ච සාසනකාරකා’ති.

ඉති යා ව සම්මාපටිපත්ති යො ව නිරුද්ධො, උභයමෙතං නෙව
විපාකො න විපාකධම්මො.

බුහමචරියං චො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි, බුහමචරියඵලානි ව :
බුහමචරියං ව අරියො අවිඤ්ඤානො මග්ගො, බුහමචරියඵලානි සොකා-
පතනිඵලං යාව අරහත්තං.

1. භාවිතානි - s.

*‘සො පුඤ්ඤා මතිමා ව රූපසඤ්ඤා
සුමොහගතා න ජානාති,
ඉති මජ්ඣං - ෦෦෦ පොත්තකෙසු දිස්සති.

2. මනසාඨ කම්මනා ව - ම.

(40) තත්ත කතමං සකච්චනං :

46. සබ්බපාපස්ස අකරණං - කුසලස්ස උපහමපද,
සචිත්තපට්ඨෙයොදපනං - එතං බුද්ධිනසාසනං.

“හිණ්මාති හික්ඛවේ විමොක්ඛමුඛාති” ඉදං සකච්චනං.

(41) තත්ත කතමං පරච්චනං :

47. නඤ්ච පුත්තසමං පෙමං - නඤ්ච ගොසමිතං¹ ධනං
නඤ්ච සුරියසමං² ආභා - සමුද්දාපරමා සරං.

“ගොඤ්ඤ දෙව්‍යානමිඤ්ඤ සුභාසිහෙන ජයොති”^{*} “කො හි නාම
හික්ඛවේ සකෙභා දෙව්‍යානමිඤ්ඤ සතං පුද්දාදඵලං උපච්චමානො”³ති
විජ්ජාරෙන කාතබ්බං. ඉදං පරච්චනං.

(42) තත්ත කතමං සකච්චනං ච පරච්චනං ච :

48. යං පඤ්ඤං යං ච පඤ්ඤබ්බං - උභයමෙතං රජ්‍යානිණ්ණං
යෙ ඵලං වාදිනො නඤ්ච - තෙතං කාමෙසු දෙසොති.

ඉදං පරච්චනං.

“යෙ ච බො තෙ උභො අනෙත අනුපනම්ම වට්ටං තෙතං නඤ්ච
පඤ්ඤපඤ්ඤං. ඉදං සකච්චනං.

49. නඤ්ච පුත්තෙති පුත්තීමා
ගොමිකො⁴ ගොති තපෙව නඤ්ච,
උපධිති නරස්ස නඤ්ඤා⁵
න හි සො නඤ්ච; යො නිරුපධි⁶ති. පරච්චනං.

50. සොවති පුත්තෙති පුත්තීමා
ගොමිකො ගොති තපෙව සොවති,
උපධි හි නරස්ස සොවනා⁷
න හි සො සොවති යො නිරුපධි⁶ති, සකච්චනං.

ඉදං සකච්චනං පරච්චනං ච.

(43) තත්ත කතමං සහගාධිට්ඨානං :

51, යෙ කෙමි භුතා භවිස්සනති
යෙ වා¹පි සබ්බෙ ගමිස්සනති පහාය දෙහං,
තං සබ්බං ජාතීං කුසලො විදිනා;
ආනාපියො² බුහව්විට්ඨං වරෙත්ත,

1 ගොණසමිතං - ම. PTS.

2. සුරියසමං ම. PTS.

* ගෙතුනා මාරිතා ඉච්චාදි පාඨො මජ්ඣං PTS.
පොඤ්ඤෙසු දිස්සති.

3. ගොමා - මජ්ඣං,

4. ගොමිකො, ගොගෙති - PTS.

5. ජනො, නඤ්ඤො - PTS.

6. ධමෙම සිතො - PTS.

7. ජනො ස සොවති - PTS.

“තයොමේ හිකඩවෙ සන්ථාරේ : තථාගතො අරහං සෙකෙනා පටිපදෙ” ඉදං සත්තාධිට්ඨානං

(44) තත් කතමං ධම්මාධිට්ඨානං :

52. යං ච කාමසුඛං ලොකෙ - යං විදං දිවියං සුඛං,
තණ්හතතිසසුඛසෙසතෙ - කලං හාගසනති සොළසිං.

“සත්තිමෙ හිකඩවෙ බොජ්ඣකිනා” ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

(45) තත් කතමං සත්තාධිට්ඨානං ච ධම්මාධිට්ඨානං ච :

“දුග්ගසං නං¹ සච්චං දුග්ගසො පටිවෙධො බාලෙහි, ජානතො පසසතො නච්චි නච්චි² හි විදුමි. ‘දුග්ගසං නං සච්චං දුග්ගසො පටිවෙධො බාලෙහි’ හි ධම්මාධිට්ඨානං. ‘ජානතො පසසතො නච්චි නච්චි’ හි සත්තාධිට්ඨානං.

දුරුක්කකොපමං, ගහිගාය තිරිසං³ ඔරිමඤ්ච තීරං පාටිමඤ්ච තීරං ඵලෙ වා න ච උසසිදනං මජ්ඣෙ ච න සංසිදනං මනුස්සගාභො⁴ ච අනුස්සගාභො ච අනෙතා සුභිභාවො ච, ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං. ඵලං පන හිකඩු නිබ්බානනිකේතො හවිස්සති නිබ්බානපොඤ්ඤා⁵ හි⁶ සත්තාධිට්ඨානං. ඉදං සත්තාධිට්ඨානං ච ධම්මාධිට්ඨානං ච.

(46) තත් කතමො ථවො :

53 මග්ගාන’ථ්ඤ්ඤිකො සෙවෙය් - සච්චානං චතුරේ පදා,
විරුගො සෙවෙය් ධම්මානං - ද්විපදානං ච චක්ඛුමා.

“නිඤ්මානි හිකඩවෙ අග්ගානි : බුඬො සත්තානං, විරුගො ධම්මානං, සඤ්ඤා ගණානං” අයං ථවො.

(47) තත් කතමං අනුඤ්ඤානං :

54. කායෙන සංවරේ සාධු - සාධු වාචාය සංවරේ
මනසා සංවරේ සාධු - සාධු සබ්බත් සංවරේ,
සබ්බත් සංවුතො හිකඩු - සබ්බදුකා පඤ්චවතී.

ඉදං හගවතා අනුඤ්ඤානං.

“නිඤ්මානි හිකඩවෙ කරඤ්ඤානි : කායසුචරිතං වච්ඡුචරිතං මනෝසුචරිතං.” ඉදං අනුඤ්ඤානං.

(48) තත් කතමං පටික්ඛිතතං :

“නච්චි පුත්තසමං පෙමං” විජාරේ. ඉදං පටික්ඛිතතං.

“නිඤ්මානි හිකඩවෙ අකරඤ්ඤානි (සයං අභිඤ්ඤාය දෙසිතානි) කතමානි නිඤ්මානි : කායදුච්චරිතං වච්ඡුචරිතං මනෝදුච්චරිතං.” ඉදං පටික්ඛිතතං.

1. දුග්ගසමනතං - මජ්ඣං - PTS.
2. තිරිසං - මජ්ඣං PTS.
3. මනුස්සගාභො - මජ්ඣං.
4. නිබ්බනපරයඤ්ඤාති - ම.
5. තිරිසං - මජ්ඣං, PTS.

(49) තත්ව කතමං අනුක්කන්තං ව පටිකන්තං ව :

55. කායෙන කුසලං කසිරා¹ - අය්‍ය කායෙන සංවුතො
කායද්වවරිතං භික්ඛා - කායසුචරිතං චරෙ.

දිව්‍ය පරිමපදෙහි වතුන්ත ව පදෙන අනුජානාති. කායද්වවරිතං
භික්ඛා² තතියෙන පදෙන පටිකන්තනති. මහාවිහරිකා, අවිරතා-
පනාදෙ (?)

තත්විමා උද්ගතභාටා :

- (1) සචේ භායථ දුක්ඛාය - රූපෙ රුධ අතීතකෙ
සිලවනෙතන ආනන්ද - ධම්මො ජත්තංච රකති.
- (2) සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති - නිමමනන්තමි චාලයෙ
හ වේ, දුක්ඛා පමුත්තාත්ති. සමථො ව විපස්සනා,
- (3) කාමච්ඡන්දං උපාදාය - යො සො විතතෙකති ඛජ්ජති
සුභාවිතතෙත බොජ්ඣකිභිග - නො ඉමං විජටයෙ ජටං.
- (4) සුඤ්ඤානො ලොකං අවේකධස්ස - සමාධිං හික්ඛු භාවයෙ
කාමං කාමයමානස්ස - ධම්මචරිතාය සුගතති.
- (5) හඤ්ඤානෙ සබ්බා මුච්චෙවි - නිපෙඨාදේනතා චතුර්ධිතා
යො කාමෙ පරිච්ඡේති - පාරිච්ඡන්තාපමෙන ව,
- (6) යාති කරෙති පුරිසො - ලොකධම්මා පකාසිතා
සුඛො විපාකො සුඤ්ඤානං - තතියං අඤ්ඤං හ විජ්ජති,
- (7) ආදනස්ස හයං ඤ්ඤා - ජායති ජයතිති ව
කාමා හි විත්තා මධුර - අථ බාලිසිකොපමං,³
- (8) හ හි පාපං කතං කමමං - අගතිති ව ගච්ඡති,
යසයිත්ථිතාති සමථං ගතාති - තථෙව පඤ්චඤ්ඤානිකො.
- (9) සත්තියා විග මමචේයා - විඤ්ඤාණං ව පතිට්ඨිතං;
යො පාණමතීපාතෙති - තිණි ද්වවරිතාති ව,
- (10) සට්ඨිවස්සසහස්සාති - ඛණං ලභාන දුලලහං
අගතාච මලං ගමුට්ඨිතං - චතුසු පටිපජ්ජති,
- (11) නෙලභිතා සෙතපච්ඡාදො - අථ ගොපාලකුපමං
සුඛො විවේකො භුට්ඨස්ස - විතක්කා ව සුදෙසිතා,
- (12) ථේණපිණ්ඩුපමං රූපං - ඛ්‍යා උජ්ජ පතාපවි,
පඤ්ඤා ජි⁴ සට්ඨා ලොකස්මිං - අනඤ්ඤා තිණි ඉත්ථිතාති,

1 { කරමානො -
කරෙ - මජ්ඣ.

2. ලොක සලොපමං - මජ්ඣං, PTS

- (13) කාමෙසු සත්තා කාමසංගතත්තා - අථ වණ්ණාරහස්ස ච සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති - අරියසම්මං ච දෙසිතං,
- (14) එසොච මග්ගො නන්දඤ්ඤා - සොතාපනේනාති බ්‍යාකරො යස්සිජ්ඣයාති සුභාවිතාති - අථ ධම්මපදෙහි ච,
- (15) වච්ඡා මනසා චෙච්ච - පඤ්චකඛ්ඛා අනිච්චතො යාති කුරුන්ති පුරිසො - තිණි සුචරිතාති ච,
- (16) රූපං වෙදසිතං සඤ්ඤා - පඤ්චකඛ්ඛා පකාසිතා යෙ එවං පටිපජ්ජන්ති - බ්‍රහ්මචරියං එලාති ච,
- (17) සබ්බපාපස්ස අකරණං - විමොක්ඛා තං හි දෙසිතා නන්දී පුත්තසම්මං පෙමං - දෙවානං අසුරාන ච,
- (18) යං පත්තං යෙ උභො අනෙත - නන්දති සොචනී'ති ච යෙ කෙවි භූතා හවිස්සන්ති - සන්ථාරා ච පකාසිතා,
- (19) යං ච කාමසුඛං ලොකෙ - බොජ්ඣංගිකා ච පකාසිතා මග්ගා'නට්ඨංගිකො සෙට්ඨා තයො ච අග්ගපත්තිසො,
- (20) කායෙන සංවරෙ සාධු - කරණීයං ච දෙසිතං නන්දී පුත්තසම්මං පෙමං - අකරණීයාති ච දෙසිතා,
- (21) කායෙන කුසලං කසිරා - විනයං ච කාමසුඛං ලොකෙ බොජ්ඣංගිකා ච සුදෙසිතා - දුද්දසං අමතං පදං.

පෙටකොපදෙසෙ සාසනපට්ඨානං නාම
දුතියභූමි සමත්තා

නවීය ගුම

හත් තනම. සුභාසිටියානං, ලොභාසිටියානං, දෙසාසිටියානං, මොහාසිටියානං, අලොභාසිටියානං, අදෙසාසිටියානං, අමොහාසිටියානං, කායකම්මාසිටියානං, වාචාකම්මාසිටියානං, මනෝකම්මාසිටියානං, සද්ධිඤ්ඤාසිටියානං, විජිඤ්ඤාසිටියානං, සතිඤ්ඤාසිටියානං, සමාසිඤ්ඤාසිටියානං, පඤ්ඤාඤ්ඤාසිටියානං.

(1) හත් තනම. ලොභාසිටියානං :

1. විතකකපමපිතස්ස¹ ජනතුනො,
තිබ්බරුගස්ස සුභානුපය්සිනො,
තිසො තණ්හා පවිසිති
එස ඛො දලහං² කරෙති බ්බිතං.

‘විතකකපමපිතස්ස’ ති කමරුගො. ‘සුභානුපය්සිනො’ ති කාමෙවජ්ඣ. ‘තිසො තණ්හා පවිසිති’ ති කාමතණ්හා. ‘එස දලහං කරෙති බ්බිතං’ නති රුගං. ඉති යො යො ධම්මො මුලභික්ඛිතො, තො සෙවෙත් ධම්මො උග්ගාහසිතබ්බො. (?) න හගවා එකං ධම්මං ආරබ්භ අඤ්ඤං ධම්මං දෙසෙති. යස්ස විතකකති කාමචිතකකො, තමෙව විතකකං කාමචිතකකො නිද්දිසති, ‘තිබ්බරුගස්ස’ ති තණ්හාව විතකකස්ස වජ්ඣං නිද්දිසති ‘සුභානුපය්සිනො’ තිසො තණ්හා පවිසිති’ ති තමෙව රුගං කාමතණ්හා නිද්දිසති, ‘එස දලහං කරෙති බ්බිතං’ නති තමෙව තණ්හාසංයෝජනං නිද්දිසති. එවං ගාථාසු අනුමේතබ්බො. එවං සවේය්සාකරණෙසු.

හත් හගවා එකං ධම්මං තිවිධං නිද්දිසති : නිස්සන්ධො හෙදුතො එලතො.

2. දදං පියො හොති හජ්ඣති නං බහු
ක්කිනතිං ච පපපාති යසො ච වඩ්ඪති,
අමබ්බකුහුතො පරිසං විගාහති
විසාරදො හොති නරො අමච්ඡිති.

‘දද’ නති යං යං දුතං, ඉදං දුතමයිකං පුඤ්ඤානිරිතං³. හත් හෙතු : යං වෙතං, ‘හජ්ඣති නං බහු’ ‘ක්කිනති’ නති යො ච හලසාණො කිතතිසද්දො ලොකෙ අබ්බුග්ගව්ඡති, යං බහුකස්ස ජනස්ස පියො හවති නොපො ච. යං ච අවිපපටිසාරි කාලබ්බකරෙති අයං නිස්සන්ධො, යං කායස්ස හෙද දෙවෙසු උපපජ්ජති⁴. ඉදං එලං. ඉදං අලොභාසිටියානං.

-
1. විතකකපමපිතස්ස - PTS.
 2. ගාලහං - ම.
 3. පුඤ්ඤාත්‍රියං - ම, TS.
 4. උපපජ්ජති - මජ්ඣං.
 5. ලොභාසිටියානං - මජ්ඣං.

(2) තත් කතමං දෙසාධිකානං :

3. යො පාණමතිපාතෙති - මුසාවාදං ච භාසති,
ලොකෙ අදින්නං ආදියති - පරදුරං ච ගවජ්ඣති,
සුරමෙරයපානං ච - යො නරෙ අනුසුඤ්ඤති.
4. අප්පහාය පඤ්ච වෙරුති - දුසසිලො ඉති වුච්චති,
කායස්ස හෙද දුප්පඤ්ඤා - නිරයං සොපපජ්ජති.

‘යො පාණමතිපාතෙති’ති දුට්ඨො පාණමතිපාතෙති. ‘මුසාවාදං ච භාසති’ති දෙසොපසාතනාය මුසාවාදං ච භාසති. ‘සුරමෙරයපානං ච යො නරෙ අනුසුඤ්ඤති’ති දෙසො නිදනං. ‘යො ච සුරමෙරයපානං අනුසුඤ්ඤති. යථා පරදුරවිහාරී අමිත්තෙ ජනෙති’.

‘පඤ්ච වෙරුති අප්පහායා’ති පඤ්චන්නං සික්ඛාපදනං සමතික්කමිණං, සබ්බෙසං දෙසජ්ජනං සා පඤ්ඤානති¹, තෙනෙව දෙසජ්ජිතෙන ‘කම්මෙත දුසසිලො ඉති වුච්චති’ සො² පි ධම්මො හෙතුනා නිද්දිසිතබ්බො, තිස්සනෙත ඵලෙන ච.

“නිඤ්ඤි බාලස්ස බාලලක්ඛණානි : දුබ්බාසිතභාසි ච හොති දුච්චිනතිහ මිනත්ති ච දුක්ඛතකම්මකාරී ච” තත් යං කායෙන ච වාචාය ච පරක්කමෙති, ඉදමස්ස දුක්ඛතකම්මකාරී, තත් යං යථා ච මුසාවාදං භාසති, යථා පුබ්බජ්ඣද්ධිං, ඉදමස්ස දුබ්බාසිතා යං ච සබ්බපෙට්ඨි, මනොදුච්චිතං බ්‍යාපාදං ඉදමස්ස දුච්චිනතිහ මිනත්තිතා. යං සො ඉමෙති තිඤ්ඤි බාලලක්ඛණෙහි සමන්නාගතො තිඤ්ඤි තජ්ජාති දුක්ඛාති දෙමනස්සාති අනුභවති, සො ච හොති සහස්සනො වා පරිසස්සනො වා තජ්ජං කථං කථෙන්නති³. යද් හවති සො ච පාණාතිපාතාදි දස-අකුසලකම්මපටො, සො තතොනිදනං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිතං වෙදෙති’ති.

පුනචපරං යද් පස්සති වොරා රුජාපරාධිකං රඤ්ඤා ගතිතං ජීවිතා වොරෙපෙන්නං, තස්සෙවං හවති ‘සවෙ මමමපි රුජා ජානෙය්‍ය මමමපි රුජා ගාභාපෙත්වා ජීවිතා වොරෙපෙය්‍යා’ති සො තතොනිදනං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිතං වෙදෙති.

පුනචපරං බාලො යද් හවති ආයතා සමාරාලොකා යාව යා මෙ ගති හවස්සති ඉතො පෙට්ඨ පරමමරණා’ති සො තතොනිදනං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිතං වෙදෙති ඉති බාලලක්ඛණං හෙතු, නිඤ්ඤි තජ්ජාති දුක්ඛාති තිස්සනෙ කායස්ස හෙද නිරයෙසු උපපජ්ජති, ඉදං ඵලං ඉදං දෙසාධිකානං.

1. අභිභිජ්ඣති - PTS.
2. අදින්නා ජායන්ති - මජ්ඣං, PTS.
3. පණණ්ණති - මජ්ඣං.
4. කථං කථන්ති - මජ්ඣං, කතං කතන්ති - PTS.

(3) තථ තතමං මොභාධිට්ඨානං :

5. සතං වෙච්ච සහස්සානං - කප්පානං සංහරිස්සති,
අථවා'පි තතො හිතො - ගබ්භා ගබ්භං ගමිස්සථ.
6. අනුපාදාය බුඬ්චිච්චනං - සඛ්ඛාරෙ අත්තතො උපාදාය,
දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති - ථානමෙනං න විජ්ජති

සො'යං අනුමතග්ගසංසාරං සමාපන්නො ජායති ච මියති ච,
අයං අවිජ්ජාගෙනා. යාති'පි ච සඛ්ඛාරානං පයොජකාති,¹ තාති'පි
අවිජ්ජාපච්චයාති යං අදස්සානං බුඬ්චිච්චනස්ස, අයං අවිජ්ජාසුත්තො
යෙව නිද්දිට්ඨං. තො ච සඛ්ඛාරෙ අත්තතො හරති, පඤ්චකකිකෙ
පඤ්ච දිට්ඨිසො උපගමජ්ජති : 'එතං මම, එතො'හමස්මි, එතො මෙ
අත්තා'ති, ඉදං සුත්තං අවිජ්ජාය නික්ඛිත්තං අවිජ්ජාය නික්ඛිපිතං.
එවං සත්ථා සුත්තො නයෙන ධම්මෙන නිද්දිට්ඨති'' අසාධාරණෙන
තංයෙව තථ නිද්දිට්ඨිතබ්බං. න අඤ්ඤං.

“යෙහි කෙවි හික්ඛවෙ සමණො වා බුහමණො වා ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති
සප්පජානන්ති” (වත්තාරි සච්චාති විත්ථාරෙන.) යා තථ අප්පජානනා,
ඉදං දුක්ඛං. අයං හෙතු. අප්පජානන්නො විවිධෙ සඛ්ඛාරෙ අභිසංඝරොති,
අයං නිස්සංඤ්ඤා. යං ච දිට්ඨිගතාති පරමසති, ‘ඉදමෙව සච්චං
මොභමඤ්ඤා’න්ති අයං නිස්සංඤ්ඤා. යං සුනබ්බවං නිබ්බත්තෙති, ඉදං
එලං. අයමපි ධම්මො, නිද්දිට්ඨො,² හෙතෙතො ච නිස්සංඤ්ඤා ච
එලංයො ව.

එතං පන කෙවි ධම්මො සාධාරණො හවන්ති. හෙතු ඛලු ආදිතො
යෙව සුත්තො නික්ඛිපිස්සන්ති. යථා කිං හවෙ : “වත්තාරි’මාති
හික්ඛවෙ අගතිගමනාති” තථ යං ච ඡන්දගතිං ගමජ්ජති. යං ච
හයාගතිං ගමජ්ජති, අයං ලොභො අකුසලමුලා, යං දොසා - අයං
දොසො යෙව. යං මොහා - අයං මොහො යෙව. එවං ඉමාති තිණ්ඤි
අකුසලමුලාති ආදිතො යෙව උපපට්ඨිත්තබ්බාති, යත්ථ එකං
නිද්දිට්ඨිතබ්බං, තත්ථ එකං නිද්දිට්ඨියති. තථා ඤා, තථා තිණ්ඤි,⁴ හ හි
ආදිට්ඨි’ අතික්ඛිත්තො හෙතු වා නිස්සංඤ්ඤා වා එලං වා නිද්දිට්ඨිතබ්බං.
අයං වෙත්ථ ගාථා :

7. ඡන්ද දොසා හයා මොහා - යො ධම්මං අභිචන්තති
නිහියති තස්ස යසො - කාලුපකෙච්ච චන්දිමා.

තථ ඡන්ද ව, අයං ලොභො යථානිද්දිට්ඨං පුබ්බෙ ඉදං
මොභාධිට්ඨානං.

1. ජායතෙ ච මියතෙ ව - ම. PTS.
2. පයොජකාති - මජ්ඣං, PTS.
3. සනිද්දිට්ඨො - මජ්ඣං, PTS.
4. යථා තිණ්ඤි - මජ්ඣං, PTS.
5. ආදිති - මජ්ඣං, PTS.

(4) තත්ත්ව කතමං අලොභාධිට්ඨානං :

8. අසුභානුපසයිං විහරන්තං - ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතං,
භොජනමහි ච මත්තඤ්ඤාං - සඬං ආරභිවිජිං,
තං වෙ නපසසති මාරො - වාතො සෙලං'ව පබ්බතනති.

තත්ත්ව යා අසුභාය උපපරිකතා, අයං කාමෙසු ආදීනවිදසානෙන පරිච්ඡානො ඉන්ද්‍රියෙසු සුසංවුතො තසෙව අලොභස්ස පාටිපුරිං මම ආයතනා සොහනති'නි' අනුපාදය, භොජනමහි ච මත්තඤ්ඤා'නති රසතණ්ඨාපනානං, ඉති අයං අලොභො අසුභානුපසයිතාය වික්ඛිතො ධාරයති, සො අලොභො හෙතු. ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහනආරතාය ගොචරතො ධාරයති, භොජනෙ මත්තඤ්ඤාතාය පරතො ධාරයති, අයං නිස්සන්දො, 'තං වෙ නපසසති මාරො වාතො සෙලං'ව පබ්බත'නති ඉදං ඵලං. ඉති යොසෙව ධම්මො ආදිමහි නික්ඛිතො, සොසෙව මජ්ඣෙව වෙව අවසානෙ ව.

"නාහං හික්ඛවෙ අඤ්ඤං ඵකධම්මමපි සම්මුපස්සාමි, අසම්මුපස්සාය කාමච්ඡන්දස්ස අනුපාදය උපපන්නස්ස වා පනානාය. යථසිදං අසුභ-නිෂිත්තං." තත්ත්ව අසුභ නිෂිත්තං අනුපපන්නො වෙව කාමච්ඡන්දො න උපපජ්ජති, උපපන්නො ච කාමච්ඡන්දො පටිසෙති. ඉදං අලොභස්ස වික්ඛි. යං පුන අනුපපන්නො කාමරුහො පරිපාදියති රුපරුහං අරුපරුහං, ඉති ඵලං. ඉති අයමපි ච ධම්මො නිද්දිට්ඨො හෙතුතො ච නිස්සන්දො ච ඵලතො ව. ඉදං අලොභාධිට්ඨානං.

(5) තත්ත්ව කතමං අද්දෙසාධිට්ඨානං :

9. ඵකමපි වෙ පාණමද්දට්ඨවිත්තො,
මෙත්තායති කුසලො තෙන හොති,
සබ්බෙ ච පාණෙ මනසා'නුකම්පං.
පහුනමරියො පකරෙති පුඤ්ඤං.

"ඵකමපි වෙ පාණමද්දට්ඨවිත්තො මෙත්තායති"නි අයං අද්දෙසො නිග්ගතෙන අස්සාදො, 'කුසලො තෙන හොති'නි තෙන කුසලෙන ධම්මෙන සංගුත්තො ධම්මපඤ්ඤතරිං ගච්ඡති. 'කුසලොති යථා පඤ්ඤාය පඤ්ඤා පණ්ඩිතො ච පණ්ඩිතො. 'පහුනමරියො පකරෙති පුඤ්ඤ'නති තස්ස යෙව විපාකො, අයං ලොකිකස්ස, න හි ලොකුහතරස්ස තත්ත්ව යා මෙත්තායතා, අයං හෙතු යං කුසලො ගච්ඡති, අයං නිස්සන්දො, යාව අබ්‍යාපජ්ජමුමිං. බහුං පුඤ්ඤං' පාවති, ඉදං ඵලං. ඉති අද්දෙසො නිද්දිට්ඨො හෙතුතො ච නිස්සන්දො ච ඵලතො ව.

"ඵකාදසාතිසංසා මෙත්තාය වෙතොවිමුත්තියා" තත්ත්ව යා මෙත්තායෙතොවිමුත්තියා, අයං අරියධම්මෙසු රුහවිරුහා වෙතොවිමුත්තියා, ලොකිකාය භූමිකා හෙතු, යං සුඛං ආයතීං මනාපො හොති මනුස්සානං. ඉමෙ ඵකාදස ධම්මො නිස්සන්දො, යං ච අකතාවි බ්‍රහ්මස්සායෙ උපපජ්ජති' ඉදං ඵලං, ඉදං අද්දෙසාධිට්ඨානං.

1. ආයතනානොවිගං - මජ්ඣං, PTS.
2. අබ්‍යාපජ්ජමුමිං - මජ්ඣං, PTS.
3. බහුපුඤ්ඤං - ම, PTS.
4. උපපජ්ජති - ම.

(6) තත් කතමං අමොභාධිට්ඨානං :

10. පඤ්ඤා භි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - යා'යං නිබ්බට්ඨගාමිනී,
යාය සම්මා පජානාති - ජාතිමරණසංඛයං¹.

'පඤ්ඤා භි සෙට්ඨා'ති වජ්ඣං, 'නිබ්බට්ඨගාමිනී'ති නිබ්බානගාමිනියං යථාභූතං පටිච්ඡික්ඛිති. 'සම්මා පජානාති ජාතිමරණසංඛයං'නති අමොභො 'පඤ්ඤා'ති හෙතු, සං පජානාති අයං ඡත්තනෙදා, යො ජාතිමරණසංඛයො, ඉදං ඵලං. ඉති අමොභො නිද්දිට්ඨො හෙතුනා ච නිස්සනෙදා ච ඵලෙන ච.

තිණ්'මාති භික්ඛවෙ ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්මි'ගිත්‍රියං අඤ්ඤාදිත්‍රියං අඤ්ඤානාචිත්‍රියං, තත් කතමං අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්මි'ගිත්‍රියං : ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අනභිසමෙතස්ස දුක්ඛස්ස අරියසම්මා අනිසමයාය ඡන්දං ජනෙති වායමති පිරියං². අරහති චිත්තං පග්ගණ්ඨාති පදහති. (ඵචං චතුත්තං අරියසම්මානං කාතබ්බං.) තත් කතමං අඤ්ඤාදිත්‍රියං : ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු 'ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මා'නති යථාභූතං පජානාති, (යාච ධම්මා,) ඉදං අඤ්ඤාදිත්‍රියං. අසම්මානාය අනාසවො භොති, ඉදං චුච්චති අඤ්ඤානාචිත්‍රියං. තථා'යං පඤ්ඤා, අයං හෙතු. යං ඡන්දං ජනෙති වායමති, යා පජානාති, අයං නිස්සනෙදා. යෙන සබ්බසො ආසවානං ඛයො අයං හෙතු,³ යං ඛයෙ ඤ්ඤාමුපපජාති අනුප්පාදෙ ඤ්ඤාං ච අයං නිස්සනෙදා, යං අරහත්තං, ඉදං ඵලං. තත් 'බිණ්ණං මෙ ජාති, චුච්චිතං මුග්ගචරියං, කතං කරණීය'නති, ඉදං ඛයෙ ඤ්ඤාං. 'නාපරං ඉත්තනායාති පජානාති'ති ඉදං අනුප්පාදෙ ඤ්ඤාං. ඉති ඉමානි ඉන්ද්‍රියානි. අමොභො නිද්දිට්ඨො හෙතුනා ච නිස්සනෙදා ච ඵලෙන ච. ඉමානි අසාධාරණානි නිද්දිට්ඨානි.

තත් කතමාති කුසලමූලානි සාධාරණානි :

"කුසලං ච වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි කුසලමූලං වෙච. තත් කතමං කුසලමූලං : අලොභො අද්දෙසො අමොභො. තත් කතමං කුසලං : අට්ඨි සම්මතතානි, සම්මාදිට්ඨි යාච සම්මාසමාධි. තත් යාති කුසලමූලානි, අයං හෙතු යං ච අලොභො තිණ් කම්මානි සමුට්ඨාපෙති : සංඛ්ඤාපං වායමං සමාධිං ච. අයං අලොභස්ස නිස්සනෙදා. තත් යො අද්දෙසො, අයං හෙතු. යං තයො ධම්මෙ පට්ඨාපෙති : සම්මාචාරං සම්මාකම්මතං සම්මාආර්ථං ච, අයං නිස්සනෙදා. තත් යො අමොභො හෙතු, යං දො ධම්මෙ උපට්ඨාපෙති : අවිපරිතදස්සනමපි ච අනභිලාපනං, අයං ඡත්තනෙදා. ඉමස්ස මුග්ගචරියස්ස යං ඵලං තා දො විමුක්ඛායො : රහවිරහා වෙතොවිමුක්ඛා අවිජ්ජාබිරහා ච පඤ්ඤා විමුක්ඛා, ඉදං ඵලං. ඉති ඉමානි තිණ් කුසලමූලානි නිද්දිට්ඨානි හෙතුනො ච නිස්සනෙදා ච ඵලෙන ච, ඵචං සාධාරණානි කුසලානි පටිච්ඡික්ඛිතබ්බානි.

1. ජාතිසම්මා පරික්ඛයං - ඉති වු.

2. පිරියං - මජ්ඣං.

3. ඛයා හෙතු - මජ්ඣං, PTS.

යත් දුච්චි යත් නිඤ්ඤි, අයං චේත්ථ ගාථා :

11. තුලමතුලං ව සමභවං - භව්‍යඛාරමවස්සථි ඔති,
අජ්ඣතතරතො සමාහිතො - අහිදා¹ කවචිමිවත්තසමභවනති.

‘තුලමතුලං ව සමභව’නති තුලසඛිතං අතුලසඛිතං’ තත්ථ යෙ සඛිතා තුලං, තෙ දො ධම්මා : අස්සාදො ව අදීනවො ව තුලිතා භවනති. එත්තකො කාමෙසු අස්සාදො එත්තකො අදීනවො ඉමස්ස, ඉදං නිස්සරණනති ඉති නිබ්බානං පජානාති.

ද්විති කාරණෙහි අතුලං න ව සක්කා තුලසිත්තං, එත්තකං එතං නෙතං පරමජීවී තෙන අතුලං, අථ නිබ්බානං රත්තනනති² කරිත්වා අවජ්ජියභාවෙන අතුලං. තත්ථ කුසලස්ස ව අහිසමභවා ජානනා පස්සනා, අයං අමොභො. යං තත්ථ සද්ධා ඔසිරණං (ථ) භව්‍යඛාරතං. අයං අලොභො, යං ‘අජ්ඣතතරතො සමාහිතො’ති විකේඨපපට්ඨං. හරණං.³ අයං අදොසො. ඉති ඉමානි තිඤ්ඤි කුසලමූලානි, තුලමතුලං සමභව’නති අයං අමොභො. යො භව්‍යඛාරණං සමොසරණං ලොභො, සමමාසමාධිතං අස්සාදො, අයං හෙත්තු. යං අජ්ඣතතරතො අවජ්ජණකොසස්ස⁴ සමෙහදො, අයං නිස්සංකො. සා පවතති. ඉමානි තිඤ්ඤි නිද්දොසානි කුසලමූලානි හෙත්තුතො ව නිස්සංකො ව ඵලතො ව.

එත්තාවතා එසා පවතති ව නිවතති ව, අකුසලමූලෙහි පවත්නාති, කුසලමූලෙහි නිවත්තනාති ඉමෙහි ව නීති සබ්බං අකුසලං⁵ සමොසරණං ගච්ඡති. යො ධම්මෙ වා වට්ඨනතො නිද්දොසො (ථ) තණ්හාති වා කොඨොති වා අසමපජ්ජානනාති වා අනුසයොති වා මනෙධාති වා පලාතොති වා අසනීති වා⁶ ඉස්සාති වා මච්ඡරියනාති වා අසද්දසනාති වා, තෙහි යෙ ව වජ්ජිති නිද්දොසිතබ්බං. ඥානිමානි දො වට්ඨනානි ධම්ම-පදනී නිද්දොසානි න යො අජී කිලෙසො යො ඉමෙසු නවසු පදෙසු සමොධානං සමොසරණං ගච්ඡති, අයං කිලෙසො. න ව ලොභො න ව දොසො න ව මොහො. යථා අකුසලමූලානි, එවං කුසලානි පටිකේඨපෙත නිද්දොසිතබ්බානි. ඉදං අමොහාධිපානං.

- (7) තත්ථ සත්තමං කායකමොඛිට්ඨානං :

12. කායෙන කුසලං⁷ කරො-අස්ස කායෙන සංවුත්තො,
කායදුච්චරිතං හිත්වා - කායසුචරිතං චරෙ.

‘තිඤ්ඤිමානි හිත්තවෙ කායසුචරිතානි : පාණානිපාතා වෙරමඤ්ඤි, අදිත්තාදනා වෙරමඤ්ඤි, කමෙසු මිච්ඡාචාරා වෙරමඤ්ඤි’ ඉදං කාය-කමොඛිට්ඨානං.

1. අහිදා - මජ්ඣං.
2. පාපුණා රත්තනං - මජ්ඣං, PTS.
3. පට්ඨං හරණං - මජ්ඣං, PTS.
4. අවජ්ජණකොසං - මජ්ඣං, PTS.
5. අකුසලමූලං - මජ්ඣං, PTS.
6. අස්සානිතිවා - මජ්ඣං,
7. කුසලමුට්ඨි - PTS.

(8) තත්ථ කතමං වාචාකමමාධිව්ඨානං :

- 13 සුභාසිතං උත්තමමාත්‍ර සන්තො
ධම්මං භණ්ණො නාධම්මං තං දුතියං,
පියං භණ්ණො නාප්පියං තං තතියං
සච්චං භණ්ණො නාලිකං තං චතුත්තං.

චත්තාරිමානී ච චම්පුචරිතානි. ඉදං වාචාකමමාධිව්ඨානං.

(9) තත්ථ කතමං මනොකමමාධිව්ඨානං :

14. මනෙන කුසලං කසිරු¹ - මනසා සංවුත්තො භවෙ,
මනොදුච්චරිතං තිත්වා - මනසා සුචරිතං චරෙ.

“තිණ්ණි”මානී මනොසුචරිතානි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදෙ සම්මාදිට්ඨි,
ඉදං මනොකමමාධිව්ඨානං. ඉමානි අසාධාරණානි සුත්තානි.

තත්ථ කතමානි සාධාරණානි සුත්තානි :

15. වාචානුරක්ඛි මනසා සුසංවුත්තො
කායෙන ච අකුසලං න කසිරු²,
එතෙ තයො කම්මපථෙ විතොධියෙ
ආරුධියෙ මඤ්ඤං ඉධිප්පච්චෙදිතං³.

“තිණ්ණො, ඉමා හික්ඛවෙ පාරිසුද්ධියො : කායකම්මපාරිසුද්ධි
වාචාකම්මපාරිසුද්ධි මනොකම්මපාරිසුද්ධි, තත්ථ කතමා කායකම්මපාරි-
සුද්ධි : පාණාතිපාතා වෙරමණ්ණි අදිත්තාදනා වෙරමණ්ණි කාමෙසු
මිච්ඡාචාරු මෙරමණ්ණි. තත්ථ කතමා වාචාකම්මපාරිසුද්ධි : ඉසාවාද
වෙරමණ්ණි. -පෙ- සම්මප්පලාපා වෙරමණ්ණි, තත්ථ කතමා මනොකම්ම-
පාරිසුද්ධි : අනභිජ්ඣා අව්‍යාපාදෙ සම්මාදිට්ඨි. ඉදං සාධාරණ
සුත්තං.

ඉති සාධාරණානි ච සුත්තානි අසාධාරණානි ච සුත්තානි පටිච්චික-
තබ්බානි, පටිච්චිකත්වා වාචාය කායෙන ච සුත්තං අනෙථා නිද්දි-
තබ්බො.

(10) තත්ථ කතමං සද්ධිත්ථියාධිව්ඨානං :

- 16 යස්ස සද්ධා තථාගතෙ - අචලා සුප්පතිට්ඨිතා,
සීලං ච යස්ස කල්‍යාණං - අරියභ්‍යන්තං පතංසිතං.

17. සඛෙස පසාදෙ යස්ස ජම්මි - උජ්ඣුතං ච දස්සනං,
අදලිදොසී තං ආහු - අමොඝං තස්ස ජම්මිතං.

18. සද්ධාවෙ නන්දිකා ආරු - සිකො හො තස්ස සද්ධාති,
සබ්බං සියාති භගවන්තං - තථාරූපො ධම්මසම්පාදෙ.

ඉදං සද්ධිත්ථියාධිව්ඨානං.

-
1. නාකුසලං කසිරු - මජ්ඣං,
2. කුසලං කම්මං - මජ්ඣං, PTS.
3. මඤ්ඤිප්පච්චෙදිතං - ම.

11. තත්ථ කතමං විරිසිඤ්ඤාධිට්ඨානං :

19. ආරහථ¹ නිකමථ - සුඤ්ඤාථ බුද්ධසාසනෙ
බුද්ධාථ මවුච්ඤාං සෙනං - නලාගාරංව කුඤ්ඤේ.

“වත්තාඳේ‘මෙ භික්ඛවෙ සම්මප්පඛානාං” ඉදං විරිසිඤ්ඤාධිට්ඨානං².

(12) තත්ථ කතමං සතිඤ්ඤාධිට්ඨානං :

20. සතිමතො සද්ද³ ‘හද්දං - සතිමා සුඛමෙධිති,
සතිමතො සු වෙ සෙය්‍යො⁴ - වෙරි න පරිමුච්චති.

“වත්තාඳේ සතිපට්ඨානාං” විජ්‍යාරෙන කාතබ්බා. ඉදං සතිඤ්ඤාධිට්ඨානං.

(13) තත්ථ කතමං සමාධිඤ්ඤාධිට්ඨානං :

21. ආකඛිතො තෙ නරදම්මසාරථි
දෙවා මනුස්සා මනසා විචිතතිතං,
සබ්බෙ න ජඤ්ඤා කසිණාපි පාණිනො
සත්තං සමාධිං අරණං නිසෙවතො.

‘කිං තං හගවා ආකඛිති’ති.

“තයො‘මෙ භික්ඛවෙ සමාධි : සවිතකෙකා සවිචාරේ, අවිතකෙකා විචාරමනෙතා, අවිතකෙකා අවිචාරේ” ඉදං සමාධිඤ්ඤාධිට්ඨානං.

(14) තත්ථ කතමං පඤ්ඤාඤ්ඤාධිට්ඨානං ;

“පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකසම්”නති විජ්‍යාරෙන.

“තිස්සො ඉමා භික්ඛවෙ පඤ්ඤා : සුත්තමාසි විත්තාමසි භාවනාමසි”
ඉදං පඤ්ඤාඤ්ඤාධිට්ඨානං සුත්තං. ඉමානි ඉඤ්ඤාධිට්ඨානානි
අසාධාරණානි සුත්තානි.

තත්ථ කතමානි සාධාරණානි ඉඤ්ඤාධිට්ඨානානි සුත්තානි :

22. අවිතරුගො කාමෙසු - යස්ස පඤ්ඤාඤ්ඤා⁵ මුද්ද,
සද්ධා සති ව විරියං⁶ - සමථො ව විපස්සනා,
තාදිසං භික්ඛුමාසජ්ජ - පුබ්බෙව උපහඤ්ඤති.

1. ආරමභථ - ම.

2. විරියාධිට්ඨානං - ම.

3. සද්ධා සෙය්‍යො - PTS.

4. හද්දං අනුච්ඡි සතිමතො PTS.

5. පඤ්ඤාඤ්ඤා - PTS.

6. විරියං - ම.

“පඤ්චිමානි ඉන්ද්‍රියානි” සද්ධිත්‍රියාදි ඉන්ද්‍රියං දට්ඨබ්බං. නිසු අවේච්චපසසාදෙ විජාරොන සුත්තං කාතබ්බං, ඉමානි සාධාරණානි ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨානානි සුත්තානි.

යං යස්ස සම්බන්ධං කුසලස්ස වා අකුසලස්ස වා තෙන තෙන අධිට්ඨානෙන නං සුත්තං නිද්දිසිතබ්බං. භජ්ඤෙඤ්ඤ ධම්මො නිද්දිසිතබ්බො.

තජ්ඣ සාධාරණං කුසලං, නාපි කුසලං අකුසලං, යථා සාධාරණානි ච කුසලමූලානි සාධාරණානි ච අකුසලමූලානි : උපන්නං කාමවිතක්කං පජ්ඣති -පෙ- චතතාඤ්ඤ සම්මපට්ඨානා. කුසලං අකුසලං ච

තජ්ඣමා උද්දනගාථා :

1. විතකෙකන පමට්ඨතො - දදං පියො භග්ගෙ ඉති,
යො පාණමතිපාතෙති - නිඤ්ඤි බාලස්ස ලක්ඛණා.
2. සතං චෙච්ච සහස්සානං - යෙ ච සමණත්‍රාගමණා,
ජන්ඤ දෙසා භගා මොහා - චතුභි අගතිති ව.
3. අසුභානුපය්සිං විහරන්තං - නිමිත්තං අසුභං තථා,
ඵකමපි චෙ පියං පාණං - මේතතා චෙච්ච සුභාවිතා.
4. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - අනඤ්ඤා නිඤ්ඤි ඉන්ද්‍රියානි,
කුසලාකුසලමූලානි - තුලමතුලං ච සම්බවං.
5. කාසෙත කුසලං කරෙ - නිඤ්ඤි සුවරිතානි ච,
සුභාසිතං උත්තමමාත්‍ර - චච්ඡුවරිතානි ව.
6. මනෙත කුසලං කසිරි - මනොසුඤ්ඤිතානි ච,
විචානුරක්ඛි මනසා - තිස්සො ච පාරිසුද්ධියො.
7. යස්ස සද්ධා තථාගතෙ - සමුප්පාදෙ ච දෙසිතෙ,
ආරහථ නික්ඛමෙථ - යා ච සම්මපට්ඨානතා.
8. සතිමතො සද්ද හද්දං - සතිපට්ඨාන භාවනා,
ආකඛිතො ච අනඤ්ඤාණං - තයො චෙච්ච සමාධියො.
9. පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං - තිස්සො පඤ්ඤා පනාසිතා.
විතර්ඛයො කාමෙසු - සද්ධාදි පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියානි.

පෙටකොපදෙසෙ සුත්තාධිට්ඨානං නම
තතිය භූමි සමත්තා

වතුන්ගුම

තත් කතමේ, සුත්තවිවයෝ :

තත් කුසලෙහි ධර්මෙහි අකුසලෙහි ධර්මෙහි පුබ්බාපරසො සාධුකං උපපරික්ඛියති¹ කිං නු ඛො ඉදං සුත්තං අරහි -පෙ- තෙහි සුත්තෙහි සහ අබ්බිකානිවේශිකී යුජ්ඣති, උදාහු න යුජ්ඣති.

යථා භගවා කිලෙසෙ අද්දම් තත් දෙසෙති, කිං දෙසිතං තෙසං කිලෙසානං පභානං උදාහු නො දෙසිතන්ති උපපරික්ඛිතබ්බං : යදි න දෙසිතං භගවතා² තෙසං කිලෙසානං පභානං, කුසලා ධර්මා පරියෙසිතබ්බා. යත් තෙ අකුසලා පභානං ගච්ඡන්ති. සචේ සමනෙතසමානෝ³ න ලභති. තත් අකුසලා ධර්මා අපකඩ්ඪිතබ්බා විමංසිතබ්බා සංකිලෙසභාගියසුත්තං.

යදි කිලෙසා අපකඩ්ඪිතන්තා. යෙ වා න දෙනති. තත් උප-පරික්ඛිතබ්බා අරියමග්ගධර්මා, තාසු භූමිසු කිලෙසා පභානං ගච්ඡන්ති, උදාහු න ගච්ඡන්ති. යත්තකා පන කිලෙසා දෙසිතා, න තත්තකා අරියධර්මා දෙසිතා. යත් කිලෙසා පභානං ගච්ඡන්ති, තත් යෙ කිලෙසා අරියධර්මානං පරිපකෙඛන න යුජ්ඣන්ති, තෙ අපකඩ්ඪිතබ්බා, සචේ අපකඩ්ඪිතන්තා යොජනං දෙති, තත් එවං විමංසිතබ්බං : දො තිණී වා තදුත්තරිං වා කිලෙසා එකෙත අරියමග්ගෙත පභානං ගච්ඡන්ති. සචේ එවං විමංසිතන්තා යොජනං දෙති, තත් උපපරික්ඛිතබ්බං : පරමපරාය වා පිටිකසමපදානෙන වා සුත්තස්ස අන්තො ව නන්තො ව යං වා න සකකා සුත්තං නිද්දිසිතුං, නෙව සුත්තං විචිකිච්ඡිතබ්බං, එවං යථා අද්දම් කුසලා ධර්මා භොනති, යෙ කිලෙසා තෙ පතිනෙය්‍යාති, තෙ උපපරික්ඛිතබ්බා : පුරො වා කුසලො පරිපකෙඛන වා පුරො දෙසනා, අනුතා අනබ්බා උග්ගහෙතබ්බා. යථා පථමො උත්තරො (?) යෙසමිද්දති කිලෙසානං යෙ අරියධර්මා දෙසිතා ඉමෙ කිලෙසා ඉමෙහි අරියධර්මෙහි පතියන්ති, උදාහු න පතියන්ති විචිකිතබ්බා. යදි උපපරික්ඛියමානා යුජ්ඣන්ති ගහෙතබ්බා. අථ න යුජ්ඣන්ති, යෙ කිලෙසා අපරිපකඩ්ඪා භොනති, තෙ කිලෙසා අපරිපකඩ්ඪි-තබ්බා. යෙ ව අරියධර්මා පරිපකඩ්ඪා භොනති, තෙ අරියධර්මා අපකඩ්ඪිතබ්බා. නති අරියධර්මා අනාගාමී කිලෙසපභානං ගච්ඡන්ති, නාපි අරියධර්මා සබ්බකිලෙසානං පභානාය සංවත්තන්ති.

යථා කුසලා මෙත්තා, අකුසලො රුගො, න තු කුසලා මෙත්තාති කතා⁴ අකුසලස්ස රුගස්ස පභානාය සමගච්ඡති. ඛ්‍යාපාදො මෙත්තාය පභානං ගච්ඡති. තස්මා උභො කිලෙසා උපපරික්ඛිතබ්බා. යො යො ව

1. උපපරික්ඛියති - මජ්ඣං.
2. භගවතී - මජ්ඣං, PTS.
3. සමනෙතසමානෝ - PTS.
4. කාරෙකා - PTS, මජ්ඣං,

බලෙමි: උපදිසියති කුසලො වා අකුසලො වා, සො අපකබ්බිතබ්බො. සචෙ තෙ සුඡ්ඡන්ති අපකබ්බියමානො නත්ථි උපපරික්ඛිතබ්බො. ඥො වා කිලෙසා එකෙන අරියබලෙමන පතීනෙය්‍යාති දුරිති වා අරියබලෙමති එකො වා කිලෙසො පතීයතීති.

අථ වා එවමි උපපරික්ඛියමානං සුඡ්ඡති, තත්ථ විමංසිතබ්බො වා යථා සුඡ්ඡති තත්ථ විමංසිතබ්බො වා, යථා නනු සකකා සුත්තං නිද්දිසිතුං, න හි සුත්තෙ විවිකිච්ඡිතබ්බො. කිලෙසො මං අරියබලෙමසු දෙසිතෙසු උග්ගො උපපරික්ඛිතබ්බො: යෙ වා කිර: 1 ඉමෙ කිලෙසා දෙසිතා යෙ ච අරියබලො දෙසිතා ගාථාය වා බ්‍යාකරණෙන වා, කිං නු ඛො ඉමෙ කිලෙසා ඉමෙහි අරියබලෙමති පතීයන්ති, උදහ්‍ය න පතීයන්ති, ඉමෙ වා පන අරියබලො ඉමෙහං කිලෙසානං පහානාය සංවිතතන්ති.

කිඤ්චාපි කුසලෙහි බලෙමති අකුසලො බලමා පහානං ගව්ඡන්ති න තු සබ්බෙහි සබ්බා'කුසලා පහානං ගව්ඡන්ති, යථා මෙත්තා කුසලො අකුසලො ච රුගො, න තු කුසලො මෙත්තා අකුසලො රුගොකි කන්තා 1 මෙත්තාය රුගො පහානං. බ්‍යාපාදො මෙත්තාය පහානං ගව්ඡති 2. එවං කිලෙසොකි කන්තා සුත්තෙන පහානං ගව්ඡති, න සුත්තො බලෙමාති කන්තා 3, සබ්බස්ස කිලෙසස්ස පහානාය සංවිතතති, යං තු සුත්තස්ස අරියබලො සංකිලෙසපටිපකෙබ්බා සො තෙන පහානං ගව්ඡතිති.

තත්ථ කුසලෙ දෙසිතෙ සුත්තෙ බ්‍යාකරණෙ වා සංකිලෙසා න සුඡ්ඡන්ති අරියබලො වා, තෙ මහාපදෙසෙ නිද්දිසිතබ්බාවයවෙන අපකබ්බිතබ්බො තත්ථ කිලෙසෙහි ච දෙසිතෙහි අරියබලෙමසු ච යදිපි තෙන අරියබලෙමන තෙ කිලෙසා පහානං ගව්ඡන්ති, තත්ථි උත්තරිං උපපරික්ඛිතබ්බො: කෙන කාරණෙන එතෙ කිලෙසා පච්ඡිතබ්බො, කෙන කාරණෙන අරියබලො දෙසිතාති. යෙන යෙන වා අකාරෙහ අරියබලො දෙසිතා තෙන තෙන පකාරෙන අයං කිලෙසො සිතො, අස්මි හි එකො කිලෙසො තෙන වා අරියබලො න අඤ්ඤාථා, අඤ්ඤා ථා පහාතබ්බො, යථා දිට්ඨිරුගො අවිඡ්ඡා ච දස්සනෙන පහාතබ්බො. සා වෙ එවං ච අවිඡ්ඡා භාවනාය භූමි වා බලමා භාවනාය පහාතබ්බො, සායෙව උභිමහාගිතං අභිධ්‍යානදස්සනාය විමුක්ඛියා අනිමිත්තෙන වෙතොසමාධිනා අමනසිකාරෙන පතීයති. එවං සාත්ථං සබ්බඤ්ඤානං උපපරික්ඛිතබ්බො, යෙ දස්සනෙන පහාතබ්බො කිලෙසා දස්සනාකාරෙන අරියබලො දෙසිතො. භාවනාය පහාතබ්බො භාවනාකාරෙන අරියබලො දෙසිතො. පතීයෙවනා පහාතබ්බො පතීයෙවනාකාරෙන අරියබලො දෙසිතො, එවං විතොදනා පහාතබ්බො යාව සත්ත අසවා කාතබ්බො, ගාවඤ්ඤාථා. අඤ්ඤාථා සෙස බලෙමා පහාතබ්බො,

1. කාරෙතො - ම.
2. කිර යෙ වා - ම.
3. නප්පතීයන්ති - ම.
4. ගව්ඡන්ති - ම.

අඤ්ඤානානෙරෙන අරියධම්මො දෙසිතො, යො අරියධම්මො අඤ්ඤාථා පරියෙසිතබ්බො. යදි අයං ධම්මො පරියෙසතො යො ච දෙසෙති යෙන යෙනාකාරෙන, සො අරියධම්මො පරියෙසිතබ්බො, තෙනා-කාරෙන කිලෙසො පභිසති තො තත්ථ උපපරික්ඛිතබ්බො. අථ හ සුජ්ජති යදි හි තෙන සුතෙනාන විභිතං, සුත්තං විමංසිතබ්බං, යථා සුජ්ජති, තථා ගහෙතබ්බං, යථා න සුජ්ජති, තථා න ගහෙතබ්බං, අභිං ඵතං භගවතා න භාසිතං, ආයස්මතා වා දුග්ගතිතං, යථා මහාපදෙසෙ නිද්දිසිතබ්බං, භගවතා යථාභූතං දෙසිතං, යො ච ධම්මො දෙසිතො කුසලො ච අකුසලො ච තස්ස ධම්මස්ස පච්චයො පරියෙසි-තබ්බො, හ හි පච්චයා විතා ධම්මො අපච්චයො උපපජ්ජති. තත්ථ තො ආකාරො පරියෙසනාය :

තත්ථ තථාරූපං සහෙතු සපච්චයං සොයං ධම්මො වුත්තොති ඉදං විමංසිතබ්බං. සො ච පච්චයො කීවිධො : මුදු මජ්ඣිමනිකායෙ තත්ථ මුදුලති පච්චයො මුදු ධම්මො ගහෙතබ්බො, ඵලං සතොසං පච්චයො¹ දුට්ඨො : පරමපරපච්චයො² ච සමනන්තර-පච්චයො ච. සො පච්චයො මුදු තෙන වේමන්තනං³ පරියෙසිතබ්බං. කිං කාරණං : අඤ්ඤාතරොපි පච්චයො⁴ අඤ්ඤාති පච්චයෙති පරියතතිං වා පාරිසුරිං වා ගච්ජති. තත්ථ යො ධම්මො දෙසිතො, තස්ස ධම්මස්ස ඵතෙන වා කාරණෙන වා හෙතු පරියෙසිතබ්බො. යථා පච්චයො හෙතොතා පච්චයෙන ච, සො තස්ස ධම්මස්ස නිස්සන්දෙ පරියෙසිතබ්බො. යථා නිද්දිට්ඨො අභිට්ඨානෙ පඛානං පරියෙසති, සො පච්චයො පරියෙසිතබ්බො. හ හි මුදුස්ස ධම්මස්ස අභිමත්තො නිස්සන්දෙ අභිමත්තස්ස වා නිස්සන්දස්ස මුදු ධම්මො, අථ මුදුස්ස මුදු, මජ්ඣිම මජ්ඣිම, අභිමත්තස්ස අභිමත්තො සුජ්ජති, තං ගහෙතබ්බං. අථ හ සුජ්ජති න ගහෙතබ්බං. යං ච භගවා ආරහති ධම්මං දෙසෙතො, තං යෙව ධම්මං මජ්ඣිමං තං පරියොසානං⁵ දෙසෙති, යථා සුත්තාධිට්ඨානෙ ධම්මො⁶ අදිලිති නිද්දිසති, තංයෙව පහුතස්ස⁷ සුත්තස්ස පරියොසානං තස්ස හි ධම්මස්ස වසෙන තං සුත්තං හොති භාථා වා බ්‍යාකරණං බුද්ධං මහත්තං වා යථා පන දුට්ඨො අනුරූපනති වා ථපනා⁸ ච දෙසනාථපනා. රූපනතිපි ධම්මස්ස පරියෙසිතබ්බො. යථා ච ගහවතා පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං සංවරණං දෙසිතං තණ්හාය නිග්ගහණත්ථා ඉච්ඡාච හොති. දෙසෙති යථා ගොපාලකුපමෙ සුතෙන අඤ්ඤාති පි සුතෙනහි භගවා භාසති ඉච්ඡාච හොති, මජ්ඣිමනිකායෙ විතතෙකා. අයං භගවතො දෙසනානුරූපනති, ඉති සො ධම්මො අඤ්ඤාසුපි වේයාකරණෙසු පරියෙසිතබ්බො. හ හි ඵතං හි සුතෙන දුට්ඨබ්බො සුඤ්ඤං තං ගහෙතබ්බං.

1. තෙන - PTS.

2. පරමපරපච්චයො - මජ්ඣං.

3. සතොසං පච්චයො - PTS.

4. බ්‍යාධිමත්තං - මජ්ඣං, PTS.

5. විපච්චයො - PTS.

6. ධම්මො - මජ්ඣං, PTS.

7. මජ්ඣිමනිකායෙ විතතෙකා - මජ්ඣං, PTS.

8. බුද්ධස්ස - ම

9. ථපනා - මජ්ඣං.

තත්ථ කතමං අනුඤ්ඤානං : යං කිඤ්චි සුත්තං භගවතා න භාසිතං, තං ච සුත්තෙසු යෙව දිස්සති, එවිමේතං ධාරෙතබ්බං. යථා අසුකෙත භාසිතනති, තං සුත්තං වීමංසිතබ්බං : කිං හු ඛො ඉමං සුත්තං අනුඤ්ඤානං ඛමං භගවතො උදහු නානුඤ්ඤානං ඛමං, කිඤ්චි රූපං ච සුත්තං භගවතො අනුඤ්ඤානං ඛමං, කිඤ්චි රූපං ච නානුඤ්ඤානං ඛමං. යං සබ්බසො අනොනාරොච්ඡා දසබ්ලො ගොචරං දෙසෙති, තං සබ්බං සුත්තං භගවතො නානුඤ්ඤානං ඛමං. අනිපි සො සාවකො දසබ්ලානං ගොචරං ජානාති ඔධිසො අනොධිසො, තං පන බ්ලං සබ්බසො හ ජානාති අඤ්ඤාථා නාම සවිනෙත? යථා ආයස්මතා සාරිපුත්තෙන යෙන බ්‍රහ්මණො ඔවදිතො, තස්ස ආයස්මතො නනි ඉන්ද්‍රියබලවේගතඤ්ඤාණං, තෙන පුග්ගලපරෙපට්ඨං ව¹, තං අජානනො සති උත්තරිං කරණීයො² උපාදිතො, සො භගවතා අපසාදිතො. යථාච ආයස්මා කස්ස පගොඤ්ඤා³ වෙතං⁴ ඔවදති ආනන්තරිකසමන්තා-භනො ඉද්ධිපාවිතිරෙන අබ්‍යුලියො ආදීපෙතා, යං සබ්බසං ධම්මානං කම්මසම්පාදනානං හෙතුසො ථානසො යථාභූතං ඤ්ඤාණං. තස්ස ආයස්මතො න සංවිජ්ජතෙ, තෙන නං ඔවදති, තං භගවා කඤ්ඤති.

1. සවේ'පි දහ පජේ'තෙ - ධාරිසිස්සයි කස්සප,
තෙම දකඛිතී' රූපානි - චක්ඛු හි'ස්ස' න විජ්ජති.

අපි'ච ඛො යථා දුකො රුජ්වවිනෙත සත්තමනුස්සාති, එවං සෙසානුගො අඤ්ඤානසං සොසං පරෙතං දෙසෙති අනුඤ්ඤානං ඛම්සුත්තං භගෙතබ්බං. අනනුඤ්ඤානං හ භගෙතබ්බං.

තත්ථ කතමො සුත්තසංකරෙ ; පඤ්චවිධං සුත්තං : සංකිලෙසභාසියං වාසනාභාසියං දස්සනභාසියං භාවනාභාසියං අනෙඛභාසියං. අඤ්ඤාං ආරාධෙය්‍ය අඤ්ඤාං දෙසෙති අඤ්ඤාසං ච සුත්තස්ස අත්ථං අඤ්ඤාමිති සුත්තෙ නිද්දිතති, ඕරුමාගියායානං සංයොජනාණං අත්ථං උභිබ්බාගියෙසු නිද්දිතති. මුදුමජ්ඣානං ඉන්ද්‍රියානං අධිමතෙතසු සුත්තෙසු නිද්දිතති. ඉති ඉදං සුත්තං සමොදං හෙතුනා ච නිස්සන්දෙන ච එලෙන ච නිද්දෙස්සන ච, මුදුමජ්ඣාගිමත්තතායපි ච අනෙත ච බ්‍යාඤ්ජෙන ච යො සමොදෙ, අයං වුව්වති සුත්තසංකරෙ යො අසමොදෙ, අයං වුව්වති සුත්තවිවයො.

තත්ථා'යං උද්දනගාථා :

පුරිමානං අපකඩං' - යථාභූතස්ස පච්චයො,
නිස්සන්දෙ දෙසනා සුතති' - අනුඤ්ඤා සුත්තසංකරෙ.

පෙටකොපදෙසෙ සුත්තවිවයො නාම
උතුස්මාසං සමන්තො.

1. පුග්ගලපරෙ පරඤ්ච - ම.
2. උත්තරකරිණීයෙ - ම
3. මහාකස්සපො - ම, PTS.
4. භාගිනෙය්‍යං - ම, PTS.
5. දකඛිති - ම PTSr
6. චක්ඛු තස්ස - ම, TS.
7. සද්ධිං - PTS.

පඤ්චම හුමි

තඤ්ඤා කතමො භාරවිතඤ්ඤා : යඤ්ඤා සොලසභාරා අකඤ්ඤා
හෙදං ගච්ඡන්ති,

1. තඤ්ඤා ආදිමහි දෙසනාභාසො : තඤ්ඤා අයං භාසා :

කුසලා වා අකුසලා වා - සච්චාති වා සච්චකදෙසො වා

කිං දෙසිතත්ති සුතෙන - විමංසා දෙසනාභාසො.

භාසා අරියසච්චාතං¹ නිකේධපො, චිත්තාරි සච්චාති සාධාරණාති
අසාධාරණාති ව, යාති ව අධාරක පදාති දුක්ඛතො සත්ත පදාති
සඤ්ඤාපන කාසිකෙන වේදනසිකෙන දුක්ඛතො අපරිසරකපයොගෙන
පියවිපයොගෙන ව තිහි ව සඤ්ඤාතොති² තඤ්ඤා නිකේධසඤ්ඤාතොති
කිංසො දුක්ඛතා : උපපාදො සඤ්ඤාතොති, සඤ්ඤාතොති³
දුක්ඛතා ව වියො සඤ්ඤාතොති⁴ දුක්ඛතො, විපරිණාමදුක්ඛතො දුක්ඛතා ව⁵
අඤ්ඤාතොති⁶ සඤ්ඤාතොති, දුක්ඛදුක්ඛතො⁷ දුක්ඛතා ව⁸, ඉමෙසං
කිංසො සඤ්ඤාතොති⁹ තිසු වේදනාභුමිසු අදුක්ඛමසුඛා වේදනා,
උපපාදො සඤ්ඤාතොති, සඤ්ඤාතොති¹⁰ දුක්ඛතා, වියො¹¹
සඤ්ඤාතොති, සුඛා වේදනා¹² විපරිණාමදුක්ඛතො ව දුක්ඛතා¹³
අඤ්ඤාතොති සඤ්ඤාතොති, දුක්ඛා වේදනා දුක්ඛදුක්ඛතො ව
දුක්ඛතා, ඉති ඉමෙසු¹⁴ නවපදෙසු පරිමිතෙසු සත්තසු පදෙසු සොලස
පදෙසු දුක්ඛා පරිමිතවිධා, එකාදස දුක්ඛතො ව දුක්ඛතො නිද්දේශො
නිද්දේශො. පාඤ්ඤාභුමිසො ජාති, යා ව පාඤ්ඤාභුමිසො
වුත්තොති විජාරොත පනතරසපදාති කතනඛාති.

එවං සාධාරණාති අසාධාරණාති ව සත්තසු දසසු පදෙසු
පඤ්ඤාතොතිවිධො ව¹⁵ සාසනපට්ඨානො¹⁶ අධාරකවිධො ව සුත්තාතිවිධා-
නෙසු දාසවිධො ව සුත්තවිධොසොසු සොලසවිධො ව භාරොසු
එකවිධවිධා ව පවිච්චවිමංසායාති ඉදං දෙසිතං. යඤ්ඤා ව
දෙසිතන්ති. අයං වුච්චති දෙසනාභාසො.

1. අරියසච්චාති - මජ්ඣං, PTS.
2. සංඛතාති - මජ්ඣං, PTS.
3. සංඛත - මජ්ඣං, PTS.
4. දුක්ඛතාති - මජ්ඣං, PTS.
5. අඤ්ඤාතොති ව - මජ්ඣං, PTS.
6. දුක්ඛදුක්ඛතො ව - ම, PTS.
7. දුක්ඛතා - ම, PTS.
8. තයො - ම, PTS.
9. වේදනායව - මජ්ඣං, PTS.
10. දුක්ඛතාති - ම, PTS.
11. ඉමෙතිකිමෙසු - PTS.
ඉමෙති ඉමෙසු - මජ්ඣං.
12. සඤ්ඤාතොතිවිධො - ම, PTS.
13. ස ව, - PTS.

2. තත් කතමො විවිසො භාණි :

2. පදං පඤ්ඤා ව පුච්ඡා ව - කිං පුබ්බං කිංඤ්ඤා පච්ඡමං,
අනුයිති යා වා විවිසො - භාණෙ විවිසොති නිද්දිවෙති.

පදනති පථමං පදං, තස්ස කො අන්තො : යං භගවා පුබ්බො අයසෙතා අර්තෙන, තා ගහෙතබ්බං. කති පදනති පුච්ඡාති යථා කිං : “කෙනෙසු නිවුතො ලොකො”ති ගාථා, ඉමාති කති පදනති චතතාරි ඉති විසුඤ්ජනාය පුච්ඡා. යත්තකෙති පදෙති භගවතා විසුඤ්ජනාති පදනති ඉති පුච්ඡාය ව යා පදනං සම්මාසනා, ඉදං වුවෙති පදනති.

පඤ්ඤා ‘ති : ඉමාති චතතාරි පදනති කති පඤ්ඤා එකො වා දෙව වා තදුත්තරිං වා, ඉමාති චතතාරි පදනති එකො පඤ්ඤා, අන්තානුපරිචතති බ්‍යඤ්ජනං හොති, සම්මසුලානිපි පදනති එකමෙවන් පුච්ඡති. ඉමාති චතතාරි පදනති අනුපරිචතති තං බ්‍යඤ්ජනෙන එකො පඤ්ඤාව හොති.

කෙනෙසු තිවුසතා ලොකො’ති : ලොකං සක්කිය පුච්ඡති. කෙනෙසු නපසනාසති කිසියාහිප්පතං බ්‍රාහ්මී’ තිතං යෙව පුච්ඡති. කිංසු තස්ස මහබ්බතනති තංයෙව පුච්ඡති, එවං අන්තානුපරිචතති බ්‍යඤ්ජනං එකො පඤ්ඤා හොති, යො පඤ්ඤා චතුබ්බිධො : එකං - සබ්‍යාකරණීයො, විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො, පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො ධම්මපනීයොති “තත් චක්ඛං” අනිච්ච’නති එකං සබ්‍යාකරණීයො, ‘යං අනිච්චං තං දුක්ඛ’නති විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො, ‘සියං අනිච්චං න චක්ඛු, යාතිපි අයසනාති ව න චක්ඛු, තාතිපි අනිච්චනති න චක්ඛුයෙව අයං විභජ්ජබ්‍යාකරණීයො, ‘යං චක්ඛු තං චක්ඛුජ්ජුසං තෙ’ති පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො, “තං චක්ඛු තථාගතො’ති ධම්මපනීයො, “අඤ්ඤා චක්ඛුතාති ධම්මපනීයො” පඤ්ඤා.

ඉදං පඤ්ඤා භගවා කිං පුච්ඡතො : ලොකස්ස සංකිලෙසො පුච්ඡතො, කිං කාරණං : තිව්ධො හි සංකිලෙසො : තණ්හා - සංකිලෙසො ව දිව්ච්ඡසංකිලෙසො ව දුච්චරිතසංකිලෙසො ව. තත් “අවිජ්ජාය නිවුතො”ති අවිජ්ජං දසෙති. “ජප්පා”ති තණ්හා දසෙති, ‘මහබ්බත’නති අකුසලස්ස කම්මස්ස විපාකං දසෙති. ‘සොතං’ නාම පුබ්බවේදනීයස්ස කම්මස්ස දුක්ඛවේදනීයො විපාකො භවිස්සතිති තෙනං ථාතං විජ්ජතිති භගවා විසුඤ්ජනී’ චතුති යො පදෙති “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති - පෙ - එවං වුවෙති.

තදුත්තරිං පටිපුච්ඡති, “සවිතති සබ්බධි සොතා”ති ගාථා චතතාරි පදනති පුච්ඡති, තං භගවා ද්විති විසුඤ්ජනී’

- 1 ස ව - PTS.
- 2 විසුඤ්ජනාය - මජ්ඣං PTS.
- 3 තදුත්තරි - ම PTS.
- 4 ධම්මපනීයොති - ම.
- 5 චක්ඛු - මජ්ඣං, PTS.
- 6 විසුඤ්ජනී - ම PTS.

2. යානි සොනානි ලොකසමිං - සති තෙසං නිවාරණං,
සොනානං සංවරං බුමි - පඤ්ඤායෙන පිඨයරෙ.

ඉමානි චත්තාරි පදානි ද්විති පදෙහි විස්සර්ජනී. ඉදං කථනානි පුච්ඡන්තො, තස්ස සංක්ඛිට්ඨස්ස ලොකස්ස වොදනං පුච්ඡන්තො. සොනානි ඡ තණ්හාකායා බහුලාබ්චිචනෙන නිද්දිට්ඨා භවනානි සබ්බෙහි ආයතනෙහි, කානි සොනානි කෙන නිවාරිතනිති පරිපුට්ඨානපභානං පුච්ඡති - කෙන සොනා පිඨයරෙ''ති අනුසං-සමුග්ගානං පුච්ඡති, තත්ථ භගවා ඡසු ආරෙසු සතිසං සංවරං දෙනෙහි, යො හි සම්පජානො විහරති සතිදෙවාරිකෙන ච තස්ස ඉන්ද්‍රියානි භුක්තානි සම්භවනති, තත්ථ භුක්තෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු යා යා විපස්සනා සා සා තෙසං සොනානං තස්සා ච අවිජ්ජාය යාය ලොකො'' නිවුතො අවචන්තපභානාය සංවත්තති.

එවං සොනානි පිතිතානිපි භවනති, තතො උත්තරිං පුච්ඡති :

3. පඤ්ඤා වෙච්ච සති ච (ඉට්ඨායසමා අජිනො)
නාමරූපං ච මාරික,
එතං මෙ පුට්ඨා පබ්බාහි
කතේතං උපරාජ්ඣති.*

ඉමානි චත්තරි පදානි භගවා එකෙන පදෙන විස්සර්ජනී.*

4. සමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි - අජිතං තං වදම් තෙ,
යත්ථ නාමං ච රූපං ච - අතෙසං උපරාජ්ඣති,
විඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙන - එතේතං උපරාජ්ඣති.*

ඉමිනා පඤ්ඤෙන කිං පුච්ඡති : අනුපාදිසෙසනිබ්බානවානුං පුච්ඡති, තං භගවා අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානවානුයා විස්සර්ජනී,* තත්ථ පථමෙන පඤ්ඤෙන සංක්ඛිලෙසං පුච්ඡති, දුතියෙන පඤ්ඤෙන වොදනං පුච්ඡති, තතියෙන පඤ්ඤෙන සොපාදිසෙසනිබ්බානවානුං පුච්ඡති, චතුසේත පඤ්ඤෙන අනුපාදිසෙසනිබ්බානවානුං පුච්ඡති. තතො උත්තරිං පරිපුච්ඡති :

5. යෙ ච සතිධාතවම්මා' සෙ - යෙ ච සෙඛා පුට්ඨ ඉධ.
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං - පුට්ඨා පබ්බාහි මාරික.

* එත්ථ මජ්ඣං පොත්තකෙ "පඤ්ඤා ච සති නාමරූපස්සාබ්බො, තස්ස භගවන්තං පුට්ඨමාහම්ම කතේතං උපසම්මති" ඉති දිස්සති

1. පදනති - මජ්ඣං, PTS.
2. යො ලොකො - මජ්ඣං, PTS.
3. විසර්ජනී - මජ්ඣං.
4. උපසම්මති - ම, PTS.
5. සංඛතවම්මා - PTS.

ඉමානි චිත්තාරි පදනි පුච්ඡති, කඨි ච පන තෙ පඤ්ඤා. සඛ්ඛාතඛම්මා,¹ ච අරහන්තා සෙක්ඛා ච, නිං පුබ්බං කිඤ්ච පච්ඡිමනති 'අයමනේවා. තත්ථ කතරං පථමං පුච්ඡති කතරං පච්ඡා² අරහන්තං පථමං පුච්ඡති සෙක්ඛානිමේම (පච්ඡා) තත්ථ පථමෙන පදෙසා³ 'සඛ්ඛාත-ඛම්මා'ති අරහන්තො ගතිතා, 'පුච්ඡ'ති සෙක්ඛා ගතිතා. 'තෙසං මේ භිප්පකො'ති සාධාරණං පදං භගවන්තං පුච්ඡති. තත්ථ⁴ සාධාරණානි ච අසාධාරණානි ච පඤ්ඤාසු පුච්ඡනබ්බානි. තං භගවා විසෂ්ඨජේති. න තථා පුච්ඡං, පථමං පුච්ඡං. යං තං පච්ඡා⁵ විසෂ්ඨජේති, යං පච්ඡා පුච්ඡනං, පථමං විසෂ්ඨජේති, කිඤ්ච ඉදං පුච්ඡිතං 'විසුඛානං විසුඤ්ඤානානං ච කා ඉපිසා'ති ඉදං පුච්ඡි තං 'කාමෙසු නාභිගිහජ්ඣාය මනසා'නාච්චෙ, සිසා'ති පරිසුඛානානි විතකෙක ච⁶ භගවා නිවාසෙති, ථෙව පන විතකකා අච්චුතාය⁷ පරිසුඛානං, යථා නිවරණෙසු නිද්දිමං. 'කුසලො සඛ්ඛාතඛාන'නති අරහන්තං විසෂ්ඨජේති.

"කථා සු* තරති ඔඤ්ඤාති ගාථා, ඉමානි චිත්තාරි පදනි, චිත්තාරොසෙව පඤ්ඤා. නිං කාරණං : න භි එත්ථ අත්ථානුපට්ටිතති බ්බාසනං යථා පථමං අජිතපඤ්ඤාසු, තස්ස න එකංසෙන බහුති විසෂ්ඨජානී, න බහුකා පඤ්ඤා, එකොව, න චා'පි, සබ්බෙ පුච්ඡති. පුබ්බෙ විසෂ්ඨජො යථා චතුසේවා. අජිතපඤ්ඤා⁸ යං එත්ථ යථාභුතං පරිසෙසනං පදබ්බෙත විසෂ්ඨජානායො එවං යථාභුතං පරිසෙසති. යො පුත එත්ථ යං එවං පුච්ඡති තත්ථ අයමාකාපරං පුච්ඡනායං :

"අනෙතො ජටා බහි ජටා'ති ගාථා, පුච්ඡනවිසෂ්ඨජානාය⁹ මග්ගිතබ්බං, කථං විසෂ්ඨජානී. භගවා හි විසෂ්ඨජේති.¹⁰ "සිලෙ පතිට්ඨාය නරෙ සපඤ්ඤා"ති ගාථා, තත්ථ විතතභාවනාය සමථා, පඤ්ඤාභාවනාය විපස්සනා. තත්ථ එවං අනුමිසති : යෙ ඛම්මා සමපේන ච විපස්සනාය ච පටිගන්ති, තෙ ඉමෙ අනෙතො ජටා බහි ජටා, තත්ථ විසෂ්ඨජානා : සමපේන රුගො පටිගති, විපස්සනාය අවිජ්ජා. අජ්ඣත්තවිඤ්ඤා රුගො අනෙතො ජටා, බාහිරවිඤ්ඤා රුගො බහි ජටා, අජ්ඣත්තවිඤ්ඤා සකකාය දිට්ඨි, අයං අනෙතො ජටා, එකසට්ඨි දිට්ඨිගතානි ච බාහිර-විඤ්ඤානි බහි ජටා, යා හි අජ්ඣත්තවිඤ්ඤාදි භාවෙන¹¹ භවිසාති අයං ජටා තථා සඛ්ඛාතෙතන යා කාචි අජ්ඣත්තවිඤ්ඤා තණ්හා ච දිට්ඨි ච අයං අනෙතො ජටා, යා කාචි බාහිරවිඤ්ඤා තණ්හා ච දිට්ඨි ච අයං බහි ජටා.

1. සඛ්ඛාතඛම්මා - PTS,
2. කතරං පුච්ඡා - ම.
3. තෙන පදෙසා - PTS.
4. තස්ස - ම, PTS.
5. පුච්ඡා - ම.
6. විතකෙක ච - මජ්ඣං, PTS.
7. විතකක අනාච්චුතාය - මජ්ඣං,
8. අජිතොපඤ්ඤා - ම.
9. විසෂ්ඨජානාය - ම.
10. භිගමාති විසෂ්ඨජේති - ම.
11. යාදිභාවිගෙන - PTS.

*කෙනසසු

යථා දෙවතා ගතවන්තං පුට්ඨති 'චතුර්වික්කං නවථාරනති ගාථා. තත්ථ ගතවා වික්ඛජ්ජති : "ජෙත්වා නද්ධං වරතනං වා"ති ගාථා. ඉමං¹ ගතවා දුක්ඛනිර්දෝශමිතිං පටිපදං වික්ඛජ්ජති, ඉමාං වික්ඛජ්ජන්තාං ගතවා අනුමිතති කිලෙසෙ එත්ථ පුරිමාං ගාථාං නිද්දිසිතබ්බෙ². තං හි "චතුර්වික්කං"නති වතනායෙ වා ඉරියාපථා³. "නවථාර"නති නව වණ්ණවුඩාති. යථා 'චතුර්වික්කං'නති වතනායෙ උපාදනා, උපාදනපට්ටයා ගවො උපාදනනිර්දෝශා ගවනිර්දෝශා, 'නවථාර'නති නව මානවිධා, මානජාතීන්තාං හි දුක්ඛං සෙය්‍යෙතමති⁴.

පරිසරය නිශ්චිතතාවය පුණ්ණං, තිකේත සංයුතතං⁵ හි පඤ්චකාම-භුක්ඛිකො රුගො. තත්ථ "නද්ධි"ති තණ්හා වික්ඛජ්ජතී, "වරතන"නති මානං වික්ඛජ්ජතී, "ඉවත් ලොභං ව පාපකානති" පඤ්චකාමභුක්ඛිකො රුගො. තත්ථ විසමලොභො පාපකො⁶ති නිද්දිසිතති 'සමුලං තණ්හ'නති. අඤ්ඤාණමූලතා තණ්හා අබ්බුත්තාති තණ්හාය ව දිට්ඨියා ව පහානං යෙ ව පුන අඤ්ඤාපි තෙවි චතුර්වික්කයොගෙන තෙනෙව කාරණෙන ව යුජ්ජනති, සංසාරයාමිනො ධම්මො සබ්බෙ නිද්දිසිතබ්බො තත්ථාං ගාථා වික්ඛජ්ජන්තාං සමෙති. යං යදි සඤ්ඤා (?) අථ සභව්‍යාකරණෙන අනුනිතියං ව සො විවිධොති ගතවා යතනකානි පදානි නික්ඛපති තතතකෙති අනුගායති.

"අට්ඨති භික්ඛවෙ අබ්බෙති සමන්තාගතො භික්ඛු දුතෙය්‍යං ගත්තුමරහති." ඉමානි අට්ඨපදානි නික්ඛිත්තානි. ඡති පදෙහි ගතවා අනුගායති.

6. යො වෙ න වාථති⁷ පඤා - පරිසර උග්ගවාදිනි,
න ව භාපෙති වචනං - න ව ඡාදෙති සාසනං.

7. අසන්ද්ධං ව භණ්ති - පුට්ඨතො න ව කුප්පති,
ස වෙ තාදිසකො භික්ඛු - දුතෙය්‍යං ගත්තුමරහති⁸ති.

තත්ථ පන ගතවා යතනකානි පදානි නික්ඛපති, තතතකෙති අනුගායති. "සමන්තා භික්ඛවෙ අබ්බෙති සමන්තාගතො කල්‍යාණමිත්තො පියො ගරු භාවනියො"ති විජ්ඣාමර්ග. ඉදං ගතවා සමන්තා පදෙහි අනුගායති. ඉති බ්‍රහ්මස්වතො අනුගායති, අප්පාතරිකං පදං වා නික්ඛෙපො. බ්‍රහ්මස්වතො නව පදානි නික්ඛෙපො අප්පාතරිකා අනුනිතියං බ්‍රහ්මරිකා අනුගායති.

අයං වුට්ඨති අනුනිති ව විවිධො. අයං විවිධො නාම භායෙ.

1. ඉදං - මජ්ඣං, PTS.
2. නිද්දිසිතබ්බෙත - ම, PTS.
3. ගත්ථාපාද - මජ්ඣං, PTS.
4. දුක්ඛංගෙ යෙනමති - PTS.
5. පුඤ්ඤං - PTS.
6. ඉවත් ලොභො ව පාපකොති - ම, PTS.
7. න වෙධති - අංගුත්තර.

3. තප්ප කතමො සුතනිහංගේ :

8. සබ්බසං භාරතං - යං භූමි යො ච ගොචරේ තෙසං,
සුතනාසුතන පරික්ඛා - භාරේ සුතනිති නිද්දිට්ඨො.

භාරතං සොළසතනං යථා දෙසනා යථා විවයො යො ච නිද්දිට්ඨොති.¹ අයං භිද්දෙසො, අයං පුච්ඡා සුතෙනසු න සුජ්ජනිති යං තප්ප වීමංසා අයං සුතති.

යථා හි සහෙතු සප්පච්චයා සතනා සංක්ඛිලිසන්නති, අපි හෙතු අපි පච්චයො සතනානං සංක්ඛිලෙසාය, සහෙතු සප්පච්චයා සතනා විසුජ්ජිනති, අපි හෙතු අපි පච්චයො සතනානං විසුද්ධියා.

“සීලවතා අනන්ද පුග්ගලෙන න වේතනාකරණීයා” ‘කිනති මෙ අවිපාටිසාරේ’ උපපජ්ජෙය්‍යාති” -පෙ- වේය්‍යාකරණං.² කතතබ්බං. අයං විසුද්ධියා මග්ගො. තස්ස කො හෙතු³ කො පච්චයො සීලකම්මස්ස, චතනාරො හෙතු ච පච්චයා ච : යො ච සප්පුරිසසංගෙවො යො ච පඨිරුපදෙසව්‍යංසො⁴ අයං උපාදුපච්චයනාය පච්චයො. යං පොරුණ-කම්මං අස්ස විපාකො පච්චයො, තාය පච්චයතාය⁵ අත්තසම්මාපණිති, අයං හෙතු, ඉති සීලකම්මෙහි සහෙතු සප්පච්චයොති. ඉදං ලොකිකං සීලං.

තං පන ලොකුත්තරං සීලං තස්ස තිණි ඉන්ද්‍රියානි පච්චයො සඤ්ඤිකං විරිසිද්ධියං⁶ සමාධිද්ධියං අයං පච්චයො. සතිද්ධියං ච පඤ්ඤාදිද්ධියං ච හෙතු. පඤ්ඤාය නිබ්බව්‍යාමිතිතා යං සීලං ජායති. සොවාපත්තස්ස ච සීලං කෙනායං හෙතු අයං පච්චයො (?)

යං පුන සමාධිනො පස්සඤ්ඤි ච පිති ච පාමොජ්ජං ච පච්චයො. යං සුඛං හෙතු, තෙන සමාධිකම්මෙහි සහෙතු සප්පච්චයො, යං සමාධිනො සථාභූතං පජානාති, අයං පඤ්ඤා. තස්සා⁷ පරතොසොසො අර්ඛිතතං ච යොනිසොමනසිකරේ හෙතු ච පච්චයො ච. ඉති ඉමෙ තයො ඛිනිසා සහෙතු සප්පච්චයා. එවං සතන පඤ්ඤා, සතන-බ්‍යාකරණීසු ච සුතෙනසු හි සුජ්ජනි. අයං සුතනිහංගේ, සො චතුසු මහාපදෙසෙසු දට්ඨබ්බො.

4. තප්ප කතමො පදට්ඨාන හංගේ :

9. ධම්මං දෙසෙති ජිනො - තස්ස ච ධම්මස්ස යං පදට්ඨානං,
ඉති යච සබ්බධම්මො¹¹ - එතො භාරේ පදට්ඨානො.

1. නිද්දිට්ඨොති - ම, PTS.
2. වේය්‍යාකරණීයා, - ම, PTS.
3. විපාටිසාරො - ම, PTS.
4. උපාදෙය්‍යා - ම, PTS.
5. අබ්‍යාකරණං - ම, PTS.
6. තස්ස හෙතු - ම.
7. පඨිරුපදෙසව්‍යංසො ච - ම.
8. පච්චයාය - ම, PTS.
9. විරිසිද්ධියං - ම.
10. තස්ස - ම, PTS.
11. එතොවාතා සබ්බධම්මොයං - PTS.

තත් පඤ්ච කාමගුණා කාමරුහස්ස පදවිඨානං, යෙසං කෙසඤ්චී කාමරුහො උපපජ්ජති උපපන්නො වා උපපජ්ජස්සති වා එතෙසු යෙව් පඤ්චසු රූපාදිසු' ආයතනෙසු, නාඤ්ඤානු එතෙති කාමරුහස්ස පදවිඨානනති. වුච්චතෙ, තෙන පඤ්ච කාමගුණා කාමරුහස්ස පදවිඨානං, පඤ්චිකුසානි රූපරුහස්ස පදවිඨානං, මනිකුසං හවරුහස්ස පදවිඨානං, පඤ්චකකිකිසං සකකායදිවසීයං පදවිඨානං, එකසවසී දිවසීගතානි දිවසීරුහස්ස පදවිඨානං, කාමබාතු කාමරුහස්ස පදවිඨානං, රූපබාතු රූපරුහස්ස පදවිඨානං, අරූපබාතු අරූපරුහස්ස පදවිඨානං, සුඛසඤ්ඤා කාමරුහස්ස පදවිඨානං, බ්‍යාපාදසඤ්ඤා බ්‍යාපාදස්ස පදවිඨානං, අසම්පජ්ජනතා' සමමොහස්ස පදවිඨානං, නව්' ආභාතවස්සුති බ්‍යාපාදස්ස පදවිඨානං, නව්විධං මානං විධාමානස්ස' පදවිඨානං, සුඛං වේදනා රුහානුසයස්ස පදවිඨානං, දුක්ඛං වේදනා පටිඝානුසයස්ස පදවිඨානං, අදුක්ඛමසුඛං වේදනා අවිජ්ජානුසයස්ස පදවිඨානං, අතනවාදුපදනං ච සුභවාදෙ ච ලොහස්ස පදවිඨානං, පාණානිපාතො ච පිසුනවාචා ච එරුහවාච ච බ්‍යාපාදස්ස පදවිඨානං, ඡිව්ජතං ච සමප්පප්පාපො ච මොහස්ස පදවිඨානං, හවං භොගං ච වොකාඤ්ඤං ච අභිකාරස්ස පදවිඨානං, බාහිරුහං පරිඤ්ඤා මමඛකාරස්ස පදවිඨානං, කායස්ස සඛිතං දිවසීයං පදවිඨානං, කායිකදෙසො දෙසස්ස පදවිඨානං, කායිකකායාවො ලොහස්ස පදවිඨානං, යො යො වා පන ධම්මො යෙන යෙන ආකාරෙන'. උපපජ්ජති සත්තාඛිට්ඨානෙන' වා ධම්මාඛිට්ඨානෙන වා අනුසයෙන වා සො ධම්මො තස්ස පදවිඨානං. තෙන ආකාරෙන' සො ධම්මො උපපජ්ජති.

යථා මිත්‍රස්සො පුරිමස්ස පදස්ස පදවිඨානං අලහනෙනා දුතීයං පදං උග්ගරති. සො පච්ජානුපදං සංහරති'. යදි පන යො න දුතීය-පදස්ස පදවිඨානං ලහති, අපරං පදං උග්ගරති, තස්ස සො වෙසො පච්චිසෙ හවති. එවං ධම්මො කුසලො වා අකුසලො වා අබ්‍යාකතො වා පදවිඨානං අලහනෙනා න පච්චතති, යථා පසුතතස්ස ධම්මස්ස යොතිසො'. අයං වුච්චති පදවිඨානො භාඤ්ඤා.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො භාණේ :

10. වුත්තමති එකධම්මෙ - යෙ ධම්මො එකලක්ඛණො තෙන, සමබ්බ හවිනති වුත්තා - සො භාඤ්ඤා ලක්ඛණො නාම.

-
1. යෙපි - මජ්ඣං,
 2. රූපෙසු - මජ්ඣං, PTS,
 3. අසම්පජ්ජනතා - ම, PTS.
 4. මානස්ස - ම,
 5. ආරම්භණෙන - ම, PTS.
 6. සච්චාඛිට්ඨානෙන - ම, PTS.
 7. පටිසංහරති - PTS.
 8. යොතිලාභො - මජ්ඣං,

“යෙසං ච සුසමාරඬාං - නිව්චං කායගතාසනී”¹ නි භාජාය වුත්තාය කායගතාගතීයා වුත්තා වේදනාගතා චිත්තගතා ධම්මගතා ච සති, චතුත්තං සතිපට්ඨානානං එකෙන සතිපට්ඨානෙන. නති චිත්තං එකසමීං විඤ්ඤාණධර්මීයා පචිත්තති, නානාසු ගතීසු පචිත්තති, කායගතාසතීයා වුත්තාය වුත්තා වේදනාගතා චිත්ත - ධම්මගතා ච. නති කායගතාසතීයා භාවිතාය සතිපට්ඨානා චත්තාඥෙ භාවනාපාරිසුරිං ගච්ඡති. එවං තස්සදිසෙසු ධම්මෙසු වුත්තෙසු සබ්බධම්මා වුත්තා ච ගච්ඡති.

“සචිත්තපරියොදපනං¹ එතං බුද්ධාග සාසන”² නති භාජා වේතසිකා ධම්මා වුත්තා, චිත්තෙ රූපං වුත්තං. ඉදං නාමරූපං දුක්ඛං අරියසම්මං තතො සචිත්තපරියොදපනා³ යං පටිච්චේධෙන ඔදපෙති, තං දුක්ඛං යතො ඔදපෙති සො සමුදයො යෙන ඔදපෙති, සො මග්ගො. යං ඔදපිතං සො නිරේධො.

“චක්ඛං ච පටිච්ච රූපෙ ච උපපජ්ඣති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං.” තත්ථ සහජාතා වේදනා සඤ්ඤා වේතනා එසොං මනසිකාඥෙ එතෙ තෙ ධම්මා එකලක්ඛණා උපාදලක්ඛණෙන. යො ච රූපෙ නිබ්බිඤ්ඤා, වේදනාය සො නිබ්බිඤ්ඤා, සඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණෙසුපි සො නිබ්බිඤ්ඤා. ඉති යෙ එකලක්ඛණා ධම්මා, තෙසං එකමති ධම්මෙ නිද්දිට්ඨෙ සබ්බෙ ධම්මා නිද්දිට්ඨා භොනති. අයං වුච්චති ලක්ඛණො භාඥ.

6. තත්ථ කතමො චතුබ්බුතො භාගේ :

11. තිරුතති අභිප්පායො ච - බ්‍යඤ්ඤා දෙසනාය ච,
සුත්තතො, පුබ්බාපරසනි - එසො භාඥ චතුබ්බුතො.

තත්ථ කතමො තිරුතති : සා කථං පරියෙසිතබ්බං, යථා වුත්තං ගගවිතා “එකාදසති අවේගති සමන්තාගතො භික්ඛු ඩිප්පං ධම්මෙසු මහත්තං පාපුණාති, අත්ථකුසලො ච භොති ධම්මකුසලො ච භොති බ්‍යඤ්ඤකුසලො ච භොති නිරුතතිකුසලො ච භොති ඉත්ථාබ්බවන-කුසලො ච භොති පුරිසාබ්බවනකුසලො ච විපුරිසාබ්බවනකුසලො ච අනිතාබ්බවනකුසලො ච අනාගතාබ්බවනකුසලො ච පච්චුප්පත්තාබ්බ-වනකුසලො ච. එකාබ්බපායෙන කුසලො අනෙකාබ්බපායෙන³ කුසලො කිමති දෙසිතං අනිතානාගතපච්චුප්පත්තං. ඉත්ථාබ්බවනෙන පුරිසාබ්බ-වනෙන සබ්බො යථාසුත්තං නිද්දිට්ඨං. තං බ්‍යඤ්ඤතො තිරුතති-කොසලලතො යො යං සුත්තස්ස සුතිරුතති දුතතිරුතති තං අවේකති, ඉදං එවං නිරේපසිතබ්බං, ඉදමපි න නිරේපසිතබ්බං. ඉදං වුච්චතෙ තිරුතතිකොසලලං.

1. පරියොදපනං - ම.

2. පරියොදපනා - ම.

3. භානාබ්බපයෙන - ම, PTS.

තත් කතමං අධිපායකොසලං : යථාදෙසිතස්ස සුත්තස්ස (සබ්බස්ස වාරං භවන්ති, ඉමෙන භගවතා දෙසිතනති) යථා කීං :

“අපමාදෙ අමතපදං පමාදෙ මච්චුතො පද”නති ගාථා.

තත් භගවතො කො අධිපායො : යෙ අමතමෙව ආකඛිතති තෙ අපමන්තා ඵ්භරිස්සනති. අයං අධිපායො.

12. (සොගස්ස කාලං න නිව්තනති යා ව සො න තත් පාපින්නමෙ භවනති, වේදනාමක්කඉසිනා පච්චේදනං. බුතරජාසවා දුක්ඛා පමොක්ඛානා.)?

එත් භගවතො කො අධිපායො : යෙ දුක්ඛනානස්සාදකා (ඉ) තෙ විරියමාර්ගස්සනති දුක්ඛකඛයායාති අයං තත් භගවතො අධිපායො. ඉති ගාථාය වා බ්‍යාකරණෙ වා දෙසිතෙ ඉමිනා සුත්තෙන සාධකා (ඉ) යො එවං ඛම්මානුඛම්මං පටිපජ්ජති කො අධිපායො. අයං චුච්චති දෙසනාධිපායො,

තත් කතමො පුබ්බාපරසක්ඛි : (යං ගාථායං වා සුත්තෙ වා පද්‍යති අසිඤ්ඤාති (ඉ) භවනති එවං වා එවමෙවති තස්සා ගාථාය සුත්තස්ස වා යාති පුරිමාති පද්‍යති යාති ච පච්ඡිමකාති, නාති සමොසාරෙතබ්බාති. එවං සො පුබ්බාපරෙත සක්ඛි ඤායති. යා එකා සමාරඬා ගාථා දෙච නිඤ්ඤා වා තස්සමෙකදෙසෙ භාසිතානං අභාසිතාති ගාථාති අනිද්දිට්ඨා, අනෙථා භවති තදුපධාරිතබ්බං යං චන්තබ්බං. ඉතිස්ස පරියෙසමානස්ස පරියෙසනාකඛි, තස්ස වා පුග්ගලස්ස පඤ්ඤානතිනං අපරෙ පරියෙසිතබ්බං. ඉදං චුච්චතෙ පුබ්බාපරෙත සක්ඛි.)?

‘කොසල’නති වජ්ඣතො නිදනකොසලං. බ්‍යඤ්ඤානො නිරුත්තරි-කොසලං, දෙසනාධිපායකොසලං, පුබ්බාපරෙත සක්ඛිකොසලං. තත් තස්ස ගාථා පරියෙසිතා නිදනං වා උපලබ්භිතුං. න අනෙථා නිද්දිසිතබ්බො වජ්ඣතො නිදනකොසලං අත්තකොසලං ඉමෙති චතුති පදෙඤ්ඤා අනෙථා පරියෙසිතකොසලං යථාභූතං පරිසිට්ඨා ගොති. අථ ච සබ්බො වජ්ඣතො වා නිදනෙන වා යො අධිපායො බ්‍යඤ්ඤානො නිරුත්තරි සක්ඛි ච අනුත්තරෙ එසො පුබ්බාපරෙත එවං සුත්තනෙත්ත දෙසිතබ්බං. අයං චතුබ්‍යුඤ්ඤා භාණේ.

7. තත් කතමො ආවජ්ජනා භාණේ :

13. එකමිති පද්ධතානෙ - පරියෙසති සෙසතං පද්ධතානං, ආවත්තති පටිපකෙඛි - ආවජ්ජනා නාම සො භාණේ.

1. අමතං පදං - ම, PTS.
2. යංච, සබ්බා - ම.
3. අසිඤ්ඤා - ම, PTS.
4. දුක්ඛයා සාධකා - PTS.
5. බ්‍යාකරණෙන - ම, PTS
6. සුත්තසු - ම,
7. උපලබ්භිතුං - ම, PTS

ගථා කිං : “උත්තලානං පමත්තානං” නති ගථායො. ඉදං කිං
පදවිඨානං : කුසලානං ධම්මානං¹ ඕසංගසං². කුසලධම්මාසංගසං
පන කිං පදවිඨානං : අකුසලධම්ම³ පටිසෙවනාය. (අපාමාදෙ)
කිං පදවිඨානං : කුසලධම්මපටිසෙවනාය. (පමාදෙ) කිං පදවිඨානං :
කිලෙසවත්තුපටිසෙවනාය. ඉති පමාදෙන මොහපකිංයා දිට්ඨි අවිජ්ජා
ඡන්දරුගපකිංයා, තත්ථ තණ්හා ච දිට්ඨි ච චතනාරො අසවා, තණ්හා
කාමාසාවො ච භවාසාවො ච, දිට්ඨි දිට්ඨාසාවො ච අවිජ්ජාසාවො ච.
තත්ථ චිත්තෙ අජිනි දිට්ඨි චෙතසිකෙසු නිවචනති පඤ්චසු කාමගුණෙසු
අජකිංචිතෙන කාමාසාවො, උපපන්නසු අසත්තති භවාසාවො. තත්ථ
රූපකායො කාමාසවස්ස භවාසවස්ස ච පදවිඨානං, නාමකායො
දිට්ඨාසවස්ස අවිජ්ජාසවස්ස ච පදවිඨානං.

තත්ථ අලලිගනාය⁴ අජකිත්තවාහනං කාමාසවස්ස ලක්කණං, පත්තනා
ගන්තො⁵ අභිසංඛාරකාය සංඛාරණං⁶. භවාසවස්ස ලක්කණං, අභි-
නිවේසො ච පරමායො ච දිට්ඨාසවස්ස ලක්කණං, අපට්ඨෙවො ච
ධම්මෙසු අසම්පජ්ඣස්ස ච අවිජ්ජාසවස්ස ලක්කණං.

ඉමෙ චතනාරො අසවා චතනාරි උපාදනාති : කාමාසාවො,
කාමුපාදනං, භවාසාවො හවුපාදනං, දිට්ඨාසාවො දිට්ඨිපාදනං,
අවිජ්ජාසාවො අත්තවාදුපාදනං, ඉමෙති චතුති උපාදනෙති පඤ්චකකිංකො.

තත්ථ අවිජ්ජාසාවො චිත්තෙ පභාතබ්බො. සො චිත්තෙ චිත්තානු-
පසයිස්ස පභිගති, දිට්ඨාසාවො ධම්මෙසු පභාතබ්බො, සො ධම්මෙසු
ධම්මානුපසයිස්ස පභිගති. භවාසාවො අසත්තතා පභාතබ්බො, සො
වේදනාසු වේදනානුපසයිස්ස පභිගති. කාමාසාවො පඤ්චසු කාමගුණෙසු
පභාතබ්බො, සො කායෙ කායානුපසයිස්ස පභිගති.

තත්ථ කායානුපසන්නා දුක්ඛං අරියසම්මං හජති, වේදනානුපසන්නා
පඤ්චත්තං ඉන්ද්‍රියානං පච්චිකො, සුඛින්ද්‍රියස්ස දුක්ඛින්ද්‍රියස්ස සොමනස්සි.
න්ද්‍රියස්ස දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස උපෙක්ඛින්ද්‍රියස්ස සත්තකිලෙසොපවාරො
තෙන සමුදයං හජති, චිත්තෙ චිත්තානුපසන්නා නිරොධං හජති, ධම්මෙසු
ධම්මානුපසන්නා මග්ගං හජති.

තෙනස්ස චතුසු ච දස්සනෙන තස්සෙව සබ්බෙ පභිගනති යෙන
නිද්දිට්ඨා පරමං “උත්තලානං පමත්තානං තෙනං වර්ධනති අසවා,”
ජානතො හි පස්සතො අසවානං ඛයො, දුක්ඛං සමුදයො නිරොධො
මග්ගො හි අකුසලා ධම්මා එවං පරියෙසිතබ්බො යාව තස්ස අකුසලස්ස
හති. තතො පටිපකෙකන අකුසලෙ ධම්මෙ පරියෙසති තෙසං
කිලෙසානං භාරෙන අවිත්තති. අයං වුව්චතෙ අවිට්ඨො හායෙ.

1. උණණලානං - PTS. උත්තවිඨානං - මජ්ඣං.
2. කුසලා ධම්මා - PTS.
3. ඕසංගසං - ම, PTS.
4. අකුසලා ධම්මා - PTS.
5. අලලිගනාය - ම.
6. පත්තනගන්තො - මජ්ඣං.
7. සංඛාරණං - ම.

එවං සුක්කාපි ධම්මං පරිඥෙසිතබ්බං. අකුසලධම්මේ අවට්ඨෙත්වා¹. තස්ම අවට්ඨස්ස භාරස්ස අයං භූමි : සතිලපට්ඨානා ව චිපල්ලාසා ව චතතාරි සුඤ්ඤානි සක්කායසම්මුප්පාදා²ගාමිනී ව පච්චදා සක්කාය- නිර්දේශගාමිනී පච්චදා.

8. තස්ම කතමො විභතභී භාගේ :

යං කිඤ්චි විභජ්ජන්යාකරණීයං වුව්චති විභතභී භාගේ, යථා කිං අගනන්තා ව පුන පුග්ගලො භොති, හො වාගතං න පරිභාසති³ පරිපුච්ඡන්යාය පට්ඨාය අතීයනං⁴ එකස්ස කිඤ්චි⁵. අයං වුව්චතෙ විභතභීභාගේ.

9. තස්ම කතමො පරිච්චතතො භාගේ :

යං කිඤ්චි පච්චකඛනිද්දෙසො, අයං වුව්චති පරිච්චතතො, භාගේ, යථාචුතතං භගවතා : “සම්මාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජණ්ණො භොති”⁶ තී විජාරෙත සබ්බානි මග්ගභිගානි. අයං වුව්චතෙ පරිච්චතතො භාගේ.

10. තස්ම කතමො වෙච්චිතො භාගේ :

14. වෙච්චිතෙති අනෙකෙති - එකං ධම්මං පකාසිතං,
සුතෙන යො ජානාති⁷ සුතතවිදු - වෙච්චිතො නාම තො භාගේ

යථා අගසමා සාරිපුතෙනා එකමති වඤ්චමති වෙච්චිතෙන නානා- සුතෙනන⁸, භගවතා පකාසිතො “මහාපඤ්ඤා සාරිපුතෙනා හාසපඤ්ඤා ජචිනපඤ්ඤා”⁹ති, ඉදං පඤ්ඤාය වෙච්චිතං:

යථා ව මග්ගවිභග්ගෙ නිශ්ශානතො එකමෙකං මග්ගඛනං වෙච්චිතෙති නිද්දිට්ඨං. එවං අවිජ්ජාය වෙච්චිතා¹⁰. එකං අකුසලලුච්ඡං තදෙව සන්තං තෙසු තෙසු ජනපදෙසු තෙත තෙන පජානන්ති. න හි අනෙත තදෙවපි ආලපියන්ති¹¹ අඤ්ඤං භජති¹². ‘සබ්බකාමජ්ඣස්ස භික්ඛුතො’¹³ති කාමා ආලපිතා. “යස්ස නිතඨිණ්ණො පබ්බකා”¹⁴ති¹⁵ තෙ යෙව කාමෙ පබ්බකාති¹⁶ ආලපති “සුඤ්ඤානස්ස පුරෙතරං රජ”¹⁷න්ති¹⁸ තෙතෙව කාමෙ ‘රජ’න්ති ආලපති, එවං සුතතමති යො ධම්මො දෙසියති තස්ස පරිඥෙට්ඨි “කතමස්ස ධම්මස්ස ඉදං නාමං, කතමස්ස ඉදං වෙච්චිත”¹⁹න්ති. සබ්බඤ්ඤා හි යෙසං යෙසං යා නිරුතති භොති, යථා ගාමී තෙන තෙන දෙසෙතිති තස්ස වෙච්චිතං පරිඥෙසිතබ්බං. අයං වෙච්චිතො භාගේ.

1. අගමිස්ස - PTS.	8. නානාචුතෙනන - PTS.
2. සම්මුප්පාදාය - ම, PTS.	9. වෙච්චිතං - PTS.
3. හො වා න පරිභාසති - PTS.	10. ආලයන්ති - PTS.
4. පඤ්ඤායති යං - PTS.	11. භජති - මජ්ඣං.
5. න එසා කිඤ්චි - PTS,	12. සබ්බකාති - ම, PTS.
6. පරිච්චතතො - PTS.	13. සබ්බකාති - ම, PTS.
7. යොජනාති - PTS.	14. රජ්ජන්ති - ම, PTS.

11. තප්ථ කතමො පඤ්ඤානති භාගේ :

“චත්තාරි අරියසම්මානී” තී සුත්තං නිද්දිසති, නිකේපපඤ්ඤාතරියා¹; සමුදයපඤ්ඤාතරී. ‘කබලිඛිකාරො’ වෙ භික්ඛවෙ අභාරො අපී රුගො අපී නානි, අපී තණ්හා, පතිට්ඨිතං. තප්ථ විඤ්ඤාණං, -පෙ- පභවි.² පඤ්ඤාතරී. පඤ්ඤාපෙති. “කබලිඛිකාරො අභාරො නපී රුගො -පෙ- සමුග්ගාතං පඤ්ඤාපෙති.”

“තස්ස කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, භවාසවාපි චිත්තං විමුච්චති, අවිජ්ජාසවාපි චිත්තං විමුච්චති” තී පභානපඤ්ඤාතරී. පඤ්ඤාපෙති. “තණ්හා යස්ස පුරකඛයා පඤ්ඤා පරිචිත්තති” ගාථා මනාපපඤ්ඤාතරී. පඤ්ඤාපෙති. එවං පන මනාපපඤ්ඤාතරීති එකධම්මං භගවා පඤ්ඤාපෙති. න භි තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති කතා³ සබ්බජ්ඨ තණ්හා-සමුදයො නිද්දිසිතබ්බො. යථා : “උපාතතං කාමචිත්තකතං නාධිවාසෙති පජයති චිත්තොදෙති” තී පරිකේඛපපඤ්ඤාතරී.

එවං සබ්බසං ධම්මානං කුසලානඤ්ච අකුසලානඤ්ච යං චස්ස ධම්මකේඛතතං භවති, සො වෙච ධම්මො තප්ථ පචිත්තති, තදවිසිට්ඨා ධම්මා තස්සානුචිත්තකා භොනති, සා දුට්ඨා පඤ්ඤාතරී : පරධින-පඤ්ඤාතරී ච සාධිනපඤ්ඤාතරී ච. කතමා සාධිනපඤ්ඤාතරී : “සමාධිං භික්ඛමෙ භාවෙථ සමාහිත්තො භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභූතං පජානාති. ‘රූපං අනිච්ච’ නති යථාභූතං පජානාති, අයං සාධිනපඤ්ඤාතරී පරධිනපඤ්ඤාතරී ච, සා පඤ්ඤාතරී පඤ්ඤාය ච සීලස්ස ච.

යථා චත්තාරි කානානි භාවෙථ, තස්ස අපී සමාහිත්තියං, මුද්දනි චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි තානි චතුපරධිනානි, තිණ්ණි අවෙච්චපසාදෙහි පරධිනං සමාහිත්තියං චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි පරධිනානි චතුසු අරියසම්මේසු අපරධිනං පඤ්ඤාදිත්තියං සතිපට්ඨානේසු සම්මප්පධානේසු චීරිසිත්තියං. ඉති සකෙ පදට්ඨානෙ සකෙ බ්බන්තසාධිතො සො ධම්මො, සො ච තප්ථ පඤ්ඤාපෙතබ්බො. තස්ස පටිපක්ඛා නිභානො තිද්දිසිතබ්බො. එත්ථායං අනෙකාකාරපඤ්ඤාතරී කෙන කාරණෙන අයං ධම්මො පඤ්ඤාතෙතාති. අයං වුච්චතෙ පඤ්ඤාතරී භාගේ.

12. තප්ථ කතමො ඛරතෂංඤා භාගේ :

ඡත්ත ධම්මේසු ඕතාරෙතබ්බං, කතමේසු ඡත්ත : ඛනේසු ධාතුසු අයතනේසු ඉන්ද්‍රියේසු සචේට්ඨ පටිච්චසමුප්පාදෙසු. නපී තං සුත්තං වා ගාථා වා බ්‍යාකරණං වා ඉමෙසං⁴ ඡත්තං ධම්මානං අඤ්ඤාතරියම්. න සංදිස්සති. එත්තාවතා එසා සබ්බා දෙසනා යා⁵ තා ඛනා වා ධාතුයො වා අයතනානි වා ඉන්ද්‍රියානි වා සම්මානි වා පටිච්ච. සමුප්පාදො වා.

1. පඤ්ඤාතරියා - මජ්ඣං.	5. කාරෙතො - ම,
2. කබලිඛිකාරො - ම, PTS.	6. ඕතාරණො - PTS.
3. පරහම්ම - PTS.	7. ඉමේසු - ම, PTS.
4. සමුග්ගාති පඤ්ඤාතරී - ම, PTS.	8. දෙසනාය - PTS,

තත්ථ පඤ්චනනං ඛක්ඛානං වේදනාකකිකො රුගද්දසමොභානං පදවිඨානං. තත්ථ තිස්සො වේදනායො, තත්ථ¹ පුඛාය වේදනාය නොමනස්සො සම්මාරො, දුක්ඛාය වේදනාය දොමනස්සො සම්මාරො, අදුක්ඛමුදුඛාය වේදනාය උපෙක්ඛා සම්මාරො.

යා පුන තත්ථ වේදසිතං ඉදං දුක්ඛසම්මං, ඛනෙත්ථ සංඛාරකකිකො. තත්ථ කායො පමතතං සඋපචතනති, තඤ්ච සංඛාරගතං². ද්විධා ච භවිඤ්ඤාතරණං කම්මං, තිණ්ණි ච සංඛාරානි පුඤ්ඤාභිසංඛාරා වා අපුඤ්ඤා වා අනෙඤ්ජා වා හෙතු, සංඛං සරුගස්ස නො. විතරුගස්ස දොසස්ස, අභිසංඛාරානි ච අවිතරුගො වෙතෙති ච පකපෙපති ච, විතරුගො පන වෙතෙති ච නො අභිසංඛාරෙති, යං උණ්හං චජ්රං කට්ඨං වා රුකෙති වා අඤ්ඤාත්ථ වා පතනනං භිඤ්ඤා ච දහති³ ච, එවං සරුගො වෙතනා⁴ වෙතෙති ච අභිසංඛාරෙති ච යථා සිතං⁵ චජ්රං න භිඤ්ඤා න ච දහති⁶, එවං විතරුගො වෙතනා⁷ වෙතෙති න ච අභිසංඛාරෙති⁸ තත්ථ පඤ්චනනං ඛක්ඛානං එකො ඛක්ඛො අනිඤ්ඤාසරීරං සඤ්ඤාකකිකො.

තත්ථ ඛාතුනං, අවිඨාරස ඛතුගො, තත්ථ යා රුපි දස ඛාතුගො. නාසු දෙසිගමානාසු රුපකකිකො නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. යෙපි ච ඡ විඤ්ඤාණකායා මනොඛාතුසත්තමා, තත්ථ විඤ්ඤාණකකිකො ච නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. ඛම්මඛාතු පන ඛම්මසමොසරණං යො ඛම්මො හෙතුනා ච නිස්සංඤ්ඤා ච එලොන ච කිලේචන ච වෙච්චනෙන ච යෙන යෙන උපලබ්භති, තෙන තෙන නිද්දිසිතබ්බො. යදි වා කුසලා යදි වා අකුසලා යදි වා අබ්භාකතා යදි වා අසංඛිතා. ආදසනනං ආයතනානං දස ආයතනානි රුපානි තං දුක්ඛං අරියසම්මං නිද්දිසිතබ්බං. රුපකකිකො ච මනායතනඤ්ච විඤ්ඤාණකකිකො නිද්දිසිතබ්බො, දුක්ඛං අරියසම්මං. ඛම්මායතනං නානාඛම්මසමොසරණං.

තත්ථ යෙ ඛම්මා ඉඤ්ජානං ඉඤ්ජෙසු නිද්දිසිතබ්බො. යෙ අනිඤ්ජානං අනිඤ්ජෙසු නිද්දිසිතබ්බො, පරියායකො ච ඔතාරෙතබ්බො. යථා යා ඛම්මඛාතු තථා ඛම්මායතනං පරියෙසිතබ්බො. යා යෙව ති ඛම්මඛාතු තදෙව ඛම්මායතනං අනුතං අනබ්භං.

තත්ථ පච්චිකම්මපාදො අප්පි කිම්බො, අප්පි චතුර්ඛිකො, අප්පි දුච්චිකො. තත්ථ කිම්බො පච්චිකම්මපාදො : හෙතු එලං නිස්සංඤ්ඤා අවිජ්ජා සංඛාරා තණ්හා උපාදානං ච අයං හෙතු, විඤ්ඤාණං නාමරුපං සලායතනං⁹ එකො වේදනා ච අයං පච්චිකො, යො හවේ අයං විපාකො. යා ජාති මරණං අයං නිස්සංඤ්ඤා.

1. තස්ස - ම, PTS.

2. ගතො - ම, PTS.

3. තෙසු - මජ්ඣ.

4. සරුගවෙතනා - ම.

5. සතං - ම, PTS.

6. ඔහති - ම, PTS.

7. විතරුගවෙතනා - ම, PTS.

8. අභිසංඛාරෙති - ම.

9. සම්මායතනං - මජ්ඣ.

තථං චතුබ්බිකො : හෙතු පච්චයො විපාකො නිසංසෙ ච අවිජ්ජා ච තණ්හා ච සංඛාර ච උපාදානං ච අයං හෙතු, විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො කාමරූපං උපපජ්ජති. තථා උපපන්නස්ස සලායතනං¹. එසො වෙදනා ච අයං පච්චයො. යො හවො අයං විපාකො. යා ජාති යා ච ජරමරණං අයං නිසංසෙ.

තථං දුච්චො පච්චිකමුප්පාදො : අවිජ්ජා සංඛාර තණ්හා උපාදානං අයං සමුදයො, විඤ්ඤාණං නාමරූපං සලායතනං² එසො වෙදනා හවො ජාති මරණං ච, ඉදං දුක්ඛං. යං පන අවිජ්ජාතිරෙධා සංඛාර-නිරෙධො, ඉමානි තපපිපකෙඛන ඤො සම්මානි. තස්මා පච්චික-මුප්පාදො යෙන ආකාරෙන නිද්දිට්ඨො, තෙන තෙන නිද්දිසිතබ්බො.

තථා බාවිසති ඉන්ද්‍රියානි : ආදස ඉන්ද්‍රියානි චක්ඛුන්ද්‍රියානි චක්ඛුන්ද්‍රියං යෙන දෙමනස්සින්ද්‍රියං, ඉදං දුක්ඛං. පුරිසින්ද්‍රියං ච දිට්ඨියා ච තණ්හා පදට්ඨානං. යතො පුරිතො පුරිසකානං තං එවං කාතබ්බතා. අථ අජ්ඣතනං සාරජ්ජති. අයං අභ්ඛ්‍යායෙ තං යථා³ සාරතො බහිඤ්ඤා පරියෙසති, අයං මමිඤ්ඤායෙ⁴ එවං ඉති, තත් සුඛින්ද්‍රියං ච සොමනස්සින්ද්‍රියං ච පුරිසින්ද්‍රියස්සානුවිතතකා හොනාති. තස්ස අභිප්පාය-පරිපුණ්ණො ලොභධම්මො කුසලමුලො පච්චෙඤ්ජාති තස්ස වෙ අයමිසිප්පායො න පාරිසුරිං ගමජ්ජති. තස්ස දුක්ඛින්ද්‍රියං ච දෙමනස්සින්ද්‍රියං ච විතතති, දෙසො ච අකුසලමුලං පච්චෙඤ්ජාති සවෙ පන උපෙක්ඛං⁵. භාවෙති උපෙක්ඛින්ද්‍රියස්ස අනුවිතතකො⁶ භවති. අමොහො ච කුසල-මුලං පච්චෙඤ්ජාති. ඉති සත්ත ඉන්ද්‍රියානි කිලෙඤ්චත්ථමුපාදාය අනෙත්ථොති අවිමානි සබ්බස්ස වෙදනා ඉතින්ද්‍රියං පුරිසින්ද්‍රියං.

තත් අවිස ඉන්ද්‍රියානි සද්ධින්ද්‍රියං යාව අඤ්ඤානාවිතො ඉන්ද්‍රියං, අයං දුක්ඛනිරෙධගාමිති පච්චදා, දසනාං පඤ්ඤින්ද්‍රියානං කාමරුහස්ස පදට්ඨානං. මනින්ද්‍රියං භවරුහස්ස පදට්ඨානං, පඤ්ඤින්ද්‍රියානි රූපරුහස්ස පදට්ඨානං. ඉතින්ද්‍රියං ච පුරිසින්ද්‍රියං ච සත්තපඤ්ඤානතියා පදට්ඨානං. තත් යෙන යෙන ඉන්ද්‍රියෙන සුතනං වා ගාථාය ඕතාරෙත්ථං සකෙකාති තෙන තෙන නිද්දිසිතබ්බො. එවං බ්බෙසුඤ්ඤා ධාතුසු අයතනෙසු සචෙට්ඨ පච්චිකමුප්පාදෙසු. අයං ඔතරණො භායෙ.

13. තත් ඝාතමො සොධනො භායෙ :

තයො ගාථා⁷ එකෙන අරමොන භාසිසන්ති⁸; තත් එකිස්ස භාසිතාය අවිසිට්ඨාසු ආභාසිතාසු⁹ සො අත්ථො න නිද්දිසිතබ්බො. කිං කාරණං : න භි තාව සො අත්ථො භාසිතො, සො ආභාසිතො න සකකා නිද්දිසිත්ථං. යථා කිං : “අපමාදො අමතපදනති” ගාථා අගමෙකා ගාථා න නිද්දිසිතබ්බො,¹⁰ කිං කාරණං : අති තාව¹¹ ඉමස්ස අරමහස්ස අභාසිතං :

1 සලායතනං - මජ්ඣං.

2. යසා - ම.

3. මමංකායෙ - ම.

4. උපෙක්ඛා - ම, PTS.

5. අනුවිතතකාමා - ම, PTS.

6. යො ගාථා - ම, PTS.

7. අරමොන භාසිස්සන්ති - ම, PTS.

8. භාසිතාසු - ම, PTS.

9. අමතං පදනති - ම, PTS.

10. නිද්දිසිතබ්බො - ම, PTS.

11. අතිකතාවා - ම, PTS.

15. 'එතං විතෙසනො ඤාතො - අපමාදමහි පඤ්ඤානා,
අපමාදෙ පමොදනාහි - අරියානං ගොචරෙ' රතා'ති.

ඉදං අභාසිතං ඉඡිකාමි ගාථාය භාසිතාය අනෙථා න නිද්දිසි-
තබ්බො.¹ තිං කාරණං: අනි තත් අවසිට්ඨං: "තෙ කාසිනො
සාතතිතා නිවමං දළහපරකකමා"ති ගාථා, එවං ඉමා ගාථායො යද
උපධාරිතා: හවනති, තද අනෙථා නිද්දිසිතබ්බො.

එවං අසුතපුබ්බෙසු සුතෙතසු බ්‍යාකරණෙසු වා එකුද්දෙතො
භාසිතො. යා විමංසා තුලනා ඉදං අනි කිවමං, ඉදං සුතං භාසිතං
තස්ස වෙච්චනං නිද්දිට්ඨං වා න වා'ති. තත් යා විමංසා, අයං
වුච්චකෙ සොධනො භාගේ.

14. තත් තතමො අබ්ධානො භාගේ:

එකතතතා ව වෙමතතතා ව. තත් තතපඤ්ඤානති ව කිවම-
පඤ්ඤානති ව යා එකතතතා ව වෙමතතතා ව යථා පඤ්ඤානති, එතෙ වෙච්-
චනෙන² වෙමතතතා, (P) පජානාතීති පඤ්ඤා, සා ව ආබිපතෙය්‍යවේන
පඤ්ඤානති. යං අනොමතීයවේන පඤ්ඤානතං,³ තං අකමපියවේන⁴
පඤ්ඤාබලං. තනුභුතා ගොචරතතවසා සෙව සති තිසු රතනෙසු
අනුස්සති බුද්ධානුස්සති ධම්මානුස්සති සබ්බානුස්සති අවිපරි-
තානුස්සරණතාය සම්මාදිට්ඨධම්මානං පවිච්ඡෙයන ධම්මවිච්ඡයකමො-
ජ්ඣවේන අභිනිහාරතො අභිඤ්ඤාති. සබ්බෙපෙන මත්තා කා වජ්ඣ
අවිකොපනතාය එකතතා, යථා උණේන සංසරිතං උණේනාදකං,
සිතෙන සංසරිතං සිතොදකං, බාගේදකං ගුලොදකනති, ඉදං
එකතතතා වෙමතතතා ව.

අනි සුත ධම්මො නානාධම්මසබ්බතො⁵ එකතතතා,⁶ යථා රුපං
චතොගේ දසෙකබ්බො⁷ තං ව රුපනති එකතතතා, පඨවිධාතු¹⁰
ආපො - තෙජෝ - වායොධාතුති වෙමතතතා. එවං සබ්බො චතසො
ධාතුයො. රුපනති එකතතතා, පඨවිධාතු ආපො - තෙජෝ - වායො-
ධාතුති වෙමතතතා. පඨවිධාතුති ලක්ඛණතො එකතතතා,
සංකිණ්ණවජ්ජතො වෙමතතතා. යං කිඤ්චි කතබ්බ ලක්ඛණං. සබ්බං
තං පඨවිධාතුති. එකතතතා, කෙසා ලොමා නමා දන්තා ජවි වමනති
වෙමතතතා, එවං සබ්බො¹¹ චතසො ධාතුයො, රුපනති එකතතං,
සද්දං ගතිං රසා ථොට්ඨබ්බාති වෙමතතතා.

අනි සුත ධම්මො වෙමතතතා අඤ්ඤා¹² නාමං ලහති, යථා
කායානුපස්සනාය නව සඤ්ඤා විනිලකසඤ්ඤා උද්ධමානකසඤ්ඤා,
අයං අසුතසඤ්ඤා, යා එකතතතා අරමමණතො වෙමතතතා, (සා

1. නිද්දිසිතබ්බො - ම. PTS.

2. උපධාරිතා යද - ම. PTS.

3. කිතපඤ්ඤානති - ම.

4. පඤ්ඤානති - PTS.

5. එකවෙච්චනෙන - ම.

6. පඤ්ඤානතනති - ම, PTS.

6. අනොමතීයවේන - ම, PTS.

7. සංසතො - ම, PTS.

8. එකතො - ම, PTS.

9. වාරෙතබ්බො - ම, PTS.

10. පඨවිධාතු - ම, PTS.

11. සබ්බං - ම, PTS.

12. අඤ්ඤා ම, PTS.

එවිං සඤ්ඤා වේදනාසු ආදීනවං සමනුපස්සතො තථාබ්බිකානං සමංඛිඤ්ඤං ච සායෙව ධම්මෙසු තත්ථ සඤ්ඤාභාවිනා විරිසිඤ්ඤං ච ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනා විතෙත විතතසඤ්ඤං පජ්ඣතො පඤ්ඤාදිඤ්ඤං ච විතෙත විතතානුපස්සනා? ඉති යො කොචි ස්ඤ්ඤාපචාරො¹ සබ්බසො පඤ්ඤාය ගොචරො. පඤ්ඤා, අයං වෙමත්තනා, යථාකාමරුගො භවරුගො දිට්ඨිරුගොති වෙමත්තනා තණ්හාය. ඉති යං එකත්තනාය ච වෙමත්තනාය ච ස්ඤ්ඤං ජිමංසනා තුලනා, අයං අබ්බිකානො² භාරො.

15. තත්ථ කතමො පටික්ඛාමෙඤ් භාණො :

සහෙතු සප්පච්චයං වොදනං ච සංක්ඛ්‍යෙතො ච, යං තදුභයං පරියෙට්ඨි ස පටික්ඛාමො භාරො. ඉති ධම්මානං සහෙතුකානං හෙතු පරියෙසිතබ්බො, සප්පච්චයානං පච්චයො පරියෙසිතබ්බො.

තත්ථ කිං නානාකරණං හෙතුස්ස ච පච්චයස්ස ච : සභාවෝ, හෙතු, පරභාවෝ පච්චයො පරභාවස්ස පච්චයො හෙතුපි, සභාවස්ස හෙතු (යා?) පරභාවස්ස කස්සචි පච්චයො. අවුතෙනා, හෙතු, වුතෙනා පච්චයො. අජ්ඣතතීකො හෙතු බාහිරො පච්චයො. සභාවෝ, හෙතු පරභාවෝ පච්චයො. නිබ්බතතකො හෙතු පටිත්තාහකො³ පච්චයො. නෙවාසිකො හෙතු, ආනන්දකො පච්චයො. අසාධාරණො හෙතු, සාධාරණො පච්චයො. එකො යෙව හෙතු, අපරුපරො පච්චයො.

හෙතුස්ස උපකරණං සමුදයෙනතබ්බො⁴ : සමුදයං හෙතු, තත්ථ දුච්චො හෙතු දුච්චො පච්චයො : සමනන්තරපච්චයො ච පරමපර-පච්චයො ච. හෙතුපි දුච්චො : සමනන්තරහෙතු ච පරමපරහෙතු ච. තත්ථ කතමො පරමපරපච්චයො : අවිජ්ජා නාමරූපස්ස පරමපරපච්චයො. විඤ්ඤාණං සමනන්තරපච්චයතාය පච්චයො. යදි ආදිමහි අවිජ්ජා-නිරුද්ධො භවති නාමරූපස්ස නිරුද්ධොපි, තත්ථ සමනන්තරං කිං කාරණං පරමපරපච්චයො සමනන්තරපච්චයො සමුදනිතො⁵ අයං පච්චයතො. තත්ථ කතමො පරමපරහෙතු : විජානනත්තස්ස පරමපර-හෙතුතාය හෙතු, අඤ්ඤාකාරො සමනන්තරහෙතුතාය හෙතු යස්ස හි යං සමනන්තරං නිබ්බතතී, සො තස්ස හෙතුපි ජාතීනිරුද්ධා බහි ආකාරනිරුද්ධො, ආකාරනිරුද්ධා දණ්ඩනිරුද්ධො, දණ්ඩනිරුද්ධා බණ්ඩනිරුද්ධො. එවං හෙතුපි දුච්චා සො කාහි පස්සිතබ්බො (P)

පච්චසමමුපාදෙ යථා අවිජ්ජාපච්චයො තස්ස පුන කිං පච්චයො : අයොනිසොමඤ්ඤිකාරො, සො තස්ස පච්චයො සඛාරුතං, ඉති පච්චයො ච සමුප්පන්නං ච. තත්ථ කො හෙතු : අවිජ්ජායෙව. තථාහි පුරිමා කොචි න පඤ්ඤායති, තත්ථ අවිජ්ජානුසංයො අවිජ්ජාපරිසුට්ඨිකස්ස හෙතු, පුරිමා හෙතු පච්ජා පච්චයො, සාපි අවිජ්ජා සඛාරුතං පච්චයො චතුභි කාරණෙහි : සහජතපච්චයතාය සමනන්තරපච්චයතාය අහිසන්දනපච්චයතාය පතිට්ඨානපච්චයතාය.

1. ස්ඤ්ඤාපචාරො - ම, PTS.
2. තුලනායමබ්බිකානො - PTS.
3. පටිත්තාහකො - ම, PTS.
4. සමුදයෙනතබ්බො - ම.
5. සමුද්දනිතො - ම

කථං සහජාතපච්චයනාය අවිජ්ජා සංඛාරානං පච්චයො : යං චිත්තං රූපරිසුට්ඨිනං¹ තත් අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානෙන සබ්බං පඤ්ඤාය ගොචරං භනති. තත් සංඛාරාදී පච්චයට්ඨිකා අධ්‍යාභූමිකාර-මහත්තංසා (?) අයං අවිජ්ජා සහසමුප්පන්නං. චුද්ධං විරුද්ධං චෙට්ඨල්ලාත්තමාපජ්ජනති චතුති කාරණෙති පඤ්ඤා පඨිගමී. කතමෙති චතුති : අනුසයො පරිසුට්ඨානං සංයොජනං උපාදානං. තත් අනුසයො පරිසුට්ඨානං ජනෙති² පරිසුට්ඨිතා සංසුජ්ජති සංසුත්තා උපාදියති, උපාදානපච්චයා භවො. (එවං තෙ සංඛාරා තිව්ඛා උප්පන්නා භූමිගතා භාසාඤ්ඤාත් අයං මග්ගෙන විනිත්තතායාති තෙ එමගතා අපඨිවිනිතාතිපි තෙ සංඛාරාදී චුට්චතී. එවං සහෙතු සමුප්පන්නවෙඨන අප්පිගෙවි³ පච්චයා සංඛාරානං පච්චයො නිද්දිට්ඨං අපනෙති කුසල්ලං අකුසල්ලං කුසල්ලො ච අකුසල්ලො ච පක්ඛිපිතබ්බං. විපාකවම්මි, අපනෙති චවතීයං අචවතීයං චවතීයං ච අචවතීයං ච පක්ඛිපිතබ්බං. භව . . . ?) සබ්බසුත්තං පරික්ඛිපිතබ්බං.

දස තථාගතබලාති චත්තාරි වෙසාරජ්ජාති පුඤ්ඤාති අනඤ්ඤාකතං, අවිජ්ජා සමනන්තරපච්චයනාය සංඛාරානං පච්චයො. යෙන චිත්තෙන සහ සමුප්පන්නා අවිජ්ජා තංසා චිත්තංසා සමනන්තරචිත්තං සමුප්පන්නනති තංසා යං සමනන්තරචිත්තං සමුප්පන්නනති, තංසා පච්චිමංසා චිත්තංසා පුරිමචිත්තං හෙතුපච්චයනාය පච්චයො. තෙන අවිජ්ජා හෙතු, තෙන චිත්තෙන උපාදානං අනොකාසනං ඤාණං න උප්පජ්ජති, යා තංසා අප්පමාදා ඛාතු අභිජ්ඣාතිසංද්දිතා තතිං විපල්ලාසා උප්පජ්ජනති : 'අසුභෙ සුභනති, දුඃභෙ සුභ'නති. තත් සංඛාරා උප්පජ්ජනති රත්තා දුට්ඨා, මුලකංසා⁴ වෙනනා රූපරිසුට්ඨානෙන බ්‍යාපාදපරිසුට්ඨානෙන අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානෙන දිට්ඨිවිපල්ලාසො වජ්ජතිඤ්ඤෙ නිද්දිසිතබ්බං. යං විපරිතචිත්තො විජ්ජනාති අයං චිත්තවිපල්ලාසො. යා විපරිතසඤ්ඤා උප්පණ්ණාති⁵ අයං සඤ්ඤා විපල්ලාසො. යං විපරිතදිට්ඨි අතිතිවිසති අයං දිට්ඨි විපල්ලාසො.

අට්ඨි මිච්ඡන්තාති වඩ්ඪනති තිණි අකුසල්ලාති, අයොනිසො-මනසිකාරෙ උප්පන්නං විඤ්ඤාණං ච විජ්ජං ච කණෙතති. ඉති පුබ්බා පරතෙන අකුසල්ලානාතරිතරෙ [?] සංඛාරා චුද්ධං චෙට්ඨල්ලං ගච්ඡනති. තෙ ච මහතා ච අප්පරිවිදිතා පොතොභවිකා සංඛාරා භවතති. ඉති එවං අවිජ්ජා සහජාතපච්චයනාය සංඛාරානං පච්චයො සමනන්තරපච්චයනාය ච.

කථං අභිසංදනාකාරෙන අවිජ්ජා සංඛාරානං පච්චයො : සා අවිජ්ජා තෙ සංඛාරෙ අභිසංදනෙති පරිපථරී. සෙය්‍යථාපි භාම උප්පල්ලං වා පදුමං වා තං උදකෙ වඩ්ඪං. අයං, සිතෙන වාරිතා අභිසංදනං පරිසංදනං චුද්ධං විරුද්ධං චෙට්ඨල්ලං අපජ්ජති එවං අභිසංදනවෙඨන අවිජ්ජා සංඛාරානං පච්චයො.

1. පරිසුට්ඨං - ම, PTS.
2. ජාති - ම, PTS.
3. අප්පිගෙවි - ම
4. මුලකංසා - ම, PTS.
5. උප්පණ්ණාති - ම.

කථාං පඤ්චානවේන අවිජ්ජා සංඛාරානං පච්චයො : තෙ සංඛාරා අවිජ්ජා¹ නිසංසාය වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙසුලුං² ආපජ්ජන්ති. සෙය්‍යථාපි නාම උපපලං වා පදුමං වා පඨවිං නිසංසාය පඨවිකං³. පඤ්චාය වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙසුලුං ආපජ්ජන්ති, එතෙ සංඛාරා අවිජ්ජා නිසංසාය අවිජ්ජාය⁴ පඤ්චානා වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙසුලුං ගවේන්ති. එවං පඤ්චානවේන අවිජ්ජා සංඛාරානං පච්චයො.

පුන රුහගහනෙය්‍ය කම්මෙය්‍ය විපාකෙන පටිපාටිකම්මෙහි ගවේ, නිබ්බත්තති, තං කම්මෙය්‍ය⁵ සබ්බං අභිනිවිට්ඨං අඤ්ඤාණවසෙන පොතොභවිකා⁶ සංඛාරානි වුච්චන්ති, එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා අපථි. පුන පඤ්ඤාය යෙ ව සෙවා⁷ පුග්ගලා, යෙ ව අඤ්ඤාණමාපන්ති. සමාපන්නා, යෙ ව ගවගතා, යෙ ව අනෙතාගතායෙව සංසෙදජා, යෙ ව වා පන අඤ්ඤා හි කොථි අනාගාමිභූතා න වේතෙන්නති න ව පණේන්නති, තෙසං කිං පච්චයා සංඛාරා පුන රුහා අපථි තෙසං සංඛාරානි උපාදානාති විතතමනුස්සරන්තියෙව අවිජ්ජාපච්චයා සමුත්තං අසමුච්ඡින්නපච්චයා තෙසං පුන ව ගතො ගවති.

එවමපි හි අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා. පුන සා තෙ න උපාදානා නපි සංඛාරා, අපථි පුන තෙසං සත්ත අනුසංසා අසමුගතා අසමුච්ඡින්නා, තදුරමමණං ගවති, විඤ්ඤාණෙය්‍ය පඤ්චාය විඤ්ඤාණපච්චයා නාම-රූපං. එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා.

පුන සා⁸ යං කිඤ්චි කම්මං ආවයගාමී, සබ්බං තං අවිජ්ජාපච්චයෙන අභිසංඛාරීයති තණ්හාවතෙත ව අලමිසෙති. අඤ්ඤාණවසෙන ව තත් අදිනවමපි න ජානාති තදෙව විඤ්ඤාණවිජ්ජං ගවති. සායෙව තණ්හාසිතෙකො ගවති. සායෙව අවිජ්ජා සමෙමාභොති. එවමපි අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා විතතබ්බා. ඉති ඉමෙහි ආකාරෙහි අවිජ්ජා-සංඛාරානං පච්චයො.

තත් අවිජ්ජාය හෙතු අයොනිසො මනසිකාරෙ පච්චයො භොති, තත් අවිජ්ජෙදො⁹, අයං තත් තතිසං බලං නිවත්ති, අයං පටිඤ්ඤා තත් පුනබ්බවො, යො අවිජ්ජෙදො¹⁰ අනුසංසායනවේන අයං අනුසංසො, සථා පතාකං¹¹ වා සාටකං වා (දෙව ජනා පිඨෙසු ව එකා වා බලං වා අයං නිවාචයෙසු, න පන පිඨෙසු සොසෙය්‍ය, තත් යං සිනෙහා ආපොඛාතු අනුපුබ්බෙන සොසෙය්‍යබ්බො. උණං-ඛාතුමාගම්ම සපෙ පුන තං ආකාසෙ නිකම්මපෙය්‍ය තං උසායෙව යෙහුය්‍යතරං සිනෙහමාගවේය්‍ය, න හි අනාගම්ම තෙජෝඛාතුං පරිසොසං¹² ගවේය්‍ය. එවමෙව ගවගතපරමාපි සමාපත්ති න අනුරූපෙය්‍ය සමුත්තානාය සංවත්තති. තෙ හි ආලසන්ති සම්මසන්ති, න ව තණ්හාය තණ්හාපභානං ගවේන්ති ?)

1. අවිජ්ජායං - ම.

2. වෙසුලුකං - ම, PTS.

3. පඨවිං - ම, PTS.

4. අවිජ්ජායං - ම, PTS.

5. කාමෙය්‍ය - PTS.

6. පොතොභවිකා - PTS.

7. සෙවා - ම, PTS.

8. පන සා - PTS.

9. අභිවේදො - ම, PTS.

10. අවේදෙදො - ම, PTS.

11. { පටිකං - PTS.

11. { පටිකං - ම.

12. පරිසෙය්‍යං - ම.

තථ සො අසමුක්ඛනානො අවිජ්ජාය අනුසයො ච විතතස්ස සම්ප්‍රියොධො, ඉදං පරිසුට්ඨානං. යථාභූතං විඤ්ඤාණස්ස අප්පට්ඨෙධො අයං අවිජ්ජාසංවො, අවිජ්ජා විඤ්ඤාණඛිපං භවති. යං ඛිපං සො හෙතු භ සමුච්ඡිජ්ජති, අසමුච්ඡිජ්ජනො පටිසංඤ්ඤාති, පටිසංඤ්ඤානො භ සමුක්ඛානං භවති. අසමුක්ඛානං විතතං පරිඥොනහති, පරිඥොනඤ්චිත්තො යථාභූතං භප්පජානාති.

ඉති විඤ්ඤාණස්ස¹ සංසව්‍යො අවිජ්ජායො, හෙතුඅයො අවිච්ඡිද්‍යො අනිවතතිඅයො ඵලයො, පටිසංඤ්ඤායො පුනඛ්භවිත්‍යො, අසමුක්ඛානායො අනුසයො, සම්ප්‍රියොධො² පරිසුට්ඨානායො, අසම්ප්‍රියොධො³ අවිජ්ජායො⁴. ඵත්තාචතා අවිජ්ජාය ඛෙත්තං නිද්දොසං භවති. අයං වූච්චති පරික්ඛාරො භාරො.

16. තථ කතමො සමාරොපනො භාරො :

උක්ඛට්ඨමති තමති - සන්තඤ්ඤාවි නං විජ්ජාරං පන විතතබ්බං. විජ්ජාරවිධිං විජ්ජායං - අයං සමාරොපනො භාරො.

තථ නාමනිද්දෙසො උපසංකො, චක්ඛුනිද්දෙසො වෙච්චනං චක්ඛුභූතො විජ්ජාරො. යථා කිං : යො භික්ඛු නිව්තනනො පභාතබ්බො. අයං උපසංකො.

තථ කතමො සමාරොපනො : කිඤ්චි භ වතතබ්බං රූපරූපං වා නාමවිතතපභාතබ්බං. යථා විඤ්ඤාණනාති විජ්ජාරෙන කාතබ්බාති, අවිජ්ජා තා ඔපමෙත පඤ්ඤාපෙතබ්බො, අයං සමාරොපනො නිසිද්ධවිතතස්ස ට මතතිකො ට නිසංයො තණ්හා ට දිට්ඨි ට තථ දිට්ඨි අවිජ්ජා, තණ්හා සංඛාරං තථ දිට්ඨිපච්චයා තණ්හා ඉමෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරං. තථ නිසිද්ධං විඤ්ඤාණං, ඉදං සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, යථා ජරාමරණං ඉදං සංඛිද්ධෙන භාසිතෙ අවිසිද්ධං පරොපයති (?)

“අනිසිද්ධස්ස ටලිතං නජී”ති තස්ස ඵච. දිට්ඨියා තණ්හාය ට පභාතං, තථ දිට්ඨි අවිජ්ජානිජරොධාය යථාභූතං⁵ විඤ්ඤාණං රුගට්ඨානියෙසු⁶ බ්බෙමසු තං තං බ්බම. උපෙච්චි⁷ අඤ්ඤං බ්බම. බාවති මක්ඛාපොපමතාය : අථ බ්බස්ස පරිත්තෙසු බ්බෙමසු රුගට්ඨානියෙසු⁸ ඡන්දරුගො නජී, කුතො තතො චලනා, අබ්බෙත්තෙසු සත්තෙසු (?) විතතං නිවේසයති⁹ තං අපනිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං අනාහාරං නිරුජ්ඣති, විඤ්ඤාණනිජරොධා නාමරූපනිජරොධො, යථා ජරාමරණනිජරොධො අයං සමාරොපනො.

1. සඤ්ඤාණස්ස - ම, PTS.
2. සම්ප්‍රියොධො - මජ්ඣං, PTS. නජී.
3. අප්පට්ඨෙතො - ම.
4. භූතං - මජ්ඣං.
5. සරුගට්ඨානියෙසු - මජ්ඣං, PTS.
6. උපසුජ්ජ - PTS.
7. සරුගට්ඨානියෙසු - මජ්ඣං, PTS.
8. නිවේසයති - ම, PTS.

තත්ථ රුහවසෙන විඤ්ඤාණස්ස චලිතං සපරියාගො, තස්මිං චලිතෙ අසනීයො පරිකම්ලෙසොපවාරො නිවිධො අග්ගි පටිපපස්සදො හවිති. තෙනාහ : 'චලිතෙ අසනී' පස්සද්ධි ගොති. තත්ථා'යං සමාරොපනා, පස්සද්ධිකායො සුඛං වෙදති, සුඛිනො විතතං සමාධියති, යාව විමුත්තමිති' ඤාණදස්සනං හවිති.

සො අභවානං ඛයා ච විමුත්තනො උපපජ්ජති. තස්ස උපපත්තස්ස අභනීගතියා අසනතියා' තෙවිධ න' හුරං න උභයමනතරෙන, එසෙවනෙනා දුක්ඛස්සාති අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. ඉදමස්ස සුත්තස්ස' මජ්ඣෙක සමාරොපිතං පටිච්චසමුප්පාදෙ ච විමුත්තියං ච යොගො, න ච එතං තස්ස සම්ඛිනෙතන හාසිතස්ස විජාරෙන අත්ථං විහත්තනති' අයං වුච්චතෙ සමාරොපනො' හාරො.

න ච සම්ඛිලෙසහාසියෙන සුතෙනන' සුඛිකිලෙසහාසියො ගෙ ව ධම්මො සමාරොපසිතබ්බො නාඤ්ඤා. එවං වාසනාහාසියෙ නිබ්බවං-හාසියෙ.

අයං සමාරොපනො හාරො.

ඉමෙ සොළස් හාත්.

සුචිරස්ස මහාකල්පායනස්ස ජලවුචනවාසිනො
පෙටකොපදෙසෙ හාරවිගමො නාම
පඤ්චමහුමි' සමත්තා'

-
1. අසනෙන - ම, PTS.
 2. විමුත්තනමිති - ම.
 3. අභනීගතියං අසනතියං, PTS
 4. න වෙනතා හුරං PTS.
 5. ඉදමස්ස - ම.
 6. විහජ්ජනති - ම, PTS.
 7. සමාරොපනා - PTS.
 8. පඤ්චමො භුමි - ම.
 9. සිද්ධි - PTS.

6. ජට්ටමහුමි

6-1. බුද්ධි: හං හගවනනා: හං හං හං හිවිධෙන හගහං හව්ඨි : බ්‍රහ්ම බාහුසු ආයතනෙසු.

තත් පඤ්චකකිකා : රූපකකිකො, සංචි විඤ්ඤාණකකිකො. දස රූපආයතනාහි : වක්ඛු රූපා ව, සංචි කායො, ථොට්ඨබ්බා ව. අයං රූපකකිකො,

තත් ඡ වේදනාකායා වේදනාකකිකො : වක්ඛුසම්පය්‍යජා වේදනා, සංචි මනොසම්පය්‍යජා වේදනා, අයං වේදනාකකිකො.

තත් ඡ සඤ්ඤාකායා සඤ්ඤාකකිකො : රූපසඤ්ඤා, සංචි ධම්ම-සඤ්ඤා, ඉමෙ ඡ සඤ්ඤාකායා. අයං සඤ්ඤාකකිකො.

තත් ඡ චෛතනාකායා සංකාරකකිකො : රූපසංඤ්ඤාවනා, සංචි ධම්මසංඤ්ඤාවනා, ඉමෙ ඡ චෛතනාකායා, අයං සංකාරකකිකො.

තත් ඡ විඤ්ඤාණකායා විඤ්ඤාණකකිකො : වක්ඛුවිඤ්ඤාණං, සංචි මනොවිඤ්ඤාණං, ඉමෙ ඡ විඤ්ඤාණකායා, අයං විඤ්ඤාණකකිකො. ඉමෙ පඤ්චකකිකා.

ගෙසං කා පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනත්තාහි, එසා එතෙසං පරිඤ්ඤා

තත් කතමො බ්‍රහ්මචාරී : සමුග්ගචාරී, බ්‍රහ්මචාරී, පුඤ්ඤචාරී, බ්‍රහ්මචාරී, රුක්ඛචාරී, බ්‍රහ්මචාරී, තං සථා දබ්බකකිකො චනකකිකො දුරුකකිකො අභිකකිකො උදකකිකො වාසකකිකො. ඉති එවං බ්‍රහ්ම සබ්බසමුග්ගචාරී එවං බ්‍රහ්මචාරී.

6-2 තත් අට්ඨාරස බාහුසො : වක්ඛුබාහු රූපබාහු වක්ඛු-විඤ්ඤාණබාහු -පෙ- මනොබාහු ධම්මබාහු මනොවිඤ්ඤාණබාහු. එතායො අට්ඨාරස බාහුසො. තාසං පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනත්තාහි, එසා එතාසං පරිඤ්ඤා.

තත් කො බාහුඅරොහො චූළචතො : අවසරොහො බාහුඅරොහො, අවසරොහි : වක්ඛුනො පසාදො වක්ඛුබාහු. එවං පඤ්චසු බාහුසු, පුත රුගවච්ඡේදනො බාහුඅරොහො. විච්ච්ඡින්නා හි වක්ඛුබාහු, එවං පඤ්චසු, පුතරුග එකතභි පකතාසෙන බාහුඅරොහොහි චූළචතො. තං යථා: පකතියා අයං පුරිසො පිතභිකො සෙමනිකො වාහිකො සන්තිපාහිකොහි. එවංපකති වක්ඛුබාහු. දක්ඛනමපි යා ව සබ්බසු ඉන්ද්‍රියෙසු -පෙ- විග්ගාගනො බාහුඅරොහො.

1. වක්ඛු, නො පසාදො - මජ්ඣං.

6-3. තත් ආදසායනනාති, කතමාති : ඡ අඤ්ඤාතීකාති ඡ බාහිරනි, විකඛායනනං, යාච මනායනනනති අඤ්ඤාතීකං, රුපායනනං. යාච ධම්මායනනනති බාහිරං. එතාති ආදසායනනනාති.

එතෙසං කා පරිඤ්ඤා : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනතතාති, එසං එතෙසං පරිඤ්ඤා. අපි ච දඨිං පරිඤ්ඤා : ඤාතපරිඤ්ඤා ච පභාන-පරිඤ්ඤා ච. තත් ඤාතපරිඤ්ඤා නාම : අනිච්චං දුක්ඛං සඤ්ඤා අනතතාති, එතා ඤාතපරිඤ්ඤා පභානපරිඤ්ඤා පන ඡන්දරුපපභානා, එසං පභානපරිඤ්ඤා.

තත් කතමො අයතනතේ : ථුච්චතෙ, අකරතේ, අයතනතේ, යථා සුච්ඡේදනකරෙ රතනාකරෙ, යථා දඨි තෙති අකරෙති තෙ තෙ ගාථා, උතඨිච්චනති, එචං එතෙති චිත්තචේතයිකා ගාථා උතඨිච්චනති කම්මයිලොතා දුක්ඛධම්මා ච.

පුනරුභ අයදනතේ, අයතනතේ, යථා රඤ්ඤා අයදනෙති අයො ගවති. එචං අයදනතේ අයතනතේ.

6-4. චතතාරි අරියභව්වාති : දුක්ඛං සමුදයො නිරුධො මග්ගො ච. යථා දුක්ඛං සමාසෙන ඛනිසරිරං, මනසං ච, සමුදයො සමාසෙන අවිජ්ජා ච තණ්හා ච, නිරුධො සමාසෙන විජ්ජා ච විමුක්ති ච මග්ගො සමාසෙන සමප්පො ච විපස්සනා ච.

6-5. තත් සත්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා කතමෙ : චතතාරෙ අතිසථානා, යාච අරියො අධිබ්බිකො මග්ගො. එචමෙතෙ සත්තනිංස බොධිපක්ඛිකා ධම්මා. යෙ ධම්මා අනිතානාගතපච්චුප්පනනානං බුද්ධිනං සාවකානං ච නිබ්බානං සංවත්තනනිති. යො මග්ගො චතතාරෙ අතිසථානා. කතමෙ චතතාරෙ : “ඉධ භික්ඛු කායෙ කායානුපසයි විහරති -පෙ- සම්මපධානං, ඉද්ධිපාදං, ඉන්ද්‍රියානි, බලානි, තත් කො ඉන්ද්‍රියතේ, ඉන්ද්‍රියතේ, ඉන්ද්‍රියතේ, අධි-පතෙයතේ, ඉන්ද්‍රියතේ, පසාදතේ, ඉන්ද්‍රියතේ, අසාධාරණං කසා කිරිතේ, ඉන්ද්‍රියතේ. අනවපරිතේ බලතේ, ථාමතේ බලතේ, උපාදාතේ බලතේ, උපජ්ඣිතතේ බලතේ.

තත් කතමෙ සත්ත බොඤ්ඤාතීකා : සතිසමොඤ්ඤාතීකා, යාච උපෙක්ඛාසමොඤ්ඤාතීකා. තත් කතමො අධිබ්බිකො මග්ගො : සම්මාදිට්ඨි, යාච සම්මාසමාධි.

1. චක්ඛුඅයතනං - PTS.
2. ඤාතපරිඤ්ඤා - PTS.
3. අකරතේ - මජ්ඣං, PTS.
4. දුක්ඛණ්ණාකරෙ - මජ්ඣං.
5. අකරෙති - PTS.
6. දුක්ඛං, යථා - මජ්ඣං, PTS.
7. { ධම්මාචරියං - මජ්ඣං.
- { ධම්මචරියං - PTS.

තත් අට්ඨබ්බිකො මග්ගොති : බ්බො : සීලකඩ්දො ච සමාධි කඩ්දො ච පඤ්ඤාකඩ්දො ච, තත් ය ච සමොචාචා යො ච සමොකම්මනො යො ච සමොආජ්චො, අයං සීලකඩ්දො. ය ච සමොසති යො ච සමොචායාමො යො ච සමොසමාධි, අයං සමාධිකඩ්දො. යො ච සමමසඛකප්පො යො ච සමොදිට්ඨි, අයං පඤ්ඤාකඩ්දො. එවං බ්බො¹ තිස්සො සිකඛා. එවං නිභාකාරෙති දස පද්ධති -පෙ-.

6-6. තත් යොගාවචරො සීලකඩ්දො සීනො දෙසං අකුසලං න උපාදියති, දෙසානුසං සමුහනති, දෙසසලං උච්චරති, දුක්ඛවේදනං පරිජානාති, කාමධාතුං සමතික්කමති.

සමාධිකඩ්දො සීනො ලොභං අකුසලං න උපාදියති, රුහානුසං සමුහනති, ලොභසලං උච්චරති, සුඛවේදනං පරිජානාති, රූපධාතුං සමතික්කමති.

පඤ්ඤාකඩ්දො සීනො මොහං අකුසලං න උපාදියති, අවිජ්ජා-නුසං සමුහනති, මොහසලං දිට්ඨිසලඤ්ච උච්චරති, අදුක්ඛමසුඛ-වේදනං පරිජානාති, අරූපධාතුං සමතික්කමති.

ඉති තිති බ්බෙති තිණි අකුසලමූලානි න උපාදියති, චත්තාරි සලාති උච්චරති, තිස්සො වේදනා පරිජානාති තෙධාතුකං සමතික්කමති.

6-7. තත් කතමා අවිජ්ජා : යං චතුසු අරියසම්මෙසු අඤ්ඤාණනාති විජාරෙහ, යථා සො පාණ්ඩුපෙය්සු කථංකථා කාතබ්බං.

තත් කතමං විඤ්ඤාණං : ඡ විඤ්ඤාණකායා. වේදනා සඤ්ඤා චෙත්තනා එසො මනසිකාරො ඉදං නාමං. තත් කතමං රූපං : වාතූමමහාභුතිකං² චතුත්තං මහාභුතානං උපාදයරූපස්ස පඤ්ඤානති. ඉති පුරිමකං ච නාමං ඉදං ච රූපං තදුහයං නාමරූපනති වූච්චති

තත් ඡද්‍රායතනනාති : ඡ අඤ්ඤාතීකාති ආයතනානි, චක්ඛු අඤ්ඤාතීකං ආයතනං, යාව මනො අඤ්ඤාතීකං ආයතනං.

එසොති ඡ එසාකායා, චක්ඛුසම්මෙසො යාව මනොසම්මෙසොති එසො.

වේදනාති : ඡ වේදනාකායා වේදනා.

තණ්හාති : ඡ තණ්හාකායා තණ්හා.

උපාදනනති චත්තාරි උපාදනානි : කාමූපාදනං දිට්ඨිපාදනං සීලබ්බතුපාදනං අත්තවාදුපාදනනති උපාදනං.

හවොති තයො හවා, කාමහවො රූපහවො අරූපහවො.

1. කායො - මජ්ඣං.

2. වාතූමමහාභුතිකං - ම.

තථ කතමා ජාති, යා පරිමං ඛක්ඛානං පරිමං ධාතුහං පරිමං
ආයතනානං උපපතති ජාති සඤ්ජාති ඕක්කතති අභිනිබ්බතති ඛක්ඛානං
පාභුහාවෝ, අයං ජාති.

තථ කතමා ජරු : ජරු නාම සං නං ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං
චලිත්තච්චතා, චතුර්තං මහාභුතානං විචණ්ණතා, හඤ්ඤා යා ජරු
හිතනා පරිහිතනා, ආයුනො භානි සංභානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකා
උපපාභො පරිපාකො, අයං ජරු.

තථ කතමං මරණං : මරණං නාම, යා තයම් තයම් සත්ත-
නිකායෙ තෙසං තෙසං සත්තානං චුති චචනතා මරණං කාලායිරියා
ඛක්ඛානං හෙදෙ කායස්ස නිකේඛපො ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපවේජ්ඣෙ,
ඉදං මරණං, ඉති පුරිඡිකා ච ජරු ඉදං ච මරණං තදුභයං ජරු-
මරණං.

6-8. තථ අක්කාරතිමිසා යථාභුතං අපජානනං ලක්ඛණා
අවිජ්ජා සංඛාරානං පදට්ඨානං : අභිසංඛරණලක්ඛණා සංඛාරා,
උපච්ඡපුනබ්බවාහිරෙපනපච්චුපට්ඨානා, තෙ විඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානං.
චන්ත්‍ර සවිඤ්ඤාතතිලක්ඛණං විඤ්ඤාණං, තං නාමරූපස්ස පදට්ඨානං.
අනෙකසන්නිස්සයලක්ඛණං නාමරූපං, තං සලායතනස්ස පදට්ඨානං.
ඉන්ද්‍රියවිචිත්තාපනලක්ඛණං සලායතනං, තං ඵස්සස්ස පදට්ඨානං.
සන්නිපාතලක්ඛණං ඵස්සො, තො වේදනාය පදට්ඨානං. අනුභවන-
ලක්ඛණා වේදනා, සා තණ්හාය පදට්ඨානං. අජේඤ්ඤාසානලක්ඛණා
තණ්හා, සා උපාදායස්ස පදට්ඨානං. ආදානපරිභනනලක්ඛණං උපාදායං.
තං භවස්ස පදට්ඨානං. නානාගතිවිකේඛපනලක්ඛණො භවෝ, තො
ජාතියා පදට්ඨානං. ඛක්ඛානං පාභුහාවලක්ඛණා ජාති, සා ජරුය
පදට්ඨානං. උපභයපරිපාකලක්ඛණා ජරු, සා මරණස්ස පදට්ඨානං.
ආයුක්කයජීවිතඋපරෙඛලක්ඛණං මරණං, තං දුක්ඛස්ස පදට්ඨානං.
කායසම්පිලනලක්ඛණං දුක්ඛං, තං දෙමනස්සස්ස පදට්ඨානං. විතත-
සම්පිලනලක්ඛණං දෙමනස්සං, තං සොකස්ස පදට්ඨානං. තොචන-
ලක්ඛණො සොකො, සො පරිවේදස්ස පදට්ඨානං. වාචා නිව්ඡාරණ-
ලක්ඛණො පරිදෙවෝ, තො උපායස්ස පදට්ඨානං. යෙ ආයාසා තෙ
උපායාසා.

6-9. නච පදනි යථ සබ්බො අක්කලපකේඛො සංඛතං සමො-
සරණං භව්ඡති, කතමානි නච පදනි : දො මූලකීලොතා නිඤ්ඤ
අක්කලමූලානි, චිත්තාරෙඤ්ඤ විපලාසා.

1. පටිච්චතං - මජ්ඣං, අධිකං.
2. විචණ්ණතං - මජ්ඣං.
3. තං ජරු - මජ්ඣං.
4. පභිසංභා - මජ්ඣං.
5. පරිභෙදෙ - මජ්ඣං.
6. කාලංකිරියා - මජ්ඣං.
7. උත්ථිමාතකානං - මජ්ඣං.
8. අවිජානන - PTS.
9. විචි . . . - මජ්ඣං, PTS.

තත් ථෙව මූලකිලෙසා, අවිජ්ජා ච භවතණ්හා ච, තිණ්ණි අකුසල-
මූලාති : ලොභො දෙසො මොභො ච, චත්තාරො විපල්ලාසා :
'අතිවෙව නිවා'නති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතත විපල්ලාසො, දිට්ඨි-
විපල්ලාසො, දුක්ඛෙ සුඛනති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතත විපල්ලාසො,
දිට්ඨි විපල්ලාසො, අනත්තනි අත්තාති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, විතත-
විපල්ලාසො, දිට්ඨි විපල්ලාසො, අසුභෙ සුභනති සඤ්ඤා විපල්ලාසො,
විතත විපල්ලාසො, දිට්ඨි විපල්ලාසො.

6-10. තත් අවිජ්ජා නාම : චතුසු අරියසම්මෙසු යථාභුතං
අඤ්ඤාණං, අයං අවිජ්ජා, භවතණ්හා නාම : යො භවෙසු රුගො,
සාරුගො, ඉච්ඡා, මුච්ඡා පත්තා නන්දි අජේඤ්ඤාසානං අපරිච්චාගො,
අයං භවතණ්හා.

තත් කතමො ලොභො අකුසලමූලං : යො¹ තෙසු තෙසු පරවස්සුසු
පරදබ්බෙසු පරට්ඨානෙසු පරසාපතෙසොසු පරපරික්ඛණෙසු ලොභො
ලබ්භනා ඉච්ඡා, මුච්ඡා පත්තා නන්දි අජේඤ්ඤාසානං අපරිච්චාගො; අයං
ලොභො අකුසලමූලං. කසොතං මූලං : * ලොභජ්ඣ අකුසලස්ස
කායකම්මස්ස චිචිකම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පයුත්තානං ච විතත-
වෙතසිකානං ධම්මානං මූලං.

තත් කතමො දෙසො අකුසලමූලං : යො² සතෙතසු අසතො
අනඛන්ති අපච්චයො ව්‍යාපාදො පදෙසො අනත්තාමතා චෙතසො
පරිභානො, අයං දෙසො අකුසලමූලං. කසොතං මූලං දෙසජ්ඣ
අකුසලස්ස කායකම්මස්ස චිචිකම්මස්ස මනොකම්මස්ස තංසම්පයුත්තානං
ච විතතවෙතසිකානං ධම්මානං මූලං.

තත් කතමො මොභො අකුසලමූලං : යං අඤ්ඤාණං අදස්සනං³
අනතිසම්මො අසම්පජ්ජාගො⁴ අප්පට්ඨෙධො, මොභො මුත්තනා
සමොභො සමමුත්තනා අවිජ්ජා තමො අඤ්ඤාසො අචරණං නිවරණං
ජදනං අච්ඡදනං⁵ අපසම්චාගමනං⁶ කුසලානං ධම්මානං අයං මොභො
අකුසලමූලං. කසොතං මූලං : මොභජ්ඣ අකුසලස්ස කායකම්මස්ස
චිචිකම්මස්ස මනොකම්මස්ස, තංසම්පයුත්තානං ච විතතවෙතසිකානං
ධම්මානං මූලං.

6-11 තත් විපල්ලාසා ජාතිතබ්බො, විපල්ලාසානං චස්ථි ජාතිතබ්බො,
යං විපල්ලාසං සියා තං ජාතිතබ්බො.

තත් එකො විපල්ලාසො, චත්තාරි විපල්ලාසචස්ථිති, තිණ්ණි
විපල්ලාසාති,

1. ලොභො නාම සො - ම, PTS.

2. සො - මජ්ඣං, PTS.

* ලොභොති පදං - ම, PTS., පොත්තෙසු අභිකං.

3. යං - ම, PTS.

4. අසම්පජ්ජාගො - ම, PTS.

5. අපසම්චාගමනං - ම, PTS.

6. අච්ඡදනං - ම.

කතමො එනො විපල්ලාසො ව, යෙන පටිපකෙඛන විපල්ලාසිනං ගණනාති අනිච්චි නිවචනාති දුකෙඛ සුඛනාති අනතතාති අතතාති අසුභෙ සුභ'නාති, අයං එනො විපල්ලාසො.

කතමානි චතතාරි විපල්ලසවච්ඡති, කායො වේදනා චිත්තං ධම්මො ව, ඉමානි චතතාරි විපල්ලසවච්ඡති.

කතමානි නිඤ්ඤි විපල්ලාසානි, සඤ්ඤා චිත්තං දිට්ඨි ව. ඉමානි නිඤ්ඤි විපල්ලාසානි.

තත්ථ¹ මහාපිකෙ වච්ඡමි ඉඤ්ඤාපේ² වණණංගතෙන වා යො නිමිත්තස්ස උක්ඛාගො, අයං සඤ්ඤා විපල්ලාසො. තත්ථ විපරිතචිත්තස්ස වච්ඡමි සති විඤ්ඤාතති, අයං චිත්තවිපල්ලාසො. තත්ථ විපරිතචිත්තස්ස තමහි රූපෙ අසුභෙ සුභ'නාති යා ඛතාති රූපී උපෙක්ඛනා නිවෘත්තො දිට්ඨි නිදස්සනං සනාතීරණං, අයං දිට්ඨි විපල්ලාසො.

තත්ථ වච්ඡගෙදෙන කායෙසු³ ආදස විපල්ලාසා භවන්ති : තයො කායෙ තයො වේදනාය තයො චිත්තෙ තයො ධම්මො⁴ චතතාරො සඤ්ඤා විපල්ලාසා චතතාරො චිත්තවිපල්ලාසා චතතාරො දිට්ඨි විපල්ලාසා, ආයතනුපට්ඨකො චක්ඛවිඤ්ඤාණසඤ්ඤාසමඛිසිය රූපෙසු ආදස විපල්ලාසා, යාච මනෝවිඤ්ඤාණසඤ්ඤාසමඛිසිය ධම්මෙසු ආදස විපල්ලාසා, ඡ ආදසකා චතතාරි විපල්ලාසා භවන්ති. ආරම්භනාතතතතො හි අපරිමිතසංඛේයානං සත්තානං අපරිමිතසංඛේයා විපල්ලාසා භවන්ති සිත්තකච්ඡමඤ්ඤිමනාය.

6-12. තත්ථ පඤ්චකකිඤ්ඤා චතතාරි අතතභාවවච්ඡති භවන්ති : සො රූපකකිඤ්ඤා සො කායො අතතභාවවච්ඡ, යො වේදනාකකිඤ්ඤා සො වේදනා අතතභාවවච්ඡ, යො සඤ්ඤාකකිඤ්ඤා ච සංඛාරකකිඤ්ඤා ච තෙ ධම්මො අතතභාවවච්ඡ. යො විඤ්ඤාණකකිඤ්ඤා සො චිත්තං අතතභාවවච්ඡ, ඉති පඤ්චකකිඤ්ඤා චතතාරි අතතභාවවච්ඡති. තත්ථ කායෙ අසුභෙ සුභ'නාති විපල්ලාසො භවති, එවං වේදනාසු චිත්තෙ ධම්මෙසු ච අතතවිපල්ලාසො භවති.

තත්ථ චතුත්තං විපල්ලාසානං සමුක්ඛාගතත්ථං භගවා චතතාරො සතිපට්ඨානෙ දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති, කායෙ කායානුපට්ඨි විහරන්තො⁵ අසුභෙ සුභ'නාති විපල්ලාසං සමුක්ඛාගෙති. එවං වේදනාසු - චිත්තෙ - ධම්මෙසු ච කාතඛිඤ්ඤා.

6-13. තත්ථ අකුසාරතිමිසා අසාවිච්චිචලකකිඤ්ඤා අවිජ්ජා, තස්සා විපල්ලාසා පදට්ඨානං. අජේඛාසානලකකිඤ්ඤා තණ්හා, තස්සා පියරූපානාරූපං පදට්ඨානං. අතතාසංවිඤ්චනලකකිඤ්ඤා ලොභො, තස්ස අදින්නාදනං පදට්ඨානං. ඉධ විවාදලකකිඤ්ඤා දෙසො, තස්ස

1. කතමා - PTS, අධිකා.

2. ඉඤ්ඤාවපේ - ම.

3. කායො සා - PTS.

4. විපල්ලාසපදට්ඨානං - ම.

5. මහාසඤ්ඤා - ම, PTS.

6. විහරන්තො - ම.

පාණාතිපාතො පදවිඨානං. චජුච්චපට්ඨපතීලකකිණො මොහො, තස්ස මිච්ඡාපට්ඨපතීපදවිඨානං. සබ්බතානං ධම්මානං අවිනාසග්ගහනලකකිණා නිව්වසකුසුදු, තස්සා සබ්බසබ්බාරා පදවිඨානං. සාසවථසොපගමන-ලකකිණා සුඛසකුසුදු, තස්සා මමිඛකාරො¹ පදවිඨානං. ධම්මෙසු උපගමනලකකිණා අත්තසකුසුදු, තස්සා අභිඛිකාරො² පදවිඨානං. චණ්ණසබ්බහනලකකිණා සුභසකුසුදු, තස්සා ඉන්ද්‍රියඅසංචරො පදවිඨානං. එතෙහි නවති පදෙති උද්ධිට්ඨති සබ්බො අකුසලපකෙඛා නිද්ධිට්ඨා හවති, සො ච ඛො ඛුසුසුතෙන සකකා ජාතිතුං. නො අපසස්සතෙන, පසසදවතා නො දුපසසෙදෙන, සුතෙන නො අසුතෙනා.

6-14. නව පදනි කුසලාති සජ්ඨ සබ්බො කුසලපකෙඛා සබ්බහං³ සමොසරණං ගවජ්ඣති⁴ කතමානි නව පදනි : සමථො විපස්සනා අලොභො අදොසො අමොහො අනිව්වසකුසුදු දුක්ඛසකුසුදු අත්තතාසකුසුදු අසුභසකුසුදු ව.

තජ්ඨ කතමො සමථො : යා විතතස්ස සීති සණ්ඨති අවට්ඨති ථානං පට්ඨානං උපට්ඨානං සමාධි සමාධානං අවිකෙඛපො අවිපට්ඨායාරො වුපසමො මනසො⁵ එකාග්ගං විතතස්ස, අයං සමථො.

තජ්ඨ කතමා විපස්සනා : ඛකේසු වා ඛාතුසු වා අයතනෙසු වා නාමරූපෙසු වා පට්ඨවසමුප්පාදෙසු වා පට්ඨවසමුප්පාදෙනෙසු වා ඛම්මෙසු දුක්ඛෙ වා⁶ සමුදයෙ වා⁷ නිරොධෙ වා මග්ගෙ වා කුසලාකුසලෙසු වා ඛම්මෙසු සාවජ්ජානවජේසු වා කණ්හසුතෙකසු වා සෙවිතබ්බාසෙවි-තබ්බෙසු වා යො යථාභූතං විචයො පටිචයො විමංසා පටිවිමංසා ගාහනා අග්ගාහනා පටිග්ගාහනා විතෙතන පටිවිතතනා⁸ භූලනා උපපටිකකා සුද්දං විජ්ජා⁹ චකචු චුද්ධි මෙධා පසුසුදු ඔහාසො ආලොකො ආභා පභා ඛග්ගො නාරාථො¹⁰ ධම්මවිචයසමොඤ්ඤාඤාඤා සම්මාදිට්ඨි මග්ගබ්බා, අයං විපස්සනා.

කෙනෙසා¹¹ විපස්සනා ඉති වුච්චති : විවිධා වා එසා පස්සනාති¹² තඤ්ඤා එසා විපස්සනාති වුච්චති. ද්විධා වෙසා හි විපස්සනා ධම්ම-විපස්සනාති.

ද්විධා ඉමාංග පස්සති : සුභසුඛ අසුභසුඛ කණ්හසුඛ සුඛසුඛ සෙවිතබ්බසුඛ අසෙවිතබ්බසුඛ කම්මසුඛ විපාකසුඛ ඛකිසුඛ විමොක්ඛසුඛ ආවයසුඛ අපවයසුඛ පච්චතියසුඛ තීව්‍රතියසුඛ සම්ඛිලොපසුඛ වොදනසුඛ එවං විපස්සනාති වුච්චති. අථ වා 'වි'ඉති උපසංගො, පස්සනාති අත්ථො, තඤ්ඤා විපස්සනාති වුච්චතෙ, අයං ඵපස්සනා.

1. මමඛකාරො - ම, PTS.	7. සමුදයෙසු වා - ම, PTS.
2. අභඛිකාරො - ම, PTS.	8. පටිවිතනා - ම, PTS.
3. සබ්බහො - ම.	9. විජ්ජා වා - ම, PTS.
4. ගවජ්ඣති - ම.	10. නාරජේජා - PTS.
5. මානසො - ම, PTS.	11. කෙනෙසා - ම, - PTS.
6. දුක්ඛෙසු වා - ම, PTS.	12. විපස්සනාති - ම, PTS.

6-15 තත්ව දෙව් රෝගා සත්ත්වයා : අවිජ්ජා වී හවිතණ්ණා වී, එතෙසං ද්විත්තං රෝගානං නිශාඛාය හභවතා දෙව් හෙසජ්ජාති වුත්තාති : සමථො වී විපස්සනා වී, ඉමාහි දෙව් හෙසජ්ජාති පටිසෙවනේනා¹ දෙව් අරොගෙ සමුත්තරොති : රාගවිරාගං චෙතොවිමුත්තං අවිජ්ජාවිරාගං වී පඤ්ඤා විමුත්තං. තත්ව තණ්හා රෝගස්ස සමථො හෙසජ්ජං, රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්තං අරොගං. අවිජ්ජා රෝගස්ස විපස්සනා හෙසජ්ජං, අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤා විමුත්තං අරොගං.

එවං හි හගවා වාහ : “දෙව් ධම්මා පටිඤ්ඤායා : නාමං වී රූපං වී දෙව් ධම්මා පභාවබ්බා : අවිජ්ජා වී හවිතණ්ණා වී, දෙව් ධම්මා භාවෙවනබ්බා : සමථො වී විපස්සනා වී, දෙව් ධම්මා සමුත්තරානබ්බා : විජ්ජා වී විමුත්තං වා”ති.

තත්ව සමථං භාවෙනේනා රූපං පටිජානාති, රූපං පටිජානනේනා තණ්හා පඡහති, තණ්හා පඡහනේනා රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්තං සමුත්තරොති. විපස්සනං භාවෙනේනා නාමං පටිජානාති, නාමං පටිජානනේනා අවිජ්ජා පඡහති, අවිජ්ජා පඡහනේනා අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤා විමුත්තං සමුත්තරොති.

යද් භික්ඛුනො දෙව් ධම්මා පටිඤ්ඤානා හවිතති නාමඤ්ච රූපඤ්ච, තදස්ස² දෙව් ධම්මා පටිජානා හවිතති අවිජ්ජා වී හවිතණ්ණා වී, දෙව් ධම්මා භාවිතා හවිතති සමථො වී විපස්සනා වී, දෙව් ධම්මා සමුත්තරානා හවිතති විජ්ජා වී විමුත්තං වී. එතතාවතා භික්ඛු කතකිලෙව, හවිති. එසා සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. තස්ස අංගුපරිසාදනා ජිවිතිජ්ඣස්ස උපරොධා ඉදං වී දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, අඤ්ඤං වී දුක්ඛං න උපපජ්ජති. තත්ව යො ඉමෙසං බ්බානං ධාතුආයතනානං අපාටිසන්ති අපාකුභාවො, අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

6-16. තත්ව කතමං අලොභො කුසලමුලං : යංධාතුකො අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතත්තං අනිච්ඡා අපඡනා අකන්තා අනෙජ්ඣාසානං, අයං අලොභො කුසලමුලං, කස්සෙතං මුලං : අලොජස්ස කුසලස්ස කායකම්මස්ස චිත්තම්මස්ස මනොකම්මස්ස නංගම්පසුත්තානං වී චිත්ත-චෙතසිකානං ධම්මානං මුලං. අථ වා අරියො අට්ඨබ්බිකො මෙය්සා කුසලනති වුච්චති, යො තිණ්ණං මග්ගඛානං මුලං, කතමෙසං තිණ්ණං : සම්මාසම්මාපස්ස සම්මාචාරාමස්ස සම්මාසම්මාධිස්ස වී, ඉමෙසං මුලනති තස්මා කුසලමුලනති වුච්චති.

තත්ව කතමං අද්දෙසො කුසලමුලං : යො³ සතෙතස්ස වා සබ්බාරෙස්ස වා අනාසානො⁴ අපාටිසානො අබ්බාසන්ති අබ්බාසාදෙ අද්දෙසො මෙය්සා මෙත්තායනා අත්තකාමිනා⁵ භිහ්කාමිනා චෙතසො පසාදෙ, අයං අද්දෙසො කුසලමුලං. කස්සෙතං මුලං : අද්දෙසජස්ස කුසලස්ස කායකම්මස්ස චිත්තම්මස්ස මනොකම්මස්ස නංගම්පසුත්තානං වී චිත්තචෙතසිකානං ධම්මානං මුලං. අථ වා තිණ්ණං මග්ගඛානං මුලං, කතමෙසං තිණ්ණං : සම්මාචාරාය සම්මාසම්මාපස්ස සම්මාආර්ථස්ස වී ඉමෙසං තිණ්ණං මග්ගඛානං මුලං, තස්මා කුසලමුලනති වුච්චති.

1. පටිසෙවෙනේනා - මජ්ඣං, PTS.
2. තථාස්ස - ම, PTS.
3. සමුත්තරානබ්බා - මජ්ඣං.
4. යා - මජ්ඣං, PTS.
5. අනාසානො - ම, අනාසානො - PTS.
6. අත්තකාමිනා - PTS.

තත්ථ කතමං අමොභො කුසලමුලං : යං චිකුසු අරියසම්මුතියං
 යථාභූතං සද්දණ්ණෙනං අනිසමයො සම්මා ච පච්චාගමො පථිවේධො
 අමොභො අසමමුත්තනා අසමමොභො විජ්ජා පකාසො ආලොකො
 අනාවරණං සෙක්ඛානං කුසලානං ධර්මානං, අයං අමොභො කුසලමුලං.
 කසෙය්‍යනං මුලං : අමොගජ්ඣා කුසලස්ස කායකම්මස්ස චිත්තම්මස්ස
 මනෝකම්මස්ස තංසම්පසුත්තනං ච චිත්තවේතසිකානං ධර්මානං මුලං.
 අථ චා දර්ශනං මග්ගඛානං මුලං, කතමෙසං දර්ශනං : සම්මදිට්ඨියා ච
 සම්මාසනියා ච ඉමෙසං දර්ශනං මග්ගඛානං මුලං, තස්මා කුසලමුලතඤ්ඤා
 වුවවතී. එවං ඉමෙති, තීති කුසලමුලෙති අට්ඨබ්බිකො මග්ගො
 යොජෙතබ්බො.

6-17 තත්ථ කතමං අනිච්චසංකය්‍ය : “සබ්බෙ සංඛාරා උපපාද-
 වයධම්මෙනො”ති¹ ‘යං සංකය්‍ය සංඝාතනා චච්ඡද්ධතා උග්ගාභො, අයං
 අනිච්චසංකය්‍ය. තස්සා කො නිස්සංකො : අනිච්චසංකය්‍යය භාවිතාය
 බහුලිකතාය අට්ඨසු ලොකධම්මෙසු චිත්තං නානුසංකිති න සංකිති න
 සංකේහති, උපෙක්ඛා වා පටිභක්ඛා වා සංකේහති. අයමස්සා
 නිස්සංකො

තත්ථ කතමං දුක්ඛසංකය්‍ය : “සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා”ති යං සංකය්‍ය
 සංඝාතනා චච්ඡද්ධතා උග්ගාභො, අයං දුක්ඛසංකය්‍ය තස්සා කො
 නිස්සංකො : දුක්ඛසංකය්‍යය භාවිතාය බහුලිකතාය අලොකො සම්පදාදෙ
 විමුක්තො ච චිත්තං නානුසංකිති න සංකිති න සංකේහති, උපෙක්ඛා වා
 පටිභක්ඛා වා සංකේහති. අයමස්සා නිස්සංකො.

තත්ථ කතමං අනත්තසංකය්‍ය : “සබ්බෙ ධර්මා අනත්තා”ති යං
 සංකය්‍ය සංඝාතනා චච්ඡද්ධතා උග්ගාභො, අයං අනත්තසංකය්‍ය. තස්සා
 කො නිස්සංකො : අනත්තසංකය්‍යය භාවිතාය බහුලිකතාය අනිඛ්‍යාරො
 චිත්තං නානුසංකිති න සංකිති, මම්ඛිකාරො’ න සංකේහති, උපෙක්ඛා වා
 පටිභක්ඛා වා සංකේහති, අයමස්සා නිස්සංකො.

තත්ථ කතමං අසුභසංකය්‍ය : “සත්තසංඛාරා අසුභා”ති යං සංකය්‍ය
 සංඝාතනා චච්ඡද්ධතා උග්ගාභො, අයං අසුභසංකය්‍ය. තස්සා කො
 නිස්සංකො : අසුභසංකය්‍යය භාවිතාය බහුලිකතාය සුභනිමිත්තෙ චිත්තා
 නානුසංකිති න සංකිති න සංකේහති, උපෙක්ඛා වා පටිභක්ඛා වා
 සංකේහති, අයමස්සා නිස්සංකො.

6-18. තත්ථ පඤ්චනං බන්ධනං පරිසංකය්‍ය භගවතා දෙසිතා, යං
 තත්ථ අසුභසංකය්‍ය රූපකඤ්ඤා පරිසංකය්‍ය දුක්ඛසංකය්‍ය වේදනාකඤ්ඤා
 කිංකරා පරිසංකය්‍ය, අනත්තසංකය්‍ය සංකය්‍යකඤ්ඤා සංඛාරකඤ්ඤා
 පරිසංකය්‍ය, අනිච්චසංකය්‍ය විසංකය්‍යකඤ්ඤා පරිසංකය්‍ය.

තත්ථ සමපේන තණ්හං සමුග්ගාතෙති, විපස්සනාය අවිජ්ජා
 සමුග්ගාතෙති, අද්දෙසෙන දෙසං සමුග්ගාතෙති, අමොභෙන මොහං
 සමුග්ගාතෙති. අනිච්චසංකය්‍යය නිච්චසංකය්‍යය සමුග්ගාතෙති; දුක්ඛසංකය්‍යය
 සුඛසංකය්‍යය සමුග්ගාතෙති, අනත්තසංකය්‍යය අනත්තසංකය්‍යය සමුග්ගාතෙති,
 අසුභසංකය්‍යය සුභසංකය්‍යය සමුග්ගාතෙති.

1. ... ධම්මෙනො ති ච - මජ්ඣං.

2. සබ්බෙසු ධම්මෙසු - මජ්ඣං.

3. මම්ඛිකාරො - ම, PTS.

4. යො තත්ථ - ම, PTS.

විතතවිකේනපපට්ඨාංගරණලකිණො සමථො, තස්ස කුණාති පදට්ඨානං. සබ්බවමමං යථාභූතං පටිවේධලකිණො විපක්ඛානා, තස්ස සබ්බතෙය්‍යං පදට්ඨානං. ඉට්ඨාපට්ඨාංගරණලකිණො අලොභො, තස්ස අදික්ඛාදානා චේරමණී පදට්ඨානං. අව්‍යාපාදලකිණො අද්‍රෙණො, තස්ස පාණාතිපානා චේරමණී පදට්ඨානං. විත්ථුඅප්පට්ඨනලකිණො අමොහො, තස්ස සමමාපට්ඨිපතී පදට්ඨානං. සබ්බිතානං ධම්මානං විනාසග්ගහණලකිණො අනිච්චාසක්ඛාදා, තස්ස උද්ධමයො පදට්ඨානං. සාසච්චස්සතඤ්ජානනලකිණො දුක්ඛසක්ඛාදා, තස්සා චේදනා පදට්ඨානං. සබ්බවමමඅනුපගමනලකිණො අනත්තසක්ඛාදා, තස්සා ධම්මසක්ඛාදා පදට්ඨානං. විනීලකපිපුබ්බකඋද්ධමාතකසමුග්ගහණලකිණො අසුභසක්ඛාදා, තස්සා තිබ්බිදා පදට්ඨානං. ඉමෙසු නවසු පදෙසු උපදිට්ඨෙසු සබ්බො කුසලපකෙඨා උපදිට්ඨො භවතී, සො ච බ්‍රහ්මසුතෙන සකකා ජානිතුං තො අප්පසුසුතෙන, පඤ්ඤාචිතා තො දුප්පඤ්ඤාත, සුතෙනනි තො අසුතෙනනා'ති.

තත්ථ නිච්චසක්ඛාදාදිමුත්තස්ස අපරාපරං විතතං පණාමෙතනස්ස¹ සතිං අප්පච්චවේකකිකිතො අනිච්චසක්ඛාදා න උපට්ඨාතී, පඤ්ඤාසු කාමභූතෙසු සුඛස්සාදාදිමුත්තස්ස ඉරියංපථස්ස අතථිං අප්පච්චවේකකිතො දුක්ඛසක්ඛාදා න උපට්ඨාතී, බසුඛාභූතාසතෙනසු අත්තාදිමුත්තස්ස නානාඛාභූතාසතෙකාභූතවිනිබ්බොගං අප්පච්චවේකකිතො අනත්තසක්ඛාදා න උපට්ඨාතී, වණණ්ණාණානාභරතස්ස කායෙ සුභාදිමුත්තස්ස ච විපට්ඨිත්තනා² අසුභසක්ඛාදා න උපට්ඨාතී.

6 19 අවිප්පට්ඨාංගරණලකිණො සංඛා, සංගුහනා පච්චුපට්ඨානං, තස්සා³ චිත්තාරි සොභාපතනියඛනාති පදට්ඨානං. එවක්ඛිති වුත්තං භගවතා : “සද්ධිඤ්ඤං භික්ඛවේ කුඨිං දට්ඨබ්බං : චතුසු සොභාපතනියඛෙනසු කුසලෙසු ධම්මෙසු”.

සුරා අවිකේනපනලකිණං විරිසිඤ්ඤං,⁴ විරිසාරමො⁵ පච්චු-පට්ඨානං, තස්ස අනිතා චිත්තාරො සමමප්පඛානා පදට්ඨානං. යථා වුත්තං භගවතා : “විරිසිඤ්ඤං භික්ඛවේ කුඨිං දට්ඨබ්බං : චතුසු සමමප්පඛානෙනසු”.

සති සරණලකිණො, අසමමාහපච්චුපට්ඨානා, තස්සා අනිතා චිත්තාරො සතිපට්ඨානා පදට්ඨානං. යථා වුත්තං භගවතා : “සතිඤ්ඤං භික්ඛවේ කුඨිං දට්ඨබ්බං, චතුසු සතිපට්ඨානෙනසු”

එකග්ගලකිණො සමාධි, අවිකේනපපච්චුපට්ඨානො, තස්ස චිත්තාරි කුණාති⁶ පදට්ඨානං. යථා වුත්තං භගවතා : “සමාධිඤ්ඤං භික්ඛවේ කුඨිං දට්ඨබ්බං චතුසු කුණෙනසු”

පජානනලකිණො පඤ්ඤා, භූතත්ථසන්තීරණ⁷ පච්චුපට්ඨානා, තස්සා චිත්තාරි අරියසම්මාති පදට්ඨානං. යථා වුත්තං භගවතා : “පඤ්ඤාඤ්ඤං භික්ඛවේ කුඨිං දට්ඨබ්බං චතුසු අරියසම්මෙසු”

1. පණාමෙතනා - ම, PTS.

2. විපට්ඨිත්තනා - ම.

3. තස්සා - ම, PTS.

4. විරිසිඤ්ඤං - ම.

5. විරිසිඤ්ඤාරමො - ම.

6. කුණාති - ම, PTS.

7. සඤ්ජානන - PTS

8. සන්තීරණා - ම, PTS.

6-20. චතතාරි චක්කානි : පතිරුපදෙසවාසො චක්කං, සපුරි-
සාපස්සයො චක්කං, අත්තසම්මාපඤ්චානං චක්කං, පුබ්බෙතතපුඤ්ඤානා
චක්කං, නන්දි අරියසන්නියුගලක්කණො පතිරුපදෙසවාසො, සො
සපුරිතාපස්සගස්ස පදට්ඨානං, අරියසන්නියුගලක්කණො සපුරි-
සාපස්සයො, සො අත්තසම්මාපඤ්චානස්ස පදට්ඨානං. සම්මාපට්ඨපතති-
ලක්කණං අත්තසම්මාපඤ්චානං, තං පුඤ්ඤානං පදට්ඨානං. කුසල-
ධම්මොපච්ඤලක්කණං පුඤ්ඤං, තං සබ්බසම්පන්නං පදට්ඨානං.

6-21 එකාදස ධර්මාදිලකා ධර්මා : “ධර්මවතො අවිපාටිකාරො
භවති - පෙ - සො විමුක්තිඤ්ඤාදස්සනං ‘නාපරං’ ඉත්තන්තංයා’ති
පජානනා.

තන්දි චෙරමණි ලක්කණං ධර්මං, තං අවිපාටිකාරස්ස පදට්ඨානං.

ත අත්තානුචාදලක්කණො අවිපාටිකාරො, සො පාමොජ්ජස්ස
පදට්ඨානං.

අභිපාමොදලක්කණං පාමොජ්ජං, තං පිතියා පදට්ඨානං.

අත්තමනලක්කණො පිතී, සා පස්සඤ්ඤා පදට්ඨානං.

කම්මනිලක්කණො පස්සඤ්ඤා, සා සුඛස්ස පදට්ඨානං.

අබ්බාසාදලක්කණං සුඛං, තං සාමාධිතො පදට්ඨානං.

අවිකේඛපඤ්ඤාලක්කණො සමාධි, සො යථාභුතිඤ්ඤාදස්සනස්ස
පදට්ඨානං.

අවිපට්ඨසන්නිවරණලක්කණො පඤ්ඤා, සා නිබ්බිදා පදට්ඨානං.

අනාලයනලක්කණො නිබ්බිදා, සා විරාගස්ස පදට්ඨානං.

අනඬ්ඛිලෙසලක්කණො විරාගො, සො විමුක්තියා පදට්ඨානං.

අකුසලධර්මවිවේකලක්කණො විමුක්ති, සා විමුක්තිතො වොදනස්ස
පදට්ඨානං.

6-22. චතස්සො අරියභුමියො, චතතාරි සාමඤ්ඤාඵලානි, නන්දි
සො යථාභුතං පජානාති, එසා දස්සනභුමි සොනාපතතිඵලං ව.
සො යථාභුතං පජානාති නිබ්බිදාති, ඉදං තනුකාමිරාගස්ස බ්බාසාදස්ස ව
පදට්ඨානං. සකදගාමිඵලං ව. සණ්ඨං විරජ්ජති, අයං රාගවීරාදා
වෙනොවිමුක්ති අනාභාමිඵලං ව. සා අවිජ්ජාචරිතා පඤ්ඤාවිමුක්ති,
අයං කතාභුමි අරහත්තඤ්ඤා.

1. නාමරූපං - PTS.

2. අවිකේඛපන - ම.

3. යං - ම, PTS.

4. විරාගා, විමුක්ති - ම, PTS.

සාමඤ්ඤාඵලානීති කො වචනානේ, අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො සාමඤ්ඤං, තසෙතානි ඵලානීති සාමඤ්ඤාඵලානි වුච්චන්ති. කියා බුද්ධඤ්ඤාඵලානීති වුච්චනෙන : බුද්ධඤ්ඤං¹ අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, තසෙතානි² ඵලානීති බුද්ධඤ්ඤාඵලානීති වුච්චනෙන .

තත්ථ සොභාපනො කථං ගොති : සහ සම්මාහිසමයං අරියසංවසායනීඤ්ඤි සංයෝජනානි පභිදන්ති : සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සිලබ්බත-පරමාසො ව. ඉමේසං තිණ්ණං සංයෝජනානං පභානා පරික්කයා අරියසංවසො ගොති අවිනිපාතබ්බෙවො යාව දුක්ඛස්සන්තං කරොති.

තත්ථ භවමා සක්කායදිට්ඨි : අසුඤ්ඤා³ බාලො පුට්ඨජනො ... (යාව) අරියබ්බෙම අකොවිදො, සො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, -පෙ-(යාව) විඤ්ඤාණං අත්තානං. සො ඉමෙසු පඤ්චසු බන්ධෙසු අත්තස්සාභො වා අත්තනියස්සාභො වා එසො හමස්මි එකස්මි ච්ඡාදිතස්සා පක්ඛිනො අනුස්සාභො⁴ අනුසංනො⁵ අබ්බමඛිතනානි පරති, යා තථාභුතස්ස බන්ධා රූචි පෙක්ඛනා ආකාරපරිචිතකොසා දිට්ඨිනිජ්ඣායනා අභිපාසනා, අයං ඉවෙතෙ සක්කායදිට්ඨි⁶ති.

තත්ථ පඤ්ච දිට්ඨියො උචේදං හජන්ති, කතමං යො පඤ්ච : රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, යාව විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති, ඉමායො පඤ්ච උචේදං හජන්ති, අවිසෙසායො පනාස්ස සස්සනං හජන්ති, ඉති සක්කායදිට්ඨිපභානා ආසම්මිදිට්ඨිගානානි පභිදන්ති. පභානා උචේදං සස්සනං ව න හජති. ඉති උචේදසස්සනපාභානා අරියසංවසායන සිද්ධි දිට්ඨිගතං හවති, ඉධ අරියසංවසො සුඤ්ඤා ගොති. සබ්බො සුක්ඛපනෙඛා කාතබ්බො, යාව අරියබ්බෙමෙසු කොවිදො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, යාව විඤ්ඤාණං -පෙ- එවමස්ස සමනුපස්සනස්ස සක්කායදිට්ඨි න හවති

කථං විචිකිච්ඡා න හවති : ඉධ අරියසංවසො බුද්ධො න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති අභිපාසිදති, ඉතිපි සො හභවා⁷ති සබ්බං. ධම්මො න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති සබ්බං, යාව තණ්හාකයො පිරායො නිරොධො නිර්වාණානි, ඉතිනා දුඨ්ඨෙත ආකම්බියෙත ධම්මෙන සමන්තාගතො ගොති. සබ්බො න කඛ්ඛිති -පෙ- යාව පුජා දෙව්‍යානං ව මනුස්සානං චා⁸ති, ඉතිනා තඨසෙත ආකම්බියෙත ධම්මෙන සමන්තාගතො ගොති.

‘සබ්බො සම්මාරා දුක්ඛා’ති න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති අධිබුච්චති අභිපාසිදති. ‘තණ්හා’ දුක්ඛසමුදයො⁹ති න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති-තණ්හානිරොධො¹⁰ දුක්ඛනිරොධො¹¹ති න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති- ‘අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො දුක්ඛනිරොධායිනී පටිපදා’ති න කඛ්ඛිති න විචිකිච්ඡති අධිබුච්චති අභිපාසිදති.

1. බුද්ධඤ්ඤා - PTS.

2. තසෙතානි - ම, PTS.

3. අසුඤ්ඤා - PTS.

4. අනුස්සාභො - ම, PTS.

5. අනුසංනො - PTS.

6. තණ්හා දුක්ඛා - PTS.

7. තණ්හා නිරොධා - ම, PTS.

බුද්ධෝ වා¹ ධර්මෝ වා සංඝෝ වා දුක්ඛෝ වා සමුදයෝ වා නිරෝධෝ වා මග්ගෝ වා කඤ්ඤානා විමති විචිකිච්ඡා ද්වේශාපථෝ² ආසප්පානා පරිසප්පානා අනවධානං අනඛිධානං³ අනෙකංගො අනෙකංසිකතා, තෙ තස්ස පතිනා භවනති පණ්ණත්තා උච්ඡින්නමුලා තාලාවන්තිකා, අනභාවං ගතා⁴ ආයතීං අනුප්පාදාමිමා.

තත්ථ සීලබ්බතපරාමාසො දර්ශිතා : සීලස්ස වා සුඛස්ස වා.

තත්ථ කතමො, සීලස්ස සීලබ්බතපරාමාසො : ඉතිතාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා භවික්කාමි දෙවඤ්ඤානරො වා, තත්ථ කපොතපාදාති අච්ඡරාති සද්ධිං කිප්පිස්සාමි රමිස්සාමි පරිවරිස්සාමි⁵ති. යා තථාභුතස්ස ඛන්ති⁶ රුපී විමුක්ති රුගො රාගපරිවත්තකා දිට්ඨි රුපනා පස්සනා, අයං සීලස්ස⁷ සීලබ්බතපරාමාසො

තත්ථ කතමො සුඛස්ස සීලබ්බතපරාමාසො : ඉධෙකච්චො සීලං පරාමසති : සීලෙන සුඤ්ඤාති සීලෙන නිශඤ්ඤාති සීලෙන මුඛවති, සුඛං විචිකක්ඛමති, දුක්ඛං විචිකක්ඛමති, සුඛදුක්ඛං විචිකක්ඛමති, අනුපාපුණාති උපරිමෙන, තදුගයං සීලවතං පරාමසති, තදුගයෙන සීලවතෙන සුඤ්ඤාති මුඛවන්ති නිශන්ති, සුඛං විචිකක්ඛමන්ති, දුක්ඛං විචිකක්ඛමන්ති, සුඛදුක්ඛං විචිකක්ඛමන්ති, අනුපාපුණන්ති අවිසුචිකරං ධම්මං අවිමුක්තිකරං ධම්මං විසුචිතො විමුක්තිතො පච්චාගච්ඡන්තස්ස යා තථාභුතස්ස ඛන්ති රුපී මුක්ති පෙක්ඛනා ආකාරපරිවිතකෙකා දිට්ඨිතිඤ්ඤායනා පස්සනා, අයං සුඛස්ස සීලබ්බතපරාමාසො.

එතෙ උගො පරාමාසා අරියසාවකස්ස පතිනා භවනති, යාව ආයතීං අනුප්පාදාමිමා. සො සීලවා භවති අරියකතෙතති සීලෙති සමන්තාගතො අබ්ඤ්ඤාති⁸ - යාව උපසම්භවත්තතිකෙති. ඉමෙසං නිණ්ණං සංගොඡ්ඡානං පහානා සුතවා අරියසාවකො භවති සොධා - පතොනා අවිනිපාතධම්මො - සබ්බං.

‘සහ සම්මාහිසමයා’ ඉති කො වචනත්ථො : වත්තාරො අහිසමයා : පරිඤ්ඤාහිසමයො පහානාහිසමයො සච්ඡිකිරිතාහිසමයො භාවනාහි - සමයො.

තත්ථ අරියසාවකො දුක්ඛං පරිඤ්ඤාහිසමයෙන අහිසමෙති, සමුදයං පහානාහිසමයෙන අහිසමෙති, නිරෝධං සච්ඡිකිරිතාහිසමයෙන අහිසමෙති, මග්ගං භාවනාහිසමයෙන අහිසමෙති

කිං කාරණං⁹ දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාහිසමයො, සමුදයස්ස පහානාහි - සමයො, නිරෝධස්ස සච්ඡිකිරිතාහිසමයො, මග්ගස්ස භාවනාහිසමයො : සම්ප්විපස්සනාය, කථං අහිසමෙති : අරම්මණේ විත්තං උපනිබ්බන්ධො පඤ්ඤාකිකො දුක්ඛතො පස්සති. තත්ථ යො උපනිබ්බන්ධො අයං සමප්පො, යා පරිගොභාගතා, අයං විපස්සනා.

1. යාව බුද්ධෝ වා - ම, PTS.

2. ද්වේශාපථා - ම, PTS.

3. අනඛිධානමනං - ම, PTS.

4. අනභාවංගතා - ම, PTS.

5. සථාභුතදස්සනන්ති - ම, PTS.

6. අසන්තුසසිතස්ස - ම, PTS.

7. අකඤ්ඤාති - මජ්ඣං.

8. කිං කාරණං - ම, PTS.

පඤ්ඤාකිකිකි:¹ දුක්ඛාති පසංගො යො පඤ්ඤාකිකිකිසු ආලයො නිකන්ති උපගමනං අපේක්ෂාසානං ඉච්ඡා ඉච්ඡා පඤ්ඤා පත්තනා, තො පතියති. තත්ථ පඤ්ඤාකිකි, දුක්ඛං. යො තත්ථ ආලයො නිකන්ති උපගමනං අපේක්ෂාසානං ඉච්ඡා ඉච්ඡා පඤ්ඤා පත්තනා, අයං සමුදයො. යං තස්ස පභාසං අයං² නිරෝධො සම්මප්පො විපස්සනා ච මහෙසා, එවං තෙසං චතුක්කං අරියසම්මානං එකකාලෙ එකක්ඛණේ එකවිතෙත අප්පබ්බං අචරිමං අභිසම්මයො භවති. තෙනාහ භගවතා: “සග සම්මාභිසම්මයො අරියසාධකස්ස නිශ්චි සංගොඡනාති පතියන්ති”ති.

තත්ථ සම්මථවිපස්සනා යුගනඤා විතතමානා එකකාලෙ එකක්ඛණේ එකවිතෙත විතතාරි කිම්බාති කරොන්ති³ දුක්ඛං පරිඤ්ඤාභිසම්මයෙන අභිසමෙති- යාව මග්ගං භාවනාභිසම්මයෙන අභිසමෙති.

කිං කාරණං: දුක්ඛං පරිඤ්ඤාභිසම්මයො යාව මග්ගං භාවනාභිසම්මයො: එවං දිට්ඨිතො:⁴ යථා නාමා ජලං ගච්ඡන්ති විතතාරි කිම්බාති කරොති: පාරිමං තීරං පාපෙති, ඔරිමං තීරං ජහති, භාරං වහති, යොතං ජිහ්සති. එවිමෙව සම්මථවිපස්සනා යුගනඤා විතතමානා එකකාලෙ එකක්ඛණේ එකවිතෙත විතතාරි කිම්බාති කරොන්ති: දුක්ඛං පරිඤ්ඤාභිසම්මයෙන අභිසමෙති- යාව මග්ගං භාවනාභිසම්මයෙන අභිසමෙති.

යථා වා සුරියො⁵ උදයන්තො එකකාලෙ අප්පබ්බං අචරිමං විතතාරි කිම්බාති කරොති: අකුකාරං විධිමති, ආලොකං පාතුකරොති, රූපං නිදසයි⁶, සිතං පරිකාදියති, එවිමෙව සම්මථවිපස්සනා යුගනඤා විතතමානා එකකාලෙ -පෙ- යථා පදිපො ජලන්තො එකකාලෙ අප්පබ්බං අචරිමං විතතාරි කිම්බාති කරොති: අකුකාරං විධිමති, ආලොකං පාතුකරොති, රූපං නිදසයි, උපාදානං පරිකාදියති. එවිමෙව සම්මථවිපස්සනා යුගනඤා විතතමානා එකකාලෙ -පෙ-.

යද අරියසාවකො සොතාපන්නො භවති අවිනිපාතධම්මො නිසංගො- යාව දුක්ඛස්සන්තං කරොති අයං දස්සනහුමි සොතාපන්නිඵලං ව.

සොතාපන්නිඵලෙ ඕහො උත්තරි⁷ විපස්සනං⁸ භාවෙන්නො යුගනඤා විතතමානා කාමරාගබ්බාපාදානං යෙතුයෙසන පභාසා අරියසාවකො සොති සකදගාමි පරිනිව්භිතතා සකිද්දෙව ඉමං ලොකං ආගන්තවා දුක්ඛස්සන්තං කරොති, අයං තනුහුමි. සකිද්දගාමිඵලං ව.

සකදගාමි⁹ ඵලෙ ඕහො විපස්සනං⁸ භාවෙන්නො කාමරාගබ්බාපාදෙ සංක්‍රමයෙ අනවශෙසං පජගති, කාමරාගබ්බාපාදෙසු අනවශෙසං පතින්නසු පඤ්ඤාපරමාශීයාති සංගොඡනාති පතියාති ගචන්ති: සකකායදිව්සී සීලබ්බතපරාමාසො විවිකිච්ඡා කාමච්ඡන්තො බ්බාපාදෙ ව, ඉමෙසං පඤ්ඤාත්තං ඔරමාශීයානං සංගොඡනානං පභාසා අරියසාවකො සොති අනාගාමි, තත්ථ පරිනිබ්බාසී අනාමත්තිධම්මො තස්මා ලොකා, අයං විතරාගහුමි, අනාගාඵලං ව.

1. පඤ්ඤාකිකිකි - ම, PTS.	4. සුරියො - ම, PTS.
2. යො - මජ්ඣං, PTS.	5. උත්තරි - ම, PTS.
3. කරොති - ම, PTS.	6. සම්මථවිපස්සනං - ම, PTS.
7. යො සකදගාමි - ම, PTS.	

අනාගතඵලෙ ධීවො උත්තරිං¹ විපක්‍ෂනං² භාවෙනො පඤ්ච උභයාභිතානි සංයෝජනානි පජ්ඣති : රූපරාගො අරූපරාගො මානො උභවං අවිජ්ජා වං³ ඉමෙසං පඤ්චනං උභයාභිතානං සංයෝජනං පභානා අරියසාවකො අරහා භවති ඛණ්ඩාවො⁴ වුසිතවා කතකරණීයො⁵ ඕභිතභාරො අනුප්පත්තසද්ධො⁶ පරික්ඛණ්-භවසංයෝජනො සම්මදඤ්ඤවිමුක්තො,⁷ අයං කතාභුමි. අරහත්තඵලං ව.

අයං සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. භස්ස ආයුක්ඛයා ජීවිතීන්ද්‍රියොප-රොධා⁸ ඉදං ව දුක්ඛං නිරුජ්ඣති, අඤ්ඤං ව දුක්ඛං න උප්පජ්ජති, යො ඉමස්ස දුක්ඛස්ස නිරොධො වූපසමො අඤ්ඤස්ස ව අපාතුභාවො, අයං අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. ඉමා ථෙව නිබ්බානධාතුයො. ඉති සම්මානි වුත්තානි, සම්මානිසමයො වුත්තො, කිලෙසවච්ඡානං වුත්තං, පභානං වුත්තං, භුමියො වුත්තා, ඵලානි වුත්තානි, නිබ්බානධාතුයො වුත්තා, ඵවමිමෙසු වුත්තෙසු සබ්බබොධි වුත්තා භවති. ඵත්ථ⁹ යොගො කරණීයො.

6-23. භත්ථ කතමායො භව අනුප්පබ්බසමාපත්තියො : වත්තාරි කුභානි වතස්සො ව අරූපසමාපත්තියො නිරොධසමාපත්තී ව.

භත්ථ වත්තාරි කුභානි කතමානි : “ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු විවිධෙව භාමෙති”¹⁰ ති විජ්ජාරෙත කාතබ්බානි. භත්ථ කතමා වතස්සො¹¹ අරූප-සමාපත්තියො : විජ්ජානො වත වත්තබ්බා,¹² යාව නිරොධසමාපත්තී විජ්ජාරෙත කාතබ්බං. ඉමායො භව අනුප්පබ්බසමාපත්තියො.

භත්ථ කතමං පඨමං කුභං පඤ්චබ්බවිප්පයුත්තං පඤ්චබ්බසමත්තාගතං, කතමෙති පඤ්චති අබ්බෙති විප්පයුත්තං පඤ්චති නිවරණෙති, භත්ථ කතමානි පඤ්ච නිවරණානි : ‘කාමච්ඡන්දො’¹³ ති විජ්ජාරො කාතබ්බො.

භත්ථ කතමො කාමච්ඡන්දො : යො පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස ජන්දරාගො පෙමං නිකන්ත් අජෙඤ්ඤාසානං ඉච්ඡා මුච්ඡා පත්තො අපරිච්චාගො අනුසයො පරිසුච්ඡානං, අයං කාමච්ඡන්දො නිවරණං.¹⁴

භත්ථ කතමො ව්‍යාපාදො : යො සත්තෙස්ස සබ්බාරෙස්ස ව අභාතො -පෙ- යථා දෙසෙ භථා විජ්ජාරො¹⁵ අයං ව්‍යාපාදො නිවරණං.¹⁶

1. උත්තරි - මජ්ඣං.

2. සමඵවිපක්‍ෂනං - ම, PTS.

3. රූපරාග අරූපරාගමාන උභවං අවිජ්ජාඤ්ඤා - ම, PTS.

4. ඛණ්ඩාවොති - PTS.

5. මරමමපොත්ථකො නප්පි.

6. සමපජ්ඣඤ්ඤා විමුක්තො - PTS.

7. අරහත්තො ව - ම, PTS.

8. ජීවිතීන්ද්‍රියොපරොධා - ම.

9. වත්තාරො - ම, PTS.

10. වත්තබ්බො - PTS, මජ්ඣං.

11. කාමච්ඡන්දනිවරණං - ම, PTS.

12. භිම්බිකානා - ම, PTS.

13. ව්‍යාදනිවරණං - ම, PTS.

තත් කතමං ඡිද්ධං : යා කායස්ස¹ ජ්ඛන්තා² කායස්ස³ ගරුතතං. කායස්ස අකම්මනීයතා⁴ කායස්ස⁵ නිකේධපො තිද්ධතා පච්චායකතා⁶ පච්චායනා පච්චායනං, ඉදං ඡිද්ධං. තත් කතමං පිනං⁷ : යා විතතස්ස පිනතා⁸ ජ්ඛන්තා විතතස්ස ගරුතතං විතතස්ස අපස්සාද්ධි⁹, ඉදං පිනං. ඉති ඉදං ච පිනං පුරිමකං ච ඡිද්ධං. තද්වගං පිනමිද්ධනිවරණනති වුච්චති.

තත් කතමං උද්ධව්වං : යො අවුපසමො¹⁰ විතතස්ස, ඉදං උද්ධව්වං. තත් කතමං කුක්කුච්චං : යො චේතසො විලෙඛො අලඤ්චනා විලඤ්චනා හදයලෙඛො විපාටිසාරො, ඉදං කුක්කුච්චං. ඉති ඉදං ච කුක්කුච්චං පුරිමකං ච උද්ධව්වං, තද්වගං උද්ධව්වකුක්කුච්චනිවරණනති වුච්චති.

තත් කතමං විචිකිච්ඡානිවරණං : යො බුද්ධො වා ඛම්මෙ වා සබ්බෙ වා - සෙ - අතං විචිකිච්ඡා, අපි ච ඛො පන පඤ්ච විචිකිච්ඡායො : සමනන්තාරාසිකා දෙසන්තාරාසිකා සමාපත්තන්තාරාසිකා මග්ගන්තාරාසිකා සංග්ගන්තාරාසිකා, ඉමීයො පඤ්ච විචිකිච්ඡායො. ඉධ පන සමාපත්තන්තාරාසිකා විචිකිච්ඡා අධිපොතා, ඉමෙ පඤ්ච නිවරණා.

තත් 'නිවරණානී'ති කො වචනණො, කුතො නිවාරයන්ති¹¹ : සබ්බතො කුසලපක්ඛිකා නිවාරයන්ති, කථං නිවාරයන්ති කාමච්ඡන්දො අසුභතො නිවාරයති, බ්‍යාපාදො මේතනයා නිවාරයති, පිනං පස්සාද්ධිතො නිවාරයති, ඡිද්ධං විරියාරම්භතො¹⁰ නිවාරයති, උද්ධව්වං සමථතො නිවාරයති, කුක්කුච්චං අවිපාටිසාරතො නිවාරයති, විචිකිච්ඡා පඤ්ඤතො පටිච්චසංක්‍රාදතො නිවාරයති.

අපරො පරියායො : කාමච්ඡන්දො අලොභතො කුසලමූලතො නිවාරයති, බ්‍යාපාදො අද්දසතො කුසලමූලතො නිවාරයති, පිනමිද්ධං¹¹ සමාධිතො නිවාරයති, උද්ධව්වකුක්කුච්චං සතිපට්ඨානෙනි නිවාරයති, විචිකිච්ඡා අමොහතො කුසලමූලතො නිවාරයති.

අපරො පරියායො : තයො විහාරා, දිබ්බවිහාරො, බ්‍රහ්මවිහාරො අරියවිහාරො. දිබ්බවිහාරො චත්තාරි කාතානි, බ්‍රහ්මවිහාරො චත්තාරි අපාමාණානි අරියවිහාරො සත්තනිංස බොධිපක්ඛියා ඛම්මා, තත් කාමච්ඡන්දො උද්ධව්වං කුක්කුච්චං ච දිබ්බවිහාරං නිවාරයති, බ්‍යාපාදො බ්‍රහ්මවිහාරං නිවාරයති, පිනමිද්ධං විචිකිච්ඡා ච අරියවිහාරං නිවාරයති.

අපරො පරියායො : කාමච්ඡන්දො බ්‍යාපාදො උද්ධව්වකුක්කුච්චං ච සමථං නිවාරයන්ති, පිනමිද්ධං විචිකිච්ඡා ච විපස්සනං නිවාරයන්ති. අතො නිවරණනති වුච්චන්තො. ඉමෙහි පඤ්චහි අබ්බෙහි විපස්සතො සර්මං කාතං.

1. විතතස්ස - ම, PTS.

2. ජ්ඛන්තා - PTS.

3. අකම්මනීයතා - ම, PTS.

4. පච්චිකතා - ම.

5. පිනං - ම.

6. විතතා - ම.

7. කායස්ස - ම, PTS.

8. අපස්සාද්ධි - ම, PTS.

9. අවුපසමො - ම. - PTS.

10. විරියාරම්භතො - ම.

11. පිනමිද්ධං - ම.

කතමෙහි පඤ්ඤානි අබ්බෙහි සමපසුතතං පථමං ක්කිනං : විතකක-
විවා,රෙහි පිතියා සුඛෙන ච විතෙතකඤ්ඤායා ච. ඉමෙසං පඤ්ඤානං
අබ්බානං උප්පාදපට්ඨානසමන්තාගතාය¹ සච්ඡිකිරියාය පථමං ක්කිනං
පට්ඨෙතීති වුච්චති. ඉමානි පඤ්ඤානි අබ්බානි උප්පාදෙතො විහරතීති
තෙන වුච්චතෙ පථමං ක්කිනං උපසම්පජ්ජ දිබ්බෙන විහාරෙන විහරතීති.²

තත්ථ දුතියං ක්කිනං චතුර්ඛගසමන්තාගතං : පිතියා³ සුඛෙන
විතෙතකඤ්ඤායා අජ්ඣාතතං සමපසාදනෙන, ඉමානි චතතාරි අබ්බානි
උප්පාදෙතො සමපාදෙතො විහරති, තෙන වුච්චති දුතියං ක්කිනං
උපසම්පජ්ජ විහරතීති.

තත්ථ පඤ්ඤානසමන්තාගතං තතියං ක්කිනං : සතියා සමපජ්ඤාන
සුඛෙන විතෙතකඤ්ඤායා උපෙක්ඛාය, ඉමානි පඤ්ඤානානි උප්පාදෙතො
සමපාදෙතො විහරති, තෙන වුච්චති තතියං ක්කිනං උපසම්පජ්ජ
විහරතීති.

තත්ථ චතුත්ථං ක්කිනං චතුර්ඛගසමන්තාගතං : උපෙක්ඛාය සතියාරි-
සුඤ්ඤායා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය විතෙතකඤ්ඤායා ච, ඉමෙහි
චතුර්ඛගෙහි සමන්තාගතං චතුත්ථං ක්කිනං. ඉති ඉමෙසං චතුත්තං
අබ්බානං උප්පාදපට්ඨානසමන්තාගතාය සච්ඡිකිරියාය චතුත්ථං ක්කිනං
පට්ඨෙතීති. ඉමානි චතතාරි ක්කිනානි උප්පාදෙතො සමපාදෙතො
උපසම්පජ්ජ විහරති තෙන වුච්චති 'දිබ්බෙන විහාරෙන විහරතී'ති.

6-24 තත්ථ කතමො අනිච්චට්ඨො : පිළුනට්ඨො අනිච්චට්ඨො,
පහඛිතට්ඨො සමපාපනට්ඨො විවේකට්ඨො අනිච්චට්ඨො, අයං අනිච්චට්ඨො.

තත්ථ කතමො දුක්ඛට්ඨො : පිළුනට්ඨො⁴ දුක්ඛට්ඨො සමපිළුනට්ඨො,
සංවේගට්ඨො බ්‍යාබ්බිතට්ඨො⁵ දුක්ඛට්ඨො, අයං දුක්ඛට්ඨො.

තත්ථ කතමො සුඤ්ඤාට්ඨො : අනුපට්ඨිතතට්ඨො⁶ සුඤ්ඤාට්ඨො අසම්ම-
ජ්ඣට්ඨො විගතට්ඨො⁷ විචිත්තට්ඨො⁸ සුඤ්ඤාට්ඨො. අයං සුඤ්ඤාට්ඨො.

තත්ථ කතමො අනත්තට්ඨො : අනිසාරියට්ඨො අනත්තට්ඨො,
අවසම්පන්නතට්ඨො අකාමකාරිට්ඨො පරිවිදට්ඨො අනත්තට්ඨො. අයං
අනත්තට්ඨො⁹ති.

පෙටකොපදෙසෙ සුත්තකථාසමුච්චයො නාම
ඡට්ඨමහුමි සමන්තා.

1. [සමන්තාගමො - මජ්ඣං.
2. කිරියං.
3. විහරතීති දිබ්බෙන විහාරෙන - මජ්ඣං, PTS.
4. පිතියුඛෙන - ම, PTS.
5. උපපිළුනට්ඨො - PTS.
6. බ්‍යාබ්බිතට්ඨො - ම, PTS.
7. අනුපට්ඨිතතො - ම, අප්පට්ඨො - PTS
8. ගතපට්ඨො - ම.
9. විචිත්තට්ඨො - ම, PTS.

7. සත්‍යමහාමි

සාරසම්පාදනමහාමි

7 - 1. සංකීර්ණතා නිදේශයෝ

කොහොත් විරාගය, 'විතතාරි කොහොත්' විතාරණය කතාවකටත් තානි දුටුවානි : බොහෝකිහිවිපසුතතානි ව බොහෝකිහිවිපසුතතානි ව. තත් බොහෝකිහිවිපසුතතානි බාහිරකානි, බොහෝකිහිවිපසුතතානි අරිසපුතලානි.

තත් සෙන ජ පුතලමුලානි තෙසං නිකම්පිනා¹ රාගවිරතො දෙසවරිතො මොහවරිතො රාගදෙසවරිතො රාගමොහවරිතො දෙස- මොහවරිතො සමහාගවරිතො, ඉති ඉමෙසං පුතලානං කොහං සමාපජ්ජිතානං පඤ්ච නිවරණනි² පටිපකෙසි, කෙසං පටිසානාය සථා අසමන්තො³ නිඤ් අකුසලමුලානි නිග්ගණ්හානි. ලොහෙන අකුසලමුලෙන අභිජ්ඣා ව උභිවං ව උපපිලවතං අලොහෙන කුසලමුලෙන නිග්ගණ්හානි, කුසලමුලං ව විවිකිච්ඡා ව මොහපකෙසි, තං අමොහෙන නිග්ගණ්හානි, දෙසො ව පිනමිඤ්ඤං⁴ ව දෙසපකෙසි, තං අදෙසෙන නිග්ගණ්හානි.

තත් අලොහස්ස පාරිපුරියා තෙකම්මවිතකකං විතකෙකනි, තත් අදෙසස්ස පාරිපුරියා අව්‍යාපාදවිතකකං විතකෙකනි, තත් අමොහස්ස පාරිපුරියා අවිතිංසාවිතකකං විතකෙකනි.

තත් අලොහස්ස පාරිපුරියා විවිතො කොති කාමෙහි, තත් අදෙසස්ස පාරිපුරියා අමොහස්ස පාරිපුරියා ව විවිතො කොති පාපකෙහි අකුසලෙහි ධර්මෙහි.

සවිතකකං සවිචාරං විවෙකජං විනිසුඛං පඨමං කොහං උපසම්පජ්ජ පිහරති.

විතකෙකානි තයො විතකකා : තෙකම්මවිතකකො අව්‍යාපාද- විතකකො අවිතිංසාවිතකකො, තත් පඨමාභිනිපාතො විතකකො, පටිලභිස්සා⁵ විවරණං විචාරො, සථා පුරිසො දුරතො පුරිසං පසාති අගච්ඡන්තං, න ච තාච ජානාති එසො ඉතිති වා පුරිසොති වා, යද්ද භු පටිලකති ඉතිති වා පුරිසොති වා එවං චණ්ණොති වා එවංසණ්ණොතොති වා, ඉමෙ විතකකයනො උතතරිං⁶ උපපරිකම්භි⁶ කිනත්ත ඛො අයං සීලවා උදුහු දුග්ගිලො අභිසං වා දුග්ගතො⁶ති වා. එවං විචාරො විතකක අපොති, විචාරො චරිතෙහි ව අනුචිතතෙහි ව.

1. නිකම්පෙතො - ම.
2. තෙසං අනිසානාය වා පමතො PTS.
3. පිනමිඤ්ඤං - ම.
4. උතතරි - ම.
5. විතකකානි - ම, PTS.
6. උපපරිකම්භනි - ම.

යථා පක්ඛි පුබ්බං ආයුහති, පච්ඡා භායුහති, යථා ආයුහනා එවං විතකෙතා, යථා පක්ඛානං පසාරණං එවං විචාරො, අනුපාලෙති විතකෙතති විචරති විචාරෙති. විතකකයති විතකෙතති, අනුවචරති විචාරෙති.

කාමසඤ්ඤාය පටිපකෙතා විතකෙතා, ව්‍යාපාදසඤ්ඤාය විනිශ්චාසඤ්ඤාය ව පටිපකෙතා විචාරො, විතකකානං කම්මං අකුසලස්ස අමනසිකාරො, විචාරානං කම්මං ජෙට්ඨානං සංවාරණං.

යථා පලිකො තුණ්හිකො සජ්ඣායං කරොති එවං විතකෙතා, යථා තංගෙව අනුපසස්සති එවං විචාරො. යථා අපරිඤ්ඤා එවං විතකෙතා, යථා පරිඤ්ඤා එවං විචාරො. නිරුතතිපටිගමනිදායං ව පටිභානපටිගමනිදායං ව විතකෙතා ධම්මපටිගමනිදායං ව අත්ථපටිගමනිදායං ව විචාරො, කල්ලතා¹කොසල්ලතනං විතතස්ස විතකෙතා, අභිනිභාරකොසල්ලා විතතස්ස විචාරො, ඉදං කුසලං ඉදං අකුසලං ඉදං පභාතබ්බං ඉදං සච්ඡිකාතබ්බනති විතකෙතා, යථා පභානං ව සච්ඡිකිරියා ව එවං විචාරො.

ඉමෙසු විතකකවිචාරෙසු සිතස්ස දුච්චං දුක්ඛං න උපපජ්ජති කාසිකං ව චෙතසිකං ව, දුච්චං සුඛං උපපජ්ජති : කාසිකං ව චෙතසිකං ව ඉති විතකකජ්ඣිතං චෙතසිකං සුඛං පිතී. කාසිකං සුඛං කාසිකො යෙව. යා තත්ථ විතතස්ස එකඟ්භවා, අයං සමාධි. ඉති පථමං ක්කානං පඤ්චබ්ගපිපාහිතං පඤ්චබ්ගසමන්තාගතං.

තෙසං යෙව විතකකවිචාරානං අභිකම්මණං ආසෙවනාය තස්ස තපොණමානසං භොති, තස්ස විතකකවිචාරා ඔළාරිකා බාගනති. යං ව පිතිසුඛං ව නෙක්ඛමමං ව ඔළාරිකං ගව්හි. අපි ව සමාධිජා පිතී රති ව ජායති තස්ස විචාරාරම්මණං. තෙසං වූපසමා අජ්ඣතනං වෙතො සම්පසිදති. යෙ විතකකවිචාරා ඥො ධම්මානුස්සරිතබ්බා, පච්චුප්පනාදරණිතබ්බං. තෙසං වූපසමා එකොදිභාවං විතෙතකඟ්ගතං භොති. තස්ස එකොදිභාවෙන පිතී පාරිසුරිං ගච්ඡති, යා පිතී තං සොමනසිසිද්ධියං, යං සුඛං තං සුඛිසිද්ධියං, යා විතෙතකඟ්ගතා අයං සමාධි. තං දුතියං ක්කානං චතුරබ්ගසමන්තාගතං. සො පිතියා විරාගා ඤාති ඔජ්ජි ජල්ලසංගහං.²

තත්ථ සොමනස්ස විතතමුපාදගනති ව සො තං විවිතනෙතා උපෙක්ඛමෙව මනසිකරොති. සො පිතියා විරාගා උපෙක්ඛකො විහරති. යථා ව පිතියා සුඛමානීතං³. තං කායෙන පටිතංවෙදෙති සම්පජානො විහරති. යෙන සතිසම්පජ්ඤාදාන උපෙක්ඛාපාරිසුරිං ගච්ඡති, ඉදං තතියං ක්කානං චතුරබ්ගසමන්තාගතං.

1. අනුපාලති - ම, PTS.
2. කල්ලිතා - ම, PTS
3. ඔජ්ජි ජල්ලසංගහං - මජ්ඣං.
4. සුඛමානීතං - ම.

තථා කාසිකස්ස සුඛස්ස පහානාය පථමේ කුමනෙ සොමනස්සිත්ථිං නිරුජ්ඣති. දුතියෙ කුමනෙ දුක්ඛිත්ථිං නිරුජ්ඣති, තො සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදෙමනස්සානං අත්ථිතමා අදුක්ඛමිසුඛං උපෙක්ඛාතතිපාරිසුද්ධිං. චතුත්ථං කුමනං උපසම්පජ්ජි හරති.

තත්ථ චතුති ඉන්ද්‍රියෙහි උපෙක්ඛාපසාදා භොති, දුක්ඛිත්ථිංගෙන දෙමනස්සිත්ථිංගෙන සුඛිත්ථිංගෙන සොමනස්සිත්ථිංගෙන ච. තෙසං නිරෝධා උපෙක්ඛාසම්පජ්ඣාදාං භොති, තත්ථ සුඛිත්ථිංගෙන සොමනස්සිත්ථිංගෙන ච අසති භොති, තෙසං නිරෝධා සතීමා භොති, දුක්ඛිත්ථිංගෙන දෙමනස්සිත්ථිංගෙන ච අසම්පජ්ඣාදාං, තෙසං නිරෝධා සම්පජ්ඣාදාං භොති, ඉති උපෙක්ඛාය ච සඤ්ඤා,¹ සතො සම්පජානො විතෙතකග්ගතා ච, ඉදං වුච්චතෙ චතුත්ථං කුමනං.

තත්ථ යො රාගචරිතො පුග්ගලො තස්ස සුඛිත්ථිංගෙ ච සොමනස්සිත්ථිංගෙ ච, යො දොසචරිතො පුග්ගලො තස්ස දුක්ඛිත්ථිංගෙ ච දෙමනස්සිත්ථිංගෙ ච, යො මොහචරිතො පුග්ගලො තස්ස අසති ච අසම්පජ්ඣාදාං ච.

තත්ථ රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස තතියෙ කුමනෙ චතුත්ථෙ ච අනුතයො නිරුජ්ඣති, දොසචරිතස්ස පථමේ කුමනෙ දුතියෙ ච පථිකං නිරුජ්ඣති. මොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පථමේ කුමනෙ දුතියෙ ච අසම්පජ්ඣාදාං නිරුජ්ඣති, තතියෙ කුමනෙ චතුත්ථෙ ච අසති නිරුජ්ඣති, එවිමෙව තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං චතතාරි කුමනාති වොදනං ගමිස්සන්ති.

තත්ථ රාගදොසචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අසම්පජ්ඣාදාං ච අනුතයො ච පථිකං ච, තෙන භානභාගියං කුමනං භොති. තත්ථ රාගමොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අනුතයන්තං ච අදීනවං දස්සිතා, තං තස්ස භානභාගියං කුමනං භොති, තත්ථ දොසමොහචරිතස්ස පුග්ගලස්ස පථිකො ච අසති ච අසම්පජ්ඣාදාං ච අදීනවං දස්සිතා, තෙන තස්ස භානභාගියං කුමනං භොති. තත්ථ රාගදොසමොහසමහාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස විසෙසභාගියං කුමනං භොති.

ඉමානි චතතාරි කුමනාති සත්තසු පුග්ගලෙසු නිද්දිසිතබ්බාති චතුසු ච සමාධිසු : ඡන්දසමාධිනා පථමං කුමනං, විරියසමාධිනා දුතියං කුමනං, විතතසමාධිනා තතියං කුමනං, විමංසාසමාධිනා චතුත්ථං කුමනං. අපාණිතිතෙත පථමං කුමනං, සුඤ්ඤාතාය දුතියං කුමනං, අනිමිතෙතන තතියං කුමනං, අනාපානසතියා චතුත්ථං කුමනං, කාමවිතක්ඛව්‍යාපාදනං ච තං තං වුපසමෙන පථමං කුමනං භොති, විතක්ඛවිචාරානං වුපසමෙන දුතියං කුමනං, සුඛිත්ථිංගෙසොමනස්සිත්ථිංගෙන වුපසමෙන තතියං කුමනං, නායසඛ්ඛාරානං වුපසමෙන චතුත්ථං කුමනං ච. වාගාධිවර්ධනෙන පථමං කුමනං, සම්මාධිවර්ධනෙන දුතියං කුමනං, පඤ්ඤාධිවර්ධනෙන තතියං කුමනං, උපසමාධිවර්ධනෙන චතුත්ථං කුමනං, ඉමානි චතතාරි කුමනාති සබ්බෙපතිඥෙසෙන නිද්දිව්ඨාති.

තත්ථ සමාධිත්ථිං පාරිපුරිං ගච්ඡති, අනුචිත්තනකානි චිත්තාරි, තත්ථ යො පථමං කුතං තිස්සාය ආසවකයං පාපුණාති, සො සුඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය දෙමනස්සිත්ථිං පටිපකෙත. යො දුතියං කුතං තිස්සාය ආසවකයං පාපුණාති, සො සුඛාය පටිපදාය තිප්පා-භිඤ්ඤාය දුක්ඛිත්ථිං පටිපකෙත, යො තතියං කුතං තිස්සාය ආසවකයං පාපුණාති, සො සුඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය සොම-නස්සිත්ථිං පටිපකෙත, සො සුඛාය පටිපදාය තිප්පාභිඤ්ඤාය සුඛිත්ථිං පටිපකෙත ගතො.

පඤ්ඤාන නිදෙසො.

භාරසමපාතහුමි

7 - 2.

යාති චිත්තාරි කුතානි, තෙනං කුතානං ඉමානි අඛ්ඤාති, තෙසං අඛ්ඤාතං සමුභො,¹ අස්ස අඛ්ඤා, අයං කුතානුමි කො විසෙසොති අස්ස විසෙසො : ඉමෙ සමාරා, තෙති² අයං සමුදගමො, තස්ස සමුදගමස්ස අයං උපනිසා³ තාය උපනිසාය අයං භාවනා, තස්ස භාවනාය අයං ආදිනවො, තෙන අයං පරිභාති. තස්ස පරිභාතීති : තදුපගජ්ඣාසිනො තං යථාභණිතං පච්චවෙකකතො අයං විසෙසො, තෙන විසෙසෙන අයං අස්සාදෙ, සො තස්ස අස්සාදෙ : ආරානිගජ්ඣාසිනො, තස්ස⁴ ආරානිගජ්ඣාසිනො,⁵ ඉදං කලුතා⁶ කොසලො ධීතජ්ඣානං අනො-මද්දියතං ගච්ඡති කුතඛලං, කුතඛලෙ ධීතස්ස අයං පාරමිපාතතස්ස ඉමානි කුතඛතානි අනාවරණසමාපො, පථමෙ කුතෙන කුතඛතානි භාවි. සා පිති⁷ තදනුසාරිතතාච පථමෙ කුතෙන කුතඛතං තස්සඛුනො ච ධම්මං තදභිසන්තිතාය ච. (?)

පිති දුතියෙ කුතෙන කුතඛතධම්මතා ඛො පන තථා පචිත්තස්ස සහගතං කුතඛතධම්මං සසුඛතාය අජ්ඣතනං සමපසාදෙ දුතියෙ කුතෙන කුතඛතං මනොසමපසාදනතාය තදභිසන්තිතාය ච. පිති දුතියෙ කුතෙන කුතඛතං අජ්ඣතනං සමපසාදනං සමාධිජ⁸ පිතිසුඛං දුතියෙ කුතෙන කුතඛතං, චේතසො ඵකොදිභාවො තතියෙ කුතෙන කුතඛතං, උපෙක්ඛා ඵස්සතා තතියෙ කුතො කුතඛතං, සුඛං තස්ස අඛ්ඤාති ච. චේතසො ඵකොදිභාවො චතුසේ කුතෙන කුතඛතං. උපෙක්ඛා අදුක්ඛමසුඛා චතුසේ කුතෙන කුතඛතං, අභිනිසාහුමි උපෙක්ඛාසනිපාරිසුද්ධි චතුසේ කුතෙන කුතඛතං, සනිපාරිසුද්ධි ච අනෙකජ්ඣා (න) හුමිසු කුතඛතසමාසුතතා පිති චේතසො ඵකොදි-භාවො චතුසේ කුතෙන කුතඛතං.

තත්ථ කතමා කුතානුමි : සවිතකෙක සවිචාරෙ විචේකානුගතා පථමෙ කුතෙන කුතානුමි, අවිතකෙක අවිචාරෙ අජ්ඣතනං සමපසාදනං ජනිතං පිතිමනුගතා දුතියෙ⁹ කුතෙන කුතානුමි. සුඛසාතසමොභිතා සපජිතිතා තතියෙ කුතෙන කුතානුමි, තස්ස සුඛදුක්ඛසහගතා අභිනිසාරසහගතා චතුසේ කුතෙන කුතානුමි, අපමාණසහගතා සත්තාරමණං පථමෙ කුතෙන කුතානුමි, විමොක්ඛසහගතා¹⁰ විමොක්ඛසු තතියෙ කුතෙන කුතානුමි. අනුපස්සනාසහගතා කායසඛිඤ්ඤා ධම්මං චතුසේ කුතානුමි.

1. සමුභො - PTS.

2. තෙති සමාරා - PTS.

3. උපනිසා - PTS.

4. තස්ස - ම.

5. කුතානි - ම.

6. කලුතා - ම.

7. සො පිති - ම.

8. [සමාධිතා - මජ්ඣං.

[සමාධිකා - PTS.

9. පිති, දුතියෙ - මජ්ඣං, PTS.

10. සහගතානං - මජ්ඣං, PTS.

තත්ත්ව කතමෙ ක්කිනවිසෙසා : විවිධව කාමෙති විවිධ පාපකෙති(?) අකුසලෙති ධර්මෙති විතතවෙනසිකසහගතා. කාමධාතු-සමිතිකක මනාපි, අයං ක්කිනවිසෙසො. අවිතකකා ලෙව අවිචාරා ච සපටිතිකාය සතීසහගතාය පිඨිසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා සමුදවරනති, අයං ක්කිනවිසෙසො. අවිතකකාය භූමියා අවිචාරෙයෙව සතී අනුගතා උපෙක්කාසහගතා මනසිකාරා සමුදවරනති, තදනුබම්මතා¹ ච සතී සණ්ඨහති, තං ච භූමිං උපසම්පජ්ජ විහරති, අයං ක්කිනවිසෙසො. සතීපාරිසුද්ධිසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා සමුදවරනති, තං ච භූමිං උපසම්පජ්ජ විහරති, අයං ක්කිනවිසෙසො. විඤ්ඤණඤ්ඤායතනසහගතාය භූමියං ආකිඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා සමුදවරනති, තං ච භූමිං උපසම්පජ්ජ විහරති, අයං ක්කිනවිසෙසො.

තත්ත්ව කතමෙ ක්කිනසමාරා : නෙක්කම්මවිතකෙකා සමාරො කාම-විතකකවිනොදනාධිපායතා, අබ්‍යාපාදවිතකෙකා සමාරො බ්‍යාපාද-විතකකපටිවිනොදනාධිපායතා, අවිතිංසාවිතකෙකා සමාරො විතිංසා-විතකකපටිවිනොදනාධිපායතා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණනාථාරතා අපටිච්ඡතා සමාරො පටිසුඤ්ඤාපි. චතුත්තං සමාපත්තිනං සමාරො අකම්මස්ස විහරිතා, මහාසමාරො සමාපත්තිපජ්ජනතා, ඵලසමාරො ක්කින-නිබ්බතීතාය ක්කිනසමුදගමො, කුසලසෙතු යං ක්කිනං සමුදයං ගච්ඡති.² කො ච න කුතොපි නෙක්කම්මපත්තා සමුදගච්ඡනති, ආලම්බ-නිරෝධසමාධි සතොතා සමුදගච්ඡනති, අවිතිකකතා සමුදගච්ඡනති සුඛන්ද්‍රියං සොමනසින්ද්‍රියං පහානාය තෙ ච අබ්‍යාපජ්ජනාය සමුද-ගච්ඡනති. තං පන සක්කාය සමුදගච්ඡනති. අපට්ඨනාය සමුදගච්ඡනති. ක්කිනසමුදගමො.

තත්ත්ව කතමා උපනිසා : කල්‍යාණමිත්තතා ක්කිනස්ස උපනිසා, කල්‍යාණසම්පවම්බතා ක්කිනස්ස උපනිසා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණනාථාරතා ක්කිනස්ස උපනිසා, අසන්තුට්ඨිතා³ කුසලෙසු ධර්මෙසු සඤ්ඤමනසිකාරා⁴ ක්කිනස්ස උපනිසා, සංවෙජ්ජිතයො⁵ ධාතෙ සංවිග්ගස්ස යොනිසොපධානං ක්කිනස්ස උපනිසා, අයං ක්කිනොපනිසා.

තත්ත්ව කතමා භාවනා : මෙතනාසෙවනා අබ්‍යාපාදවිතකකභාවනා, කරුණාසෙවනා⁶ අවිතිංසාවිතකකභාවනා, මුද්දිතාභාවනා පිතිසුඛ-සම්පජ්ඤා කාරිතා, උපෙක්කාභාවනා පස්සවනා උපෙක්කාභාවනා අපස්සවනා උපෙක්කාච අපඤ්ඤාපෙක්කාච අසුභසඤ්ඤාභාවනා දුක්ඛාපටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤා භවිතක්ඛාතිඤ්ඤා භවිතක්ඛානං, යා ඡබ්බිධා භාවනා භාවිතා බහුලිකතා අනුට්ඨිතා විජ්ජිකතා යාතිකතා පටිච්ඡිතා සුසමාරඤ්ඤා, අයං භාවනා.

1 තදනුබම්මතාය - මජ්ඣිම, PTS.

2 ගච්ඡනති - ම.

3 අසන්තුට්ඨිතා - PTS.

4 සඤ්ඤමනසිකාරා - ම.

5 සංවෙජ්ජිතයො - ම.

6 කරුණාසෙවනා - PTS.

එවිං භාවයන්තයා අයං ආදීනවො : පථමෙ කුභෙන සබ්බරසමන්තා-
ගතො එතෙ ධම්මො අසුඤ්ඤා සංසාරො. සචෙ එස ධම්මො අයං සිලො
ආසන්නපටිකෙඛො ච එස ධම්මො කාමොපතීවාරො සමාපත්තීනං ච
සබ්බොද්ධාරිකො එස ධම්මො විතකකම්මො ච, තත්ථ විතතං බොහෙති,¹
කායො චෙත්ථ කිලමති, කායමහි චෙත්ථ කිලනෙත්ථ විතතං විහඤ්ඤාති,²
අනභිනිභාරකකමො ච අභිඤ්ඤානං, ඉමෙ ආදීනවො පථමෙ කුභෙන.

දුතියෙ කුභෙන ඉමෙ ආදීනවො : පිඨිඵරණ්ඨගහගතො ච එතෙ
ධම්මො, න සමුද්ධාරයෙකි විතතං. අසොධං උපගමො චෙස ධම්මො,
උපගමිපරික්ඛයො³ දොමනස්ස පච්චන්තිකො චෙස ධම්මො. තත්ථ තත්ථ
සුත්තීනං පිඨි, පරජ්ජනෙ චෙස ධම්මො දුක්ඛාරං හොති, අවත්ත-
සන්තාසභූමිපරිවජ්ජනෙන, චතුසු දුක්ඛතාසු එස ධම්මො අනුචිදා-
පනසංඛාය දුක්ඛතාය ච න පලිබොධදුක්ඛතාය ච අභිඤ්ඤාදුක්ඛතාය ච
රොගදුක්ඛතාය ච, ඉමෙ ආදීනවො දුතියෙ කුභෙන.

තත්ථ කතමො ආදීනවො තතියෙ කුභෙන : උපෙක්ඛාසුඛසගගතාය
තත්ථ සාතාවිනං පඤ්චන්තං උපෙක්ඛාසුඛං පරිවත්තිතො එස ධම්මො,
තෙන නිව්ච්ඡන්දාදීනානං ච, යං හොති දුක්ඛපතිසං⁴ සුඛං විතතස්ස
සබ්බොගතං උපාදය සුඛදුක්ඛාය ගතො හවිති. සුඛදුක්ඛානුගතං⁵ ච
උපාදය අනභිනිභාරකමං විතතං හොති. අභිඤ්ඤාය සච්ඡිකිරියාසු
සබ්බෙපි චෙතෙ ධම්මො තිසු කුභාසමාපත්තිසු චතුභි ච දුක්ඛතාහි
අනුචිදානං සා භයා දුක්ඛතාය පලිබොධදුක්ඛතාය ච අභිඤ්ඤාදුක්ඛ-
තාය ච රොගදුක්ඛතාය ච, ඉමෙ ආදීනවො තතියෙ කුභෙන.

තත්ථ කතමෙ ආදීනවො චතුස්සෙ කුභෙන : අභිඤ්ඤාසුඛසමාපත්ති-
තාවතෙ ධම්මානුසමාපත්තිකා එතීස්සා ච භූමියං සාතානං බාලපුට්ඨ-
නානං අනෙකපිඨාති දිට්ඨිගතාහි උපපජ්ජන්ති. ඔදාරිකසුත්තිමාති⁶
ච රුපසඤ්ඤාහි අනුචිදානි එතාහි කුභානි, සද අනුදයමෙත්තාකුභා-
කලාදනුකලාය සාධාරණා දුක්ඛාරා ච සබ්බෙ චත්තාරො, මහාසමාරා,
සමුදගතාහි ච එතාහි කුභානි අඤ්ඤාමඤ්ඤා නිස්සාය සමුදගච්ඡන්ති.
එත්ථ සමුදගතා ච එතෙ ධම්මො න සමත්තා හොන්ති. අසමුග්ගතිත-
නිමිත්තා ච එතෙ ධම්මො පරිභායන්ති නිරුජ්ඣන්ති ච එතෙ ධම්මො
හ උපාදියන්ති නිරුජ්ඣන්ති ච, එතෙසං ධම්මානං කුභානි නිමිත්තාහි
න කුභානිමිත්තසඤ්ඤා චොක්ඛරතී. අප්පට්ඨිභිසුඛං ච කුභිච්ඡෙන ච
හවති, ඉමෙහි ආදීනවෙහි. අයං කුභපරිගාති.

නිරෝධසමාපත්තියං⁷. අප විසඛාය අවසෙසසඤ්ඤානො
අභිඤ්ඤාසුඛසගගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදවරන්ති, සො
නිරෝධසමාපත්තිතො පරිගායති. අනෙකඤ්ඤාසුඛානො අසඤ්ඤායතනං
සමාපන්නස්ස අභිඤ්ඤායතනසගගතා මනසිකාරා සමුදවරන්ති, තං ච
භූමිං හ පජ්ජන්ති, සො තතො පරිගායති. අභිඤ්ඤාසුඛසගගතං
සමාපන්නස්ස විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසගගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද-
වරන්ති, තං ච භූමිං හ පජ්ජන්ති, සො තතො පරිගායති. විඤ්ඤාණඤ්ඤා-
යතනං සමාපන්නස්ස රුපසඤ්ඤායතනා - පෙ - (විජ්ජාරෙග
සා ච පථමෙ කුභෙන කාමසඤ්ඤායතනා කාතබ්බා.)

1. බොහෙති - මජ්ඣං.
2. මුගඤ්ඤාති - PTS.
3. පිඨිසරණ - PTS.
4. පරික්ඛයො - PTS.

5. දුක්ඛොපතිසං - ම. PTS.
6. සුඛදුක්ඛානුගතං - ම.
7. සමාපනෙතා - මජ්ඣං.
8. සුත්තිමෙහි - ම.
9. සමාපත්ති - PTS.

ස කිංස පරිභායති, කලඛකථකානො¹ කලඛකං කායති පරිසමනතො කායති, භිඤ්ඤො කායති, න සඤ්ඤායති,² ආයුභනො කායති, කිඤ්ඤි ච න පරිවිතො³ කායති, අතිවිධාවනො කායති, අතිමඤ්ඤනො කායති, කායසංඛාරෙ අපපට්ඨායාමිනෙ⁴ කායති, පරිපුට්ඨානස්ස නිස්සරණං අජානනො කායති, නිවරණං හි-
 ගුතො කායති, අස්සාදපාතනී⁵ මහසිකරොනො. කායස්ස අස්සාදෙ කාමරාගභෙත්තං ධම්මානං උදයොති⁶, නිරුඳ්ධිතාති⁷ එතෙසං ධම්මානං කානාති උපරිමා සුඛපෙක්ඛා⁸ කාමකම්මකිලෙසානං පභානං අස්සාදෙ, එවං ඛො පුන කායස්ස අස්සාදෙ, මහාසංඛාරාධිපතිථිතො⁹. ලොකසන්නිවාසෙ අසම්මාදොකාසොති¹⁰ විගමෙස්සමිදං කායපභානා. අයං පට්ඨෙරොධිපට්ඨෙරොධිලොකසන්නිවාසෙ එසතිමිදං¹¹ කායං අනමනස්සසංසාරමාපන්නානං සත්තානං සංසාරපභානානාතිසංසො¹² යමිදං කායස්ස අස්සාදෙ. කායස්ස අකානිකාසිනො හවති අකානිකාකානිකාසිති. අපරාමසනො අකානිකාසිතං කායති. යාති කලඛකාසිනො පදති තාති අනුමිතාති පටිපකෙඛ කානාති උපරිමා සුඛපෙක්ඛා කාමකම්මකිලෙසානං අස්සාදෙ, එවං ඛො පුන කායස්ස අස්සාදෙ මහාසංඛාරාධිපතිථිතො¹⁰, ලොකසන්නිවාසෙ අසම්මාදොකාසො විගමෙස්සමිදං කායපභානා. අයං පට්ඨෙරොධි-
 පට්ඨෙරොධිලොකසන්නිවාසෙ එසතිමිදං කායං අනමනස්සසංසාර-
 මාපන්නානං සත්තානං සංසාරපභානානාතිසංසො¹², යමිදං කායස්ස අස්සාදෙ. කායස්ස අකානිකාසිනො හවති අකානිකාකානිකාසිති. අපරාමසනො අකානිකාසි තං¹⁴ කායති, යාති කලඛකාසිනො පදති තාති අනුමිතාති පටිපකෙඛ.

තත් කකමං කායකොසලං; සමාපත්තිකොසලං කායකොසලං කායවිතෙසකොසලං කායකොසලං, කායනන්තිකොසලං කායකොසලං, සමාපත්තිවිධිතකොසලං කායකොසලං, කායෙ සභාවකොසලං කායකොසලං, කායෙ ආදීනවකොසලං කායකොසලං කායෙ නිස්සරණකොසලං කායකොසලං කායඵලෙන උපාදයකොසලං කායඵලෙන පටිභානානඵලෙ අපරි-
 භානධම්මා නිබ්බත්තිකායෙ ච කිලිසාති¹³ විසේසභාගිතං කායං පටිලහති¹⁴ ඉදං පනස්සාති හවහාරිතා ච ආරම්භනිමිත්තභාගො නඅනිනිහාරවලං,¹⁵ විතෙකඤ්ඤානිමිත්තා සුගතිසතිතා සමඵලෙන අසංසිද්ධං ච කායෙ මහාඵලං සමඵං. පටිත්තෙ සමාසිනො උපෙක්ඛා පටිපුබ්බාපරනිමිත්තාසයො පඤ්ඤාතිනො සතිවලං තං පමත්තිතානං ච විපස්සානං සමඤ්ඤාබලෙ.

1. කලඛකඤ්ඤානො - මජ්ඣං, PTS. 8. සුඛපෙක්ඛා - ම.
2. සඤ්ඤායති - මජ්ඣං, PTS. 9. මහාසංඛාරාධිපතිථිතො - ම.
3. නිපරිවිතො - මජ්ඣං, PTS. 10. අසම්මාදොකාසො - මජ්ඣං, PTS.
4. අපපට්ඨායාමිනෙ - මජ්ඣං, PTS. 11. එසතිමිදං - මජ්ඣං, PTS.
5. අස්සාපත්ති - මජ්ඣං, PTS. 12. සංසාරපභානාසං - මජ්ඣං, PTS.
6. උදයනති - මජ්ඣං, PTS. 13. කිලිසාති - PTS.
7. නිරුඳ්ධිතාති - මජ්ඣං, PTS. 14. පටිලහති - ම.
15. අනනිනිහාරවලං - මජ්ඣං.

තත්ත කතමා කුඤ්ඤාපාරමිතා : සුපාරමිතා මෙතනා : “කාමෙසු සත්තා කාමසංවිතසත්තා”ති යමි සුතෙත දෙසනාය වොභාරෙන දො සම්මානි නිද්දිඨ්ථානි දුක්ඛං ච සමුදයො¹ ච. විච්ඡේදන භාරෙන. යෙ සංයෝජනීයෙසු ධම්මෙසු වජ්ජං හ පස්සනති, තෙ ඔඤ්ඤානිති නෙතං ථානං විජ්ජති. න තරිස්සනානිති අත්ථි, ඵසා යුතති ච විච්ඡේදං ච.

ඉදං හු කිස්ස පදට්ඨානං : කාමෙසු සත්තානි : පඤ්ච කාමගුණානං කාමගුණාය පදට්ඨානං, සංයෝජනෙ වජ්ජමපස්සමානාති. අවජ්ජාය පදට්ඨානං, නිකිජානු සංයෝජනසංවිතසත්තා ඔඤ්ඤානිති විජ්ජලං මහනන්තානි : උපදගස්ස පදට්ඨානං.

කාමෙසු සත්තානි : කාමා ද්විධා ව්‍යුත්පන්නා ච කිලෙසකාමා ච, තත්ත කිලෙසකාමා කාමගුණා, කාමගුණාය යුතනා භවිතති රූප-ගුණා භවිතගුණා, ලක්ඛණෙන භාරෙන, සංයෝජනෙ වජ්ජමපස්සමානානි : සංයෝජනස්ස, යො තත්ත ජන්දරාගො තස්ස කිං පදට්ඨානං : සුඛා වේදනා දො ච ඉන්ද්‍රියානි, සුඛිත්‍යං ච සොමනස්සිත්‍යං ච, ඉති සුඛාය වේදනාය ගතිතාය තයොපි වේදනා ගතිතා භොනති. වේදනාකක්ඛ්ඨෙ ගතිතෙ සංඛේද පඤ්චකක්ඛ්ඨා ගතිතා භොනති. රූපසංග්ගකඛරසථොට්ඨානං ගතිතා, ව්‍යුත්පන්නෙසු ගතිතෙසු සංඛේදානි ජලාතිරානි අයතනානි ගතිතානි භොනති. අජ්ඣත්තිකාභිජරෙසු අයතනෙසු යො සත්තො² අයං වුච්චතෙ ලක්ඛණො භාරො.

තත්ත යො ඔලාරිකමිති කිලෙසෙ අජ්ඣාච්ඡිනො සංඛේදකිලෙසෙසු සො³ හ තතො සුමුම්භරෙසු හ විතරාගො භවති. තත්ත බාහිරසංයෝජනං මමනති, අජ්ඣත්තසංයෝජනං අභනති.

තත්ත භගවතො කො අධිපායො : යෙ ඔඤ්ඤානිති තත්ත සංයෝජනීයෙසු ධම්මෙසු අද්විතවානුපස්සිතො විතරිස්සනානිති, අයමෙත්ත භගවතො අධිපායො, කාමෙසු සත්තානි යෙසු ච සත්තා, යෙන ච සත්තා, යෙසං ච සත්තා, අයං චතුර්විධො ආකාරො සංඛේදසංභාරභාගිතො.

තත්ත කතමානි තිණි විපල්ලාසානි පදට්ඨානානි ච: විතතවිපල්ලාසස්ස දිට්ඨිවිපල්ලාසස්ස සඤ්ඤාදිවිපල්ලාසස්ස තයො විපල්ලාසා තිණි අකුසලමූලානි පදට්ඨානං, තිණි අකුසලමූලානි භික්ෂුසංඝාතකාරිකාමමස්ස පදට්ඨානං, චතුර්තං ච උපාදානං දෙසො අකුසලමූලං දිස්සති, භික්ෂුසංඝාතකාරිකාමමස්ස පදට්ඨානං, යථා මාතුයා වා පිතුනො වා අඤ්ඤාතරස්ස වා පුත උලාරස්ස භික්ෂුනො අභයං දෙති. තත්ත අඤ්ඤා මිත්‍රපටිපජ්ජෙය්‍ය කායෙන වා වාචාය වා. තත්ත යො බ්‍යාපාදමූලාදය තෙසං උලාරානං රක්ඛාවරණගුණිතා අනුපාලගෙනො යො උලාරානං අභයං දෙති, තෙසං අභයෙ දික්ඛෙ යො තත්ත මිත්‍ර, පටිපජ්ජෙය්‍ය. තත්ත සො ව්‍යාපාදං උපාදිගෙනො⁴ දෙසජං කමමං

1. සමුදයං - PTS.

2. සත්තො - ම. PTS.

3. යො - මජ්ඣිම., PTS.

4. උපාදාගෙනො - ම. PTS.

කරොති, යො තත්ථ අසාධු ඉන්ද්‍රියා නිවරණං යං තෙනං අහං
දකිණිකො සඤ්ඤං ඉදං පණිතං කාරණං යො පුන මිච්ඡාපටිපත්ති
අයං බ්‍යාපාදෙ භිනගම්භිකම්මං ලොභො මොහො ච ඉමානි නිවරණ-
වචනානි තානි චත්තාරි උපාදානානි, තෙහි චතුහි උපාදානෙහි යො
සො උපාදානො ඉති වා පුරිසො වා තෙනං පඤ්ඤාකම්මානං,
තෙයෙව උපාදානා¹ සමුදයො, ඉදං දුක්ඛං ච සමුදයො ච. සොයෙව
දෙසනාමරො.

7. තත්ථ කාමෙසු යෙ න රජ්ජනති,² තෙ අදිනවානුපස්සනාය
පජ්ජනති, ඉතිස්ස කාමධාතුයා නිකම්මතුකාමිනා, අයං වුච්චති.
තෙකම්මච්ඡන්දෙ, යො තත්ථ අනභිසංඛාරානං කිඤ්චි විසොධෙති තස්ස
ධාවරා වා? අයං අබ්‍යාපාදච්ඡන්දෙ, කිඤ්චි න විහිංසති, අයං විහිංසා³
ජන්දෙ ඉති තෙකම්මානිනිතයා තයො ඡන්දෙ, තෙකම්මච්ඡන්දෙ
අබ්‍යාපාදච්ඡන්දෙ අවිහිංසාජන්දෙ, තත්ථ තෙකම්මච්ඡන්දෙ අලොභො,
අබ්‍යාපාදච්ඡන්දෙ අදෙසො, අවිහිංසාජන්දෙ අමොහො, ඉමානි නිඤ්ඤා
කුසල්ලමුලානි අවිඤ්ඤා සම්මතෙතසු⁴ පරිහිතානි, තෙනං යෙව චතුත්තං
උපාදානානං නිරෝධාය සංවත්තනති, සචේ වා පුන කම්මං කරොසා
කණ්ණං වා සුක්කං වා, තස්ස විපාකභානාය සංවත්තනති. ඉදං කම්මං
අකණ්ණං අසුක්කං කම්මකම්මාය සංවත්තනති. තත්ථ යො තිණ්ණං
අකුසල්ලමුලානං නිරෝධො, අයං නිරෝධො, සොයෙව ධම්මො, තත්ථ
පටිපදාති, ඉමානි දො සම්මානි, ඉමානි චත්තාරි සම්මානි. අච්ඡෙධො
භාගො.

8. “කාමෙසු සත්තා”ති යෙ සෙකඛා, තෙ එකෙනෙවාකාරෙන
සත්තා, යෙ පුජ්ජන්තා, තෙ දව්භාකාරෙහි සත්තා. තත්ථායං පඤ්ඤා
යො විහජ්ජබ්‍යාකරණීයෙ විත්තබ්බො. කිඤ්චාපි සොතාපනො
පටිසෙවති,⁵ තො ච බො අභිනිවේසෙ සත්තො සො හි⁶ අපචයාය
පහදති, න උපචයාය සෙකඛා හි කිලෙසවිසෙහ කාමෙ පටිසෙවති.
පුජ්ජන්තො පන කිලෙසසමුදානාය කාමෙ පටිසෙවති. තත්ථ කාමෙසු
සත්තානං චතුමසං තරිස්සනති විහජ්ජබ්‍යාකරණීයො. අයං විහනති.

9. ‘පටිපන්නන්තො’ති කාමෙ යෙ නෙව සජ්ජනති න ච
සංයොජ්ඣෙති සංයුත්තා, තෙ මසං තරිස්සනති විපුලං මහන්නන්තා’නති.
අයං සුත්තස්ස පටිපන්නො.

10. ‘වෙච්චන’නති යො කාමෙසු සත්තො යො ච තත්ථ කාමා-
නං ගුණො තත්ථ විසො සත්තො යෙපි කාමානං ආහාරා ධම්මො තත්ථ
විසො සත්තො තත්ථිමං කාමානං වෙච්චනං, පංකො රාජො සලලං
ගණ්ඨො ඊති උපද්දවොති. යානි වා පන අඤ්ඤාති වෙච්චනානි.
තත්ථ විසො සත්තොති වෙච්චනං සත්තො බන්ධො මුච්ඡිතො ගටිතො⁷
අජේඤ්ඤාසිතො කාමෙ අජ්ඣාපනො පරිමුත්තො තබ්බසුලවිහාරීති.
යානි වා පන අඤ්ඤාති වෙච්චනානි, අයං වෙච්චන්තො භාම.

1. උපාදානො - මජ්ඣං, PTS.

2. පජ්ජනති - මජ්ඣං, PTS.

3. කිඤ්චි විහිංසති - මජ්ඣං, PTS.

4. සම්මතෙතසු - ම. PTS.

5. විහිංසා - මජ්ඣං, PTS.

6. තස්ස යං - මජ්ඣං, PTS.

7. පටිසෙවනාය - මජ්ඣං, PTS.

8. යො හි - ම. PTS.

9. ගඤ්ඤා - PTS.

11. කාමපාපි:රපඤ්ඤාතනිය, කිලෙසගොචරපඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතනා, විතතනති චේට්ඨනං, සතෙතා තබ්බසුලච්ඡාරිති යාති වා පන අඤ්ඤාති. ඉමෙ කාමපාපි:රපඤ්ඤාතනිය, කිලෙසගොචරපඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතනා, ධීර්ථපඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතනා, සඛ්ඛාරා සංයෝජන-පඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතනා, උපාදානං හෙතුපඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතනා, පුග්ගලො පුග්ගලපඤ්ඤාතනිය, පඤ්ඤාතෙතා.

12. ඛතරණො'ති ඉමාය පට්ටසමුප්පාදො දුක්ඛං ච සමුදයො ච. යෙ කිලෙසා යෙ සඛ්ඛාරා සංයෝජනානි ච පඤ්ඤාසු ඛතෙසු සඛ්ඛාරකුක්ඛානි, ධම්මායතනෙසු අනුසරා ධම්මාසතානි, ඉන්ද්‍රියෙසු සුඛින්ද්‍රියං ච, සොමනසින්ද්‍රියං ච, අයං ඉන්ද්‍රියොතරණො :

13. සොඛිනොති එතතකො, එසෙව් අරමො, නිද්දිසිතබ්බො සුතතෙතො.

14. 'අඛිට්ඨානො'ති ඉමෙ ධම්මා අපි එකතතතාය පඤ්ඤාතනා, අපි චේමතතතාය. යෙ සඤ්ඤා බාහිරො කාමෙ? තෙ චේමතතතාය පඤ්ඤාතනා. පඤ්ඤාසු කාමගුණෙසු සතතානි පටිසුච්ඡාතවිපල්ලාසා චේමතතතාය පඤ්ඤාතනා, 'මහං තරෙග්ගං විපුලං මහතත'නති අවිජ්ජා එකතතතාය පඤ්ඤාතනා.

15. 'පටික්ඛාරො'ති තස්ස කො හෙතු කො පට්ටයො : අරමිණ්ණවිධයතාය පට්ටයො. අයොනිසො ච මනසිකාරො සනතිස්සයස්ස පට්ටයතාය පට්ටයො. අවිජ්ජා සමනනතරපට්ටයතාය පට්ටයො. රාගානුසයො හෙතුපට්ටයතාය පට්ටයො. අයං හෙතු, අයං පට්ටයො.

16. සමාජොපනො පට්ටයො'ති යෙ කාමෙසු සතතා සුගතා සුරුපා'ති අයං කාමඛාතුයා ජන්දො රාගො, තෙ අපුඤ්ඤාමයා සඛ්ඛාරා. තෙ කීංපට්ටයා, අවිජ්ජාපට්ටයා. තෙ කිස්ස පට්ටයා, විඤ්ඤාණස්ස පට්ටයා. ඉති අවිජ්ජාපට්ටයා සඛ්ඛාරා, සඛ්ඛාරපට්ටයා විඤ්ඤාණො. -පෙ- (යාච ජරාමරණං) එමමෙතස්ස කෙවිලස්ස මහතො දුක්ඛකුක්ඛස්ස සමුදයො හොති. (එකං සුතතං ගතං. පඤ්ඤානිවරණීකං සුතතං කාතබ්බං.)

ඉ-8

1. තථ කතමො දෙසනාභාරො නාම : යා ච අභිජ්ඣා යො ච ඛාපාදො යං ච උභිධං, අයං නණ්ඤා, යං ච විනිමිඬං යං ච නුක්ඛාධං යා ච විචික්ඛන්තා, අයං දිට්ඨි. යා පන කායස්ස අකම්මනිකතා, නිඤ්ඤාපි තං මිඬං, නො තු සභාවකිලෙසතාය කිලෙසො, ඉති යා ච විතතසලීයතා' යා ච' කායකම්මනිකතා' අයං පඤ්ඤාපකිලෙසො, ත තු සභාවකිලෙසො, තථ අතතසඤ්ඤානුපට්ඨනං' කිලම්පො.

1. පඤ්ඤාතනා - ම. PTS.
2. විතතං සලීයතාය ච - PTS.
3. කායකම්මනිකතා - PTS.
4. පඤ්ඤාපකිලෙසා - මජ්ඣං, PTS.

කුකකුච්චානුපච්ඡිතං¹ පිනං, යං චිත්තං ලියනා, ඉති ඉමෙ පඤ්ච, නිවරණං චිත්තාරි නිවරණානි සභාවිකිලෙසා, පිනමිඳුං නිවරණපකෙට්ඨං පකිලෙසො. යථා චිත්තරො ආසවා සභාවිආසවනාය ආසවා, නො කු චිත්තසංසවනාය ආසවා සභාවිආසවනාය ආසවා. පකෙට්ඨා ආසවනාය ආසවා. අථ පනාභ. සුක්කන්තං යෙන තෙ සම්පයුත්තා වා විපයුත්තා වා ආසවා, තෙයෙව එතෙ චිත්තබ්බා සාසවා වා අනාසවා වා.

2. තත් කතමො විවිධො : අභිජ්ඣා කාමධර්මා රූපධර්මා භවධර්මා. යං වා පන කිඤ්චි අර්ථොසංගතං සාසවං අභිජ්ඣිතං මෙත්තානුපය්සි යො² අනන්තං චරති, තත් නො ඛ්‍යාපාදං උපපාදෙති, අච්චි වරිණානිති. එවං පන ආසාදවිඤ්චි කතතබ්බානි.

3. තස්සෙවං ඛ්‍යාපාදනුපය්සි³ කිලෙසො යො පරිදහො කායකි-ලමථො අකමමනිකතා මිඳුං චිත්තානුපය්සි පටිඝානෙන ඛිගනා⁴ ඉදං පිනමිඳුං⁵ තත් අභිකරණඅට්ඨපසමො, ඉදං උභවිට්ඨං. යං කිං කපමිති⁶ ඉදං කුකකුච්චං. යං යථා ඉදං සන්තරිණං, අයං විචිකිච්ඡා.

4. තත් අවිජ්ජා ව තණ්හා ව අප්පි, ඉදං පරිසුට්ඨානං. ආවරණං නිවරණං ඡදනං උපකකිලෙසො ව අප්පි, ඉදං කාමච්ඡදෙ කාමරාග-පරිසුට්ඨානං පදවිතං. ඛ්‍යාපාදෙ ඛ්‍යාපාදපරිසුට්ඨානං පදවිතං. පිනමිඳුං පිනමිඳුපරිසුට්ඨානං පදවිතං. උභවිට්ඨකුකකුච්චං අවිජ්ජා-පරිසුට්ඨානං පදවිතං, විචිකිච්ඡා විචිකිච්ඡාපරිසුට්ඨානං පදවිතං, කාමරාගපරිසුට්ඨානං අනුසංසංයොජනං පදවිතං, ඛ්‍යාපාදපරිසුට්ඨානං පටිඝංයොජනං පදවිතං, පිනමිඳුපරිසුට්ඨානං මානසං-යොජනං පදවිතං. අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානං ව විචිකිච්ඡාපරිසුට්ඨානං ව දිට්ඨිංයොජනං පදවිතං.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො භාරො : කාමරාගපරිසුට්ඨානෙ වුතෙන සබ්බානි පරිසුට්ඨානානි වුත්තානි භොනති⁷, සංයොජනෙසු වුතෙනසු සබ්බසංයොජනානි වුත්තානි භොනති. අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තත් කතමො චතුඛ්‍යුභො භාරො : යෙ ඉමෙ පඤ්ච නිවරණා කායපට්ඨකො, සො දුක්ඛසමුදයො. යං එලං, ඉදං දුක්ඛං. තත් කාමච්ඡදෙසං තෙක්ඛමමිතකෙකා. පට්ඨකො. ඛ්‍යාපාදෙසං අඛ්‍යාපාද-චිත්තකෙකා පට්ඨකො. තිණ්ණං නිවරණං අවිභිංසාචිත්තකෙකා පට්ඨකො. ඉති ඉමෙ තයො චිත්තකා, තෙක්ඛමමිතකෙකා සමාඛි-ක්ඛකං භජති, අඛ්‍යාපාදචිත්තකො සිලක්ඛකං භජති, අවිභිංසා-චිත්තකො පඤ්ඤාක්ඛකං භාජති. ඉමෙ තයො ඛකි, අරිතො අවිභිංසි-කො මහො, නිවරණපභාසාය සංචිත්තති, යං නිවරණපභාසං, අයං නිරොධො. ඉමානි චිත්තාරි ඛමමානි. අයං චතුඛ්‍යුභො භාරො.

1. නුප චිත්තං - මජ්ඣං, PTS.

2. පකෙට්ඨ - මජ්ඣං, PTS.

3. මෙත්තානුපය්සි - PTS

4. ඛිගනා - ම.

5. පිනමිඳුං - ම.

6. කපමිති - ම. PTS.

7. - භොනති - මජ්ඣං, PTS.

7. තත් කතමො අවටො හාරො : පඤ්චනිවරණානි. දස හව්නති යදපි අජ්ඣතනං සාරජ්ඣනී, තදපි නිවරණං. යදපි ඛේඛා සාරජ්ඣනී, තදපි නිවරණං. එවං යාව විවික්ච්ඡා, ඉමෙ දස නිවරණා. අජ්ඣතනං ඛේඛා කිලෙසා, ඉමානි දො සංගොජනානි අජ්ඣතනසංගොජනං ච ඛේඛා. සංගොජනං ච. තත් අභනති අජ්ඣතනං, මමනති ඛේඛා. සකකායදිවසී අජ්ඣතනං, එකසවසී දිවසීගතානි ඛේඛා. යො අජ්ඣතනං ඡන්දරාගො රූපෙසු අවිතරාගො හව්ති අවිතච්ඡන්දො. එවං යාචි විඤ්ඤණේ, අයං අජ්ඣතනා තණ්හා. යං ඡසු බාහිරෙසු ආයතනෙසු තිසු ච හවෙසු අජේඣාසානං, අයං ඛේඛා තණ්හා ඉමානි දො සව්වානි සංගොජනානි සංගොජනියා ච ධම්මා, තත් සංගොජනියෙසු¹ ධම්මෙසු යා නිබ්බිද්ධසුසංගා ච, අයං මග්ගො. යං සංගොජනසංගානං අයං නිරොධො, අයං අවතෙතා හාරො.

8. තත් කතමො විහතතිහාරො : සංගොජනනානි න එතං එකං - සෙන, මානසංගොජනං දිට්ඨිභාගිතනානි න තං එකංසෙන අදිට්ඨමානං නිසාය මානං න පජ්ඣති. යො පඤ්ච උද්ධමාගිකො මානො කිඤ්ඤාපි යො දිට්ඨිපකෙධ සියා, න තු ඔරමාගිකං සංගොජනං තස්ස පභාසාය සංවත්තති. යො ච අභංකාරො න පවිඤ්ඤා, යං පනස්ස එවං භොති, කදසු නාමාසං තං සත්තං ආයතනං සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරිස්සාමි. යං අරියා සත්තං ආයතනං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සානාති. අයං අභිජ්ඣා න ච තං නිවරණං. අපච්ඡි පන අරහතො කායකිලෙසමිඤ්ඤං ච ඕක්කමති, න ච තං නිවරණං තස්ස පිනමිඤ්ඤං නිවරණනානි න එකංසෙන, අයං විහතතිහාරො.

9. පරිවත්තනොති : පඤ්ච නිවරණං පඤ්චඛික්කෙන කිංතෙන පභාසං ගව්ඡනති, අයං තෙසං පටිපකෙධා නිවරණො අසුකස්ස අයං තෙසං පටිපකෙධා නිවරණො අසුකස්ස පටිනාති න අඤ්ඤානුමතිතබ්බං, පරමත්මජ්ඣතනං, අයං පරිවත්තනා.

10. තත් කතමො ථෙට්ඨවිනො : කාමච්ඡන්දො ඡන්දරාගො පෙමි. නිකන්තිති වෙච්චිතං. නිවරණං ඡදනං උපකක්ඛිලෙතො පරිසුට්ඨානනා වෙච්චිතං.

11. පඤ්ඤාතතිති : අවිජ්ජාපට්ඨයා කිච්චිපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති² බ්‍යාපාදො විකෙධපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති, පිනමිඤ්ඤං අසමුග්ගානං පඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති. එවං සබ්බෙපි එතෙ පඤ්ච නිවරණා ඉමච්චි සුතෙත විකෙධපපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතති.

12. තත් කතමො ඛතරණො : ඉමෙ පඤ්ච නිවරණා අවිජ්ජා ච, තණ්හා ච, තත් අවිජ්ජාමූලා නිවරණා යා තණ්හා ඉමෙ සබ්බාරා, තෙ අවිජ්ජාපට්ඨයා, ඉමෙ දො ධම්මා පඤ්චසු ඛන්ධෙසු සබ්බාරකඛිකපටියා - පනතා, ආයතනෙසු ධම්මායතනං, ධාතුසු ධම්මධාතු, ඉන්ද්‍රියෙසු ඉමෙයං ධම්මානං පද්ධතානං සුඛින්ද්‍රියස්ස ච කොමනසින්ද්‍රියස්ස ච ඉන්ද්‍රියස්ස ච සුරිසින්ද්‍රියස්ස ච.

1. සංගොජනෙසු - මජ්ඣං.

13. තථ කතමො සොධනො හාරො : ඉදං සුත්තං ගථා ආරබ්භ තික්ඛිතං සො අනේවා හාසිතො ඉමෙහි පඤ්චති පදෙහි.

14. තථ කාමච්ඡදො ච බ්‍යාපාදො ච විචිකිච්ඡා ච න එකතත- නාය පඤ්ඤතතා. කාමානි න එකතතතාය පඤ්ඤතතා, අථ ඛු වේමතතතාය පඤ්ඤතතා. අයං අබ්චිකානො හාරො.

15. තථ කතමො පටික්ඛාරො : කාමච්ඡදයං අයොනිසො මනසිකාරො සුහාරම්මණපච්චයො, සුහනිමිතං ච හෙතු බ්‍යාපාදයං අයොනිසො මනසිකාරො ආභාතවජ්ඣති ච පච්චයො, පටිභානුසයො හෙතු. පිනමිඤ්ඤ පටිසංභාරො පච්චයො, පච්චතීයා කිලම්ථා චලනා නං ච හෙතු. උඤ්චවකුතකුච්චයං රජනීයං¹ ආරම්මණං² අයාදියාකිත්ඤ්ඤං තාච අපටිපුණ්ණං ඤාණං පච්චයො, කාමසඤ්ඤා ච දිට්ඨිඅනුසයො ච හෙතු. විචිකිච්ඡාය නව මානවිධා ආරම්මණං මානානුසයො, සොච පච්චයො, විචිකිච්ඡානුසයො හෙතු. එතෙ පඤ්ච ධර්මා සහෙතු සපපච්චයා උපපජ්ඣති.

16. තථ කතමො සමාරොපණො හාරො : ඉමෙ පඤ්ච නිවරණං චත්තාරොපි එතෙ අයවා ගණාපි එතෙ සල්ලාපි එතෙ උපාදනාපි එතෙ තෙසු එව බාහිරෙසු ධර්මෙසු සංකිලෙසහානියං සුත්තනති පඤ්ඤතති. ගච්ඡති. අයං සමාරොපණො හාරො.

නීදද්විකං සංකිලෙසහානියං සුත්තං.

7 - 4

“මනොපුබ්බඛගමො ධම්මො”ති ගාථා.

1. තථ කතමො දෙසනාහාරො : ඉමච්චි සුත්තෙ කො අනේවා බ්‍රහ්මචරිත්ථානෙන විඤ්ඤාණකකුං දෙසෙති, ධාතුච්චිත්ථානෙන මනො විඤ්ඤාණධාතුං. ආයතනච්චිත්ථානෙඤ මනායතනං, ඉන්ද්‍රියච්චිත්ථානෙන මනිත්ථිකං. තස්සං කිං පුබ්බඛගමො ධම්මො, සංඛිතෙතන ඡ ධම්මො, පුබ්බඛගමො ධම්මො, කුසලමූලානි ච අකුසලමූලානි ච අනිමිතං. ඉමච්චි සුත්තෙ කුසලමූලං දෙසිතං. තථ කතමො මනොපුබ්බඛගමො ධම්මො, මනො තෙසං පුබ්බඛගමො, ගථාපි බලයං රාජා පුබ්බඛගමො, එවමෙව ධම්මානං. මනො පුබ්බඛගමො.

තථ තීව්‍රිධානං පුබ්බඛගමානං තෙකඛම්මච්ඡන්දෙන අබ්‍යාපාදච්ඡ- න්දෙන අවිනිසාච්ඡන්දෙන, ආලොභස්ස තෙකඛම්මච්ඡන්දෙන පුබ්බඛගමො,³ අද්දෙසස්ස අබ්‍යාපාදච්ඡන්දෙන පුබ්බඛගමො, අමොහස්ස අවිනිසාච්ඡන්දෙන පුබ්බඛගමො.

1. රජනීයං - PTS.

2. ආරම්මනීයං - මජ්ඣං PTS.

3. [පුබ්බඛගමො - මජ්ඣං.
පුබ්බඛගමං - PTS.

තත් 'මනොසෙඛාරා'නි මනසා ඉමෙ ධම්මා උත්ථා, මනෙන වා නිවර්තා, මනොව ඉමෙසං ධම්මානං සෙඛාරානි මනොව ඉමෙසං ධම්මානං ජෙට්ඨානි' මනොව ඉමෙසං ධම්මානං අභිපච්චං කරොතිති මනොසෙඛාරා.

මනොජවා'නි යත් මනො ගච්ඡති, තත් ඉමෙ ධම්මා ගච්ඡන්තිති මනොජවා. යථා වානො සිංහං ගච්ඡති අඤ්ඤා වා කොපි සිංහං ගාමිකො වුවහො වාතජවො'නි පක්ඛිගාමිකොති, එවමෙව ඉමෙ ධම්මා මනෙන සමපජායමානා ගච්ඡන්ති, තත් ඉමෙ ධම්මා ගච්ඡන්තිති මනොජවාති.

තෙ තිව්ඛා ඡන්දසමුදානිනා අනාච්චතා ව සබ්බපෙසා. සත්තව්ඛා ව කාසිකං සුවරිතං වාමසිකං සුවරිතං, තෙ දස කුසලකම්මපථා.

තත් "මනසා වෙ පසන්තන"නි මනොකම්මං. "භාසති වා"නි වචිකම්මං. "කරොති වා"නි කායකම්මං. ඉමෙහි ඉමෙසම් සුත්තෙ දස කුසලකම්මපථා පරමාපි සත්තා සිලවා සො හවති නිවිතනියං න ලොකනියානාය, වාසනාභාගියං සුත්තං හවති. අයං දෙසනා.

2. තත් කතමො වීච්ඡෙසො භාරො : "මනොපුබ්බඛමා ධම්මා"නි කුසලමූලානි ව අවිච්ඡිද්ධකම්මතානි. ඉදං සුත්තං.

3. සුභතීති : දසත්තං කුසලකම්මපථානං යො විපාකො සො සුඛවේදනීයො අඛ්‍යාපාදායකඛමානො. "ජායාම අනපායිති"නි අනුගච්ඡති, අපි එසා සුත්තී.

4. පදංඛානනති : අවිච්ඡාරසත්තං මනොපච්චාරානං පදංඛානං. "මනොපුබ්බඛමා ධම්මා"නි සබ්බකුසලපක්ඛාය ඉමෙ ධම්මා පදංඛානං. "මනසා වෙ පසන්තන"නි යො වේතසො පසාදො, ඉදං සද්ධිඤ්ඤා පදංඛානං. "භාසති වා"නි සම්මාචාරාය, "කරොති වා"නි සම්මා-කම්මතතාය ව සම්මාචාරායමය පදංඛානං.

5. ලක්ඛණොති : ඉති පුබ්බඛමා ධම්මානි වේදනාපුබ්බඛමාපි එතෙ, සඤ්ඤාපුබ්බඛමාපි එතෙ, සංකාරපුබ්බඛමාපි එතෙ. යෙ කෙපි ධම්මා සහජාතා සබ්බෙ පුබ්බඛමා එතෙසං ධම්මානං. "තතො නං සුඛමනෙති"නි සොමනස්සමපි නං අනෙති යං සුසුඛච්ඡායා තදපි නං සුඛං තදපි අනෙති.

6. තත් කතමො 'වතුබ්බුතො භාරො : මනොපුබ්බඛමා'නි න ඉදං එකාධිවිච්ඡං නිං කාරණං, සබ්බෙ යෙව ඉමෙ ඡ විඤ්ඤාණකායා, ඉමමහි හගවතො කො අධිපායො : යෙ සුඛෙන අත්ථිකා, තෙ මනං පසාදෙනතිති අයං ඉමමහි සුත්තෙ හගවතො අධිපායො. අත්ථො පුබ්බෙයෙව තිද්දිවො.

1. සෙඛාරජෙට්ඨානි - මජ්ඣං, PTS.

2. එකාධිවිච්ඡං - මජ්ඣං, PTS.

7. යාති හි කුසලමූලානි, තාති අට්ඨානිකංගමිත්තා; හෙතු, අයං අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. දස ථානානි දෙසනාහෙතුනි දෙසනාපච්චියා නිද්දෙසනා ව. තත්ථ යං මඤ්ඤ දුක්ඛෙන සහ නාමරූපං විඤ්ඤාණං සම්මතති අබ්බෙත කුසලමූලං පටියති. අයං අපපතිනභුමියං සමුදයො. යං තෙසං පහානං, අයං නිරොධො ඉමානි චතතාරි සච්චානි. අයං ආවමෙට්ඨො භාරො.

8. විභතති තී :

“මනොපුබ්බඛමා ධම්මා - මනොසෙට්ඨා මනොජව්වා,
මනසා චෙ පසන්නෙන - භාසති වා කරොති වා,
තනො නං සුඛමනෙති - ඡායාච අතපාසිති”ති.

තං න ඵකංසෙන සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා පන භොති. තස්ස වා ඕච්ඡාදිට්ඨිකස්ස සකසත්ථෙ විතතං පසාදෙති තෙන ච පසන්නෙන විතෙතෙන භාසති බ්‍යාකරොති න තං සුඛමනෙති න ඡායාච අනුභාසීති, දුක්ඛමෙව තං අනෙති. යථා මහත්තං චක්කං පදමනෙති, ඉදං තං විභජ්ඣාකරණීයං, මනසා චෙ පසන්නෙන කායකම්මං චජිකම්මං සුඛවේදනීයතති සම්මග්ගතො සුඛවේදනීයං ඕච්ඡාගතො. දුක්ඛවේදනීයං අයං විභතති.

9. තත්ථ කතමො පටිච්චනනනො භාරො : “මනොපුබ්බඛමා ධම්මා”ති යං මනසා පදුරෙට්ඨෙන භාසති වා කරොති වා දුක්ඛමග්ගානු-භාසීති, ඵතානියෙව ද්වෙ සුතතානි භාසිතානි, ඵස ඵච ච පටිපකෙබ්බා, යදිදං

10. චෙට්චනනනි : මනො විතතං විඤ්ඤාණං මනිජ්ඣයං මනො-විඤ්ඤාණධාතු.

11. පඤ්ඤාතති තී : “මනොපුබ්බඛමා ධම්මා”ති අයං මනො කිඤ්චි පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “ධම්මා”ති කුසලකම්මපථපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනොසෙට්ඨා”ති විසිට්ඨපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනොජව්වා”ති. සහ පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. ‘විතත’නති නෙකඛම්ම-පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. - “මනසා චෙ පසන්නෙන”ති සද්ධිජ්ඣය-පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, “මනසා චෙ පසන්නෙන”ති අනාච්චිලසංකප්පා-දුතියජ්ඣානපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “මනසා චෙ පසන්නෙන”ති අග්ගභිංහං පටිපකඛපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, ‘භාසති වා’ති සම්මාච්චා පඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං. “කරොති වා”ති සම්මාකම්මනාපඤ්ඤාතති යං පඤ්ඤාතතං, “තනො නං සුඛමනෙති”ති ක්කානසමාධානං. ඉජ්ඣියෙසු මනිජ්ඣයං පටිට්ඨසමුපපාදෙ විඤ්ඤාණං.

12. බසරණොති : “මනොපුබ්බඛමා ධම්මා”ති මෙතතා ව ඉදිතා ව ක්කානෙසු දුතියං ක්කානං තතියං ව. බසෙසු සංඛාරකඛපටියාපකෙතා, ධාතුසු ධම්මධාතු, ආයතනෙසු ධම්මායතනං, යං කුසලං ඉජ්ඣියෙසු

1. සමග්ගතෙ - ම.

2. ඕච්ඡාගතෙ ම.

3. මුදුතා - ම.

සුඛිඤ්ඤාං ව භොමනස්සිඤ්ඤාං ව පදට්ඨානං, ඉමෙසං ධම්මානං පටිච්ච-
සමුප්පාදනානං එසාපච්චායා සුඛවේදනීයො එසොසා සුඛවේදනා, මනො
පටිච්චරෙසු යොමනස්සව්වාරො, ඡතනිංසෙසු පථමපදෙසු ඡ සොමනස්ස
නෙකඛමසෙසිතා. ඉති අයං ඛතරණො භාරො.

13. තත්ත්ව කතමො සොධනො භාරො : යං අත්ථං අරබ්භ ඉදං
සුතතං භාසිතං, සො අත්ථො නිසුතො, එතමත්ථං ආරබ්භ සුතතං,
අයං සොධනො භාරො.

14. තත්ත්ව කතමො අබ්ධිමානො භාරො : “මනොපුබ්බභගමා
ධම්මා”ති වේමනතපඤ්ඤානති න එකතනපඤ්ඤානති, “ධම්මා”ති
එකතනතා² න වේමනතපඤ්ඤානති. “මනසා වේ පසන්නො”ති සො
පසාදෙ දුට්ඨො³ අඤ්ඤානං ව අබ්භාපාදවිකම්මනනකො⁴ බහිඤ්ඤා ව
භික්ඛපානනො. සො අඤ්ඤානපසාදෙ දුට්ඨො සමුග්ගාතපසාදෙ ව
විකම්මනනපසාදෙ ව බ්භාපාදපටිසුට්ඨානං. විභානො න මූලපසාදෙ
ජාතමූලමි වා. පසාදෙ සබ්භාපාදං විභානෙන “තනො නං
සුඛමනෙති”ති සුඛං කාසිකං ව චෙතසිකං ව, අපට්ඨප්පයොගො⁵පි පිග-
සමපයොගො⁶පි නෙකඛමසුඛමි පුපුර්ණසුඛමි පිතිසමොඤ්ඤානමි
චෙතසිකං සුඛං. යමි පසංඛාතායො සුඛං වේදෙති, තමි කාසිකං සුඛං,
බොඤ්ඤානං ව චෙතසිකං සුඛං යමි පසංඛාතායො සුඛං වේදෙති,
තමි තඤ්ඤා සුඛපදට්ඨානං පඤ්ඤානතියා ගථාවුතතං තං අපරාමට්ඨං
කුසලානං ධම්මානං. “අනෙති”ති අප්පානා සඤ්ඤානති න වායං වා
පතනභූතො අනෙති. තදිදං සුතතං දුට්ඨි අකාරෙති අබ්ධිමානබ්ධි
භූතො ව යො පසන්නමානනො පිපාකෙන ව යො දුකඛවේදනීයො.

15. පටිකඛාරො¹ති භගවා පඤ්ඤාසන්න භික්ඛුසංඝෙස නගරං
පටිසති රාජගහං. තත්ත්ව මනුස්සො පුග්ගලො භගවතං පටිවිසති, තස්ස
පසාදෙ උප්පන්නො, කුසලමූලපුබ්බකොගාච්චාරාපි සො අඤ්ඤානං ව
අකඛාති ඉදං වාචං භාසති : ‘ලාභා කෙසං සෙසං නිවේසනං භගවා
පටිසති අමානමි යදි භවෙය්‍ය මයමි භගවතො සමපසාදං ලච්ඡමා’ති.
යෙන භගවා කෙසඤ්ඤා පනාමෙති ‘නමො භගවතො, නමො
භගවතො’ති අබ්භාපාදමනො² එකමනන අට්ඨාසි. තදානනරෙ භගවා
ඉමං සුතතං අභාසිත්ථ : “මනොපුබ්බභගමා ධම්මා”ති. සබ්බං සුතතං
තත්ත්ව³ යං පරෙසං භාසති, ඉදං වාචා කමමං. යං අඤ්ඤා පණ්ණමිති,
ඉදං කායකමමං. යො මනො පසාදෙ ඉදං මනොකමමං. තත්ත්ව යං
පරෙසං පකාසෙති භාසති වණණං යෙසං භගවා නිවේසනං ගච්ඡති⁴.
සබ්බං තස්ස අලොභො කුසලමූලං, යං භගවති මෙතතවිතතං.⁵ තස්ස
අද්දෙසො කුසලමූලං, යං අඤ්ඤා පණ්ණමිති, මානං ව තිග්ගණනාති,
තත්ත්ව අමොභො කුසලමූලං පාතුභවති. යං උදාරපඤ්ඤං පටිලභති,

1. වේච්චන - මජ්ඣං, PTS
2. එකතනා - මජ්ඣං, PTS
3. දුට්ඨො - ම.
4. විකම්මන - ම.
5. අබ්භාපාදමනො - ම.
6. තථා - මජ්ඣං.
7. මෙතතවිතතො - මජ්ඣං.

ඉදමය්‍ය දිට්ඨිවිපල්ලාසප්පභානං. යො¹ නපායෙවි සංවරො හොති,
ඉදමය්‍ය සඤ්ඤවිපල්ලාසප්පභානං, යං මනසො පසාදනං, ඉදමය්‍ය
විතතවිපල්ලාසප්පභානනති අකුසලවිපල්ලාසානං වික්ඛම්භනං පභානං
පච්චයො;

නිත්ති කුසලමුලාති යො අනාවිලවිතතසංඛකපො, තො තස්ස
මනසිකාරොති වුච්චති, යං කිලෙසෙති වික්ඛම්භනං ඉති විපල්ලාසා ව
ආරම්භණං සප්පච්චයනාය පච්චයො, කුසලමුලාති ව සන්නිස්සයනාය²
පච්චයො, සො ව මනසිකාරො හෙතුනා ඉමිනා පච්චයෙන විතතං
උප්පන්නං. තත්ථ යං සත්තාරම්භණං විතතං පච්චතතං අයං බුද්ධි, පුස්සති.
යමි හතචතො ගුණෙ මනසිකාරොති, අයමය්‍ය ධම්මානුස්සති. තත්ථ
සතිසම්පජ්ඤාං හෙතු, අයං ව පච්චයො, වාචා පඤ්ඤාහෙතු, විතකක-
පිචාරා පච්චයො. කායසංඛාරා කම්මය්‍ය අභිසංඛාරො නාම හෙතු වා
අප්පච්චයො සුඛවෙදනීයය්‍ය කම්මය්‍ය උප්පයො හෙතුකා කම්මය්‍ය
පච්චයො.

16. තත්ථ කතමො සමාරොපනො භාරො: මනසායෙවි පසනෙතන
සනොයෙවෙත්ථ පසනෙතා අපිච්ච විතතවොදනා සත්තා විමුච්චනතීති
තෙන සත්තා විතතපුබ්බඛමා විතෙන පසනෙතන වෙතනාපි තත්ථ
විතතභුතා හචනතීති පටිඝා අයං වෙතනානං පසාදෙන කායො වය්‍ය
පසාදෙ සො ව ආරහති පසාදෙන පසනෙතා සඤ්ඤනනති වය්‍ය
අපිපටිතා, සො පඤ්ඤවිධො වික්ඛම්භනා, කායපය්‍යම්භනායෙවිපසාදෙ
විතතසිතො, විතතං පන පුබ්බංයෙව පසන්නං. අයං සමාරොපනා,
ඵචං පඤ්ඤානමපි පසාදෙ. “තතො නං සුඛමච්චෙතීති කතමං හභවා
නිද්දිසති: න භි අත්තසච්චං තස්ස කම්මය්‍ය විපාකො අච්චෙති, තස්ස
උපායො අනුභවජිති, යද්ද සිත්ථපච්චයං උප්පජ්ජතෙ සොමනස්සං
අවිප්පටිතාරොපි අච්චෙති. අයං සමාරොපනො භාරො:

7 - 5

මහානාම සක්කය්‍ය සුත්තං.

1. “ඉමමහි වාහං” සමයෙ (අසතො¹ අසම්පජ්ජනො) කාලං
කරෙය්‍යං² කා මමය්‍ය ගති³ කො අභිසම්පරායොති⁴ මා හාසි මහානාම
මා හාසි මහානාම, අපාපකං තෙ මරණං හවිස්සති අපාපිකා කාලභිජිතො,
යස්ස කස්සපි මහානාම දිඝරතතං සඤ්ඤාපරිභාසිතං විතතං,⁵ සිලපටි-
භාසිතං සුත්ථපටිභාසිතං”නති) (විජාරෙන කාතබ්බං.)

1. යං - මජ්ඣං.
2. සන්දිස්සයනාය - ම.
3. තස්මිං වෙ - ම.
4. අස්සතො - ම.
5. කාලංකරෙය්‍ය - ම.
6. කා මෙ හවිති - ම.
7. අස්සතො අභිසමාහාරො යො - ම.
8. යං තං විතතං දිඝරතතං - ම.

1. වාගෙන ව පඤ්ඤාය ව කිං දසෙය්හි : යා සඤ්ඤා සා වේතසො පසාදො, යා අනාවිලකඛ්ඤාපථා සා සඤ්ඤා, කිං කාරණා : අනාවිලකඛ්ඤානා,¹ අනාවිලකඛ්ඤාති සඤ්ඤා, අපරෙ අනු, භුක්තපරිපුර්ණත්වංගමනලකඛ්ඤා, යං ව අපරෙ වා වචනපටිග්ගලකඛ්ඤා සඤ්ඤා.

අපරො පරියායො : අනුභවංගමනෙ යදි එවං ඔක්කපෙය්හි “නාහං කිඤ්ච ජානාමිති, එසො අහං තත් අනුඤ්ඤානා අනඤ්ඤාත්ථි අයං සඤ්ඤාති. අපරො පරියායො : එකසම්මානං දිට්ඨිගතානං අදිනවානුපසංගා අතිවං දුක්ඛමනාහාරා’ති. තෙන ව පදිට්ඨං හවති යථා ගමිතිරෙ උදපානෙ උදකං චක්ඛුතා පසංගා න ව කාශෙන අභිසම්භුතාති, එවමෙය්හ අරියා නිජ්ඣානකන්නරියා දිට්ඨි හවති, න ව සමජිකතා, අයං වුච්චති සඤ්ඤා. සා ව ලොකිකා. අපරො පරියායො : ඛේමිති පුපුර්ණභුතසංගමනෙ ජාතියො සකකායාධිනා න නිවේසො, එතං එකතාති නාසඤ්ඤා යථාභුතං දිට්ඨියා භු ඛලු මුද්ධි පඤ්ඤාති ඉන්ද්‍රියෙති දසනමග්ගෙන පභිනා හවතී. දිට්ඨිකඛ්ඤා ව කිලෙසා, අයං සඤ්ඤා.

සොභාපත්තඛිනමුද්ධකායං භුමියං පරිපුර්ණා වුච්චති. තසමිංගෙව භුමියං සෙක්ඛසීලං අරියා ධාරයනති² වුච්චති, තසමිංගෙව භුමියං මුද්ධපඤ්ඤා පඤ්ඤාදිත්ථිකතී වුච්චති, තසමිංගෙව භුමියං ඛේමෙති අනභිකතා, අයං වාගො. තසො සඤ්ඤා වාගාධිට්ඨානෙන නිද්දිසිතඛ්ඤා. යතිකෙන භියොසා මනෙත සා භියං විපරිතා දිට්ඨිකා අසඤ්ඤා, සා නාසනඋපසිද්ධ සමතතා³ සමාදිනතා තත් සඤ්ඤාදිත්ථිකං යො කාමං පරිවිසති⁴ ඉති සන්තපාපපටිනිසංගා න වාගාධිට්ඨානං, පඤ්ඤාදිත්ථිකෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානං, සීලෙන උපසමාධිට්ඨානං. ඉමෙ චතතාරො ධම්මො සීලං පරිභාවයනති සඤ්ඤා සීලං වාගො ව පඤ්ඤාති.

තත් සඤ්ඤාය ඔසං තරති. යං සීලං, අයං අපරමාදො, යො වාගො, ඉදං පඤ්ඤාය කම්මං. යා පඤ්ඤා, ඉදං පඤ්ඤාදිත්ථිකං, තත් යං පඤ්ඤාදිත්ථිකං, තං නිසු අවේච්චපසාදෙසු. යං සීලං තං සඤ්ඤාදිත්ථිකෙසු. යො වාගො යො චතුසු කානෙසු. යා පඤ්ඤා, සා සඤ්ඤා. සති සඤ්ඤාත්ථිකාමිති. තසා සෙක්ඛසංගමනෙ හද්දිකා ගති⁵ හද්දිකො අභිසම්මපරායො.

තසා සමමුච්චිතසතිකසංගමනෙ සීලං කරොත්තසංගමනෙ තසා සමමුච්චිතසතිකාය තාති වා ඉන්ද්‍රියාති තං වා කුසලමුලං කම්මවිපාකං භවති. තසා තිකසංගමනෙ අත්තිඤ්ඤාතො : තත් සඤ්ඤා සීලං වාගො පඤ්ඤා චතතාරො ධම්මො යා සඤ්ඤා යා ව පඤ්ඤා ඉදං මනොසුචරිතං, යං සීලං, ඉදං කාසිකං වාචසිකං සුචරිතං. යො වාගො ඉදං වේතසිකං අලොභො සුචරිතං, ඉති විතෙත ගතිතෙ පඤ්ඤාකඛ්ඤා ගතිතා හවතී. ඉමෙති ධම්මෙති සුචරිතං ඉදං දුක්ඛං ව අරියසම්මං පද්ධතානං මග්ගසංගමනං.

1. අනාවිලකඛ්ඤා - ම.
2. අනඤ්ඤාතා - මජ්ඣ.
3. ධාරයනති - මජ්ඣ.
4. පමතතා - මජ්ඣ.
5. පරිවිසන්තී - මජ්ඣ.
6. හති - මජ්ඣ.

2. තථ්‍ය කතමො විවයො භාරො : යා ච සද්ධා යං ච සීලං, තං කියං කරොති. යා සද්ධාය හභවිතං අනුසාරති¹ මනෙතනපි හජීතා සමාගතො², අයුගොකුක්කරෙති³ සබ්බං සීලෙන නපට්ඨපජ්ජති කායෙන වා වාචාය වා, ධානං විසාරදො හවතීති අවිපට්ඨසාරී, පඤ්ඤා යස්ස පඤ්ඤාතතං උපට්ඨපෙති, තස්ස අබන්ධස්ස සීලං යං න පච්ඡිකස්සමොඝස්ස අකුසලවිතතං උපපජ්ජති ඡිව්ජාදිවිසභගතං වා, අයං විවයො භාරො.

3. ධම්මවාදිනො භාදදිකාගති⁴ හවිස්සති අජථ ඵසා යුතති.

4. තථ්‍ය කතමො පදවිධානො භාරො : යමිදා විතතං දීඝරතතං පරිභාචිතං සද්ධාය සීලෙන වාගෙන පඤ්ඤාය සමාධිනා පඨමඡ්ඤානස්ස පදවිධානං, යා සද්ධා අස්ස අනාවිලසඛිකපා⁵, තං දුතීයඡ්ඤානස්ස පදවිධානං, නිඤ්චි අවෙච්චිපසාදා, යං සීලං තං අවිගතතතං තං සීලකකිකස්ස පදවිධානං. යා පඤ්ඤා සා පඤ්ඤාකකිකස්ස පදවිධානං. ඉමෙ ච ධම්මං ඉදං ච විතතං එකොදිභුතසමාධිස්ස පදවිධානං. සද්ධා සද්ධිඤ්ඤාස්ස පදවිධානං. වාගො සමාධිඤ්ඤාස්ස පදවිධානං. පඤ්ඤා පඤ්ඤාඤ්ඤාස්ස පදවිධානං, සද්ධා ච පඤ්ඤා ච විපස්සනාය පදවිධානං. සීලං ච වාගො ච සමථස්ස පදවිධානං. සද්ධා ච පඤ්ඤා ච අවිජ්ජා-විරාගාය පඤ්ඤා විමුක්තියා පදවිධානං, සීලං ච වාගො ච රාගවිරාගාය වෙතො විමුක්තියා පදවිධානං.

5. තථ්‍ය කතමො, ලක්ඛණො භාරො : විඤ්ඤාණෙ වුත්තෙ සද්ධා සති භාවිතා⁶ සබ්බෙ පඤ්චකකිකා වුත්තා හවතති, සද්ධාය හඤ්ඤාය සබ්බාති සත්තධිතාති හඤ්ඤාති ගොතති. සද්ධාධිතං -පෙ-සීලකකිකෙ වුත්තෙ සමාධිකකිකො ච පඤ්ඤාකකිකො ච වුත්තා හවතති, යං තං විතතං දීඝරතතං පරිභාචිතං, පච්ඤාමකෙ කාලො⁷ න තදනු පරිචිතති හවිස්සති නෙතං ධානං විජ්ජති. තථ්‍ය සඤ්ඤාපි තදනු පරි-චිතති හවති. යෙපි තජ්ජාතිකා ධම්මා, තෙපි තදනු පරිචිතතිනො⁸ හවතති, රූපාසඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාතනානුපස්සනමනසිකාරො, එවි-ජ්ජනං අයංගතනං විඤ්ඤාණකායෙ. අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තථ්‍ය කතමො චතුඛස්සකො භාරො : ඉධ සුත්තෙ හභවතො කො අභිප්පායො : යෙ හද්දිකං⁹ ගතීං¹⁰ අංකඤ්ඤායුං,¹¹ හද්දිකඤ්ඤා-අනිසම්පරායං, තෙ සද්ධා සීලං වාගං පඤ්ඤං ච මනසි කරිස්සන්ති. අයං අභිප්පායො, යෙ චඤ්ඤාපි සත්තා තථාගතස්ස සමමුඛං න පටිසුජ්ජනෙත ඉමං ධම්මං සොවා අවිපට්ඨසාරකං කාලං කරිස්සන්තිති. අයං අභිප්පායො.

1. අනුසාරති - මජ්ඣං.

2. සමාගතා - මජ්ඣං.

3. ගොකුක්කරා - මජ්ඣං ලොකුක්කරා - PTS.

4. රාතී - මජ්ඣං, PTS.

5. සබ්බාදෙසා - මජ්ඣං.

6. භාවිතෙ - මජ්ඣං, PTS.

7. කාලෙන - මජ්ඣං, PTS.

8. පරිචිතති - මජ්ඣං.

9. හද්දිකං - PTS.

10. ගතීං - මජ්ඣං, PTS.

11. අංකඤ්ඤායු - මජ්ඣං, PTS.

7. තත්ත්ව කතමො ආවමො හාරො : ඉදමපි චිත්තාරො ධම්මා ; සඤ්ඤා ච පඤ්ඤා ච අස්සද්ධියං ච අවිජ්ජං ච භතනති. සීලං ච වාගොච තණ්හං ච¹ දෙසං ච භතනති. තස්ස ජෙට්ඨො මුලානි පභිසන්ති, දුක්ඛං නිවහෙතති, අප්පතිනභුමියං ච ද්විමුලානි පඤ්ඤාකතනා. ජෙට්ඨො අරියං සම්මානි සම්මො ච විපස්සනා ච. ද්විත්තං මුලානං පභානං. ඉමානි ජෙට්ඨො සම්මානි නිරොධො ච මග්ගො ච. අයං ආවහෙතො හාරො.

8. තත්ත්ව කතමා² විහතති : යං තං චිත්තං සඤ්ඤාපරිභාසිතං - පෙ-සෙව පුත්ථජ්ජනස්ස තස්සපි හද්දිකා ගතී³ හවිස්සතීති හ එකංසෙත, තස්ස කම්මං දිට්ඨියෙව ධම්මෙ විපාකනති පච්චෙස්සති. අපරමනි වා පරියායෙ හවිස්සති. යං වා අනිතං විපාකාය පච්චුපට්ඨිතං, තප්පව්වයානි චේතනානි යෙ යථා මහාකම්මවිහරෙත තෙනායං විහජ්ජ බ්‍යාකරණීයො නිදද්දෙසො ධම්මවාට්ඨනො යා හද්දිකා ගතීති.

9. තත්ත්ව කතමා පටිවත්තනා : අස්සද්ධියං දුස්සීලාං මචේජරං දුප්පඤ්ඤං⁴ ච පටිපකෙඛත පභිනා හවිනති, අයං පරිචිත්තනා.

10. තත්ත්ව කතමං චේට්ඨනං : යං තං චිත්තං දිශරතනං පරිභාසිතං චිත්තං මනො විඤ්ඤාණං - පෙ- යා සඤ්ඤා සා⁵ සඤ්ඤාබලං සද්ධිජ්ජියං යං සීලං, තං සුචරිතං, සංයමො නියමො දමො බ්‍රහ්මනා, ඉමානි තස්ස චේට්ඨනානි. යො වාගො යො පටිතිස්සග්ගො අලොභො චෝස්සග්ගො⁶ වාගාධිට්ඨානං⁷ යා පඤ්ඤා යා පඤ්ඤානා⁸ පඤ්ඤාපභා පඤ්ඤාජ්ජියං පඤ්ඤාබලං.

11. තත්ත්ව කතමා පඤ්ඤානති : යං තං චිත්තං ඛිජ්ජපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං, පරිභාසිතා වාසනාපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං⁹ සඤ්ඤා පසාද-පඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනා, සීලං සුචරිතපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං වාගො පුඤ්ඤාතිරිපපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතෙනා. පඤ්ඤා විමංසාපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනා. ඉමෙ තයො ධම්මා සඤ්ඤා සීලං වාගො පඤ්ඤාචරො පාරිසුද්ධිං ගවේජනති.

12. තත්ත්ව කතමො බ්‍රහ්මරණො : යං චිත්තං තං බ්‍රහ්මසු විඤ්ඤාණකඛ්ඤා. ධාතුසු මනොවිඤ්ඤාණධාතු, ආයතනෙනසු මනායතනං. යෙ චිත්තාරො ධම්මා තෙ බ්‍රහ්මසු සංඛාරකඛ්ඤා පරියාපනනා - පෙ- ධාතුසු ආයතනෙනසු.

13. තත්ත්ව කතමො සොධනො හාරො : ඉදං භගවතො භාසිතං මහානාමෙන සකෙකන පුච්ඡිතෙන, සබ්බං තං නිසුත්තං.

14. තත්ත්ව කතමො අධිධානො : ඉදං චිත්තං චේමත්තතාය පඤ්ඤාතනං, අකුසලෙහි විතෙතති අපරිභාසිතෙහි, පරිභාසිතනති යානි

1. තණ්හා ච - මජ්ඣං, PTS.	6. චෝස්සග්ගො - මජ්ඣං.
2. කතමො - මජ්ඣං, PTS	7. { වාගොධිට්ඨානං - මජ්ඣං.
3. ගතී - මජ්ඣං, PTS.	7. { වාගොදිට්ඨානං - PTS
4. දුප්පඤ්ඤං - PTS.	8. පඤ්ඤාතනා - මජ්ඣං.
5. යං - මජ්ඣං, PTS.	9. පඤ්ඤාතති - මජ්ඣං, PTS.

පුත පරිභාෂිතානී, අඤ්ඤාසම්පි¹ තත් උපාදාය පඤ්ඤාතනං, සබ්බෙපිමේ චිත්තාරො ධම්මො එකතතතාය පඤ්ඤාතනා, හද්දිකා හතීතී² කාම-භොගිනො, තෙව්³ රූපධාතු අරූපධාතු. මුහුසානී, සබ්බා හද්දිකා හතී⁴ තදෙව් කථාය පඤ්ඤාතනං, අයං පඤ්ඤාතනී.

15. තත් කතමො පදික්ඛාණො⁵ : විත්තංගා ඉන්ද්‍රියානී පච්චයො අභිපනෙත්තපච්චයතාය, මනසිකාරො හෙතුපච්චයතාය පච්චයො. සකුංග ලොකිකා පඤ්ඤා හෙතුපච්චයතාය පච්චයො යොනිනො ච මනසිකාරො පච්චයො. සීලංගා පඨිරූපදෙසවාසො පච්චයො. අත්ත-සම්මාපඤ්ඤිධානං ච හෙතු. වාගංගා අලොභො හෙතු, අවිප්පට්ඨාරො ච හෙතුපච්චයො. පඤ්ඤාය⁶ පරතො ච ඤාතො අර්ඛිතනං ච යොනි-සොමනසිකාරො හෙතුපච්චයො.

16. තත් කතමො සමාරොපනො⁷ : යං තං විත්තං දීඝරතනං පරිභාෂිතනනී වේතසිකාපි. එත් සබ්බෙ ධම්මො පරිභාෂිතා හද්දිකා තෙතී⁸ හවිසානී, හද්දිකො⁹ උප්පත්තිකො අභිසම්පරායො. ඉතී යෙ කෙව් මානුසකා¹⁰ උපභොගපරිභොගා, සබ්බෙ හද්දිකා හතියෙව්. අයං සමාරොපනො.

7 - 6

“උභං අධො සබ්බධි විපප්පුනෙතා”තී¹ ගාථා : තත් සිං උභං නාම, යං ඉතො උභං හවිසානී අනාගාමී, ඉදං උභං, අධො නාම, යමෙතික්කතනමිතිතං, ඉදමළොව උදනතනනී² තත් අතීතෙන සංගත-දිට්ඨි පුබ්බන්තකපටිකානං³ අපරන්තදිට්ඨි කෙතඤ්චී, උචේදදිට්ඨි යං වුත්තකපටිකානං ඉමා වෙච්ච දිට්ඨියො උචේදදිට්ඨි ච සංගතදිට්ඨි ච.

තත්ථායං සංගතදිට්ඨි : ඉමානි පන්තරසපදානී සක්කායදිට්ඨි සංගතං හජනනී : රූපචිත්තං මේ අත්තා, අත්තනී මේ රූපා, රූප-සම්මං⁴ මේ අත්තා⁵තී යදුච්චතෙ පඤ්ඤං පරිදහනනී.(?) යා උචේදදිට්ඨි යා පඤ්ඤා පදානී⁶ උචේදදං හජනනී තෙතා⁷ ජිවං තං සරීර’නනී පංගනනී, රූපං මේ අත්තා⁸තී තථාරූපා චතුර්ඛිධා සක්කායදිට්ඨි උචේදදෙන ච සංගතෙන ච, ජිවං පඤ්ඤා ඛණිකා විසම්චිත්තාය දිට්ඨියා පන්තරස පදානි පුබ්බන්තං හජනනී සංගතදිට්ඨියා පඤ්ඤා පදානි අපරන්තං හජනනී උචේදද දිට්ඨියා.

1. අඤ්ඤාසනනී - මජ්ඣං.
2. හතී - මජ්ඣං, PTS.
3. තෙව් - මජ්ඣං, PTS.
4. පඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
5. හද්දිකා - මජ්ඣං, PTS.
6. මුහුසානා - මජ්ඣං, PTS.
7. විතරාගොනී - මජ්ඣං, PTS.
8. අපදනතනනී - මජ්ඣං.
9. පුබ්බන්තා කපටිකානං - මජ්ඣං.
10. රූපං මේ - මජ්ඣං, PTS.
11. පඤ්ඤාතනනී - මජ්ඣං, PTS.

තත් අගමහමයෙහි පසුගියා¹ රූපං අතතතො සමනුපසංගි,
 සො උච්චේදවිදි, රූපවිතතඤ්ඤා අතතතං, අතතති ච රූපං රූපසමිං
 වා අතතා'ති සො පසංගි වාති ඉති උච්චේදවිදි ව, අතතතො
 පටිසංරති සංගතවිදි පුබ්බතතතො ච පටිසංරති අගමහමයෙ'ති
 න සමනුපසංගි. තස්ස දිට්ඨිංසවා පහංගං ගව්ඡනති. සො' තිසු
 අභිසංසු පුබ්බතො ච අපරතො ච තෙන තෙන නිද්දිට්ඨානෙව.
 උභං අධො සබ්බධි විතරගො 'අගමහමයෙ'ති න අනුපසංගිති ඉමිනා
 ආරොපන ඉමිනා පයොගෙන ඉමිනා උපායෙන. ඉදං දස්සනහුමි ච
 සොතාපතතිඵලං ව. සො අරියො පයොගො අනභාවංගතෙන සංසා-
 රෙන, අපුනබ්බවායාති' සො කොපි අරියො පයොගො අපුනබ්බවාය'
 මුද්දති වා පඤ්චිත්ථිතාති මඤ්ඤාති අභිමතතාති වා සබ්බං පුනබ්බව-
 පහනාය' සංවතතනති. 'අග'නති දිට්ඨොසො කාමොසො භවොසො
 අවිජ්ජාසො ච ඔධිසො.

1. තත් දෙසනාභාරෙන විතාරි සම්මාති. පඤ්චති ඉත්ථිගෙති
 සොතාපතතිඵලෙන ච ඤේ සම්මාති මග්ගො ච නිරොධො ව. සක්කාය-
 සමුදයෙන ඤේ සම්මාති දුක්ඛං ච සමුදයො ව, අයං දෙසනා භාරො.

2. තත් කතමො විවයො : 'අගමහමයෙ'ති අගමනුපසංගතො
 තිත්ථි දස්සනා පහංගබ්බාති', සංයෝජනාති පඡ්ඤාති, අයං විවයො.

3. තත් කතමා සුත්තී : තිව්ඨා පුග්ගා, කොපි උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා
 කොපි විපඤ්චිතඤ්ඤා කොපි නෙයො, උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා තික්ඛිත්ථිගො ච
 තතො විපඤ්චිතඤ්ඤා මුදිත්ථිගො තතො මුදිත්ථිගො' නෙයො.

තත් උග්ගච්ඡිතඤ්ඤා තික්ඛිත්ථිගො දස්සනහුමිමාගමම සොතාපතති-
 ඵලං පාපුණාති, ඵකඛිත්තො භවති. අයං පඨමො සොතාපතනා.
 විපඤ්චිතඤ්ඤා මුද්දති ඉත්ථිගෙති දස්සනහුමිමාගමම සොතාපතතිඵලං
 පාපුණාති, කොලංකොලො ච භොති. අයං දුතියො සොතාපතනා,
 තත් නෙයො දස්සනහුමිමාගමම සොතාපතතිඵලං පාපුණාති
 සත්තකඛායාපරමො ච භවති. අයං තතියො සොතාපතනා.

තත් ඵසා යුත්ති මුද්දමඤ්ඤාධිමතෙනති ඉත්ථිගෙති මුද්දමඤ්ඤාධිමතං
 හුමිං සව්ඡිකරොය, සක්කායදිට්ඨිපහංගෙන වා දිට්ඨිගතාති පඡ්ඤාති.
 අයං යුත්ති.

4. තත් කතමො පදධිතො : තත් සක්කායදිට්ඨි සබ්බවිජ්ජා-
 දිට්ඨියා පදධිතං, සක්කායො නාමරූපස්ස පදධිතං, නාමරූපං
 සක්කායදිට්ඨියා පදධිතං, පඤ්ච ඉත්ථිගාති රූපිති රූපරූගස්ස පදධිතං,
 සලායතනං අභිසංරස්ස පදධිතං.

1. පසංගතා - මඡ්ඤං, PTS
2. යො - PTS.
3. අපුනබ්බවාති - මඡ්ඤං, PTS.
4. පුනබ්බවාය - මඡ්ඤං, PTS.
5. අපුනබ්බවපහංගතායං - මඡ්ඤං.
6. දස්සනපහංගතබ්බාති - මඡ්ඤං.
7. මුදිත්ථිගෙති - මඡ්ඤං, PTS.

5. තත්ත්ව කතමො ලක්ඛණො : ද්විසු දිට්ඨිසු පඨිනාසු තත්ත්ව ඵකසට්ඨි දිට්ඨිගතානි පභානං ගව්ඡන්ති, උඬං ච අධො ච මිතරුගො සබ්බරජ්ජිගෙසු මිතරුගො හොති. තජ්ජා පරභූමිං, ඉදං පච්චයන්ති යථාභූතං පණ්ණති. සො සබ්බපට්ඨවසනුපාදං අමභති. අයං ලක්ඛණො භාණ්ඩං.

6. තත්ත්ව කතමො චතුබ්දුගො භාරො : ඉමමිති සුතෙන භගවතො කො අභිපායො : යෙ සත්තා යෙහොතිරමිඤ්ඤානී, තෙ දිට්ඨිපපභානාය වායමිඤ්ඤානී. අයමෙත්ථ භගවතො අභිපායො, අයං චතුබ්දුගො භාණ්ඩං.

7. තත්ත්ව කතමො ආවමෙට්ඨො භාරො : යානිමානි මුද්දනී පඤ්චිත්ථි-
යානි තානි ඔරමායානි පඤ්චිත්ථි, සබ්බෙන සබ්බං සමුහන්ති අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදෙ ච භාවනාවතෙන¹ න සෙක්ඛාය² විමුක්ඛිතං බලං සද්ධා, උඬමායානි දිට්ඨිවතෙන බලං සද්ධා මිරිසිත්ථි³ ආරම්භතතා⁴ සතිත්ථි⁵ මඤ්ඤානිතතා අවනතං නිරික්ඛං ගව්ඡන්ති. තත්ත්ව යානි ඉත්ථිකානි, අයං මග්ගො, සංකිලෙසපභානං අයං නිරොධො, අයං අනුපාදධමෙට්ඨො, ඉදං දුක්ඛං, අයං අවට්ටො භාණ්ඩං.

8. තත්ත්ව කතමො විභතතිභාරො : ‘අයමභමසමි’ති යො සමනුපණ්ණති, සො ච ඛො අභිමතෙන ලොකිකායං භූමිං න භූ අරියෙන පටොගෙන සො සක්කායදිට්ඨි⁶ පජ්ඣති. යං වුට්ඨති තජ්ජාය භූමිං අභිමතතාය. තත්ත්ව තජ්ජාය භූමිං පඤ්චති ආකාරෙති අභිමතතං පටිලභති : සිලෙන වතෙන බ්‍යුත්තවෙන සමාධිතා තෙක්ඛමිසුබෙන. තත්ත්ව අපනතෙත්ථ පත්තසඤ්ඤි අභිමානං ගණ්හාති. ඵතසමි යෙව චත්ථපතති යං භගවා ඉදං සුත්තං භාසති, ‘සිලවා වතමතෙනා’ති. තත්ත්ව යො අපනතෙත්ථ පත්තසඤ්ඤි තණ්හ යො සමාධි සො සාමිසො කාපුරිසසෙවිතො පන සො, කාපුරිසා වුට්ඨන්ති පුජ්ජන්තා. අමිතං යං ච අරියමඤ්ඤානමි ලොකිකං⁷ අනරියං තෙන සමාධි හොති අනරියො කාපුරිසසෙවිතො, යො පන අරියාකාරෙන යථාභූතං න ජනාති න පණ්ණති, සො අභිගමනං පජ්ඣති යො අරියෙන සමාධිතා අකාපුරිස-
සෙවිතෙන නිරාමිසෙන නිගාති,⁸ තත්ත්ව අකාපුරිසා වුට්ඨන්ති අරියපුග්ගලා. යො තෙති සෙවිතො සමාධි, සො අකාපුරිසසෙවිතො. තස්මා ඵතං විභජ්ජ ව්‍යාකරණීයං අයමභමසමි’ති අනානුපසයි තථාගතොති¹⁰.

9. තත්ත්ව කතමො පටිමනනානා : ඉමාය දණ්ණෙනභූමියා කිලෙසා පභානබ්බා, තෙති පටියන්ති අනිද්දිට්ඨාපි භගවතා නිද්දිසිතබ්බායො.

1. ඵකා දිට්ඨි - මජ්ඣං.
2. භාවනාකාරෙන - මජ්ඣං.
3. සෙක්ඛාය - මජ්ඣං.
4. මිරිසිත්ථි - මජ්ඣං.
5. [සරසිතත්ථි - PTS.
සරසිතතා - මජ්ඣං.
6. සක්කායදිට්ඨි - මජ්ඣං, PT
7. අපනත - මජ්ඣං, PTS.
8. ලොකිකා - මජ්ඣං, PTS.
9. නිගාති - මජ්ඣං, PTS
10. අසමනුපණ්ණතො තථා පාතෙති - මජ්ඣං, PTS.

10. තථ කතමං චෙච්චිනං : යා සක්කායදිට්ඨියා අත්තදිට්ඨියා. අයං භූමි, යෙ කිලෙසා පභානබ්බා, තෙ අපපතියනති. අනිද්දිට්ඨාපි ගගචතා සස්සතදිට්ඨි ච උච්ඡේදදිට්ඨි ච, සා පරියන්තදිට්ඨි ච. යා අපරියන්තදිට්ඨි ච, සා සස්සතදිට්ඨි ච, යා උච්ඡේදදිට්ඨි සා නත්තිකාදිට්ඨි. යා සස්සතදිට්ඨි, සා අකිරියදිට්ඨි, ඉදං චෙච්චිනං.

11. තථ කතමං පඤ්ඤානති : තණ්හා සංතොජනපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤානතා, මග්ගො පටිලාභපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතෙනා. ඉන්ද්‍රියං පටිලාභපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතානි.

12. තථ කතමො ඛතරණො : සක්කායො දුක්ඛං දස්සනා පභානබ්බො¹. සමුදයො මග්ගො ඉන්ද්‍රියානි තානි ච නිද්දිට්ඨානි බ්බාධාතු-ආයතනෙසු.

13. තථ කතමො සොධිතො භාරො : යඤ්ඤි ආරබ්භ ගගචතා ඉදං සුත්තං ගාසිතං, සො ආරම්භො² නිද්දිට්ඨො.

15. තථ කතමො පටික්ඛාරො : නාමරූපස්ස හෙතු පච්චයොපි විඤ්ඤාණං හෙතු ඛිජං. තෙන අවිජ්ජා ච සබ්බාරා ච පච්චයො. නිවිත්තනිකො³ න අපරො පරියායො සබ්බභවො, යෙ ච සබ්බ-භවස්ස හෙතු පරහණ්ඩපච්චයො, (?) ඉති සම්මාදිට්ඨියා⁴ පරතො ච කොසො යොනිකො ච මනසිකාථො පච්චයො. යා පඤ්ඤා උප්පාදෙති. එසා හෙතු සම්මාදිට්ඨියා, සම්මාතඛිකපෙසා භවති, යා සම්මාසම්මාති. අයං පරික්ඛාරො.

16. තථ කතමො සම්මාරොපනො : 'අගමහමසමි'ති අගමත්‍රපසති දුක්ඛතො රොගතො -පෙ- (පහතරස පදානි.)

7 - 7

“සිලානි ගතෙන, කිමත්ථියානි කිමානිසංසානි? සිලානි ආනාද, අවිප්පට්ඨිකාරත්ථානි” යාවි විමුත්ති.

තථ දුට්ඨො අත්ථො : පුරිසත්ථො ච වචනත්ථො ච.

තථ කතමො පුරිසත්ථො : යායං න පච්ජානුතාපිතා, අයං අවිප්පට්ඨිකාරො, අයං පුරිසත්ථො. යථා කොචි බුද්ධයති ඉමමත්ථ මාග්ගචති සො ගණෙය්‍ය, 'කිඤ්චි මමෙත්ථ අධිතං තස්සත්ථාය ඉදං කිරිතං ආරභාමි'ති. අයං පුරිසත්ථො.

1. [දස්සනපභානබ්බො - මජ්ඣං.

2. දස්සනපභානබ්බො - PTS.

3. ආරබ්භ - මජ්ඣං, PTS.

4. නිවිත්තනිකො - මජ්ඣං.

5. සම්මාදිට්ඨි - මජ්ඣං, PTS.

තථ කතමො චම්භජේථා : සිලානි කාසිකං වා වාචසිකං වා සුචරිතං. අවිපාටිසාරොති තථ සිලස්ස ව්‍යාස්ස ච භාසො යෙව අනඤ්ඤා සුභතකම්මතා සුචරිතං, අයං අවිපාටිසාරෙ. එවං යාව විමුක්තනිති එකමෙකස්මිං පදෙ දො අත්ථා, පුරිසජේථා ච වචනජේථා ව. යථා ඉමෙති සුනෙත එවං සබ්බෙසු සුනෙතසු. දො දො අත්ථා. පරමජේථා¹ උත්තමජේථා ව.

යං භිබ්බානසවජ්ඣං නිස්සංය යං සකං සවජ්ඣානබ්බං භවති, සො වුච්චති කතතබ්බස්ස කතාති². අයං පුත වෙච්චනං සමාජානාති. ඉමිනා නිසුත්තත්ථමිතිලබ්භානති වචනජේථා.

තථ යං අත්ථං සාවකො අභිකම්බති, තස්ස ගො පටිලාභො, අයං පුරිසජේථා. යං යං භගවා ධම්මං දෙසෙති, තස්ස තස්ස ධම්මස්ස යං අත්ථවිඤ්ඤානති, අයං අත්ථො.

තථ සිලානං අවිපාටිසාරෙ අත්ථොපි අනිසංසොපි. එසො ච අනිසංසො යං දුග්ගතීං න ගවජ්ඣති, යථා තං භගවතා.³

“එසානිසංසො ධම්මෙ සුචිත්තො.

න දුග්ගතීං ගවජ්ඣති ධම්මවාටි” අයං අත්ථො.

යං පුරිසො භාවනාභූමියං සිලානි ආරබ්භ සිලෙන සංයුතො භොති, එවං යාව විමුක්තනි යථා⁴ සිලකඤ්ඤො.

තථ ගො ච අවිපාටිසාරො අනුසයවසෙන නිද්දිට්ඨො, තං ව සිලං, අයං සිලකඤ්ඤො. පාමොජ්ජිතිපස්සඤ්ඤිති ව සමාධිජ්ඣයෙන, අයං සමාධිකඤ්ඤො. යං සමාධිතො යථාභූතං පජානාති, අයං පඤ්ඤාකඤ්ඤො. ඉමෙ තයො ඛන්ධා සිලං සමාධි පඤ්ඤා ව.

තථා සිලං පරිපුරෙති යං විරිසිජ්ඣයං තෙන කාරණෙන සො සිලං පරිපුරෙති, අනුපානනස්ස ච අකුසලස්ස අනුපාදාය වායමති. උපනතස්ස ච පභානාය. අනුපානනස්ස ච කුසලස්ස උපාදාය, උපනතස්ස ච කුසලස්ස භියොභාවාය, ඉති විරිසිජ්ඣයං නිද්දිට්ඨං. තථ ගො සමාධිකඤ්ඤො, ඉදං සමාධිජ්ඣයං. පඤ්ඤාකඤ්ඤො පඤ්ඤාජ්ඣයං. තං චතුසු සම්මප්පධානෙසු දට්ඨබ්බං. තථා ගො අනුපානනස්ස ච අකුසලස්ස අනුපාදාය වායමති, ඉදං පඨමං සම්මප්පධානං. යං උපනතස්ස ඉදං දුතියං, චතතාරි සම්මප්පධානානි චතුසු ක්කිනෙසු පස්සිතබ්බානි. තථා සිලකඤ්ඤෙන නෙකබ්බමධාතු ව ආදිකා.⁵

තයො ච විතකකා නෙකබ්බමවිතකෙකා අබ්භාපාදවිතකෙකා අවිසිංසාවිතකෙකා ච සාධාරණභූතා යා පියායමානස්ස පාමොජෙජන ඉදං කාසිකං සුඛං ආනිතං අනියමිති පෙමෙන? ඉදං දුක්ඛං. ගො තථ අවිකෙට්ඨො, අයං සමාධි. ඉදං පඤ්ඤාබ්බිතං පඨමං ක්කිනං.

1. අයං හි පරමජේථා - මජ්ඣං.

3. භගවා - මජ්ඣං, PTS.

2. කතස්ස කත්ථොති - ම.

4. තථා - මජ්ඣං, PTS.

5. අධිකා - මජ්ඣං.

යා¹ වේතසිකා පසාදාසි සවිතකකං සවිචාරං විරෝධානං.² යො කිලෙසො ච පරිදාහො, සො පඨමෙ කුතො නිරුද්ධො. තත්³ යං ච කිලෙසපසාදාසි යං ච විතකකවිචාරානං පසාදාසි, උභයෙපි එතෙ ධම්මෙ පසාදාසි.⁴ තත් කායසා විතකසා ච සුඛං සුඛායනා, අයං පිඨිසුඛිනො පසාදාසි, යොපි එකොදිභාවො විතකසා, තෙන එකොදිභාවෙන යං විතකසා අර්ඝ්ඤාතං සම්පසාදනං, ඉදං චතුර්ථං කුතො. ඉති අර්ඝ්ඤාතං ච සම්පසාදෙ වේතනො ච එකොදිභාවො පිඨි ච සුඛං ච, ඉදං දුතියං කුතං චතුර්ඛිනිකං.

යො පසාදාසිකායො සුඛං වේදෙති, තෙන අබ්බිකෙතන සුඛෙන ඵරිකා⁵ සුඛං වේතසිකං යං, සො පිඨිවිතරාගො, එවං තසා පිඨිවිතරාගතාය උපෙක්ඛං පට්ටහති, සො පිඨියා ච විරාගා උපෙක්ඛං පට්ටහති, සුඛං ච පටිසංවේදෙති, සති ච සම්මප්පඤ්ඤා⁶ පට්ටහති, සචෙ සති එකගතා, ඉදං පඤ්ඤාසිනිකං තතියං කුතං.

යං සුඛිනො විතතං සමාධියති, අයං එකගතාය පරවිධානො, විධානභාගියා⁷ පඨමෙ කුතො අත්ථි විතෙතකගතා නො චක්ඛුසා වේදනා, සබ්බං පාරිසුරිං ගව්ඡති. යථා චතුර්ථං කුතො තථා යං උපෙක්ඛා පසාදාසං සතිසම්පජ්ඤාං විතෙතකගතා ච, ඉදං චතුර්ථං කුතං.

යථා සමාධි දක්ඛසිතබ්බො⁸ තථා පඤ්ඤාසිනියං තං චතුසු අරිසසවේචසු පසසිතබ්බං. යං සමාහිතො යථාභුතං පජානාති, සා පජානනා චතුර්ඛියා : අසුභනො අනිච්චනො දුක්ඛනො අනත්තනො ච, යදුරම්භං තං දුක්ඛං අරිසසවං, යං පජානනො නිබ්බිඤ්ඤා විමුච්චති අයං මග්ගො⁹ තථා යං කාමාසවසා පභානං භවාසවසා දිට්ඨාසවසා අවිජ්ජාසවසා, අයං නිරෝධො, අපාතිනමුමි¹⁰ අසවා සමුදයො¹¹ ඉමානි චතතාරි අරිසසවංනි යථා පඤ්ඤාසිනියං පසසිතබ්බං. යථායං සමාහිතො යථාභුතං පජානාති, අයං දක්ඛනමුමි, සොතාපතතිඵලං ච. යථාභුතං පජානනො නිබ්බිඤ්ඤා ඉදං තත්ථං ච කාමරාගඛාපාදං සකදගාමිඵලං ච. යං නිබ්බිඤ්ඤා විරජ්ජති, අයං පඨමජ්ඣානභාවනාමුමි ච රාගවිරාගා වේතොවිමුත්ති අභාගාමිඵලං ච. යං විමුත්ති වුච්චති,¹² අයං අවිජ්ජාපිරාගා පඤ්ඤාසිනියා අරහතං ච.

1. කා - PPS.

2. විරෝධානං - මජ්ඣං.

3. තත් - මජ්ඣං.

4. පසාදාසියං - මජ්ඣං, PTS.

5. ඉදං - මජ්ඣං, PTS.

6. පට්ටහති - PTS.

7. (සමාපඤ්ඤා - මජ්ඣං.

8. (සමාපඤ්ඤා - PTS.

9. පරවිධානභාගියා - මජ්ඣං.

10. දක්ඛසිතබ්බං - මජ්ඣං, PTS.

11. අයං මග්ගො - ඉති පොථකෙසු නපි.

12. අසවාසමුදයො - මජ්ඣං, PTS.

13. විමුච්චති - මජ්ඣං.

ඉමෙ අවිපාටිසාර, ච විරිහිජ්ඣං ච චන්තාරො, සමමපාධානා අවිපාටිසාර, තං ච උපරි යාව සමාධි, එවං තෙ චන්තාරි ක්කානාති සමාධිජ්ඣං ච, යං සමාහිතො යථාභුතං පජානාති. ඉමෙ චන්තාරො, සතීපට්ඨානා, සීලපාරිපුරිමුපාදාය වාගසංහිතෙන ච නිබ්බධිකානං ච තීම්භනානං අනාවිලම්භා,¹ ඉදං සතීජ්ඣං චන්තාරො, සතීපට්ඨානා, යං පුන ඉමාය ධම්මදෙසනාය තිසු ධානෙසු දිවේඨාගමනකීජ්ඣං කිලෙසපභානෙන ච සෙක්ඛසීලං, ඉදං සද්ධිජ්ඣං චන්තාරි ච සොතා-පතඨිගභානා ඵලාති. සමාධිජ්ඣාති සොපනියාහාරීති සබ්බසුතෙසු තිද්දසිතබ්බාති යං ක්කානං පටිලභනං විරියගතිතං යෙව සද්ධං පථිසාරතො, අයං සුතමසී පඤ්ඤා යො සමාධි පුබ්බාපරනිමිත්තාභාසො අනොමගතිතාය යථාකාමො, අයං වින්තාමසී පඤ්ඤා. යං තථා සමාහිතො යථාභුතං පජානාති, අයං භාවනාමසී පඤ්ඤා. අයං සුත්තනිද්දෙසො.

ඉමං සුත්තං නිබ්බධගාමිකං බුද්ධිකාරධිකං බුද්ධිතබ්බං. යෙහි අබේතහි සමන්තාගතා². තං බුද්ධිසාරනා තස්ස අභිනාති බුද්ධිසාරනා, තෙන බොජ්ඣබ්බිකා. තථා ආදිතො යාව සීලං චතං දේතනා කරණීයා, කිසිසීලාති පරිපුරෙති.

අනුපාතනස්ස ච අකුසලස්ස අනුපාදාය උපාතනස්ස ච අකුසලස්ස පභානාය අනුපාතනස්ස කුසලස්ස උපාදාය උපාතනස්ස ච කුසලස්ස හිතොපාභාවාය, ඉදං විරියං තස්ස තස්ස බුද්ධිතකස්ස අභිනාති. අයං විරියසමෝජ්ඣබ්බෙතො. ඉමිනා විරියෙන දො ධම්මා ආදිතො අවිපාටිසාරො පාමොජ්ජඤ්ඤා යං පුන පිතී අවිපාටිසාරපච්චයා පාමොජ්ජපච්චයා, අයං පිතීසමෝජ්ඣබ්බෙතො, යං පිතීමනස්ස කාසො පස්සමානාති, අයං පස්සද්ධිසමෝජ්ඣබ්බෙතො. තෙන කාසිකසුඛමානීතං යං සුඛිතො වින්තං සමාධිගතී, අයං සමාධිසමෝජ්ඣබ්බෙතො. යං සමාහිතො යථාභුතං පජානාති අයං ධම්මවිචිතසමෝජ්ඣබ්බෙතො. යං සීලමුපාදාය පඤ්ඤානං බොජ්ඣබ්බිකානං උපාදායානුලොමිතා නිමිත්තායනා පිතීභාගිතානං ච විසෙසභාගිතානං ච අපිලාපතනාසහගතා භොති, අනවමග්ගො අයං සතීසමෝජ්ඣබ්බෙතො. යං යථාභුතං පජානාති අවිචාරද්ධිවිරියං කුරෙති, උද්ධච්චිතමුමිති කතා අභිපජනං පෙසෙති, කොසජ්ජභුමිති ගරතිතො රහිතෙහි අබේතහි බුද්ධිති යං චක්ඛුසමිථපථං, සං උපෙක්ඛාති. තෙන සං උපෙක්ඛා තස්ස බොජ්ඣබ්බිකස්ස අභිනාති කරතො උපෙක්ඛා සමෝජ්ඣබ්බෙතොති වුච්චිතෙ, එතො සුත්තනිද්දෙසො.

1. තථා කතමා දෙසනා³: අයමිං සුතෙත චන්තාරි අරියසච්චාති දෙසිතාති.

2. තථා කතමො විචයො: “සීලවිතො, අවිපාටිසාරො” භො විමුක්ඛාති, ඉමිස්සාය පුච්ඡාය මිනිකිමන්සස්සිති? දො පදනි පුච්ඡා, දො පදනි විසජ්ජනාති, ද්විති පදෙහි දො අභිඤ්ඤා ද්විති වේච්ච පදෙහි විසජ්ජනා, තිං පුච්ඡති, නිබ්බාධිකං කායභුමිං⁴. කම්මස්ස තථා හි පතීර්ථා ච අසෙකෙඛ ධම්මෙ උපාදෙති.

1. ආවිලම්භා - PTS.

2. සමන්තාගතං - මජ්ඣං, PTS.

3. දෙසනා කතමං - PTS.

4. කායභුමි - PTS.

3. තත් කතමා යුතති : “සිලවතො, අවිපාටිසාරො හවති”, කිං නිව්ඤ්ඤාං ව විරාගො, අජී, එතං යුතති.

4. තත් කතමං පදවිඨානං : විරියං¹ විරිසිඤ්ඤාං පදවිඨානං. සමාධි සමාධිඤ්ඤාං පදවිඨානං.

5. තත් කතමො, ලක්ඛණො : සිලකඩ්දෙසි වුතො සබ්බෙ තයො ඛක්ඛා වුතො, හවතති සිලමි වුතො සෙසබ්බමානං. සිලං හෙතු ව පට්ටයො ව, තෙ සබ්බෙ බ්බමා වුතො, හොනති, එකමි බොධිපක්ඛිද්ධිමෙව වුතො සබ්බෙ බොධිභූමතියා² බ්බමා වුතො හවතති.

6. තත් කතමො, චතුබ්බසො භාරො : ඉමසමිං³ සුතො හගවතො, හො අබ්පායො : යෙ අවිපාටිසාරොන ඡඤ්ඤා, තෙ සිලපාරිසුරි හවතති, පාමොඡ්ච්ඤ්ඤා⁴ අවිපාටිසාරි පාරිසුරි. අයං එත් හගවතො අබ්පායො. -පෙ- අයං චතුබ්බසො භාරො.

7. තත් කතමො, ආවතො : ඉදං සුතං නිබ්බෙධිභාගියං, යො නිබ්බෙධො අයං නිරුධො, යෙන නිබ්බිඤ්ඤා, යො මග්ගො, යං නිරුඤ්ඤා, තං දුක්ඛං, යං නිබ්බෙධිභාගිතො මග්ගො පතියති, යො සමුදයො, අයං ආවතො.

8. තත් කතමා විහතති : “සිලවතො, අවිපාටිසාරො”ති විහජ්ඣ බ්‍යාකරණීයං, පරමසත්තං නත්ති අවිපාටිසාරො, යාව දෙසකතං කායෙන වා වාචාය වා අකුසලං ආරහති, කිඤ්ඤි⁵ පියං එවං හොති, සුකතං එතං සුවරිතං එතං නොවි⁶ යෙන අවිපාටිසාරොන පාමොඡ්ඤ්ඤා ජායති, යාව විමුක්ඛති, තස්ස සිලවතො අවිපාටිසාරොති විහජ්ඣ බ්‍යාකරණීයං, අයං ‘විහතතිසාරො’.

9. තත් කතමො පටිච්ඡතො⁷ : ඉමෙහි සත්තති උපනිස්සං සමපතතිති එකාදස උපනිසා විහතතියං පජ්ඣතති, අයං පටිච්ඡතො.

10. තත් කතමො චෙට්ඨතො⁸ : ඉමෙසං අරියබ්බමානං බල බොජ්ඣංගවිමොක්ඛසමාධිසමාපතතිතං ඉමානි චෙට්ඨතාති.

11. තත් කතමා පඤ්ඤාතී : සිලවතො, අවිපාටිසාරොති සිලකඩ්දෙසි⁹ නෙකමමපඤ්ඤාතතියං පඤ්ඤාතං, නියමජ්ඣපඤ්ඤාතති ව^{*} එවං දස අභිනානි ද්විති ද්විති අභිනානි පඤ්ඤාතතාති.

1. විරියං - මජ්ඣං.

2. සිලං වුතො - PTS.

3. බොධිභූමතියා - PTS

4. ඉමමි - PTS.

5. -- ඡඤ්ඤා - PTS.

6. පටිච්ඡතො - P.T.S

7. උපනිස්සං - PTS.

8. චෙට්ඨතා - PTS.

9. සිලකඩ්දෙසි - PTS.

* පුප්ඵලකඩ්දෙසනරිතොගො ජට්ඨසංගිතිකාරකානං පොඤ්ඤානෙ නදිකති.

12. තත්ථ කතමො ඛතරණො : ඉදං නිබ්බව්භංගිකං සුත්තං පඤ්චස්ථිතිණං. යථායං පථමං නිද්දව්ඨං එවං ඉන්ද්‍රියාදිඛිකධාතු-ආයතනෙසු නිද්දසිතඛිනි.

13. තත්ථ කතමො සොධනො භාගෙ : සීලවිනො අවිප්පට්ඨාරෙති හ තාච සුඤ්ඤා ආරම්භො, අවිප්පට්ඨාරිනො පාමොඡනති හ තාච සුඤ්ඤා ආරම්භො, යාති එකාදස පදාති දෙසිතාති යද, තද සුඤ්ඤා ආරම්භො, අයං සොධනො.

14. තත්ථ කතමො අබ්බාසනො : සීලං වෙමනතතාය පඤ්ඤතතං, එවං දසපදනං.

15. සබ්බාති සීලක්ඛකස්ස ආනිසංකො, තෙ ව පඨිථපදෙසවාසො ව පච්චයො. අත්තසම්මාපඤ්ඤානං¹ ච හෙතු සමාධික්ඛකස්ස සුඛං හෙතු, පස්සාද්ධි පච්චයො, යෙන කුසන්තස්ස ච ථානං හි කුසන්තිතා. අපරෙ පරියායො : කාමෙසු ආදිනවානුපස්සිතා සමාධිනො පච්චයො, නෙක්ඛමෙම ආනිසංසදස්සාවතා හෙතු.

16. තත්ථ කතමො සමාරෙපනො² : යං විරිසිඤ්ඤං සො සීලක්ඛකො, යං සීලං තං³ විතතාරෙ සම්මප්පධානා⁴ යං ඛම්මානුබම්ම-පටිපතති සො පාඨමොක්ඛසංවරෙ.

7 - 8

යස්ස සෙදුපමං විතතනති ගාථා :

සෙදුපමනති උපමං යථා සෙලො වාතෙන හ කම්පති හ උණෙහන හ සිතෙන සංකම්පති, යථා අනෙකෙ අවේනනා තෙ උණෙහන මීලායනති, සිතෙන අවසුස්සනති, වාතෙන ගිජ්ජනති, හ එවං සෙලො, පඤ්ඤ පඤ්ඤාදිසුඤ්ඤා පදව්ඨානං. විරියං⁵ අදෙසස්ස පදව්ඨානං. සමාධි අලොභස්ස පදව්ඨානං, පඤ්ඤ අමොහස්ස පදව්ඨානං. විරිසිඤ්ඤං කිණ්ණං මග්ගඛානං පදව්ඨානං. සම්මාවාචාය, සම්මාකම්මනතස්ස, සම්මාආජ්චස්ස. සමාධිඤ්ඤං කිණ්ණං මග්ගඛානං පදව්ඨානං : සම්මා-සබ්බපච්චයස්ස සම්මාවයංඝස්ස⁶ සම්මාසමාධිනො. පඤ්ඤාදිසුඤ්ඤං දවිත්තං මග්ගඛානං පදව්ඨානං : සම්මාසතිකා සම්මාදිවසියා ව. යථා සෙලො සබ්බපච්චයෙකෙහි අකරණියො එවං තං විතතං සබ්බකිලෙසෙහි හ කම්පතීති, අයං අමොහො. “විරතතං රජනියෙසු”⁷ති අයං අලොභො. “කොපනෙයෝ හ කුප්පතී”⁸ති අයං අදෙසො. තත්ථ පඤ්ඤ අමොහො

- 1. සමාපඤ්ඤානං - PTS.
- 2. සමාරෙපනා - PTS
- 3. තෙ - PTS.
- 4. ඛම්මපධානා - PTS.
- 5. විරියං - මජ්ඣ.
- 6. සම්මාවාචාය - මජ්ඣං, PTS.
- 7. රජනියෙ - PTS.
- 8. කුප්පතියෙ - PTS.

කුසලමුලං, අලොභො අලොභො යෙව්, අදෙසො අදෙසො යෙව්. ඉමෙහි තිහි කුසලමුලෙහි සෙක්කභුමියං සිතො අසෙක්කමග්ගං¹ උප්පාදෙති. සෙක්කභුමි සමීච්ඡිකමමා² බලෙව් උප්පාදෙති, සා ව සමමා විමුත්ති, යං ව විමුත්තිරපඤ්ඤාදක්ඛනං ඉමෙ දස අසෙක්කානං³ අරහතං⁴ බලිමා.

තත් අවබ්බිකෙන මග්ගෙන චතුර්විධා භාවනාපි ලබ්භති : සීලභාවනා කායභාවනා චිත්තභාවනා පඤ්ඤාභාවනා ව. තත් සමමාකම්මනෙන සමමාදාජ්චෙන ව කායො භාවිතො, සමමාචාරාය සමමාචාරායමෙන ව සීලං භාවිතං. සමමාසංකප්පෙන සමමාසමාධිනා ව චිත්තං භාවිතං. සමමාදිට්ඨියා සමමාසතියා ව පඤ්ඤා භාවිතා, ඉමා චතුර්විධාය භාවනාය දො බලිමා භාවනා පාරිසුරිං ගච්ඡන්ති : චිත්තං පඤ්ඤා ව, චිත්තභාවනාය⁵ සමප්ථො පඤ්ඤාභාවනාය විපක්ඛනා.

තත් පඤ්ඤා අවිජ්ජාපභාගෙන චිත්තං උපකක්ඛිලෙසෙහි අමිඤ්ඤානානති පඤ්ඤාභාවනාය චිත්තභාවනං යෙව් පරිපුරෙති. එවං යස්ස සුභාවිතං චිත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙක්ඛති. අපි ව ඛො පන තස්ස ආයසවතො අඛ්ඤාපාදධාතු අවිමුත්තා, හ සො පෙනං සමාපනො තස්ස සංඛාපභාරං දෙති (?), සංඛාවිතකත්තෙ සරීරෙ දුක්ඛං හ වෙදියති. අයං සුත්තනේවා.

1. තත් කතමා දෙසනා : ඉමමහි සුත්තෙ දස අසෙක්කා⁶ අරහතං බලිමා දෙසිතා, අප්පමාණා ව සමාධිභාවනා⁷.

2. තත් කතමො විමයො : සෙලපමතා යෙ යෙ බලිමා වෙදනීය සුඛදුක්ඛාපගතා, හෙ සංඛෙ නිරූපං වානුපක්ඛනානං වූපගතො කායනො වෙදසිතපරික්ඛාරො අප්පච්ඡන්තිනො දුක්ඛං හ වෙදියති.

3. තත් කතමා සුත්ති : යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙක්ඛති.

4. තිසු භාවනාසු දුක්ඛං නක්ඛමති චිත්තං චිත්තභාවනාය ව නිරොධභාවනාය ව අනන්තරිකා සමාධිභාවනාය ව. ඉති “යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං”නති සමාධි ඵලස්ස පදවිඨානං.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො : “යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං”නති චිත්තානි භාවනානි යථා පථමං නිද්දිව්ඨානි : පඤ්ඤා සීලං කායො චිත්තං. සීලමි සුභාවිතං කායිකවෙතසිකං ව සිතනතා නානුපකම්පනීති වෙදනාපි තථා සඤ්ඤාපි සංඛාරාපි. කුතො හං දුක්ඛමෙක්ඛති සුඛමි නානුගච්ඡති, අදුක්ඛමසුඛමි නාගච්ඡන්ති.

1. අසෙක්කමග්ගං - ම.
2. [සමපනතිකම්ම - මජ්ඣං.
සමපනතිකම්ම - PTS.
3. අසෙක්කානං - ම.
4. අරහතං - මජ්ඣං, PTS.
5. චිත්තං භාවනාය - මජ්ඣං, PTS.
6. අසෙක්කා - මජ්ඣං, PTS.
7. සමමාචිභාවනා - මජ්ඣං.

6. තථ කතමො චතුබ්බහො භාරො : ඉධ භගවතො කො අධිපායො : යෙ දුක්ඛෙන අවර්තා, භාවික්ඛන්ති තෙ ඵවරුපාති සමාපත්තිං විහරික්ඛන්ති. අයමෙත්ථ භගවතො අධිපායො. යෙ ච අපාසනනා, තෙ හි' භවික්ඛන්ති. පසන්නානං ච පිතිපාමොජ්ජං භවික්ඛති, අයමෙත්ථ' භගවතො අධිපායො.

7. ආවමොති : නත්ති ආවට්ඨාසං භුමි.

8. විභතතිති : “යසෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙක්ඛති”ති දුට්ඨො නිදද්දෙසො : දුක්ඛභෙතූතිද්දෙසො ච, පටිපක්ඛනිද්දෙසො ච. කො සො දුක්ඛභෙතූ. යතො දුක්ඛං ආගච්ඡති. පටිපක්ඛනිද්දෙසො ච. කුතො ඵවරුපසං දුක්ඛං න ආගමික්ඛන්ති' නිද්දොති.

9. පරිචිත්තනොති : කුතො නං දුක්ඛමෙක්ඛන්ති යං වේතසිතං සුඛං අනුපාදිසෙසං අයං නත්ති, සොපාදිසෙසං අයං අත්ති. පුත ඵම්මාහංසු : තංඛණං තංමුත්තං උභයමෙව අවේදයිතං සොපාදිසෙසං යං ච අනුපාදිසෙසං යං ච තංඛණං තංමුත්තං අනුපාදිසෙසං යං ච සොපාදිසෙසං ච අවේදයිතං. සුඛමාපන්නස්ස අනාවතීක්ඛන්ති. අයමෙත්ථ විසෙසො. පරිචිත්තනො.

10. තථ කතමො වේච්චනො : යසෙවං භාවිතං චිත්තං වා භාවිතං සුභාවිතං අනුරිඪිතං චිත්තකං සුභමාරඬං. විතතන්ති මනො විඤ්ඤාණං මනිජ්ඣයං මනොවිඤ්ඤාණංවාතු.

11. තථ කතමො පඤ්ඤාතති : චිත්තං මනොසංඛාරා වූපසමපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතා, සමාධි අසෙඛපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතො, දුක්ඛං උච්ඡින්නපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතතං.

12. තථ කතමො ඛතරණො : විතෙත නිද්දොති පඤ්චකඛනා නිද්දොති හොන්ති, අයං ඛතෙසු ඛතරණො. මනොවිඤ්ඤාණංවාතුයා නිද්දොති අවාර්ත ධාතුයො නිද්දොති හොන්ති, අයං ධාතුසු ඛතරණො, මනායතනෙ නිද්දොති සබ්බාන්ති අයතනාන්ති නිද්දොති හොන්ති, තථ මනායතනං නාමරුපසං පදවිතං, නාමරුපපච්චිතං සලායතනං, තථා පටිච්චසමුපාදෙ, අයං ඛතරණො.

13. තථ කතමො සොධනො : සුඤ්ඤායෙව ආරමෙහා.

14. තථ කතමො අබ්බාසනො : ජම්බුද්වීපං භාවනා ඵකතතායං' පඤ්ඤාතති, ඡට්ඨිතෙන කායො ඵකතතායං' පඤ්ඤාතතො.

1. අධිකා - මජ්ඣං, PTS.	5. ආගමික්ඛන්ති - මජ්ඣං.
2. විරතික්ඛන්ති - මජ්ඣං.	6. පඤ්ඤාතතං - මජ්ඣං, PTS.
3. තෙහි - මජ්ඣං, PTS.	7. උච්චින්නං - PTS.
4. අයං තථ - මජ්ඣං, PTS.	උච්චින්නං - මජ්ඣං.

15. තත්ත්ව කතමො පරිකම්මායො : විත්තස්ස පුබ්බහෙතු සමුප්පාදය මනසිකාරො, ච තපොඤ්ඤා ච යං අනමාතිතභ්ගං ච විසෙසධම්මානං අභාවිතතා, විත්තසත්තං ගච්ඡති, සචෙ සමාධිනො සුඛං හෙතු, අවිප්පාදිතාරො පච්චයො, අයං හෙතු අයං පච්චයො. පරිකම්මාරො.

16. තත්ත්ව කතමා සමායොපනා : යසෙසචං භාවිතනති තස්ස ධම්මා සමාරොපසිතබ්බා, කායො සීලං පඤ්ඤා භාවිතාචිතතනති, අනතිරතං අනානතං අනෙකං අනුතං අනාපජ්ජාසත්තං අයං සමඤ්ඤාසත්තං න තස්ස සෙක්ඛස්ස සම්මාසමාධි, සබ්බෙ අසෙක්ඛා දස අරහතං¹ ධම්මා නිද්දිට්ඨා හොනති.

අසෙක්ඛාගාගිශාති සුත්තානි.

7 - 9

“යස්ස නුභ භනෙත කායෙ කායගතාසති¹ අනුපට්ඨිතා අස්ස² සො ඉධ³ අඤ්ඤාතරං සමුගම්චාරිං⁴ ආසජ්ජ අප්පට්ඨිසස්සජ්ජ⁵ චාරිකං⁶ පක්ඛමෙය්‍ය”⁷*

සො ආයස්මා ඉමස්මිං විප්පට්ඨානාති දො පජාති පට්ඨානාති විත්තභාවනායං ච දිට්ඨියා පභානං, කායභාවනායං ච දිට්ඨිපභානං, කායභාවනායං ච තණ්හාපභානං, යං පඨමං උපමං කාරොති. අසුචිනාපි සුචිනාපි පඨවි⁸ නෙව අට්ඨියති.⁹ න ජගුච්ඡති න පිති-පාමොජ්ජං පටිලභති ඵචමෙව හි පඨවිසමෙත සො චෙතසා විපුලෙන¹⁰ අපාමාණෙන¹¹ අවෙරෙන අබ්‍යාපජේඛින¹² විහාරාමිති.

ඉති සො ආයස්මා කිං පට්ඨානාති : කායභාවනාය සුඛිඤ්ඤපභානං පට්ඨානාති, විත්තභාවනාය සොමනස්සිඤ්ඤපභානං පට්ඨානාති, කායිකා වේදනා රාගානුසයමනුගතානං සුඛිඤ්ඤං පටිකම්පති. න හි වේදනාක්ඛිං යා චෙතසිකා සුඛවේදනා, තත්ත්ව අයං පටිලාභපච්චයා උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං. සො තං පටිකම්පති, න හි මනෝ-සම්මසාජං වේදනං. තත්ත්ව චතුසු මහාභූතෙසු රූපක්ඛිංසං අනුසය-පටිසප්පාදානං හණති. කාමෙ රූපං ච තං ච අසෙබ්භුමියං.

කායෙ කායානුපස්සනා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං ච. බලෙන ච උස්සාහෙන ච සබ්බං මනසි කතතතානං පභානං? මේදකථාලිකාය¹³ ච පුරිසෙන ච මණ්ඩනකජාතිකෙන ඵතෙහි ඉමස්ස මාතෘපිතුසම්භූතං පච්චචෙක්ඛණං, සො කායෙන ච කායානුපස්සනාය ච විතෙතන ච විතතානුපස්සනාය ච දො ධම්මෙ ධාරෙති. කායකිලෙසවත්ත්වං විතෙතන ච විතතසන්තිස්සයෙ විතෙතන සුභාවිතෙන සත්තතතං ච සමාපතනීනං විහරිතුං පට්ඨානාති.

1. භාවිතං - PTS.	* නවකඛුද්ධතර - සිහනාදවස්ස.
2. අරහත - මජ්ඣං, PTS.	8. පඨවි - මජ්ඣං, PTS.
3. අභාවිතා - මජ්ඣං, PTS.	9. අට්ඨියති - මජ්ඣං, PTS.
4. අයං සො - මජ්ඣං, PTS	10. අබ්‍යාපජේඛන - මජ්ඣං, PTS.
5. සමුගම්චාරිතං - ධ්‍යා.	11. අනුයෙන - මජ්ඣං, PTS.
6. අප්පට්ඨිසස්සජ්ජ - මජ්ඣං, PTS	12. අප්පකෙන - මජ්ඣං, PTS.
7. ජනපදචාරිකං - මජ්ඣං, PTS.	13. මේදං කතාලිකාය-මජ්ඣං, PTS.

ගහපතිපුත්තොපමතාය ව යථා ගහපතිපුත්තං නානාරක්ඛානං විජ්ජානං කරණෙකො¹ පුණ්ණො, හවේයා, සො යං යදෙව චන්ද්‍රිතං පුබ්බන්තසමයෙ² ආකඛිති, පුබ්බන්තසමයෙ නිබ්බාපෙති³ : එවං මජ්ඣන්තසමයෙ⁴ සායන්තසමයෙ, එවමෙව නො ආයසො විත්තං සුභාසීතත්තා යථාරූපෙන විහාරෙන ආකඛිති පුබ්බන්තසමයං විහරිතුං, තථාරූපෙන පුබ්බන්තසමයං විහරති. මජ්ඣන්තසමයෙ⁵ සායන්තසමයෙ, තෙන වෙස ආයසවතා උපමාය මෙ ආයිතාය පඨවි වා අනුත්තරා ඉන්ද්‍රියභාවතා භාවිතවිත්තෙන, තෙන සො ආයසො ඉදං අව්ඨවිධං භාවිතං පටිජ්ජානාති. චතුසු මහාභූතෙසු කායභාවිතං, උපකවණ්ණාලං පුරිසමෙදකථාලිකාසු⁶ විත්තභාවිතං, ඉමාහි භාවිතාහි තාය භාවිතාය ව සමථා පාරිසුරිමනෙතති ඉඛෙති චතුහි පඤ්ඤාපාරිසුරිමනෙතති.

කථං උපකවණ්ණාලං පටිකුලෙසු ධම්මෙසු අපාරිකුලසඤ්ඤී විහරති : කායො පකතියා අපාරිකුලං, කායෙ උග්ගුමාතකාඤ්ඤා සබ්බිතෙතන නව සඤ්ඤා ඉමෙ පටිකුලා ධම්මා, වේසො ආයසො පටිකුලතො අජිගුච්ඡිතො කායගතාසනියා භාවිතානුසොගමනුසුත්තො විහරති, න හි තස්ස ජිගුච්ඡිතාය¹ විත්තං පටිකුලයි.

කථං අපාරිකුලෙසු ධම්මෙසු පටිකුලසඤ්ඤී විහරති : කායො සබ්බලොකස්ස අපාරිකුලො, තං සො ආයසො අසුභසඤ්ඤාය විහරති. එවං අපාරිකුලෙසු ධම්මෙසු පටිකුලසඤ්ඤී විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ව අපාරිකුලෙසු ව අපාරිකුලසඤ්ඤී විහරති : අපි සබ්බො¹යං ලොකස්ස යජිදං බ්‍රිහෙකො පත්තපාඤ්ඤි කුලෙසු පිණ්ඩාය විවරති, තෙන ව සො සුචණ්ණදුබ්බතෙතන අපාරිකුලසඤ්ඤී විත්තෙන ව කායෙන නිබ්බද්ධගගනෙන අපාරිකුලසඤ්ඤී. එවං පටිකුලෙසු අපාරිකුලෙසු ව ධම්මෙසු අපාරිකුලසඤ්ඤී විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ව ධම්මෙසු අපාරිකුලසඤ්ඤී විහරති : අපාරිකුලෙසු ව ධම්මෙසු සුභසඤ්ඤීතො ඉන්ද්‍රියරූපෙ, පටිකුලෙසු ව ජිගුච්ඡිතො විනිලකවිපුබ්බකො, තත්ථ සො ආයසො අපාරිකුලසඤ්ඤී¹ විහරති.

කථං පටිකුලෙසු ධම්මෙසු තදුගයං අභිනිවජ්ජයිති, උපෙක්ඛකො විහරති සතො ව සමපජානො ව : අපාරිකුලෙසු ව ධම්මෙසු සුභසඤ්ඤීතො ඉන්ද්‍රියරූපෙ පටිකුලෙසු ව ජිගුච්ඡිතො විනිලකවිපුබ්බකො තදුගයං අභිනිවජ්ජයිති. 'තෙනං මම තෙසො'හමසමි තෙසො මෙ අත්තා¹ති විහරති. එවං තදුගයං අභිනිවජ්ජයිති, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සමපජානො.

1. කරණෙකො - PTS.
2. මජ්ඣන්තසමයෙ - මජ්ඣං, PTS.
3. පුරිසමෙතනං භවතලාකාසු - මජ්ඣං, PTS.
4. ජිගුච්ඡිතාය - මජ්ඣං, PTS.
5. පටිකුලසඤ්ඤී - මජ්ඣං, PTS.
6. පටිකුලෙසු - මජ්ඣං, PTS.

අපරේ පරිගායෝ : තෙඩාතුකෙ ලොකසන්නිවාසෝ¹ සබ්බාල-
පුපුජ්ජානං අපච්ඡාදකො. තත්ථ ච ආයස්මා සාරිපුතො
පච්ඡාදකො² විහරති. එවං අපච්ඡාදෙසු ධම්මෙසු පච්ඡාදකො³
විහරති.

කථං පච්ඡාදෙසු ධම්මෙසු අපච්ඡාදකො⁴ විහරති : පච්ඡාද-
කො⁵ සබ්බසො. ඉධ (කා) තෙඩාතුකෙ සබ්බලොකෙ. තත්ථ
කතමෝ භූමිපාතො සමාධිඵලෙ සච්ඡිකතො අපච්ඡාදකො⁶ විහරති.
කිං කාරණං ; හ භි තං අපී යස්ස ලොකස්ස පහානාය පච්ඡාදකො⁷
උපාදෙය්.

කථං පච්ඡාදෙසු ච අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු පච්ඡාදකො⁸
විහරති : තෙඩාතුකෙ ලොකසන්නිවාසෝ යච කාමලොකභූමිතා හි
රාගානං විතරාගානං පච්ඡාදකමතා, රූපාරූපධාතුං අපච්ඡාදකමතා,
තත්ථ ච ආයස්මා සාරිපුතො පච්ඡාදකො⁹ විහරති. එවං පච්ඡාදෙසු
ච අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු පච්ඡාදකො¹⁰ විහරති.

කථං පච්ඡාදෙසු ච අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු අපච්ඡාදකො¹¹
විහරති : යං කිංචි පරතො දුරුතතානං දුරාගතානං විචිතපථානං
තං විචිතං අපච්ඡාදං යචතා වාචසො අපච්ඡාදං¹² තථා ජනස්ස
අපච්ඡාදකො¹³. තත්ථ ආයස්මා සාරිපුතො අභිසංඝස්ස සච්ඡිකතො
අපච්ඡාදකො¹⁴ විහරති, එවං පච්ඡාදෙසු ච අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු
අපච්ඡාදකො¹⁵ විහරති.

කථං පච්ඡාදෙසු ච අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු තදුගං
අභිනිවජ්ජිකා උපෙක්ඛකො ච විහරති යතො ච සමපජානො :
යං ච නෙසං සමනුපස්සති යෙ ධම්මා දුච්චරිතා, තෙ ධම්මා අපච්ඡාදා,
තත්ථ ආයස්මා සාරිපුතො ඉති පරිසංඝිකකති යෙ ධම්මා දුච්චරිතා
තෙ ධම්මා අනිඛිවිපාකා, යෙ ධම්මා සුචරිතා, තෙ අචයගාමිනො.
සො ච සුචරිතං අචයගාමිනිං කරිකා දුච්චරිතං අනිඛිවිපාකං
කරිකා තදුගං අභිනිවජ්ජිකා උපෙක්ඛකො විහරති.

අථ පච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු අපච්ඡාදෙසු ච පච්ඡාදකො¹⁶
විහරති. තණ්හා පච්ඡාදධම්මා කිං කාරණං : තණ්හාවසෙන හි සත්තා
ද්විති ධම්මෙහි සත්තා කබලිකාරෙ අභාරෙ රසතණ්හාය සත්තා,
එස්සෙ සුඛසංඝස්ස සත්තා. තත්ථායස්මා සාරිපුතො කබලිකාරෙ ච
අභාරෙ පච්ඡාදකො¹⁷ විහරති, එස්සෙ ච දුක්ඛසංඝස්ස විහරති. එවං
පච්ඡාදෙසු ච අපච්ඡාදෙසු ච පච්ඡාදකො¹⁸ විහරති.

කථං පච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු අපච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු අපච්ඡාද-
කො¹⁹ විහරති : තණ්හාකයං අනුතතරං නිබ්බානං, තථා බාලපුපුජ්ජ-
ානං පච්ඡාදකො²⁰ පහතසංඝස්ස ච. තත්ථායස්මා සාරිපුතස්ස
අපච්ඡාදකො²¹ අබ්භාසාදකො²² ච සාමං පස්සස්ස පසිකා, එවං
පච්ඡාදෙසු ච ධම්මෙසු අපච්ඡාදකො²³ විහරති.

1. තෙඩාතුකො ලොකසන්නිවාසෝ - මජ්ඣං, PTS.

2. අපච්ඡාදකො² - මජ්ඣං, PTS.

3. අපච්ඡාදං - PTS.

කථාං පටිකුලෙසු ව අපට්ඨකුලෙසු ව ධම්මෙසු අපට්ඨකුලකඤ්ඤි විහරති : තතිංගෙ ව නිබ්බානෙ පටිකුලකඤ්ඤිනො, යසෙන ව කිත්තිංගං ව අපට්ඨකුලකඤ්ඤිනො. තත්ථායමො ආරිපුතො අස්සාදං ව අදිනං ව නිසසරං ව යථාභූතං සම්මප්පකුලං පටිජානන්තො පටිකුලං ව අපට්ඨකුලං ව ධම්මං තදුභංගං අභිනිවජ්ජයිති, අපට්ඨකුල-කඤ්ඤි විහරති.

කථාං පටිකුලං ව අපට්ඨකුලං ව ධම්මං තදුභංගං අභිනිවජ්ජයිති, උපෙක්ඛකො විහරති සතො ව සමපජානො ව : යං ව සමනුපස්සති අනුතො අපට්ඨකුලො ධම්මො, පටිකො ව පටිකුලො ධම්මො, තත්ථායමො ආරිපුතො අනුතො පටිසංපාතිනතො උපෙක්ඛකො විහරති සතො සමපජානො ව. යඤ්චස්ස සමනුපස්සති, අයං පඤ්චවිධො අනුතතරං ඉන්ද්‍රියභාවනා අයං සුත්තනිද්දෙතො.

1. තත් කතමො දෙසනාභාරො : ඉමමි සුතෙත නිං දෙසිතං. තත් ථුච්චිතො- ඉමමි සුතෙත දිට්ඨධම්මසුඛවිභාරො දෙසිතො, තථා විමුක්තො විහතො පට්ඨවෙක්ඛණං ව අභිපඤ්ඤාධම්මං දෙසිතං.

2. තත් කතමො විච්ඡෙදො : යෙ කාසෙ කායානුපස්සිතො විහරන්ති තෙසං විතතං අනුතොපටිකෙත න විහරති, අනුතොපටිකෙත චා'භි-රමමානස්ස' විතතං සම්මග්ගතං' භවිස්සානිති භාවනාය ඵලමෙතං' අයං විච්ඡෙදො භාරො.

3. තත් කතමො සුත්තිභාරො : කායභාවනාය ව විතතභාවනාය ව න කිඤ්ච සමුග්ගචාරි අභිමඤ්ඤාස්සතිති අපි එසං සුත්ති. අයං සුත්තිභාරො

4. තත් කතමො පදට්ඨානො භාරො : කායභාවනාය පඨමස්ස සති උපට්ඨානස්ස පදට්ඨානං. යං පඨවිසමේතතො සං අනිච්චානු-පස්සනාය පදට්ඨානං.

5. තත් කතමො ලක්ඛණො : යං පඨවිසමේත වේතසං විහරති අත්තානුපස්සි, පඨවිසමේත භිති විහරති. කො අත්තො පඨවිසමේතාති : යථා යෙ ව සෙලොපමනාය අකම්මසුත්තො, ඵවමෙව පඨවිසමො අයං භිරිතො, අයං ලක්ඛණො.

6. තත් කතමො චතුඛ්‍යුතො භාරො : ඉමමි බ්‍යාකරණෙ කො තස්ස ආයස්සො අභිප්පායො : යෙ කෙච්ඡි අරහන්තො ඉන්ද්‍රියභාවනං ආකඛන්ති' තෙ පඨවිසමං උපපාදයිස්සන්තිති. අයං අභිප්පායො.

7. තත් කතමො ආවමෙමානි : නත්ථි ආවට්ඨස්ස භූමි.

1. කිත්තිනි ව - මජ්ඣං, PTS.

2. සමමාපඤ්ඤාය - මජ්ඣං.

3. අනුතොස්ස - මජ්ඣං, PTS.

4. දෙසිතමං - මජ්ඣං, PTS.

5. - රමමානස්ස - PTS.

6. සමග්ගතං - මජ්ඣං, PTS.

7. බලවේතං - මජ්ඣං.

8. ආකඛිතන්ති - මජ්ඣං, PTS.

8. තත් කතමො විහතති : යො කායානුපස්සි විහරති, සො පඨවිසමං විතතං¹ පටිලුහිස්සනීති න එකංසෙන, කිං කාරණං : යෙ බණ්ඩකාදිජිත්තකාදිකමමකාරිනො න තෙ² පඨවිසමවිතතං³ පටිලුහනති. සබ්බා කායගතාසති⁴ සෙබ්බාවතාය නිබ්බානං ඵලං. අයං විහතති.

9. තත් කතමො පටිවත්තනනො හාරො : යෙ කායානුපස්සිනො විහරිස්සනති, තෙසං යෙව් කායපච්චයා උපපජ්ජයන්තං⁵ ආත්වා විෂාත-පටිලාභා. අයං පටිවත්තනනො හාරො.

12. තත් කතමො ඔතරණො : සතෙතස්ස ච⁶ පඤ්චකඛ්ඛිං අවිතීණණං, බාපිසතිජ්ජියාති, තථා යං මනිජ්ජියං තං මනොධාතු මනායතනං ච. යං සමාධිජ්ජියං තං ධම්මධාතු ධම්මායතනං ච. අයං ඔතරණො හාරො.

13. තත් කතමො සොධනො හාරො : යෙ ච මනසා චිත්තාරො හාවෙතබ්බා, තෙ සබ්බෙ හාවිතා, යං තං මනෙන පතීනෙ පත්තබ්බං සබ්බත්ථ එතස්ස ච අත්ථාය ආරමො, සො අත්තො සුඤ්ඤා. අයං සොධනො හාරො.

14. තත් කතමො අබ්ධානො : අයං සමාධි එකත්තතාය පඤ්ඤාතො ඡ කායා එකත්තතාය පඤ්ඤාතො, පඤ්චිජ්ජියාති රුපිති රුපකායො. ඡ වේදනාකායා වේදනාකායො. ඡ සඤ්ඤාකායා සඤ්ඤාකායො. ඡ චේතනාකායා චේතනාකායො. ඡ විඤ්ඤාණකායා විඤ්ඤාණකායො. සබ්බෙපි එතෙ ධම්මා ධම්මකායොති යෙව් සබ්බං ගච්ඡනති. අයං අබ්ධානො.

15. පටිකම්මාරොති : සමාපත්තිකොසල්ලං ච විපිකොසල්ලං ච හෙතු. යං ච ගොචරකොසල්ලං යං ච කල්ලනාකොසල්ලං⁷ පච්චයො. වොදුනකොසල්ලං හෙතු, කල්ලනාකොසල්ලං⁸ පච්චයො. සුඛං හෙතු, අබ්බාපජ්ජිං⁹ පච්චයො. අයං පටිකම්මාරො.

16. තත් කතමො සමාරොපනො : යථා පඨවි සුච්චිති නික්ඛිපනො අසුච්චිති නික්ඛිපනො තාදිසංයෙව්,¹⁰ එවං කායො මනාපි-කෙහිපි එසෙහි අමනාපිකෙහිපි එසෙහි තාදිසංයෙව්, පටිසංචරෙස්සන වා සුඛාය වේදනාය තාදිසං යෙව් විතතං. ඉදං සුත්තං විහතතං සුඋපමං¹¹ උග්ගපිතඤ්ඤාස්ස සුග්ගලස්ස විභාගෙන. තත් සමාරොපනාය අවකායො නපී.

1. සමවිතතතං - මජ්ඣං.

2. ජිත්තකාදිනො - මජ්ඣං.

3. විතතතං - මජ්ඣං.

4. සබ්බකායගතාසති - PTS.

5. උපපජ්ජයන්තං - මජ්ඣං, PTS.

6. සතෙතස්ස ච - මජ්ඣං, පොඤ්ඤා නපී.

7. කල්ලං තං කොසල්ලං - මජ්ඣං.
කල්ලනාකො - PTS

8. කල්ලං - මජ්ඣං, PTS.

9. අබ්බාපජ්ජං - මජ්ඣං, PTS.

10. තාදිසං - මජ්ඣං, PTS.

11. ඔපමං - මජ්ඣං.

7 - 10

තත් කතමං සුත්තං සඛකිලෙතභාසිසං : යතො ච කුසලෙති ධම්මෙති න විරොධීති, න විඛින්නී, ඉමං ආදීනවං භගවා දෙතෙති, “තස්මා ඡත්තං විවරෙථ,¹ එවං තං නාතිවස්සති”, තතො ආදීනවතො විවරෙත්ඤාති තං තිති ධම්මෙති නාතිධංසිනාති අසුභතඤ්ඤාය රාගෙන නාතිධංසියති මේතතාය දෙතෙන නාතිධංසියති, විපස්සනාය මොහෙන නාතිධංසියති. එවං ච සො² යො යො ධම්මො පටිපකෙඛො තමති තමති ධම්ම පරිපුරිස්සති. යො තස්ස ධම්මස්ස අකුසලො ධම්මො පටිපකෙඛො තෙන නාතිවාසියති.

අපරො පරියායො : යෙ ඉමෙ ධම්මො අත්තනා න සකෙකාති දුට්ඨානං තෙ එතෙ ධම්මො දෙසිතා ඡත්තමනිවස්සති. තෙති විතකකං යෙන ච සකකා සුත දෙසිතං චිත්තං විභාවෙතං පටිසොදපෙතං විවෙකනිත්තස්ස විවෙකපොණස්ස විවෙකපබ්බාරස්ස වුද්ධිං විරුද්ධිං වෙපුලලනං ආපජ්ජති කුසලෙසු ධම්මෙසු, තෙත්ථාපි නාම උපාලං වා කුසුදං වා පද්මං වා උදකෙ සුක්කපකෙඛ චක්ඛෙ යාච රහති යාච දිවසො ආගච්ඡති, තස්ස වුද්ධිසෙව පාටිකඛිතිතබ්බො, න පටිභාති එවං විධං තං චිත්තං නාතිධංසියති.

අපරොපෙත්ථ යො අසකො අකුටො අමායාපි උජ්ජ පුරිසො යථාභූතං අත්තානං ආචිකරොති. තත්ථ යො ඡාදෙති, තස්ස අකුසලා ධම්මො චිත්තං අනුධංසෙතති³ විවටං නාතිවස්සති⁴ යො පන ගොති අසකො අකුටො අමායාපි උජ්ජ පුරිසො යථාභූතං අත්තානං ආචිකරොති, තස්ස චිත්තං අකුසලෙති ධම්මෙති න විද්ධංසියති. අයං සුත්තපෙත්ථ.

1. තත් කතමා දෙසනා : ඉධ දෙසිතා දස අකුසලකම්මපථා අභිවස්සනාය, දස කුසලකම්මපථා අභිවස්සනාය⁵ අකුසලෙති න විසුජ්ඣති යථා වුත්තං භගවතා “චිත්තසඛකිලෙ”⁶ හිනබ්බෙ යත්තා සඛකිලිසන්ති”⁷ති.

2. තත් කතමො විවරයො : යස්සෙවං චිත්තං අවිද්ධංසියති,⁸ තස්ස බුද්ධිතස්ස යං භවෙසා කුටෙය්‍යං, තං ආනන්තරියෙනපි සත්ථි වා ගුණානුකම්පනාය. අයං විවරයො.

3. තත් කතමා සුතති⁹ : එවං අවිද්ධංසියන්තං චිත්තං වුට්ඨාති, වුට්ඨිතං පතිට්ඨහති කුසලෙසු ධම්මෙසුති අත්ථි එතා සුතති.

1. විවරෙත්ඤා - මජ්ඣං, PTS.
2. විවටං - මජ්ඣං, PTS.
3. වස්ස - මජ්ඣං, PTS.
4. අනුධංසෙතති - මජ්ඣං, PTS.
5. ඡත්තමනිවස්සති - මජ්ඣං, PTS.
6. අනභිවස්සනාය - මජ්ඣං, PTS.
7. අභිවාසියති - මජ්ඣං, PTS.
8. සුතති - මජ්ඣං, PTS.
9. අනභිවසියන්තං - මජ්ඣං, PTS.

4. පදවිඨානනාති : “ජනනමතිවිඨානනාති”ති ජනනං අසංවරානං පදවිඨානං, “විවටං නාතිවිඨානනාති”ති අජනනං සංවරණං, “තසම ජනනං විවරෙථ විවටං නාතිවිඨානනාති”ති දෙසනාය පදවිඨානං.

5. උක්කණොති : “ජනනමතිවිඨානනාති”ති යෙ කෙච්චි විවිතෙතන ජනෙතන ඵකලක්කණො ධම්මො සබ්බෙ තෙ විඤ්ඤිතනාති.¹ “තසම ජනනං විවරෙථ විවටං නාතිවිඨානනාති”ති යෙ කෙච්චි තෙත අවජනෙතන ඵකලක්කණො ධම්මො සබ්බෙ තෙ නාතිවිඨානනාති”ති. උක්කණො හාථො.

6. තථ කතමො චතුබ්බසො හාරො : ඉමමති සුතෙත භගවතො කො අධිපායො : යෙසං කෙසඤ්චි චිත්තං අකුසලො ධම්මො අධිපටි-දෙසිතා තෙ යථාධම්මං පටිකරිස්සන්තිති අයං තථ භගවතො අධිපායො, අයං චතුබ්බසොහාරො.

7. ආවතෙතොති : යං ජනනං තං දුච්චං කම්පමානං² සමුච්ඡිතබ්බො, ආනන්තරිගසමාධිනං. තථ පස්සද්ධියං ච මානො ආසවෙ වඩ්ඪති. අස්සද්ධියෙන ච පමාදං ගච්ඡති. පමාදෙන ඔනමති, උත්තලුහංචං ගච්ඡති. වුත්තං හෙතං භගවතා : “උත්තලානං පමත්තානං තෙසං වඩ්ඪනති ආසවා”ති. චත්තාරි තාති උපාදනාති, යාති චත්තාරි උපාදනාති තෙ පඤ්චුපාදනක්කිකා භවතති. ඉමාති සම්මාති දුක්ඛං ච සමුදයො ච. “තසම ජනනං විවරෙථ”ති යෙන හෙතුනා තෙ ආසවා වඩ්ඪනති, තෙසං පටිත්තතා ආසවා පටිගතෙන, තථ අපමාදෙන අස්සද්ධියං පටිගති, උඤ්චවකුක්කුච්චපාහානෙන ඔලාරිකතා, තස්ස දො ධම්මො සමපො ච භාවනා ච පාරිසුරිං ගච්ඡති. යො තෙසං ආසවානං බ්බො, අයං නිරොධො. ඉමාති චත්තාරි සම්මාති. අයං ආවටො.

8. තථ කතමො විභත්තිහාරො : “ජනනමතිවිඨානනාති”ති න ඵකංකො, කිං කාරණං : යස්ස අස්සා නිවත්තනා යථාපි සෙමානං, යථා වුත්තං භගවතා :

“කිඤ්ඤාපි සො කම්මං කරොති පාපකං*
කායෙන වාචා³ උද වේතසා වා
අභබ්බො⁴ සො තස්ස පටිච්ඡාදය⁵
අභබ්බතා දිට්ඨපදස්ස වුත්තා”ති.⁶

කිඤ්ඤාපි තෙසං නිවාරණං චිත්තං හොති, අපි තු අපච්චයා සමායෙ ච තෙ නිද්දිසිතබ්බො. අයං විභත්තිහාරො.

9. තථ කතමො පටිච්චතනො හාරො : “ජනනමතිවිඨානනාති”ති යස්ස යෙ ධම්මො සබ්බං අනවිවටං අතිවිඤ්ඤිතනාති විවටං නාතිවිඨානනාති අවගුණනානං නාතිවිඨානනාති. අයං පටිච්චතනො හාරො.

1. අවිඤ්ඤිතනාති - මජ්ඣං, PTS.

2. කම්මමානං - PTS.

3. වාචාය - මජ්ඣං, PTS.

*. සුත්තනිපාත - රතනසුත්ත.

4. අභබ්බො හි - මජ්ඣං, PTS.

5. පටිච්චතනාය - ම, PTS.

6. හොතිති - මජ්ඣං, PTS.

10. තත් කතමො චෙච්චනො භාරො : ජනනමතිවස්සති”ති නිවුතං පිහිතං පටිකුප්පිතං සඤ්ජානං පරෙධං, විච්චං නාතිවස්සති”ති යස්ස තෙ ධම්මා පබ්බජ්ජිතා විභොදං නාතිවස්සිතා චන්තිකතාති.¹ අයං චෙච්චනො භාරො :

11. තත් කතමො පඤ්ඤාතති භාරො : “ජනනමතිවස්සති”ති කිලෝගාතියපඤ්ඤාතනං. ‘විච්චං නාතිවස්සති’ති සධම්මනිච්චං යං පටිපදපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං “තස්මා ජනනං විචරෙථා”ති අනුසංසන-පඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං. ‘විච්චං නාතිවස්සති’ති නිකෙධපාපඤ්ඤාතතියා පඤ්ඤාතනං. අයං පඤ්ඤාතති භාරො.

12. තත් කතමො ඛණ්ණකො භාරො : ‘ජනනමතිවස්සති’ති තස්සෙ කිලෝගා. රාගො දෙසො මොහො, තෙසු ජනෙනසු සංඛාරකතස්සො -පෙ- තෙ පුරා යථා නිද්දිට්ඨං ඛණ්ඩානුආයතනෙසු අයං ඔතරණො භාරො.

13. තත් කතමො සොධගො භාරො : සෙතාරමෙහෙත ඉදං සුභතං භාසති යො ආරමො නිසුතෙනා.

14. අඛිම්බානොති : ‘ජනනමතිවස්සති’ති එකතතාය පඤ්ඤාතනං, කිං කාරණං : ඉදං හි අතිවස්සති ඉමස්ස ච අතිවස්සති එවං ච අතිවස්සති අයං චෙමතතාය යා පුතසාධාරණෙති ලක්ඛණෙති පඤ්ඤාපියති. සා එකතතපඤ්ඤාතති

15. තත් කතමො පටිකුප්පිතො : යං ච තං අතිවස්සියනති, තස්ස දො හෙතු දො පට්ඨයා අකුසලපසුතෙව චාවකතතාහිරති ච. ඉමෙ දො අයොනිසොමහසිකාරො ච. කුසලා ධම්මා වොපසග්ගා ච. ඉමෙ දො පට්ඨයා.

16. තත් කතමො සමාරොපනො : “ජනනමතිවස්සති”ති චෙමති පස්සති ජනනං යං පටිග්ගතිතුං යං අදෙසිතුං අපසසුතං යං කථංකථා විභුතෙන අකුසලමූලෙන යං තණ්හාය ච තෙ වසිති ඥානාති සන්තිතා, තෙ අපසසග්ගයෙන සංඛාරා සංඛාරපට්ඨයා විඤ්ඤාණං, අයං සමාරොපනො. යං පුත තථා දෙසනා, තස්සෙව කුසලා² ධම්මා වුද්ධිං විරුද්ධිං චෙපුලලතමාපජ්ජති. තස්ස සංඛාර-නිරෝධා³ අයං සමාරොපනො.

7 - 11

“චන්තාරො පුග්ගලා : තමො තමපරායනො”ති⁴ -පෙ- තත් කතමො වුච්චතෙ තමො නාම : යො තමො අනිකාරො, යථාචුතං ගතවතා ‘යථා අනිකාරො තස්මිං ගතංගතෙ සකම්පිධානුපුරිසො න පස්සති එවමෙව අඤ්ඤාණෙනො තමො පනතිකාරො පාපකතකම්ම-විපාකං න සද්ධො ගොති (?) ඉති එවං ලක්ඛණතා අඤ්ඤාණං තමො අවිජ්ජා මොහො, සෙන සත්තා යථාභූතං තපප්පාතනති, ඉති වුච්චති තමො’ති.

1. චන්තිකතාති - මජ්ඣං, PTS.

2. නිද්දිට්ඨාන - මජ්ඣං, PTS.

3. තෙ - මජ්ඣං, PTS.

4. අකුසලා - මජ්ඣං, PTS.

5. සංඛාරා නිරෝධා - මජ්ඣං, PTS.

a. අඛිතුතතර.

සො තිණණං චිකඛුහං තමො : මංඝවිකඛුනො දිබ්බවිකඛුනො පඤ්ඤවිකඛුනො, ඉමෙහං චිකඛුහං ඉධ තමො නිද්දිසිගති¹ අඤ්ඤණනති.

තත්ථ කතමං අඤ්ඤණං අදංගනං : අථ තිණ්ණෙ යං පුබ්බනො අඤ්ඤණං අපරනො අඤ්ඤණං පුබ්බනාපරනො අඤ්ඤණං, හෙතුමි අඤ්ඤණං පච්චයමි අඤ්ඤණං තණ්හ අඤ්ඤණිනො සමාති භුතණ්ණ ඵසො නිණ්ණඤ්ඤ : යං හ ජානාති ඉදං සෙවිතබ්බං ඉදං හ මනසිකාතබ්බනති. සො තෙන තමෙන නිද්දිසිගති, තමොපි යථා වුච්චති. මුලෙහාති ඵචං වෙතනා, තෙන තමෙන සො පුග්ගලො වුච්චති තමොති, සො තෙන තමෙන අසමුභතෙන අසමුච්ඡිකෙන තප්පරමො භවති තප්පරාගනො, අයං වුච්චති පුග්ගලො තමො තම-පරාගනොති. පරාගනොගෙව ධම්මො මනසිකාතබ්බො යො තමො දහති අඤ්ඤවිතනං උපධිපෙති, තෙ වණ්ණ ධම්මො නිජ්ඣානං බමනති.² සො සුතමයාය පඤ්ඤාය සමනුපණ්ණති :

තත්ථ කතමො තමො ජොතිපරාගනො, සො තෙන පඤ්ඤවිසෙන ඉරියති³ ඵචං තණ්හෙව ඉරියනතණ්ණ පරාගනො භවති. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො තමො ජොතිපරාගනො.

තත්ථ කතමො පුග්ගලො තමො ජොතිපරාගනො : තත්ථ වුච්චති ජොති නාම : යං තණ්හෙව තමණ්ණ පටිපකෙඛන යෙ ව ධම්මො⁴ අනතමසො ඤ්ඤාණාලොකො, සො සුතධම්මො⁵ පුග්ගලො තමො ජොති-පරාගනො, තත්ථ වුච්චතෙ : සො'යං පුග්ගලො තමො ජොතිපරාගනො, සො යදි තථාරූපං කල්‍යාණමිතතං⁶ පටිලභති, යො නං අකුසලතො ව නිවාරෙති භාවිතකුසලතාව භාවි (?) තියොජෙතිති.

ඵචං ව සද්ධම්මං දෙසෙති : ඉමෙ ධම්මො කුසලා, ඉමෙ ධම්මො අකුසලා, ඉමෙ ධම්මො සාවච්ඡා, ඉමෙ ධම්මො අනවච්ඡා, ඉමෙ ධම්මො සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො භජ්තබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න භජ්තබ්බා, ඉමෙ ධම්මො උපසම්පජ්ඡ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න උපසම්පජ්ඡ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න මනසිකාතබ්බාති. පච්චතෙ සඤ්ඤාය යථා සඤ්ඤායති සතිඤ්ඤාති (?) සො ඵචං පජානාති : ඉමෙ ධම්මො කුසලා ඉමෙ ධම්මො අකුසලා. ඉමෙ ධම්මො සාවච්ඡා, ඉමෙ ධම්මො අනවච්ඡා, ඉමෙ ධම්මො සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න සෙවිතබ්බා. ඉමෙ ධම්මො භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො උපසම්පජ්ඡ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න උපසම්පජ්ඡ විභාතබ්බා. ඉමෙ ධම්මො මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මො න මනසිකාතබ්බාති. සො තෙ ධම්මෙ සුසුඤ්ඤාති⁷ සොනං ඔදහති, අඤ්ඤවිතනං⁸ උපධිපෙති,⁹ තෙ වණ්ණ ධම්මො නිජ්ඣානං බමනති, සො සුතමයාය පඤ්ඤාය සමනතනො, සො තෙන පච්චයවිසෙන ඉරියති¹⁰ ඵචං සො ඉරියනොනා¹¹ තප්පරමො භවති තප්පරාගනො. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො තමො ජොතිපරාගනො.¹²

1. නිද්දිසිගති - ම, PTS.

2. නිජ්ඣානකම්මනති - මජ්ඣිම, PTS.

3. ඉරියති - ම, PTS.

4. යෙ ව ධම්මෙ - මජ්ඣිම, PTS.

5. සුතධම්මො - මජ්ඣිම, PTS.

6. කල්‍යාණමිතතං - මජ්ඣිම, PTS.

7 { සුසුඤ්ඤාති - මජ්ඣිම.

{ සුසුඤ්ඤාති - PTS.

8. අඤ්ඤ විතනං - මජ්ඣිම, PTS.

9. උපධිපෙති - මජ්ඣිම, PTS.

10. ඉරියති - මජ්ඣිම, PTS.

11. තණ්හෙව ඉරියනති - මජ්ඣිම, PTS.

12. ජොතිජොතිපරාගනො - මජ්ඣිම, PTS

තථ කතමො පුග්ගලො ජොති තමපරායනො : ජොති නාමි යං තසෙව තමසං පටිපකෙඛන යෙ ධම්මා අනතමසො සුඤ්ඤානො, සො සුඛධම්මො¹ කතමො උච්චතෙ පඤ්ඤායතෙ පඤ්ඤානොති වුච්චතෙ, සො එවං පජානාති : ඉමෙ ධම්මා කුසලා, ඉමෙ ධම්මා අකුසලා, ඉමෙ ධම්මා සාවර්ජා, ඉමෙ ධම්මා අනවර්ජා, ඉමෙ ධම්මා සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න සෙවිතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා², ඉමෙ ධම්මා න භාවෙතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා මනසිකාතබ්බා, ඉමෙ ධම්මා න මනසිකාතබ්බාති. ඉධ පන පාපමිත්තසංසෙවනො පාපමිත්තවසානුගො අකුසලෙ ධම්මෙ අභිවඩ්ඪති, කුසලෙ ධම්මෙ පජහති තො තෙන පමොදෙන පට්ඨසංසද්දසු අමනසිකාතා අතති³ අසම්පජ්ඤාදං අසෙවති. තයා යො පටිපකෙඛා තමො, යො තං⁴ පවඩ්ඪති. තො තමාහි භුතො තමපරායනො⁵ තමපරමො චෙව භවති. අයං වුච්චති පුග්ගලො ජොති තමපරායනො.

තථ කතමො පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො : තථ වුච්චතෙ : සොයං පුග්ගලො කල්‍යාණමිත්තසංසං සන්තිසිත්තො භවති සක්කා සංයොගි (?) කුසලං භවෙසි සො කල්‍යාණමිත්තෙ උපසම්පජ්ජිතා පටිපුච්ඡති, පටිපඤ්ඤායති, කිං කුසලං ? කිං අකුසලං ? කිං සාවර්ජං, කිං අනවර්ජං ? කිං සෙවිතබ්බං, කිං න සෙවිතබ්බං ? කිං භාවෙතබ්බං⁶ කිං න භාවෙතබ්බං ? කිං උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බා, කිං න උපසම්පජ්ජ විභාතබ්බං ? කිං මනසිකාතබ්බං, කිං න මනසිකාතබ්බං ? කථං සංකිලෙසො භොති, කථං චොදනං භොති ? කථං පවතති භොති කථං නිවතති භොති ? කථං බ්‍රහ්මා⁷ භොති, කථං මොක්ඛො භොති ? කථං සක්කායසමුදයො භොති, කථං සක්කායනිරෝධො භොතිති ?

සො එතථ දෙක්ඛනං යථා උපට්ඨිතං තථා සම්පට්ඨපජ්ජන්තො සො එවං පජානාති : ඉමෙ ධම්මා කුසලා ඉමෙ ධම්මා අකුසලා - පෙ එවං⁸ සක්කායසමුදයො භොති, එවං⁹ සක්කායනිරෝධො භොතිති. (විජ්ජාරෙහ කාතබ්බං.) සො තෙ ධම්මෙ අභිපාටිකඩ්ඪති, එවං ලක්ඛණං සුඤ්ඤා විර්ජායාලොකං වඩ්ඪති. සො පුග්ගලො තප්පරමො භවති තප්පරායනො. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො.

තථ කතමො පුග්ගලො තමො තමපරායනො : යො අකුසලං ධම්මං දීපෙති, තං භාවනාය භිනාසු ගතීසු උප්පත්ති.¹⁰ දසෙකති, තප්පරමො භවති තප්පරායනො. අයං වුච්චතෙ පුග්ගලො තමො තමපරායනො.

තථ යො පුග්ගලො තමො ජොතිපරායනො, යො තමෙන අකුසලසංසං කම්මසං විපකං දසෙකති. තමෙති යං චක්ඛු කල්‍යාණ-මිත්තසං වසෙන¹¹ අකුසලෙ ධම්මෙ පජහති කුසලෙ ධම්මෙ අභිවඩ්ඪති.

1. පුභවමො - මජ්ඣං, PTS.

2. තම්මාතමපරායනො - මජ්ඣං, PTS.

3. භාවිතබ්බා - මජ්ඣං, PTS.

4. අසෙවති - මජ්ඣං, PTS.

5. යො - මජ්ඣං, PTS.

6. පරායනො - මජ්ඣං, PTS.

7. භාවිතබ්බං - ම, PTS.

8. බ්‍රහ්මා - මජ්ඣං, PTS.

9. කථං - මජ්ඣං, PTS.

10. උප්පත්ති - මජ්ඣං, PTS.

11. යෙන - මජ්ඣං, PTS.

තත්ථ යො ච පඤ්ඤාසු ගතිසු උපපතති. දසෙය්ති, තපපරමො තෙන වුච්චතෙ තමො ජොතිපරායනො;

තත්ථ යො පුග්ගලො ජොති තමපරායනො කුසලස්ස කම්මවිපාකං දසෙය්ති. යං චිකඤ්ච පාපමිත්තසංසයෙහෙ පාපමිත්තුපසෙවනෙන¹ පාපමිත්තවිතානුගො අකුසලං ධම්මං අභිවක්ඛති. තං භාවනාය සීනාසු ගතිසු උපපතති. දසෙය්ති. තපපරමො තෙන වුච්චතෙ ජොති තමපරායනො.

තත්ථ යො පුග්ගලො ජොති ජොතිපරායනො, සො ජොති තභාවනාය යාච පඤ්ඤාසු ගතිසු උපපතති. දසෙය්ති තපපරමො, තෙනාහ ජොති ජොතිපරායනො.

ජොතිතමපරායනෙන දසඅකුසලානං ධම්මානං උදයං දසෙය්ති. තමෙන පුග්ගලෙන අකුසලානං කම්මානං විපාකං දසෙය්ති න අකුසලානං ධම්මානං විපාකං දසෙය්ති. තමෙන අට්ඨ මිච්ඡත්තාති දසෙය්ති. ජොතිනා අට්ඨ සම්මත්තාති දසෙය්ති ජොතිනා තමපරායනෙන දස අකුසලකම්මපථෙ දසෙය්ති. ජොතිනා පඤ්ඤාත්තං දසෙය්ති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අතපතීයං ධම්මං දසෙය්ති. ජොතිනා තමපරායනෙන තපතීයං ධම්මං දසෙය්ති. අයං සුත්තන්තො.

1 තත්ථ කතමො දෙසනාභාරො : ඉමමති සුත්තෙ නිං දෙසිතං. තත්ථ වුච්චතෙ : ඉමමති සුත්තෙ කුසලාකුසලා ධම්මා දෙසිතා. කුසලා කුසලානං ච ධම්මානං විපාකො දෙසිතො. සීනපඤ්ඤානං ච සත්තානං ගතිනානාකාරණං² දෙසිතං. අයං දෙසනාභාරො.

2. 3 : තත්ථ කතමො විච්චයො භාරො. අකුසලස්ස කම්මස්ස යො විපාකං පච්චනුභොති, තත්ථ සීතො අකුසලෙ ධම්මෙ උපපාදියති විච්චයං තං සුජ්ජති. කුසලස්ස කම්මස්ස යො විපාකං පච්චනුභොති, තත්ථ සීතො කුසලෙ ධම්මෙ උපපාදියති විච්චයං තං සුජ්ජති. අයං විච්චයො සුත්තති ච.

4. තත්ථ කතමො පදවිඨානො භාරො : යො පුග්ගලො ජොති, සො පච්චචේකකණ්ණය පදවිඨානං, යො පුග්ගලො තමො, සො තමාදිත්තං, වානුපස්සනාය පදවිඨානනති දසෙය්ති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අපාමාදස්ස පදවිඨානං දසෙය්ති. තමො අවිජ්ජාය ච දිට්ඨියා ච පදවිඨානං දසෙය්ති, ජොතිනා තමපරායනෙන පමාදස්ස ච දිට්ඨියා ච පදවිඨානං දසෙය්ති. අයං පදවිඨානො.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො : තමෙන තමපරායනෙන අවිජ්ජාය නිද්දවිඨාය සබ්බකිලෙසධම්මා නිද්දවිඨා භොනති. තමෙන ජොතිපරායනෙන ජොති විජ්ජාය නිද්දවිඨාය සබ්බ බොධිපක්ඛියං-ධම්මා නිද්දවිඨා භොනති. ජොතිතමපරායනෙන පමාදෙ නිද්දවිඨා භොති. තමෙන ජොතිපරායනෙන අපාමාදෙ නිද්දවිඨා භොති අයං ලක්ඛණො භාරො.

1. සෙවෙන - මජ්ඣං, PTS.

2. නානාකාරණං - මජ්ඣං.

6. තත් කතමො චතුබ්බසො භාරො : ඉමමිති සුත්තෙහි භගවතො කො අධිප්පායො : යෙ සත්තා නිවකුලිනො න තෙ ඉමං සුත්තං කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය චිත්තසිත්තනි, යෙ සත්තා උච්චකුලිනො, තෙ ඉමං ධම්මදෙසනං සුත්තං භික්ෂොසංඝමත්තාය කුසලෙ ධම්මෙ සමාදාය චිත්තසිත්තනිති. අයං චතුබ්බසො භාරො, භූමියං උපදෙසො.

7. තත් කතමො අවට්ටො භාරො : යා අවිජ්ජාතොප්පභූතී තණ්හා, අයං සමුදයො. යො¹ තමොත්මපරායනො, ඉදං දුක්ඛං, ඉමානි ඤෙඤාසවානි දුක්ඛං ච සමුදයො ච. ජොති සෙන සුත්තෙන ධම්මෙන පඤ්ඤපියති, යො ධම්මො පඤ්ඤාසිත්තං පදට්ඨානං. තෙන අමොභෙත නිණ්ණුකලමුලානි පාරිපුරිං ගව්ස්නති, භග්ගං පදට්ඨානං.

8 - 9 තත් කතමො විහතති : තමොත්මපරායනොති න එකං සෙන, තිං කාරණං : අපි තමො ච භවො අපරපරිතවේදනියෙන ච කුසලෙන ජොතිනා පුග්ගලෙන සභොපත්තිභාවෙ, අපි ජොති ච භවො අපරපරිතවේදනියෙන ච අකුසලෙන තමෙන පුග්ගලෙන සභොපත්තිභාවෙ, පරිවත්තනා තමෙසු පටිපකෙති ජොතිනා තමපරායනො.

10. තත් කතමො වේච්චනො : යො තමො නො එවං අත්තමාසාධාය². පටිපකො, සො අසාධ්මාය බාලො අකුසලො අව්‍යතො³ අනාදිනවදස්සී. යො ජොති යො අත්තමාසාධාය පටිපකො පණ්ණිකො කුසලො ව්‍යතො අදිනවදස්සී. අයං වේච්චනො.

11. තත් කතමො පඤ්ඤතති : යො පුග්ගලො විපාකපඤ්ඤතති යා පඤ්ඤපියති⁴ ජොති කුසලධම්මපපත්ති පඤ්ඤතති යා පඤ්ඤපියති.⁵ කුසලධම්මවිපාකපඤ්ඤතති යා චාති.

12. ඔතරණොති : යෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යං ච ජරමරණං යා ච අවිජ්ජා, තං පදට්ඨානං. නිද්දෙසෙන (?) විජ්ජපාදා අවිජ්ජාතිරොධො, යො යච ජරමරණතිරොධො⁶. ඉමෙ ඤෙ ධම්මා සංඛාරකඤ්ඤපරිතාපානා. ධම්මධාතු ධම්මායතනං ච පදට්ඨානං, නිද්දෙසෙන ධාතුසු.

13. තත් කතමො සොධනො : ඉමස්ස සුත්තස්ස දෙසිතස්ස ආරමො. (සුඤ්ඤා.)

14. අධිට්ඨානොති : තමොති භගවා චුචිති, න එකං පුග්ගලං දෙසෙති. ගාථනා සත්තානං ගති, තත් යෙ දුච්චිතධම්මෙන උපපන්නා, තෙ බහුලාධිච්චෙනෙන තමො නිද්දෙසති. යා ජොති සංඛෙසත්තසු කුසලධම්මපපත්ති⁶ සංඛං තං ජොතිති අනිලපති, අයමෙකතා පච්චයො යොනිකොමනස්සාරපඤ්ඤතති චතුත්තං මහාභූතානං පුග්ගලානං.

1. සො - මජ්ඣං.

2. අත්තමාසාධාය - මජ්ඣං, PTS.

3. අව්‍යතො - මජ්ඣං, PTS.

4. පඤ්ඤපියති - මජ්ඣං, PTS.

5. ජරමරණ නිරොධො - PTS.

6. ධම්මාපපත්ති - ම. PTS.

15. තත් කතමො පරික්ඛායේ : අකුසලස්ස පාපමිත්තතා පච්චයො, අයොනිසොමනසිකායේ හෙතු. කුසලස්ස කරුණංමිත්තතා පච්චයො, යොනිසොමනසිකායේ හෙතු.

16. තත් කතමො සමායෙපනා¹ : “ඉධෙකච්චො නිවේ කුලෙ පච්චාජානො² හොති”ති නිවේ කුලෙ පච්චාජානො රූපෙසු සද්දෙසු ගනෙසු රසෙසු ඵසෙසු, සො අනුප්පනො³ සබ්බමි මානුස්සකෙ උපහොගපරිභොගෙ. *ජොති පණ්ණිතෙසු කුලෙසු උපපනො සබ්බමි මානුස්සකෙ උපහොගපරිභොගෙ උපපනොති.

7-12

තත් කතමං සංක්ඛ්‍යෙසංගාහිතං නිබ්බට්ඨාහිතං ච සුත්තං : “න තං දලං බක්ඛනමාහු ධිර”ති ගාථා. කෙන කාරණෙන තං බක්ඛනං දලං, චතුර්ති කාරණෙහි ඉස්සරියෙන සක්කා මොචේතුං ධනෙන වා අඤ්ඤාන වා ගාචනාය වා පරයනෙන වා, යෙසු ච අයං රුහො මණිකුණාලෙසු පුත්තෙසු දුරෙසු ච යා අපෙක්ඛා, ඉදමස්ස චෙත්සකබක්ඛනං, තං න සක්කා ඉස්සරියෙන වා ධනෙන වා අඤ්ඤාන වා ගාචනාය වා පරයනෙන වා මොචේතුං, න ච තත් කොචි අත්ථි පාරිභොගො. ඉතීනා බක්ඛනතො මොචයිතා⁴ දෙවො වා මනුස්සො වා යදිදං බක්ඛනං රුහානුසයෙන ච ඡසු බාහිරෙසු ච ආයතනෙසු බජ්ඣති.⁵ රූපෙසු රූපතණ්හා බක්ඛති, සාව ධම්මෙසු ධම්මතණ්හා, යො ඉධ ලොකෙ බඬො⁶ පරලොකස්මිං බඬො නීයති, සො බඬො ජායති, බඬො මීයති, බඬො අසමා ලොකා පරං ලොකං ගච්ඡති, න සක්කා මොචේතුං අඤ්ඤානු අරියධම්මෙන ඉමං ච බක්ඛනං. මරණභවං ච⁷ උපපත්තිභවං ච භයතො විදිත්වා ඡන්දරාගං පජ්ඣති. සො ඉමං ඡන්දරාගං පජ්ඣති අනික්ඛමති ඉමං ච ලොකං⁸ ඉතො පරං දුතියං⁹.

තත් සං බක්ඛනා සංඛාරානං පහානං ඉදං වුව්චති උභයෙසු ථානෙසු විරියං¹⁰ ගතිපරිවානො¹¹ සුමුති නොපලිප්පති¹² තථෙව පරික්ඛානෙසු පුත්තෙසු දුරෙසු ච අබ්බුලෙහා¹³ සලොකී තස්සායෙව¹⁴

1. සමායෙපනාති - ම. PTS.
2. පච්චාජානො - PTS.
3. උපපනො - මජ්ඣං, PTS.
- * මජ්ඣං පොත්තකෙ උපනං.
4. මොචයිතාති - මජ්ඣං, මොචයිතාති - PTS.
5. බක්ඛති - මජ්ඣං, PTS.
6. බඬො - මජ්ඣං, PTS.
7. ගාචං ච - ම. PTS.
8. අයං ච ලොකො - මජ්ඣං, PTS.
9. දුතියො - මජ්ඣං, PTS.
10. විරියං - මජ්ඣං.
11. ගතිපරිවයො, PTS. - ගතිපරිවුතො - ක.
12. නොපලිප්පති - මජ්ඣං. - සුපත්තොපලිප්පති - PTS.
13. අබ්බුලො - මජ්ඣං, PTS.
14. තස්සෙව - ම. PTS.

තණ්හාය පහානං දුසෙය්ති. අයං තණ්හාමුලස්ස පහානා විරෙථා¹ අපමනෙනාති කාමො පමාදවඤ්ඤාති පහානාය නෙකබ්බමාභිරතො අපමාදවිහාරී භවති. තස්ස ආසයං පහානාය නෙව ඉමං ලොකං ආසිංසති² න පරං ලොකං³ න ඉවලොකනිසසිතං පියරූපං සාතරූපං ආකඛති, නාපි පරලොකනිසසිතං පියරූපං සාතරූපං ආකඛති. තෙන වුච්චතෙ “නාසිංසතෙ⁴ ලොකමිමං පරංවා”ති.

යං තස්ස පහානං තං ඡේදනං අවිකම්පිතියෙසු මුනිනා නිද්දිට්ඨං.⁵ සො ඉධ විරෙධො අවිකම්පිතියෙසු නාසිංසනං⁶ ඉධ අනාථා⁷ තථායං තණ්හා,⁸ තස්ස පරිග්ගහස්ස වජ්ජිකාමස්ස ඵකගාථාය එතෙ තබ්බෙ භාමා දසසිතා. තෙන භගවා දෙසති :

“එතමපි ජේත්වාන පරිබ්බජනති.

අනපෙක්ඛිනො සබ්බකාමො⁹ පහායා”ති.

ඉමිස්සා ගාථාය ද්වධා නිද්දෙසො : සංසදෙනාතිද්දෙසො ව සමසතිද්දෙසො ව, යථා අයං ගාථා සංකිලෙසනාගිසං ව, එවං නාය ගාථාය සංකිලෙසනාගිසං ව නිබ්බෙධනාගිසං ව විසජ්ජනා. යථායං ගාථා එවං¹⁰ සබ්බගාථාසු විෂාකරණෙසු වා, නිද්දිට්ඨං සුභතං.

1. තථා කිංකමා දෙසනා : ඉමං සුභතං කෙනාධිප්පායෙන දෙසිතං, යෙ රුගච්චිතා සත්තා, තෙ කාමෙ පජතිස්සන්තිති අයං තථා භගවතො අභිප්පායො.

2. තථා කතමො විච්ඡෙය් : යස්ස දසවජ්ජිකා කිලෙසා උතතිණ්ණො විනතා විද්දතා. කතමෙ දසවිධාති : කිලෙසකාමා ව ඔරුමනාගිසං-උග්ගනාගිසං ව සංකෙසුද්දනා දසවජ්ජිකානි ආගතනාති. අයං විච්ඡෙයා.

3. තථා කතමා සුභතී : සෙ සාරත්තා තෙ දල්ඛබ්බිනෙනා¹¹ බජ්ඣනති¹² අත්ථි එසා සුභතී.

4. තථා කතමො පදට්ඨානො : සාරත්තො මණ්ඩුණ්ඩලෙසුති මමඤ්ඤාරස්ස පදට්ඨානං, අපෙක්ඛාති අභිච්චජ්ජිස්ස සාරාගස්ස පදට්ඨානං. එතමපි ජේත්වාති භාවනාය පදට්ඨානං.

1. අභනාවරෙ - PTS. - අභනාවරෙ - ක.

2. ආසිංසති - ම.

3. පරලොකං - මජ්ඣං, PTS.

4. නාසිංසතෙ - මජ්ඣං.

5. පරං ලොකං - මජ්ඣං, PTS.

6. මුනි නිද්දිට්ඨො - මජ්ඣං, PTS.

7. නාසිංසනං - මජ්ඣං, PTS.

8. අනාථා - මජ්ඣං, PTS.

9. තණ්හාය - ම PTS.

10. කාමසුඛා - ම. PTS.

11. එවං ගාථා - මජ්ඣං, PTS.

12. ගාමිකබ්බිනෙන - මජ්ඣං.

13. බජ්ඣනති - මජ්ඣං, PTS.

5. තථ කතමො ලක්ඛණො : සාරත්තවිත්තො මණ්ඩුණ්ඩලෙසු යො අභිකායො විසත්තො මම්බිකායො විසත්තො, කො¹ පුත්තදරෙසු සාරත්තො බේත්තවිජුසම් සාරත්තො අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තථ කතමො චතුක්ඛණො භාරො : ඉධ සුත්තෙ භගවතො කො අභිප්පායො : යෙ නිබ්බානෙහ ඡන්දිකා භවිස්සන්ති තෙ පුත්තදරෙසු² තණ්හං පඡ්භිස්සන්ති, අයං තථ භගවතො අභිප්පායො. අයං චතුක්ඛණො භාරො.³

7. තථ කතමො අවට්ටො : යං පුත්තදරෙසු⁴ තණ්හං අයං සමුදයො. යෙ උපාදිත්තකකිකා තෙ යෙ ච බාහිරෙසු රුපෙසුපරිඤ්ඤා⁵, ඉදං දුක්ඛං. යං තථ ඡේදනීයං, අයං නිරොධො. යෙන භිජ්ජති, අයං මග්ගො. ඉමාහි චත්තාරි සම්මානි.

8. විහන්ති ති : නත්ති විහන්ති යං භුමි.

9. පරිවත්තනොති : පටිපකෙඛා නිද්දිට්ඨා.

10. තථ කතමො වේවචනො : නිද්දිට්ඨා වේවචනො.

11. තථ කතමො ඕතරණො : අප්පි තණ්හං එකො සත්තො ඕතීණණො තප්පච්චයා විඤ්ඤාණං, යාව ඡරාමරණං. යං තථ වේදනා අයං අවිජ්ජා, විජ්ජ්ජාදාදා අවිජ්ජානිරොධො, යාව ඡරාමරණනිරොධො.

12. තථ කතමො සොධනො : සුඤ්ඤා භාජාය අරමො.

13. තථ කතමො අභිධානො : “න තං දල්භං බන්ධනමුහු ධිරා”ති එකත්තතාය පඤ්ඤාත්තා, න වේමත්තතාය. චත්තාරො රාගා : කාමරාගො රූපරාගො භවිරාගො දිට්ඨිරාගො චා⁶ති එකත්තතාය පඤ්ඤාත්තා.

14. තථ කතමො පරික්ඛාරො : යෙසං රාගො මණ්ඩුණ්ඩලෙසු තස්ස සුභසඤ්ඤා හෙතු, අනුබ්බසඤ්ඤාතො ච නිමිත්තඤ්ඤාතො පච්චයො. යාය තෙ ජිහ්වාති තස්ස අසුභසඤ්ඤා හෙතු, නිමිත්තඤ්ඤාතො අනුබ්බසඤ්ඤාතො විනොදනං පච්චයො.

15. තථ කතමො සමාරොපනො : සාරත්තො මණ්ඩුණ්ඩලෙසු සමමුලුභවිධො දුට්ඨාතිපි එතමපි⁷ ඡේත්තාන පරිබ්බජ්ජාතීති තං පරිඤ්ඤාත්තං පරිවිජ්ජන්තං පඡ්භිතා. අයං සමාරොපනො.

1. යො - මජ්ඣං, PTS.

2. පුත්තදරෙ - මජ්ඣං, PTS.

3. ඉමාහි චත්තාරි සම්මානි - මජ්ඣං, PTS.

4. පුත්තදරෙ - මජ්ඣං, PTS.

5. රූපපරිඤ්ඤා - මජ්ඣං

6. රූපෙසු රූපපරිඤ්ඤා - PTS.

7. එවං - මජ්ඣං, PTS.

7 - 13

“යං චේතෙති යං පකපෙපඨි යං අනුසෙති”* වින්දාරෙන පච්චසො යං වා චේතයිකං කායිකං ච වාචයිකං ච කමමං.¹ කිං කාරණං : චේතයිකා හි චේතනා මනෝකම්මනාච්චිච්චෙන, යං චේතනාකමමං තං චේතයිකං ඉමං කායිකං ච වාචයිකං ච ඉමානි තිණ්ණි කමමානි නිද්දිට්ඨානි.

කායකම්මච්චිකමමානි වා තානි කුසලානිපි යං කායෙන ව වාචාය ව ආරගති පරාමසති, අයං වුච්චති සීලබ්බපරාමාසො.

සංකප්පනා තෙ තිව්ඨා සංඛාරා පුඤ්ඤමයා අපුඤ්ඤමයා ආනෙඤ්ජමයා, තප්පච්චයා විඤ්ඤාණං තෙ ආරමමණඅමතං හොති විඤ්ඤාණස්ස සීතියා.

යා සුභසංඤ්ඤා සුඛසංඤ්ඤා අත්තසංඤ්ඤා ව ඉදං චේතයිකං. යං රුප්පගං විඤ්ඤාණං නිට්ඨති රූපාරමණං රූපපතිට්ඨිතං නානුපසෙවිතං වුද්ධිං විරුද්ධිං චෙප්පලතං ගච්ඡති, අයං සංකප්පනා. ඉති යං විඤ්ඤාණට්ඨිතිස්ස සීතං පඨමාභිනිබ්බතති ආරමමණවසෙන උපාදානං. ඉදං වුච්චති චේතයිකනති.

තත්ථ සීතස්ස අරූපස්ස යා නිකන්ති අජේඛාසානං, ඉදමපි සකමපිතං. මනාපිකෙසු රූපෙසු පියරූපසාතරූපෙසු ආභොගො, ඉදං චේතයිකං.

යං චේතෙති සතෙතස්ස මනාපිකෙසු අභිජ්ඣාකායගන්තො. පටිඝානු-සගෙසු ඛ්‍යාපාදකායගන්තො. සබ්බෙ චතතාරො ගන්තා, අයං පඤ්චස්ස කාමඥ්ජෙසු පඨමාභිනිපාතො විතතස්ස. යා චේතනා යස්ස තත්ථ අස්සාදනුපසිසිස්ස අනෙකා පාපකා අකුසලා ඛම්මා විතතං අරූපචිතියො හොතති. (?) පුග්ගලො රාගානුබ්බහුතො තෙති කිලෙසකාමෙහි යථාකාමිකරණීයො, අයං වුච්චතෙ කාමෙසු පකප්පනා. එවං සබ්බෙ චතතාරො ඕඝා.

යං තෙහි කාමෙහි සංයුතො විහරති භාවිතො අජේඛාසකො, අයං චේතනා. යස්ස තථායං අවිතරාගස්ස අවිගතපෙමස්ස තස්ස විපරිණාමඤ්ඤාථාභාවා උපපජ්ජන්ති සොකපරිදේවදුක්ඛදොමනස්ස-පායාසා. දුක්ඛානුපට්ඨතතිතං විඤ්ඤාණං හොති, සරිතස්ස වියඛමමං සමුප්පාදො විතතං පරියාදිතති. ඉදං වුච්චති පකප්පිතනති.

1. චේතයිකං කමමං - මජ්ඣං, PTS.

2. මනෝකමමානි - මජ්ඣං, PTS.

* අයං පාඨො - මජ්ඣං, PTS. පොත්තකෙසු විතදිතො.
(අභිසමයසංයුතත - කල්‍යාණමයවිකා)

3. යා චේතනාකමමං යං - මජ්ඣං, PTS.

4. කායකමමං චචිකමමං ච - මජ්ඣං, PTS.

5. සත්තස්ස - PTS.

6. රාගානුබ්බහුතො - මජ්ඣං, PTS.

7. අභිගතපෙමස්ස - මජ්ඣං, PTS.

8. උපපජ්ජන්ති - PTS.

එවිමෙකංසා¹ වේතෙති ච පකපොති ච විඤ්ඤාණංසා සීති යා හොති, සා ච සීති ද්විධා : ආරම්මණවසීති ච ආහාරවසීති ච, තත්ථ සා ආරම්මණවසීති, අයං නාමරූපස්ස පච්චයො, යා ආහාරවසීති සා පුනබ්බවාහිතිබ්බතති, සීති යා ච පොනොභවිතා සීති, අයං වුච්චති ආරම්මණං, තං හොති විඤ්ඤාණංසා සීතියා තස්ස විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං යාච ජරුමරණං ච වේතෙති.

අථ ච පුන පත්ථයතෙ යතො න පොනොභවිතා² අනාගතවිජ්ජමිති. අයං පථිපකෙඛා නිද්දිවේඨා, න වේතෙති න පත්ථයති අථ ච දුසෙතීති දුච්ඛො නිදද්දෙසො. අස්ස පුබ්බෙ හොති තං චේතයිකං තං පකපජිතං අසමුත්තං තප්පච්චයා. අයං විඤ්ඤාණංසා සීති හොති.

අථචා, තස්ස අනුසයා ආවිභවනති තප්පච්චයා තස්ස පුනබ්බවෝ නිබ්බතතති. අථචා නං සංකීයතෙ අපොභු ආගාරෙ වා. සුබ්බමා වා සනති වා හ සංකීයතෙ කාමෙ තං එවං නිවේචසුපි ආගාරෙසු ජාතො හොති. තං නයති යං නො කපොභුං එවං සංඛාරා වේතිතා පකපජිතා ච ආරම්මණභූතා හොනති. (?) යා ච චේතනා යා ච පකපජිතා යං ච චජ්ජ නිබ්බතතං. උභොපි එතෙ ආරම්මණං විඤ්ඤාණංසා, තථා චේතනාය ච සංකපපජිතා ච පත්ථනාය ච භූතා සත්තා චේතෙති ච සබ්බකපොති ව. යං සභවෙසනා³ හ ච වේතෙති න ච සබ්බකපොති. කතමෙ ච සත්තා භූතා : යෙ ච තනුජාතා අණ්ඩජාපි අණ්ඩිකා අනු-හින්නා සංසෙදජා න ච සමුත්තනා, ඉමෙ භූතා, කතමෙ සමාචේයිකො : ගබ්භගතා අණ්ඩිකතා සංසරනො ඉමෙ න වේතෙතති⁴ න පජේතති හ ච සබ්බකපොති⁵ අනුසයෙන ච පුනබ්බවෝ නිබ්බතති.

යෙ භූතා සත්තා යෙ සමාචේයිකො, තෙ ථාවරා. යෙ වා සත්තා⁶ චේතෙතති පජේතති ච තෙ ථාවරා, තෙ න ච වේතෙතති න ච පජේතති හ ච සබ්බකපොති අනුසයෙන ච සංසරනති.

අපරො පරියායො : යෙ අරිසපුත්තො සෙඛා, තත්ථ තෙ න ච වේතෙතති, න ච සබ්බකපොති, අනුසයෙන පුන උප්පජ්ජති.

අපරො පරියායො : යෙ සුබ්බමා පාණා භූමිගතා උදකගතා චකුට්ඨො ආපාථං⁶ නාගච්ජනති, තෙ න ච වේතෙතති න ච සබ්බකපොති, අනුසයෙන ච සංසරනති.

අපරො පරියායො : ඛාතිකා (?) සබ්බෙ භික්ඛු අභිමානිකා, තෙ න ච වේතෙතති. න ච පත්ථයති, අනුසයෙන ච සංසරනති. න ච වේතෙතති න ච සබ්බකපොති න ච අනුසෙතති. ආරම්මණවේදනං හ හොති විඤ්ඤාණංසා සීතියා.

1. එකමෙකංසා - මජ්ඣං.
2. පොනොභවිතා - PTS.
3. ගච්චෙතනා - මජ්ඣං, PTS.
4. වේතෙති - මජ්ඣං, PTS.
5. සත්තා - මජ්ඣං, PTS.
6. ආපාතං - කත්ථි.

න ච වෙතෙතිති : පරිසුරිතානසමුග්ගානං දයෙයි. න ච අනු-
සෙතිති : අනුසයසමුග්ගානං දයෙයි. න ච වෙතෙතිති ඔලාරිකානං
කිලෙසානං පහානං දයෙයි. න ච අනුසෙතිති : සුබ්බමානං කිලෙසානං
පහානං දයෙයි. න ච වෙතෙතිති : යෙන (?) හුමි ච. න ච
පඤ්ඤාතිති : සකදගාමි අනාගාමි. න ච අනුසෙතිති අරහා. න ච
වෙතෙතිති සිලකබ්බකියං පටිපකෙතන පහානං දයෙයි. න ච
පඤ්ඤාතිති සමාධිකබ්බකියං පටිපකෙතන පහානං දයෙයි. න ච
අනුසෙතිති පඤ්ඤාකබ්බකියං පටිපකෙතන පහානං දයෙයි. න ච
වෙතෙතිති අප්පඤ්ඤාමයානං සබ්බාරානං පහානං දයෙයි. න ච අනු-
සෙතිති අනෙඤ්ඤාමයානං සබ්බාරානං පහානං දයෙයි. න ච වෙතෙතිති
අනෙඤ්ඤාතඤ්ඤාසාමිතිජ්ඣයං, න ච පඤ්ඤාතිති අඤ්ඤාජ්ඣයං, න ච
අනුසෙතිති අඤ්ඤාතාචිනො ඉජ්ඣයං. න ච වෙතෙතිති බුද්ධතා ඉජ්ඣ-
භාවනා, න ච පඤ්ඤාතිති මජ්ඣිමනිකායාචනා, න ච අනුසෙතිති
අධිමතතා ඉජ්ඣයභාවනා. අයං සුතතජෝ.

1. තඤ්ඤාතිති කතමා දෙසනා : ඉධ සුතෙත චතතාරි සම්මානි
දෙසිතාති.

2-3. යං ච වෙතෙතිති යං ච පකපපිතං අනි ඵතං අරමමණං
විතතං පතිට්ඨාති විවිතාති යුජ්ඣති. න ච වෙතෙතිති න ච පඤ්ඤාතිති
අනි ඵතං අරමමණං අනුසයෙ විඤ්ඤාණමිති විවිතයති යුජ්ඣති න ච
වෙතෙති න ච පඤ්ඤාතිති. අනුසයපහානා විඤ්ඤාණධර්මිති න ගවෙ-
සනති. විවිතනතං යුජ්ඣති. අයං සුතති විවිතො.

4. තඤ්ඤාතිති කතමො පදට්ඨානො : වෙතනාපරිසුරිතානං වෙතනා-
පරිසුරිතානසං පදට්ඨානං. සබ්බසපනං උපාදානසං පදට්ඨානං. අනුසයො
පරිසුරිතානසං පදට්ඨානං, තෙසං ඡන්දරාගවිනායං භාවනා භවිරාගසං
පහානං.

5. තඤ්ඤාතිති කතමො ලකඛණො : යං වෙතෙතිති කතති වෙදසිතං
පකපපිතං උග්ගතිතං විඤ්ඤාතං තං විඤ්ඤාණං අරමමණමිති පට්ඨයොපි.

6. තඤ්ඤාතිති කතමො චතුර්විධො : ඉධ සුතෙත ගතවතො කො,
අභිප්පායො : යෙ සුතබ්බවං න ඉච්ඡති, තෙ න වෙතෙතිති න ච
පඤ්ඤාතිති. අයං අභිප්පායො.

7. අච්චොති : යං ච වෙතනා පඤ්ඤාතිති අනුසයො වි
ඤ්ඤාණධර්මිති පහානා ච, ඉමානි දො සම්මානි.

8. විභතතිති : නනි විභතතිතා හුමි.

9. පරිවිතතනා පන පටිපකඛං සුතතං.

1. පඤ්ඤාතිති - මජ්ඣං, PTS.

2. අරහං - මජ්ඣං, PTS.

3. පතිට්ඨාති - ම.

4. විවිතති - මජ්ඣං.

5. ඵලං - ම, PTS.

6. විවිතයති - මජ්ඣං.

7. විවිතනතං - මජ්ඣං.

8. තබ්බිඤ්ඤාණං - මජ්ඣං, PTS.

10. තත් කතමො වෙච්චිනො : වෙනනා රූපසංකෘතනා යාව ධම්මසංකෘතනා. යො අනුසයො තෙ සත්ත අනුසයා.

11. පඤ්ඤානීති : වෙනනා පරිසුච්ඡානං පඤ්ඤානීයං පඤ්ඤාතනා. සංකප්පනං උපාදානපඤ්ඤානීයං පඤ්ඤාතනං. අනුසයො හෙතු-පඤ්ඤානීයං පඤ්ඤාතනා. විඤ්ඤාණං ධර්මීති උපපතති හෙතුපඤ්ඤානීයං පඤ්ඤාතනා. වෙනනා සංකප්පනා අනුසයො සමුච්ඡේදෙ ඡන්දරුග-විනයපඤ්ඤානීයං පඤ්ඤාතනා. පරිමෙ කෙච්ඡි ද්විති පරිචිතකකෙති පරිචිතසමුප්පාදෙ ඉදං පච්චයනාය මජ්ඣිමසංකෘතනී. (?)

12. ඔතරණොති : ද්විති පරිචිතකකෙති* දුක්ඛං ච සමුදයො ච, මජ්ඣිමකෙති මග්ගො ච නිරෝධො ච.

13. සොධනොති : සුතෙත සුතතස්ස ආරමො.

14. අභිච්ඡානොති : යං වෙනසිතං සංකප්පං අභිච්ඡානෙන එකතතායා* පඤ්ඤාතනං. 'සංකප්පනි'නති උපාදානෙකතතායා පඤ්ඤාතනං. විඤ්ඤාණං එකතතායා පඤ්ඤාතනං.

15. පරිකම්භාරොති : සුඛං ච ආරම්භණං අයොනිසො මනසිකාරො වෙනනා හෙතුපච්චයනාය පච්චයො. විඤ්ඤාණස්ස පච්චානො ධම්මො, ආරම්භණපච්චයනාය පච්චයො. තස්ස මනසිකාරො හෙතුපච්චයනාය පච්චයො.

16. තත් කතමො සමාරොපනො : ඉදං සුතං සංකෘතීතං (?) තත් වෙනෙති විසජ්ජනා ඉති නිද්දිසිතබ්බා, තස්ස දිට්ඨියා විඤ්ඤාණ-පච්චයා නාමරූපං යාව ජරාමරණං. අයං සමාරොපනො.

ආරම්භණමෙතං න භොති විඤ්ඤාණස්ස ධීතියා. විඤ්ඤාණනිරෝධා නාමරූපනිරෝධො. නාමරූපනිරෝධා යාව ජරාමරණනිරෝධො.

7 - 14

තත් කතමං සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බෙධභාගියං ච අසෙබ්-භාගියං ච සුතං : "අයං ලොකො සත්තාපජානො* යාව "ගෙ හි කෙච්ඡි සමණා වා, බ්‍රාහ්මණා වා හවෙන හවස්ස විපපමොකම්මාහංසු". සංකිලෙසභාගියං "උපධිති* පටිච්ච දුක්ඛමිදං සමොඛාති," (යා තා පන "හවතණ්හා පභියති, විභවං නාභිනඤ්ඤාති" අයං නිබ්බෙධො, "තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො අනුපාදනා* පුනබ්බාවො න භොති" උපට්ඨතා සංකප්පනානි තාදි" අසෙබ්භාගියං.

1. වෙනනාපරිසුච්ඡානං-මජ්ඣ, PTS.	5. තණ්හා පභියතානි-මජ්ඣ, PTS.
2. පරිචිතකකෙති - PTS.	6. හවං - මජ්ඣ, PTS.
3. එකතතාය - ම, PTS.	7. නිබ්බෙධස්ස - මජ්ඣ, PTS.
*. උදනපාළි, නන්දනවග්ග.	8. නිබ්බුතස්ස - මජ්ඣ, PTS.
4. උපාධිං හි - මජ්ඣ, PTS.	9. අනුපාදන - මජ්ඣ, PTS.

තත් “සන්නාපජානෝ”ති : රුගජෝ සන්නාපො දෙසජෝ මොහජෝති තෙසං සත්තානං ධානං දසෙය්ති. “ලොකො සන්නාපජානෝ”ති එසෙයා තිවිධො : සුඛවේදනීයො දුක්ඛවේදනීයො අදුක්ඛමි-සුඛවේදනීයො. තත් සුඛවේදනීයො එසෙයා රුගජානාපො, දුක්ඛවේදනීයො දෙසසන්නාපො, අදුක්ඛමිසුඛවේදනීයො මොහ-සන්නාපො. යථා ච භගවි අභ. භත්තස්ස ආලවිතස්ස¹ ගොමිකෙය්² “ගෙහි ගහපති පුතො” රුගජෙහි දෙසජෙහි මොහජෙහි සන්නාපෙහි දුක්ඛං සුපති, තෙ මම සන්නාපා න සනති”.

“රෙදං වදති අත්තනො”ති : තෙහි සන්නාපෙහි සන්නාපිනො, තිවිධං විපල්ලාසං පටිලභති : සඤ්ඤා විපල්ලාසං විත්ත විපල්ලාසං දිට්ඨි විපල්ලාසං. තත් අසුභෙ සුභනති සඤ්ඤා විපල්ලාසො, දුක්ඛෙ සුඛනති විත්ත විපල්ලාසො, අනිච්චෙ නිව්චනති අනත්තති අත්තාති දිට්ඨි විපල්ලාසො.

යථා විත්තස්ස විපල්ලාසො සඤ්ඤා-දිට්ඨි තෙ තිවිධා විත්තකා : විත්තවිත්තකො විපල්ලාසො, සඤ්ඤා විත්තකො විපල්ලාසො, දිට්ඨි විත්තකො විපල්ලාසොපි. තත් අවිජ්ජා විපල්ලාසො ගොචර ගතිපතෙය්ගුමි, (?) යථා හි තං සඤ්ජානාති යථා විජ්ජානාති යථා සඤ්ජානාති ච විජ්ජානාති ච. යථා ඛනති චෙනෙති ඉමෙ විත්තාණේ විපල්ලාසා. සත්තා ගෙහි චතුර්ඛිධං අත්තභාවවිඤ්චං රෙගුගුහං ගණිගුහං ‘අත්තා’ති වදනති. “රෙදං වදති අත්තනො”ති අයං ආවට්ඨො.

“ගෙන ගෙන හි මඤ්ඤති තතො නං භොති³ අඤ්ඤාථා”ති ‘සුභ’නති මඤ්ඤති න තථා භොති. එවං ‘සුඛ’නති ‘නිව්චං අත්තා’ති සො අඤ්ඤාථා භවමෙව සත්තං අභාගතං භවං පජෙති. තෙන වුච්චති භවරුගො’ති භවමෙව්භිනානුකීති⁴ යං අභිනානුකී තං දුක්ඛනති, පඤ්චකකිකෙ තිද්දිසති⁵ යං ච තප්පව්වයං සොකපරිදෙවදුක්ඛං තස්ස හි භාවෙස්සති. එත්තාවතා සඬ්ඛිලෙසො භොති. පභානත්ථං ඛො පන ඔභමචිරිතං වුස්සති තිණණං සන්නාපානං, ජඤ්ඤාගභිතො භොති.

“උපධිති පටිච්ච දුක්ඛමිදං සමොභාති”ති¹⁰ යෙ භවමෙව්භිනානුකී තං භයං, යස්ස භායති¹¹ තං දුක්ඛං, තස්ස දුක්ඛස්ස පභානමාග. සබ්බස්ස උපාදානානං ඛයා¹² නත්ති දුක්ඛස්ස සමොභොති.

1. පඨමකස්ස විලාභකස්ස - මජ්ඣං, PTS.
2. කො මිකෙය් - PTS.
3. ගහපතිපුත්ත - ම, PTS.
4. රෙගං වදති - ම, PTS.
5. රොගං - ම, PTS.
6. තං භොති - ම, PTS.
7. භවමෙව්භිනානුකී - ම, PTS.
8. තිද්දිසති - ම, PTS.
9. උපධිං හි - ම.
10. භවතීති - ම, PTS.
11. භාවෙස්සති - ම, PTS.
12. උපාදානං ච යං - ම, PTS.

විත්තාරො: විපල්ලාසා: යථා නිද්දිඛිඋපාදානමාහ. තත්ථ¹ පථමො විපල්ලාසො කාමුපාදානං, දුතීයං දිට්ඨුපාදානං, තතීයං සීලබ්බතුපාදානං, චතුත්ථං අත්තවාදුපාදානං. තෙසං යො ඛයො නත්ති දුක්ඛස්ස සමභවො, උපසිප්පනානා² දුක්ඛනිරෝධමාහ.

එවිමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතො.

භවිතණ්හා පටිගති³ විභවං නාභිනාදෙනිති.

දස්සනභුමිං මනෙතති, “සබ්බසො තණ්හානං ඛයා⁴ නිබ්බානා⁵නති ඤො විමුක්ඛස්සො කපෙති: රුගවිරුගං ච අවිජ්ජා⁶විරුගං ච. “තස්ස භික්ඛුතො”ති අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුං මනෙතති. අයං සුත්තස්ස අත්ථනිද්දෙතො.

2-3 තත්ථ කතමො විචයො: යස්ස යත්ථ පරිලාභෙති⁷ තස්ස පරිබ්බානතස්සො⁸ තො යථා භූතං නත්ති නිබ්බිදෙනි ච, අයං විචයො ච සුත්ති ච.

4. පදවිඨානො: රාගජො පරිලාභො⁹ සුඛිඤ්ඤාස්ස තොමනස්සිඤ්ඤාස්සො¹⁰ ච පදවිඨානං, දොසජො පරිලාභො දුක්ඛිඤ්ඤාස්ස දොමනස්සිඤ්ඤාස්සො ච පදවිඨානං. මොහජො පරිලාභො¹¹ උපෙක්ඛිඤ්ඤාස්ස දොමනස්සිඤ්ඤාස්සො ච පදවිඨානං.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො: එස්සපරෙතො, වෙදනා-පරෙතො සඤ්ඤාපරෙතොපි සංඛාරපරෙතොපි යෙන යෙන මඤ්ඤාති¹² යදි සුභතිමිත්තෙන යදි සුඛතිමිත්තෙන යදි නිව්චතිමිත්තෙන යදි අත්තනිමිත්තෙන අසුභෙ සුභනති¹³ මඤ්ඤාති, එවං සබ්බං, රුගජො පරිලාභෙ වුත්තෙ චිත්තාරො පරිලාභා වුත්තා භවනති. රුගජො, දොසජො, මොහජො, දිට්ඨිජො ච, රුගං වදාමිති අත්තතො වදති. සබ්බානි පත්තරසපදති, අනිව්චං දුක්ඛනති.

6. තත්ථ කතමො චතුබ්බකො: ඉධ සුත්තෙ භගවතො කො අභිප්පායො: යෙ පරිලාභෙන¹⁴ න ඉච්ඡන්ති¹⁵ තෙ භවං නාභිනාදෙනිති. යෙ භවං නාභිනාදෙනි¹⁶ තෙ පරිනිබ්බායනති. අයං අභිප්පායො.

7 තත්ථ කතමො ආචට්ටො: සංඛිලෙඝ්ගාභියෙන දුක්ඛං ච සමුදයං ච නිද්දිගති. නිබ්බෙධගාභියෙන මග්ගං ච නිරෝධං ච.

8. තත්ථ කතමො විභතති භාරො: සන්තාපජාතො, රොගජාතො, රොදං වදති අත්තතො, තං න එකංසෙන ගොති අමනාසිකාර සන්තාපජාතො ඛො න ච රොදං අත්තතො වදති.

1. තස්ස - මජ්ඣං, PTS.

2. උපසිප්පිදානං - මජ්ඣං, PTS.

3. විභවිතණ්හා න භොති-ම, PTS.

4. තණ්හාකම්මං - ම, PTS.

5. පරිදුසෙති - PTS.

6. පරිදුසනස්ස - PTS.

7. රුගපරිදුසො - PTS.

8. දොමනස්සිඤ්ඤාස්සො - මජ්ඣං, PTS.

9. පරිදුසො - PTS.

10. යෙන නමඤ්ඤාති - PTS.

11. සුභෙ සුභනති - PTS.

12. යෙන, පරිදුසෙත - PTS.

13. අච්ඡන්ති - PTS. - ආච්ඡන්ති මජ්ඣං.

14. භවො නාභිනාදෙනි - PTS.

9. තථ කතමො පරිවත්තනො : පක්ඛපටිපක්ඛනීදස්සනන්ථං භුමි පරිවත්තනාය,

10 තථ කතමො වේවිච්ඡනො භාගේ : රොගං ච අත්තතො වදතී, සල්ලං අත්තතො වදතී. පහාරස පද්ධති සබ්බානි චත්තබ්බානි.

11. තථ කතමො පඤ්ඤානතී : සන්තාපජාතො'ති දෛමනස්ස-පදඨානං, සබ්බෙ චචනපඤ්ඤානතීයා පඤ්ඤාපෙති. රොගං වදති අත්තතො, විපල්ලාසො සබ්බිලුභපඤ්ඤානතීයා පඤ්ඤාපෙති. යං අභිනන්දතී¹ -පෙ- තං දුක්ඛනතී විපල්ලාසනිකෙහිපපඤ්ඤානතීයා පඤ්ඤානතා, තෙ අකතසත්තා ලොකා මජ්ඣේකෙ වේමත්තනාය පඤ්ඤානතා.

12 තථ කතමො ඔතරණො : සන්තාපජාතො'ති නිණ්ණි අකුසල්-මුලානි, තෙ සංඛාරා සබ්බාරක්ඛනිපරියාපත්තා, ඛානුසු ධම්මඛානු, අයතනෙසු ධම්මායතනං, ඉන්ද්‍රියෙසු ඉන්ද්‍රියං පුරිසිත්තියං ච පදඨානං.

13. තථ කතමො සොධනො : සුද්ධො සුත්තස්ස අාරමො.

14. තථ කතමො අබ්ච්ඡානො භාගේ : පරිලාභො'තී' යෙ සත්තා ලොකා එකත්තපඤ්ඤානතීයා පඤ්ඤානතා, තෙ අකතසත්තා ලොකා මජ්ඣේකෙ වේමත්තනාය පඤ්ඤානතා.

15. තථ කතමො පරික්ඛාරො : 'සන්තාපජාතොති අයොනිසො-මනසිකාගේ හෙතු, විපල්ලායං ච පච්චයො. තථ ද්විති ධම්මෙහි අත්තා අභිනිවිච්ඡා චිත්තං ච වේතසිකං ච ධම්මෙ උභයානි තස්ස විපරිතෙන පරමසතො.

අපරො පරියායො : වේතසිකෙහි ධම්මෙහි අත්තත්ඤ්ඤා අනත්ත සඤ්ඤා' සමුත්ථානෙති. අපරො පරියායො : අනිච්ඡිසඤ්ඤා වේතසිකෙසු ධම්මෙසු, හ තු අත්තසඤ්ඤා. ඉදං වුවිච්ඡි චිත්තනානි චා මනොනි චා විඤ්ඤාණනානි චා, ඉදං දීඝරත්තං අබ්බුත්තනං එතං මම, එසො 'භමසමි, එසො මෙ අත්තා'ති. තථ වේතසිකා ධම්මානුපස්සනා, එසාපි ධම්මසඤ්ඤා. තස්ස කො හෙතු, කො පච්චයො. අභිකාරො හෙතු, මමඛිකාරො පච්චයො.

16. තථ කතමො සමාරොපනො : අයං ලොකො සන්තාපජා-තො'ති අකුසලං මනෙතති, විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයො, යච ජරාමරණනති. අයං සමාරොපනො.

'එවමෙතං යථාභුතං සම්මපඤ්ඤාය පස්සතී' අකුසලමුලානං පභානං. තථ අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා යච ජරාමරණ-නිරොධො. අයං සමාරොපනො.

1. නාභිනන්දතී - මජ්ඣං, PTS.

2. පරිද්දසෙති - PTS.

3. අනත්තසඤ්ඤා - මජ්ඣං, PTS.

7 - 15

“වතනාණේ පුග්ගලා : අනුසොතගාමී පටිසොතගාමී ජීවතෙනා තිණ්ණො පරගතො” ඵලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති.*

තත්ථ යො අනුසොතගාමී, අයං කාමෙ සෙවති, පාපං ච කම්මං කරෙති, යච කාමෙ පටිසෙවති. ඉදං ලොභො අකුසලමූලං, සො යෙව තණ්හා. සො තෙහි කාමෙහි වුග්ගති අනුසොතගාමීති වුට්ඨති. යො පුග්ගලො තාහි ගමිතො තප්පව්වයා තස්ස හෙතු අකුසලකම්මං කරෙති කායෙන ච වාචයා ච. අයං වුට්ඨති පාපකම්මං කරෙතිති. තස්ස නිණ්ණො සොතනාති : සකකායදිට්ඨි විවික්ඛ්ඨා සිලබ්බතපරමාසො. ඉමෙහි නිති සොතෙති තිව්ඛිතාදායං උප්පජ්ජති, කාමවාදායං රූප-වාදායං අරූපවාදායං.

තෙන පටිපකෙතන යො කාමෙ න පටිසෙවති : යො සිලවතං න පරමිතති, යො සකකායදිට්ඨිනං පභානාය කාමෙසු යථාභූතං ආදීනවං පස්සති, සො න ච තෙ ඛිමෙම පටිසෙවති, යං ච තප්පව්වයා (?) තිට්ඨති. “බ්‍රාහ්මණො”ති අරහා කිර, තත්ථ අරහා තස්ස පාරගතො හොති පාරගෙස්ස ඵලෙ තිට්ඨති. සොපාදිසෙසා නිබ්බානවාදා.

අනුසොතගාමීති¹ දස්සනප්පභාතබ්බානං සංයොජනානං අප්පභාන-මාහ. ‘පටිසොතගාමීති’ දිට්ඨිකට්ඨිනං ච කිලෙසානං පභානමාහ. ජීවතෙන න පඤ්චකං ඔර්ව්භාගිසානං සංයොජනානං පභානමාහ. තත්ථ අනුසොතගාමීනා මග්ගරූපිමාහ (?) පටිසොතගාමීනා ජීවතෙන න ච මග්ගමිතිමාහ” පාරගතෙන. සාවකා අසෙඛා ච සම්මාසමුද්ධා ච වුත්තා. අනුසොතගාමීනා සකකායසමුදයාමිතිං පටිපදමාහ. පටි-සොතගාමීනා ජීවතෙන න සකකායනිරෝධගාමිතිං පටිපදමාහ. පාරගතෙන දස අසෙඛා අරහත්තඛම්මා වුත්තා අයං සුත්තප්පො.

1. තත්ථ කතමා දෙසනා : ඉමස්මිං හි සුත්තෙ වතනාරි අරියසම්මානි දෙසිතාති. තෙවාදානලොකසමතිකකමතං ච.

2. තත්ථ කතමො විචයො භායෙ : යො කාමෙ පටිසෙවති, සො පාපකම්මං¹⁰ කරෙය්‍යාති, යො ච කාමෙ න පටිසෙවති, සො පාපකම්මං න කරෙය්‍යාති, යො ච ඉමෙහි දදිති භූමිති උතතිණ්ණො පාරගතොති යා විමංසා අයං විචයො.

3. සුත්තනිති : සුජ්ජති සුත්තෙසු, න සුජ්ජතිති යා විමංසා අයං සුත්තනි.

1. පාරඛගතො - ම, PTS.

5. තිට්ඨති - මජ්ඣං.

*. චතුක්කඛ්ඛුත්තර ගණිතාමවග්ග.

6. ගාමිහිති - මජ්ඣං, PTS.

2. යෙන ච - මජ්ඣං, PTS.

7. ඵලෙ ජීවතෙන න - මජ්ඣං.

3. අරහා - ම, PTS.

8. පාරඛගතෙන - ම, PTS.

4. පාරඛගතො - ම, PTS.

9. අරහත්තා ඛම්මා - මජ්ඣං, PTS.

10. පාපනං - මජ්ඣං, PTS.

4. පදවිභානෝති : අනුසොතගාමිනා සත්තන්තං සංයෝජනානං පදවිභානං. අකුසලස්ස කිරියා අකුසලස්ස මූලානං පදවිභානං. පටිසොතගාමිනා යථාභුතදස්සනස්ස පදවිභානං. ධීතතෙතන අසංභාරියං¹ පදවිභානං. පාරගතෝති² කතාථ භූමියා³ පදවිභානං.

5. තත්ථ කතමො ලක්ඛණො භාරො : යො අනුසොතං ගව්ඡති තණ්හාවතෙත සබ්බෙසමපි කිලෙසානං වතෙත ගව්ඡති. යො පටිසොතං වායමති තණ්හාය සබ්බෙසමපි සො කිලෙසානං වායමති පටිසොතං. යො අත්තනා ධීතො කායෙනපි සො ධීතො වාචාචිත්තෙනපි සො ධීතො අයං ලක්ඛණො භාරො.

6. තත්ථ කතමො චතුබ්බහො : ඉධ සුතෙන ගගවතො කො අභිප්පායො : යෙ අනුසොතගාමිනියා පටිපදාය නාභිර්ථිස්සන්ති, තෙ පටිසොතං වායමස්සන්ති යාච කදථි භූමියං. (P) අයං අභිප්පායො.

7. ආවට්ටොති : ඉධ සුතෙන චත්තාරි සච්චාති දෙසිතාති.

8. තත්ථ කතමො විභන්තිභාරො : යො කාමෙ පටිසෙවති, පාපං ච කම්මං කරොති, සො අනුසොතගාමිනි න එකංසෙන, සොතාපන්නොපි කාමෙ පටිසෙවති, තංභාගිතං ච පාපකම්මං කරෙති, “කිඤ්ඤාපි තෙබොපි” කරෙත්ථ පාපං”^{*} යථා සුතෙන නිද්දිවේඨා න ච සො අනුසොතගාමි, ඉදං විහර්ථ බ්‍යාකරණීයං. න ච කාමෙ පටිසෙවති න ච පාපකම්මං කරොති පටිසොතගාමි න ච එකංසෙන, සබ්බො⁴ බාහිරකො කාමෙසු විතර්ගො න ච කාමෙ පටිසෙවති, තෙ න ච පාපකම්මං කරොන්ති⁵ අනුසොතගාමි පටිසොතගාමි. අයං විභන්ති.

9. තත්ථ කතමො පටිච්ඡන්තනො භාරො : නිද්දිවේඨා පටිපකෙඛා.

10. වේච්චනෝති : කාමෙසු, චක්ඛුකාමාපි කිලෙසකාමාපි රූප-සද්දගඤ්ඤාභ්‍යවස්ථාසුපුත්තදරද්වයකම්මකර්⁶පොරිතං ච පරිග්ගහා.

11. පඤ්ඤන්තිති : සබ්බෙ පුට්ඨජානා එක්කන්තං පඤ්ඤන්තා. ‘අනුසොතගාමි’ති කිලෙසසමුද්චාරපඤ්ඤන්තියා පඤ්ඤන්තා. යෙ පන සෙඛා පුග්ගලා තෙ නිබ්බානපඤ්ඤන්තියා පඤ්ඤන්තා. යෙ පන අනාගාමී තෙ අසංභාරියපඤ්ඤන්තියා පඤ්ඤන්තා. අයං පඤ්ඤන්ති.

12. ඕතරණෝති : යො අනුසොතගාමි, සො දුක්ඛං. යෙ තස්ස ධම්මො, තෙ දුක්ඛස්ස සමුදයො. යං රූපං අයං රූපකඤ්ඤා, එච්. පඤ්ඤාපි ඛඩ්ධා පටිච්චසමුප්පාදො. තෙ කිලෙසා සම්ඛාරකඤ්ඤාපරියං-පක්ඛා, ධම්මායතනං ධම්මධාතු ඉද්දියෙසු ච පඤ්ඤන්තා.

1. අසංභාරියං - මජ්ඣං, PTS.

2. පාරගතෝති - මජ්ඣං, PTS.

3. කදථි භූමියං - මජ්ඣං, PTS.

4. සෙබ්බොපි - ම, PTS.

* “කිඤ්ඤාපි සො කම්මං කරෙති පාපකං” ?

5. සබ්බෙ - ම, PTS.

6. කරෙති - මජ්ඣං, PTS.

7. කම්මකාර - PTS.

13. සොඛනොති : යෙනාරමොන ඉදං සුතං දෙසිතං, සො ආරමො හබ්බො සුඤ්ඤා.

14. අභිච්ඡානොති : පටිසංඝායමිනො¹ හබ්බො සොනාපනතා ඵකතෙන වා නිද්දිච්ඡා, රාගානුසංසට්ඨොග්ගමිනො සෙඛාච මග්ගො ච සෙඛො ච පුග්ගලො. 'සීතනොති' : විතරාගො ඵකතනාය² පඤ්ඤානොති. 'පාරගනොති' හබ්බො අරහතො හබ්බො පච්චිකවුඤ්ඤා හමොසමුඤ්ඤා ච ඵකතනාය³ පඤ්ඤානොති.

15. පරික්ඛාරොති : අනුසංඝායමිනො පාපමිත්තපච්චයො, කාම-පරිසුච්ඡානං හෙතු. පටිසංඝායමිනො ඤේ හෙතු, ඤේ පච්චයා ච, යාච හමොදිවසීය, උපාදයා දිවසී⁴ තස්ස පටිලඤ්ඤායො හෙතු, ආරමො පච්චයො, නුභිකො චෙතසිකස්ස කොච්ඡානො ච.

16. සමාරොපනොති : විහතරි ඉදං සුතං නත්ති සමාරොපනාය භුමි.

7 - 16

"විතතාරො ආනිසංසා⁵ සොනානුඛතානං⁶ යාච දිවසීය සුපපටි-විඤ්ඤානං"⁷* සුතං විජාරොන කාතබ්බං. සුඤ්ඤානො හට්ඨොත්තස්ස වායමනො හිලානො මරණකාලෙ දෙවභූතො පච්චිකබොධිං පාපුණාති.

'සොනානුඛතා'ති⁸ සඤ්ඤාමසවනෙන⁹ කතං හොති. න ච අභි-පඤ්ඤාමමමිපස්සනාය තස්ස විතතං තසිතං හොති, න ච නිබ්බිඤ්ඤානං,¹⁰ ඉදං ච සුතං පඤ්ඤානං පුග්ගලානං දෙසිතං : සඤ්ඤානුසාරිනො මුදිත්ථස්ස තික්ඛිත්ථස්ස ච ධම්මානුසාරිනො තික්ඛිත්ථස්ස මුදිත්ථස්ස ච, යො පන මොහවරිතො¹¹ පුග්ගලො න සකෙකාති සුඤ්ඤානං හරිතුං වායමිතුං යථාභූතං යථාසමාධිකා විමුත්ථති තං ඛණං තං ලයං තං මුත්ථතං ඵලං දස්සෙති. සංචු පරිභායති පරෙ තං දුග්ගාති, නො තු සුඛඅවිපාකිති හවති. තස්ස දිවෙඨයෙව ච ධම්මෙ උපපජ්ජාපජ්ජපරි-වෙදනීයං.

තත්ථ යො පුග්ගලො ධම්මානුසාරී, තස්ස යදි සොනානුඛතා ධම්මා හොනති, සො සුඤ්ඤානො පාපුණාති. යො ධම්මානුසාරී මුදිත්ථයො, සො හිලානො පාපුණාති. යො සඤ්ඤානුසාරී තික්ඛිත්ථයො සො මරණ-කාලසමයෙ පාපුණාති. යො මුදිත්ථයො සො දෙවභූතො පාපුණාති.

1. පටිසංඝායමිනො - මජ්ඣං, PTS.
2. ඵකතනාය - මජ්ඣං, PTS.
3. උපාදයා දිවසී - PTS.
4. පඤ්ඤානිසංසා - මජ්ඣං, PTS.
5. සොනානුගතානං - මජ්ඣං, PTS.
- * චතුක්කඛ්භුතතර මහාවග්ග.
6. සොනානුගතාති - මජ්ඣං, PTS.
7. සඤ්ඤාමසවනෙන - මජ්ඣං.
8. අනිබ්බිඤ්ඤානං - මජ්ඣං, PTS.
9. යො පඤ්ඤා මොහවරිතො - PTS.

යද දෙවහුනො: න පාපුණාති, සො¹ තෙනෙවි බමමරුගෙන නාය බමමනන්දිය පච්චිකබොධිං පාපුණාති, යො සොතානුබන්ධෙසු සුඤ්ඤාති ඝට්ඨති වායමති, සො පුබ්බාපරෙන² විසෙසං සඤ්ඤානාති, සඤ්ඤානනො පාපුණාති. සචෙ පන ගිලානං මනසිකාරෙ හොති, තත් සුඤ්ඤානො පාපුණාති සචෙ පනං මරණකාලෙ සංවිග්ගො හොති, තත් සුඤ්ඤානො පාපුණාති. සචෙ පන න කත්ථි³ සංවෙගො හොති, තං දෙවහුනං සුඛිනො බමමහුතා පාද ඵලං අවිලපති (?) සො ඵලං ජානාති: 'අයං සො බමමිතිනො යත් මං පුබ්බ මිත්තංගුතා බ්‍රහ්මචරියං චරිමා'ති. අථ දෙවහුනො පාපුණාති. දිබ්බෙසු වා පඤ්ඤාසු කාමගුණෙසු අජේඛාසිනො හොති පමාදවිහාරී, සො තෙන කුසලමූලෙන පච්චිකබොධිං පාපුණාති.

යා⁴ පරතොභොගෙන වච්ඡා සුපරිචිතා⁵ අයං සුතමසි පඤ්ඤා යෙ පන බමමි, හොනති මනසා අනුපෙක්ඛිතා, අයං විනායමසි පඤ්ඤා. යා⁶ දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා, අයං භාවනාමසි පඤ්ඤා. යං සොතානුබන්ධෙන පරිචිතා හොනති, (?) යො ව දිට්ඨි යෙව බමෙව පරිනිබ්බාසී, අයං අරහා⁷ පුග්ගලො. යො උපපජ්ජති දෙවහුනො පාපුණාති, තත් ව පරිනිබ්බායති, අයං අනාගමි. යො තෙන කුසලමූලෙන පච්චිකබොධිං පාපුණාති, අයං පුබ්බයොගසමාරොගමහුනො පුග්ගලො.

"සොතානුබන්ධා බමමා'ති පඨමං විමුක්තායතනං, වච්ඡා පරිචිතා'ති දුතියං තතියං ච විමුක්තායතනං, මනසානුපෙක්ඛිතා'ති චතුත්ථං විමුක්තායතනං, දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා'ති පඤ්ඤාමං විමුක්තායතනං.

සොතානුබන්ධා විමුක්තියා වච්ඡා යා වාචා සුප්පට්ඨිඤා අනුපුබ්බ-බමෙසා සොතෙන සුත්තා සීලකබ්බෙ පරිපුරෙති, මනසා අනුපෙක්ඛිතා සමාභිකබ්බං පරිපුරෙති, දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා පඤ්ඤාකබ්බං පරිපුරෙති.

'සොතානුබන්ධා බමමි බහුසුත්තා හොනති'ති විජාරෙන කාතබ්බං, ඉදං පඨමං සද්ධාපදනං. 'මනසා අනුපෙක්ඛිතා'ති පටිඤ්ඤානබ්බුලො විහරති, විජාරෙන කාතබ්බං. ඉදං දුතියං සද්ධාපදනං. 'දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා'ති අනාගමා වෙතොවිමුත්ති', 'භාපරං ඉත්තතායා'ති පජානාති'ති ඉදං තතියං සද්ධාපදනං.

'සොතානුබන්ධා බමමා'ති සෙබං සත්ථා දසෙසති. 'මනසා අනුපෙක්ඛිතා'ති අරහත්තං' සත්ථා දසෙසති. දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිඤා'ති තථාගතං අරහත්තං සමාගමිඤ්ඤා සත්ථා දසෙසති.

1. න සො මජ්ඣං, PTS.
2. පුබ්බාපරෙන - මජ්ඣං, PTS.
3. කත්ථ - PTS.
4. යො - PTS.
5. වා කංග සුපරිචිතෙන - PTS.
6. යං - මජ්ඣං, PTS.
7. අරහං - ම.
8. වෙතොවිමුත්තියා - මජ්ඣං, PTS.
9. අරහත්තං - මජ්ඣං, PTS.

‘සොතානුධතා ධම්මා’ති කාමානං නිශ්ශරණං දහෙති, මහතා අනුපෙක්ඛිතා’ති රූපධාතුතා නිශ්ශරණං දහෙති, ‘දිට්ඨිතා සුප්පට්ඨිඤ්ඤා’ති තෙධාතුතානං නිශ්ශරණං දහෙති. අයං සුත්තපෝඨා.

1. තත්ථ කතමො දෙසනාභාරො: ඉමමිති සුත්තෙ තයො එසනා දෙසිතා, සොතානුධතෙති ධම්මෙති චචසා පරිච්ඡෙදෙති කාමෙසනාය සමථමග්ගො. දිට්ඨිතා සුප්පට්ඨිඤ්ඤාති බ්‍රහ්මචරියෙසනාය සමථමග්ගො.

2. විච්ඡෙදාති යථා සුත්තං මහසිකරේනෙතා විච්ඡිනෙතා සුත්තමසිපඤ්ඤා පටිලහති. යථා ච සො මහසිකරේනිති යථා සුත්තධම්මා තදා චිත්තාමසි පඤ්ඤා පටිලහති. යථා දිට්ඨිච ධම්මෙ මහසිකරේනි තදා භාවනාමසි පඤ්ඤා පටි ලහති, අයං විච්ඡෙදා.

3. සුත්තෙහ සුත්තමසි පඤ්ඤා පටිලහති, චිත්තාය චිත්තාමසි පඤ්ඤා පටිලහති, භාවනාය භාවනාමසි පඤ්ඤා පටිලහති අති එසා සුත්තං.

4. පද්ධතීතොති: සොතානුධතා ධම්මා’ති ධම්මසමනස්ස පද්ධතීතං. ‘චචසා පරිච්ඡිතා’ති සුඤ්ඤාතාය පද්ධතීතං, ‘මහතා අනුපෙක්ඛිතා’ති ධම්මානුධම්මාය විපස්සනාය පද්ධතීතං. දිට්ඨිතා සුප්පට්ඨිඤ්ඤා’ති පඤ්ඤායපි. (?) පද්ධතීතං.

(5. ලක්ඛණොති:) (එත්ථ ලක්ඛණභාරෙ පොත්ථකෙසු උපායො වීඤ්ඤාති)

6. චතුක්ඛණොති: ඉමමිති සුත්තෙ භගවතො කො අබ්භාසො: යෙ ඉමාහි ද්විති පඤ්ඤාති සමන්තාගතා තෙ හි. යනති නිශ්ශාන්තිකං සාසනනති. අයං අබ්භාසො.

7. (ආචරොති: අස්සචනෙතච අමහසිකාරෙන ච අප්පට්ඨෙධෙන ච සක්කායසමුදයොමිති පටිපදා වුත්තා. සචනෙන ච මහසිකාරෙන ච පටිච්චෙධෙන ච සක්කායනිරෝධසංඝිති පටිපදා වුත්තා. අයං ආචරො.

8. විහතතිති: එකංසමාකරණිකො. නත්ථි තත්ථ විහතතියා භූමි.

9. පරිච්ඡිතොති: යෙ චත්තාරො ආතිසංසා’ පඤ්ඤාදිතා පටිපකෙඛන (?) තෙතෙව දිට්ඨිච ධම්මෙ පාපුණ්ඨි, තං උප පජ්ජමානා අපරො පරියායො (?)

10. වෙච්චිතනති: සොතානුධතා’ ධම්මාති යං වුත්තං දිට්ඨිමසි පඤ්ඤාදිත්ථිං විඤ්ඤාතමසි. දිට්ඨිතා සුප්පට්ඨිඤ්ඤාති විහමිතමසි ?

1. කතමා දෙසනා - PTS.
2. ධම්මසමනස්ස - මජ්ඣං, PTS.
3. අනුපෙක්ඛිතාති - PTS.
4. පඤ්ඤාතිසංසා - මජ්ඣං, PTS.
5. සොතානුධතා - මජ්ඣං, PTS.
6. විඤ්ඤාතමසි - මජ්ඣං, PTS.

11. පඤ්ඤාතනිති : සොනානුබ්බා¹ ධම්මානි දෙසනා අවිජ්ජා පඤ්ඤාතනියා පඤ්ඤාතනං, මානසිකාරො පාමොජ්ජපඤ්ඤාතනියා පඤ්ඤාතෙනා දිට්ඨධම්මාපි අනිසංසපඤ්ඤාතනියා පඤ්ඤාතනා.

12. ඔතරණොති : තිස්සො පඤ්ඤා වචනා පටිච්ඡෙදෙසු සුතමසී-පඤ්ඤා, මනසා අනුපෙක්ඛිතෙසු චිත්තාමසීපඤ්ඤා, දිට්ඨියා සුප්පටිච්ඡෙදිසු භාවනාමසීපඤ්ඤා, ඉමානි අරියසම්මානි ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජ්ජාදාදා අවිජ්ජානි රොධො පටිච්චසමුප්පාදො, ඉන්ද්‍රියෙසු තිණ්ණි ඉන්ද්‍රියානි, අයතනෙසු ධම්මායතනපරියාපනනා, ඛාතුසු ධම්මඛාතුපරියාපනනානි.

13. සොධනොති : ආරම්භො² සුත්තස්ස පච්චෙසො නිසුතෙනා.

14. අභිට්ඨානොති : චිත්තාරො අනිසංසාති³ චේමත්තතාය පඤ්ඤාතනා අනිසංසා, සොනානුබ්බානි : චේමත්තතාය අරියවොහාරො පඤ්ඤාතෙනා ධම්මෙ ව සවිනනති ඵහත්තතාය පඤ්ඤාතනං.

15. පටික්ඛාරොති : ධම්මසවනස්ස⁴ පඤ්ඤාපාසනා⁵ පච්චෙසො, සඬා හෙතු. මනසා අනුපෙක්ඛනානි : අත්ථපටිසංවේදිනා⁶ පච්චෙසො, ධම්මපටිසංවේදිනා හෙතු. දිට්ඨියා සුප්පටිච්ඡිකානි : සඬාමමසවනං ව මනසිකාරො ව පච්චෙසො, සුතමසී චිත්තාමසී පඤ්ඤා හෙතු.

16. සමාරෙපනොති : විහත්තං සුත්තං, අපරො පරියායො නිබ්බතති ඛලෙ නපී⁷. තත්ථ සමාරොපනාය භුමි.

7 - 17

තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං ව නිබ්බෙධභාගියං ව සුත්තං :

“දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති”ති භාජා* දදතොති : දනමසිකපුඤ්ඤා-කිරිසවන්ද්‍රි වුත්තං. සංයමතො චෙරං න වියති”ති : සීලමසිකපුඤ්ඤා-කිරිසවන්ද්‍රි වුත්තං. “කුසලො ව ජ්ඣාති පාසක”නති : ලොභස්ස ව මොහස්ස ව බ්‍යාපාදස්ස ව පහානමාහ. “රාගදොසමොහක්ඛතා ස නිබ්බුතො”ති : ලොභස්ස ව මොහස්ස ව බ්‍යාපාදස්ස ව ජන්දරාග විතසමාහාති.

“දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති”ති අලොභො කුසල මූලං භවති. ‘සංයමතො චෙරං න වියති’ති අදොසො කුසලමූලං භවති, ‘සංයමතො චෙරං න වියති’ති අචෙරා අසපත්තො අබ්‍යාපාදතාය සදා, ‘කුසලො ව ජ්ඣාති පාසක’නති ඤාණුපාදාදා අඤ්ඤාණනිරොධො.

1. සොනානුබ්බා - මජ්ඣං, PTS.
2. සො ආරම්භො - මජ්ඣං.
3. පඤ්ඤානිසංසාති - මජ්ඣං, PTS.
4. ධම්මස්සවනස්ස - මජ්ඣං.
5. පඤ්ඤාපාසනා - මජ්ඣං.
6. අත්ථපටිසංවේදිනා - මජ්ඣං.
7. නිබ්බතති ඛලෙ නපී - මජ්ඣං.

* උදන පාළි - වුද්දසුත්ත.

ස නිබ්බූතො'ති : මහාචරිං අනුපාදිසෙසං ච නිබ්බානධාතුං මනෙතති. දහෙන ඔලාරිකානං කිලෙසානං පභානං මනෙතති. සිලෙන මජ්ඣිමානං පඤ්ඤාය සුමුමකිලෙසානං (පභානං) මනෙතති. 'රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති කතා ච භූමි.

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති සංගමනො වෙරං න වියති, කුසලො ච ජභාති පාපක'නති මග්ගො වුතෙනා. 'රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති මහාචරිමාහ.

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති, සංගමනො'ති නීති පදෙහි ලොකිකං කුසලමූලං වුතනං, රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති ලොකුත්තරං කුසලමූලං වුතනං.

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති- සංගමනො වෙරං න වියති'ති : පුපුල්ගභූමිං මනෙතති. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති සෙබ්බූමිං මනෙතති. රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති : අසෙබ්බූමි වුතනා.¹

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති- සංගමනො වෙරං න වියති'ති : මහනිකා පටිපදා වුතනා. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති : සෙබ්- විමුත්ති. "රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති : අසෙබ්විමුත්ති.

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති- සංගමනො වෙරං න වියති'ති : දහකථං සිලකථං සග්ග කථං² ලොකිකානං ධම්මානං දෙසනමාහ. "කුසලො ච ජභාති පාපක"නති : ලොකෙ ආදිනවානුපස්සනා. 'රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති : සාමුක්කංසිකාය ධම්මදෙසනායපි පටිපිඤ්ඤා.

'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති'ති : පාණානං අහගදහෙන පාණානිපාතා වෙරමඤ්ඤා සත්තානං³ අහගං දෙති. එවං සබ්බානි සිත්ඛාපදානි කාතබ්බානි 'සංගමනො වෙරං න වියති'ති : සිලෙ පනිඨාය චිත්තං සංගමෙති, තස්ස සංගමනො පාරිසුරිං ගව්ඨති. 'රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති : ඥෙ විමුත්තියො. අයං සුත්තනිඥෙසො.

1. තත්ත්ව කතමා දෙසනා : ඉමමෙහි සුත්තෙ කිං දෙසිතං : ඥෙ සුගතියො දෙවා ච මනුස්සා ච දිබ්බා ච පඤ්ඤාමගුණා මානුස්සකා ච. දව්ඨි පදෙහි නිඥෙසො. 'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති, සංගමනො වෙරං න වියති, කුසලො ච ජභාති පාපක'නති මග්ගො වුතෙනා. 'රුහදෙසමොහකකියා ස නිබ්බූතො'ති ඥෙ නිබ්බානධාතුයො දෙසිතා සොපාදිසෙසා ච අනුපාදිසෙසා ච. අයං දෙසනා.

2. විවරයෙහි : 'දදතො පුඤ්ඤං පට්ඨන්ති'ති ඉමිනා පඨමෙන පදෙන දහමසිකපුඤ්ඤාකිරිමව්ඤ්ඤා වුතනං, තෙනස්ස ආනන්තරියානං කුසලානං ධම්මානං [උපාදෙ වුතෙනා?] දුතියෙන පදෙන . . . * චතුසේන රුහදෙසමොහකකියෙන රුහවිරුහා වෙතොවිමුත්ති, මොහකකියෙන අවිජ්ජාචරුහා පඤ්ඤාවිමුත්ති. අයං විවරය.

1. අසෙබ්බූමිං - PTS.

3. වෙරමඤ්ඤාසත්තානං - මජ්ඣං, PTS.

2. මහනිකා - මජ්ඣං, PTS. * එත්ථ උභයතා දිස්සති.

3. සුතනීති : දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨානං හි පරිපුරෙති. මච්ඡරියං ච පඡහති, පුඤ්ඤං ච පට්ඨානං. අපී එතා සුතනී

4. පදවිඤ්ඤානං : 'දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨානං'හි වාග්ධිවිඤ්ඤානං පදවිඤ්ඤානං. 'සංගමනො වෙරං න වියනී'හි පුඤ්ඤාධිවිඤ්ඤානං පදවිඤ්ඤානං. 'කුසලො ච ඡහාති පාපකං'නති ගම්බ්‍රාහ්මණානං පදවිඤ්ඤානං. 'රුග්දෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො'හි උපසමාධිවිඤ්ඤානං පදවිඤ්ඤානං. අයං පදවිඤ්ඤානො.

5. තත්ත්වකමො උක්ඛණො : දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨානං සංගමනො වෙරං න වියනී. දදනොපි වෙරං න කරියනී කුසලො ච ඡහාති පාපකං. රුග්දෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො' රුපකයාපි වෙදනාකයාපි යෙන රුපෙන දිට්ඨං, තෙන තථානතො පඤ්ඤාපෙනො පඤ්ඤාපෙයා' රුපයා ඛයා විරුගතිරොධාති. එවං පඤ්ඤාකයා.

6. විතුබ්බුහොති : ඉධ ගඟවතො කො අභිපායො : යෙ මහා-භාගානං පඤ්ඤානං, තෙ දදනං දදනාති පරිභාගපභාගාය, යෙ අවෙරගිව්ඡන්දකා, තෙ පඤ්ඤා වෙරාති පඡහියානති, යෙ කුසලානිව්ඡන්දකා, තෙ අධිබ්බිකං මුක්ඛං භාවෙය්‍යනති අධිබ්බං මිච්ඡතානං පභාගාය, යෙ නිබ්බාසිතුකාමා, තෙ රුග්දෙසමොභං පඡහියානති අයං ගඟවතො අභිපායො.

7. අවිට්ඨානං : යං ච අදදනො මච්ඡරියං යං ච අසංගමනො වෙරං, යං ච අකුසලයා පාපයා අපභාගං, අයං දුක්ඛනිද්දෙසො න සමුදයො. අලොභෙන ච අදෙසෙන ච අමොහෙන ච කුසලෙන ඉමානි තිණි කුසලමුලා, තෙසං පට්ඨයො අධි ගම්බ්‍රාහ්මණා, අයං මණ්ණො. තෙසං රුග්දෙසමොභානං ඛයා, අයං නිරොධො.

8. විහතනීති : 'දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨානං'හි න එකංගෙන, යො රුප්දණ්ඩගයෙන දෙති, යො ච අකප්පියයා පරිභාගෙන සිලවතෙන පුදෙති, න තසා පුඤ්ඤං පට්ඨානං, යො වෙතං දදනං අකුසලෙන දෙති. දණ්ඩදනං සත්ථදනං අපුඤ්ඤාමයං පට්ඨානං, න පුඤ්ඤං. 'සංගමනො වෙරං න වියනී'හි න එකංගෙන කිං කාරණං : යං ච යො වධං දිට්ඨාධිමිකං පසාදි, යදි මම රාජානො ගහණා හත්ථං වා ඡින්නෙය්‍යං' -පෙ- න තෙන සංගමෙන වෙරං න කරෙති. යො භු එවං සමාදියති : පාණාතිපාතයා පාපකො විපාකොති. දිට්ඨො යෙව ධම්මෙ අභිසම්පාදයෙ ච එවං ගම්බ්‍රාහ්මණා කෙතුතො ආරති. ඉමිනා සංගමෙන වෙරං න වියනී.

9. පරිවත්තනොති : 'දදනො පුඤ්ඤං පට්ඨානං'හි : අදදනො පුඤ්ඤං න පට්ඨානං, යං දදනං නං. 'සංගමනො වෙරං න වියනී'හි අසංගමනො වෙරං කරියනී. කුසලො ච ඡහාති පාපකං අකුසලො න ඡහාති. 'රුග්දෙසමොභක්කයා ස නිබ්බුතො'හි : . . . නිබ්බුතො, අයෙකො නපී නිබ්බුති. (P)

1. කරියාති - මජ්ඣං, PTS.

2. වෙදනාකයාපි - මජ්ඣං.

3. පඤ්ඤාපෙයා - මජ්ඣං.

4. පදං - මජ්ඣං, PTS.

5. ඡින්නෙය්‍යං - මජ්ඣං, PTS.

6. පරිවත්තනොති - මජ්ඣං, PTS.

7. න වියනී - මජ්ඣං, PTS.

[අමෙහති ගනනාපි න හගවා අනිතො, දුතං පෙසෙතාපි න පසෙකාසාපිතො, සයමෙව පන මහාතික්ඛසංඝපටිව්ඤ්ඤා අමානං වසනවතානං සමපනෙනා, අමෙහති ව සන්තායාරසාලා කාරිතා, එත්ථ මයං දසබලං ආනෙතා මහිලං ගණපෙමාති විනෙතනා උපසංක්ෂමිංසු. 'යෙන සන්තායාරං තෙත්ථපසංක්ෂමිංසු'ති තං දිවසං කිරි සන්තායෙර විතතකම්මං නිව්ඤ්ඤා අට්ඨකා මුත්තමත්තා භොතති. බුද්ධා නාම අරඤ්ඤාඤ්ඤාසයා අරඤ්ඤාරාමා අනෙතායාමෙව වසෙය්‍යං වා නො වා'ති, තස්මා හගවතො මනං ජාතියා ව පටිජ්ඣතිස්සාමාති විනෙතවා තෙ හගවතං උපසංක්ෂමිංසු. ඉද්දති පන මනං ලභිතා පටිජ්ඣතිකාමා යෙන සන්තායාරං තෙත්ථපසංක්ෂමිංසු.

සබ්බසත්ථි'නති යථා සබ්බං සත්තං භොති එවං, යෙන හගවා තෙත්ථපසංක්ෂමිංසු'ති එත්ථ පන තෙ මුලාරජානො සන්තායාරං පටිජ්ඣති, නගරවිපිතො'පි සම්මජ්ජාපෙතා ධර්ම උත්තාපෙතා ගෙගඤ්ඤාපෙ පුණ්ණසංඝෙ වා¹ කදලියො ව ධර්මාපෙතා සකලනගරං දිපමාලාති විපකිණ්ණතාරකං විත කතා: 'බිරිපකො බිරිං පායෙථ, දහරකුමාරො' ලුත්ථං ලුත්ථං භොජෙතා සයංපෙථ, උච්චාසංගං මා කාරිත්ථ' අජ්ජ එකරතති. සන්තා අනෙතායාමෙ' වසිස්සති, බුද්ධා නාම අප-සංගුකාමා භොතති'ති හෙරිං වරපෙතා සයං දණ්ඩකදිපිතා ආදාය යෙන හගවා තෙත්ථපසංක්ෂමිංසු.

'හගවතං යෙව පුරකවතා'ති හගවතං පුරතො කතා, තත්ථ හගවා තික්ඛුතං වෙව උපාසකානං ව මජ්ඣෙකි නිසිනො අතිවිත විරෙච්ඡති සමනතපාසාදිකො සුවණ්ණවණ්ණො අභිරුපො දස්සනීයො. පුරජාමකායතො සුවණ්ණවණ්ණාරහම් උච්චතිතා අසිතිහත්ථානං' ගණතාති, පටිජ්ඣිමකායතො දකඛිණ්ණත්තො වාමහත්තො සුවණ්ණවණ්ණාරහම් උච්චතිතා: අසිතිහත්ථානං ගණතාති, [උපරි කෙසනත්තො පඨාය සබ්බකෙසාමනොති මොරගිව්වණ්ණාරහම් උච්චතිතා ගගනතලෙ අසිතිහත්ථානං ගණතාති] හෙවතා පාදතලෙති පවාලවණ්ණාරහම් උච්චතිතා: සනපඨවිං' අසිතිහත්ථානං ගණතාති, එවං සමනතා අසිතිහත්ථානවතානං ජබ්බණ්ණබුද්ධාරහම් යො විජ්ජාතමානා පිප්පජ්ජ-මානා' විධාවතති සබ්බෙ දිශායානා සුවණ්ණවිමසකපුපෙඨති විකිරියමානා විය. සුවණ්ණසංඝො නික්ඛන්ත සුවණ්ණාරහධාරුති සිඤ්චමානා විය පසාරිකසුවණ්ණපටපටිකතිතා විය වෙරලවතානසමුද්ධා'තිංසුකකණි-කාර'පුප්ඵවුණ්ණසමානිණ්ණා,¹⁰ විය විපකාසනති¹¹ හගවතො'පි අසිති-

1. සුවණ්ණසංඝං ම, PTS.
2. දහරෙ කුමාරො - මජ්ඣං, PTS.
3. මා කාරි - මජ්ඣං, PTS.
4. අනෙතායාමෙව - ම, PTS.
5. ගගනතලෙ අසිති හත්ථං ධානං - ම, PTS.
6. පඨවියං - ම, PTS.
7. විතණ්ඩමානා - ම.
8. සමුච්ඡිත - ම.
9. නිංසුකතිංසුකාරකණිකාරං ව.
10. සමොකිණ්ණා - ම.
11. විපකාසනං - ම.

16. සමාරේපතොති : 'දදතො පුඤ්ඤං පවසිති'ති ගාථා නස්ස සිලමපි වසිති, සංගමො'පි වසිති. 'සංගමතො වේරං න විනාති'ති අඤ්ඤපි කිලෙසා න විගනති, සෙට්ඨස්ස තප්පව්වයා උප්පජ්ජන්තං ආසවා විහාතා, තෙට්ඨස්ස න උප්පජ්ජන්ති. 'රුගදෙසකමොගක්ඛයා ස නිබ්බුතො'ති රුගදෙසස්සාපි ඛයා රුගානුසංගස්සා'පි ඛයා දෙසස්ස මොහස්සාපි, 'ස නිබ්බුතො'ති සොපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසාපි. අයං සමාරේපතො.

පේරස්ස මහානවමායනස්ස පෙට්කොපදෙසෙ
හාරස්ස සමපානභූමි සමනතා.

8. සුන්‍යවේගධර්මය

පුබ්බාකෝචි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ව භවතණ්හාය ව. තත්ථ අවිජ්ජානීවරණං තණ්හාසංයෝජනං සත්තං පුබ්බාකෝචි න පඤ්ඤායති. තත්ථ යෙ සත්තා තණ්හාසංයෝජනා තෙ අර්කොත්තා-බහුලා මන්දවිපස්සකා යෙ පන උස්සන්නද්ධිකා සත්තා, තෙ විපස්සනා බහුලා. මන්දර්කොත්තා.

1. තත්ථ තණ්හාවරිතා සත්තා සත්තපඤ්ඤාහිනිවිධා, අනුපාද-වයදසසිනො, තෙ පඤ්ඤාසු බන්ධුසු අත්තානං සමනුපස්සනති: “රූපවත්තං වා අත්තානං, අත්තනී වා රූපං, රූපසමං වා අත්තානං”නති එවං පඤ්ඤාකඛිණි. අපඤ්ඤාහි බන්ධුසු අත්තානං සමනුපස්සනති, තත්ථ උස්සන්නද්ධිකා සත්තා විපස්සමානා බන්ධු උත්තං අත්තතො සමනුපස්සනති. තෙ රූපං අත්තතො සමනුපස්සනති. යං රූපං, යො අත්තා, යො අහං, තං රූපං. යො රූපවිනාසං පස්සති, අයං උච්ඡේදවදී, ඉති පඤ්ඤාතං බන්ධනං පරිමාණිකානා සකකායද්ධිකො පඤ්ඤා උච්ඡේදං භජනති.

තං ජීවං තං සරීරනති, එකමෙකමිති බන්ධු නීති පදෙහි පච්ඡේකෙහි සසසනං භජති. අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති. ඉතො බහිඨා තෙ පබ්බජිතා තණ්හාවරිතා කාමෙසුබලලිංකානුයොගමනුසුත්තා විහරන්ති, තෙන යෙව නිස්සන්ධෙන. ද්විධරිතා අත්තකිලමථානුයොග-මනුසුත්තා විහරන්ති, තෙන යෙව ද්විධරිතවෙන එතතාවතා බාහිරකො පයොගො.

තත්ථ ද්විධරිතා සත්තා යෙ අරියංගම්මවිනං ඔත්තරන්ති, තෙ ගම්මානුසාරිනො හොනති යෙ තණ්හාවරිතා සත්තා අරියං ගම්මවිනං ඔත්තරන්ති, තෙ සඤ්ඤානුසාරිනො හොනති.

තත්ථ යෙ ද්විධරිතා, තෙ කාමෙසු දෙසද්ධි, න ච යෙ කාමෙසු අනුසයා සමුභතා, තෙ අත්තකිලමථානුයොගමනුසුත්තා විහරන්ති. තෙසං සත්ථා ගම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤා වා සාවකො කාමෙහි භජී අත්තොති තෙ ච පුබ්බෙයෙව කාමෙහි අනභීකා, ඉති කාමෙ අප්පකසිරෙන පරිනිස්සජනති, තෙ වෙතස්සිකෙන දුක්ඛෙන අනර්කො-සිතා. තෙන වුච්චති, සුඛං පටිපද’ති. යෙ පන තණ්හාවරිතා සත්තා, තෙ කාමෙසු අර්කොත්තා, තෙසං සත්ථා වා ගම්මං දෙසෙති, අඤ්ඤාතරො වා භික්ඛු, කාමෙහි භජී අත්තො’ති. තෙ පියරූපං දුක්ඛෙන පරිනිස්සජනති, තෙන වුච්චති දුක්ඛං පටිපද’ති. ඉති ඉමෙ සබ්බසත්තා ද්විධරිත පටිපදසු සමොසරණං භවන්ති දුක්ඛායං ච සුඛායං ව.

-
1. තස්ස - මජ්ඣං, PTS.	3. අරියංගම්මවිනං - මජ්ඣං, PTS.
2. යෙ ව - මජ්ඣං, PTS.	4. නිස්සංජ්ජනති - මජ්ඣං, PTS.

තත්ථ යෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා, තෙ ද්විධා : ඉදිත්ථියා ච තික්ඛිත්ථියා ච. තත්ථ යෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා තික්ඛිත්ථියා සුඛෙන පටිනිස්සර්නති. ඛිපං ච අභිසමෙන්නි, තෙන වුච්චති ඛිපාභිඤ්ඤා සුඛා පටිපදා'ති, තත්ථ යෙ දිට්ඨිචරිතා සත්තා ඉදිත්ථියා පථමං තික්ඛිත්ථියං උපාදාය දක්ඛනරං අභිසමෙන්නි, තෙ සුඛෙන පටිනිස්සර්නති, දක්ඛං ච අභිසමෙන්නි. තෙන වුච්චති සුඛා පටිපදා දක්ඛාභිඤ්ඤා'ති. තත්ථ තණ්හාවරිතා සත්තා ද්විධා : තික්ඛිත්ථියා ච ඉදිත්ථියා ච. තත්ථ යෙ තණ්හාවරිතා සත්තා තික්ඛිත්ථියා දුක්ඛෙන පටිනිස්සර්නති, ඛිපං ච අභිසමෙන්නි. තෙන වුච්චති. දුක්ඛා පටිපදා ඛිපාභිඤ්ඤා'ති. තත්ථ යෙ තණ්හාවරිතා සත්තා ඉදිත්ථියා පථමං තික්ඛිත්ථියං උපාදාය දක්ඛනරං අභිසමෙන්නි, තෙ දුක්ඛෙන පටිනිස්සර්නති, දක්ඛං ච අභිසමෙන්නි, තෙන වුච්චති : දුක්ඛා පටිපදා දක්ඛාභිඤ්ඤා'ති. ඉමා චතස්සො පටිපදාසො අපඤ්චමා අජට්ඨා යෙ හි කෙච්ඡි නිබ්බුතා නිබ්බාතිස්සන්ති වා ඉමාහි චතුසි පටිපදාහි අභිඤ්ඤාහි. අයං පටිපදාචතුක්කෙන නිලෙස හිද්දිසති. යා චතුක්කමග්ගෙන අරියධම්මෙසු නිද්දිසිතබ්බා.

අයං වුච්චති සිහවිසාතිලිතො නාම නයො.

2. තත්ත්වමෙ චත්තාරො ආභාරා, චත්තාරො විපල්ලාසා, උපාදානා, ගොභා, ගන්ථා, අසචා, ඕසා, සල්ලා, විඤ්ඤාණධර්මිකයො, අගතිගමිනා'ති. එවං ඉමානි සබ්බානි දස පදානි. අයං සුත්තස්ස සංසන්දනා.

චත්තාරො ආභාරා : තත්ථ යො ච කබලිකාරො' ආභාරො යො ච එස්සො ආභාරො, ඉමෙ තණ්හාවරිතෙන පභාතබ්බා, තත්ථ යො ච මිනොසඤ්ඤාතනාභාරො යො ච විඤ්ඤාණාභාරො, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතෙන පභාතබ්බා.

පථමො ආභාරො පථමො විපල්ලාසො, දුතියො ආභාරො දුතියො විපල්ලාසො, තතියො ආභාරො තතියො විපල්ලාසො, චතුත්තො ආභාරො චතුත්තො විපල්ලාසො. ඉමෙ චත්තාරො විපල්ලාසා අපඤ්චමා අජට්ඨා. ඉදං ච පමාණ චත්තාරො ආභාරා.

තත්ථ පථමෙ විපල්ලාසෙ සීතො කාමෙ උපාදියති, ඉදං කාමුපාදනං. දුතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො අනාගතං භවං උපාදියති, ඉදං සීලබ්බතුපාදනං. තතියෙ විපල්ලාසෙ සීතො විපරිතං' දිව්ඪිං' උපාදියති, ඉදං දිට්ඨිපදනං. චතුත්තෙ විපල්ලාසෙ සීතො ඛණෙ අත්තතො උපාදියති, ඉදං අත්තවාදුපාදනං.

තත්ථ කාමුපාදනෙ සීතො කාමෙ අභිජ්ඣායති ගන්ථි, අයං අභිජ්ඣාකායගන්ථො. සීලබ්බතුපාදනෙ සීතො ඛාපාදං ගන්ථි, අයං ඛාපාදකායගන්ථො. දිට්ඨිපාදනෙ සීතො පරාමාසං ගන්ථි, අයං පරාමාසකායගන්ථො. අත්තවාදුපදනෙ සීතො පපඤ්ඤානො ගන්ථි, අයං ඉදංසම්මානිතිවේසො කායගන්ථො.

1. යෙහි කෙහිව - PTS.

2. කබලිකාරො - මජ්ඣං, PTS.

3. විපරිතො - මජ්ඣං, PTS.

4. දිට්ඨි - PTS.

තසං ගතපිතා කිලෙසා ආසවනති, කිඤ්චි පන වුච්චති විපට්ඨිතාරො, යෙ විපට්ඨිතාරා¹ තෙ අනුසයා. තත් අභිජ්ඣාකාය-ගණෙන කාමාසවො, බ්‍යාපාදකායගණෙන භවාසවො, පරාමාසකාය-ගණෙන දිට්ඨාසවො, ඉදංසම්මාභිනිවේසකායගණෙන අවිජ්ජාසවො.

තෙ චත්තාරො ආසවා වෙසුලුභාවං ගතා ඕසා භොනති, තෙන වුච්චනති². ඕසා³ ති. තත් කාමාසවො කාමොභෝ, භවාසවො භවොභෝ, අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජොභෝ, දිට්ඨාසවො දිට්ඨොභෝ.

තෙ චත්තාරො ඕසා ආසයමනුපවිට්ඨා අනුසයසහගතා වුච්චනති 'සල්ලා'නි හදයමාහව්ව තිට්ඨන්තා. තත් කාමොභෝ රාගසල්ලං, භවොභෝ දොසසල්ලං, අවිජ්ජොභෝ මොහසල්ලං, දිට්ඨොභෝ දිට්ඨිසල්ලං.

ඉමෙහි චතුති සල්ලෙහි පටිපාදිතං විඤ්ඤාණං චතුසු ධර්මමුසු තිට්ඨති, රූපෙ වේදනාය සඤ්ඤාය සංඛාරෙසු ඉමා චතස්සො විඤ්ඤාණධර්මීතියො. තත් රාගසල්ලෙන නන්‍යපසෙවිතං රූපුපතං විඤ්ඤාණං තිට්ඨති. දොසසල්ලෙන වේදනුපතං, මොහසල්ලෙන සඤ්ඤාපතං, දිට්ඨිසල්ලෙන නන්‍යපසෙවිතං සංඛාරුපතං විඤ්ඤාණං තිට්ඨති.

චතුති, විඤ්ඤාණධර්මීනිහි චතුඛිවිධං අගතීං ගව්ජනති: ජන්‍ය දොසා හයා මොහා. රුගෙන ජන්‍ය අගතීං ගව්ජනති, දොසෙන දොසා අගතීං ගව්ජති, මොහෙන මොහා අගතීං ගව්ජති, දිට්ඨියා හයා අගතීං ගව්ජති. ඉති ඉදං ච භවිමං ඉමෙ ච කිලෙසා, අයං සංසාරස්ස භෙතු.

තඤ්චා චතස්සො දිසා: කබලිකාරො³ අභාරො, 'අසුභෙ සුභ'නති විපල්ලාසො, කාමුපාදනං, කාමයොගො, අභිජ්ඣාකායගණො, කාමාසවො, කාමොභෝ, රාගසල්ලං රූපුපතා විඤ්ඤාණධර්මී, ජන්‍ය අගතීගමනං. අයං පඨමා දිසා.

ඵස්සො අභාරො, 'දුකෙඛි සුඛ'නති විපල්ලාසො, සිලබ්බතුපාදනං, භවයොගො, බ්‍යාපාදො කායගණො, භවාසවො, භවොභෝ, දොස-සල්ලං, වේදනුපතා විඤ්ඤාණධර්මී, දොසා අගතීගමනං, අයං දුතියා දිසා.

මනොසඤ්චතනාභාරො, 'අනත්තති අත්තා'ති විපල්ලාසො, දිට්ඨිපාදනං, දිට්ඨියොගො, පරාමාසකායගණො, දිට්ඨාසවො, දිට්ඨොභෝ, දිට්ඨිසල්ලං, සඤ්ඤාපතා විඤ්ඤාණධර්මී, හයා අගතීගමනං. අයං තතියා දිසා.

විඤ්ඤාණභාරො, 'අනිවෙව නිව්ව'නති විපල්ලාසො, අත්තවාදුපාදනං, අවිජ්ජායොගො, ඉදංසම්මාභිනිවේසො කායගණො, අවිජ්ජාසවො, අවිජ්ජොභෝ, මොහසල්ලං, සංඛාරුපතා විඤ්ඤාණධර්මී, මොහා අගති-ගමනං අයං චතුඤ්චි දිසා. ඉති ඉමෙසං දසන්තං සුත්තානං පඨමෙන පදෙන පඨමාය දිසාය ආලොකනං, අයං වුච්චති දිසාලොකනා.

1. යො විපට්ඨිතාරෙ - PTS,

2. වුච්චති - මජ්ඣං.

3. කබලිකාරො - මජ්ඣං, PTS.

චතුර්ති විපල්ලාසෙති අකුසලපකෙති දිසාවිලෝකනා කිලෙසං
සංයොජේති: අයං අකුසලපකෙති දිසාවිලෝකනාය භූමි.

පඤ්චකතං දසකතං¹ සුත්තානං යාති පථමානි පදානි ඉමෙසං
ධම්මානං කො අනේවා, එකො අනේවා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානං. එවං
දුතියා, එවං තතියා, එවං චතුත්තී. අයං පථමි සංසන්දනා. ඉමිනා
පෙය්‍යාලෙන සබ්බෙ කිලෙසා චතුසු පදෙසු පක්ඛිපිතබ්බා.

තතො කුසලපකෙති චතසො: පටිපදා, චතතාරි කුසානාති,
චතතාරො සතිපට්ඨානා චතතාරො විහාරා: දිබ්බො බ්‍රහ්මා අරියො
ආනෙඤ්ජා, චතතාරො සම්මප්පධානා, චතතාරො අච්ඡරියා
අබ්බුතධම්මො, චතතාරො අභිධ්මානා, චතතාරො සමාධියො:
ඡන්දසමාධි විරියසමාධි විතතසමාධි විමංසාසමාධි, චතතාරො ධම්මා
සුඛභාගියා නාඤ්ඤත්‍ර බොජ්ඣංගිකා නාඤ්ඤත්‍ර තපසා නාඤ්ඤත්‍රිත්‍රිය
සංවරා නාඤ්ඤත්‍ර සබ්බන්තිස්සයා චතතාරි අප්පමාණාති.

තත්ථ දුක්ඛා පටිපදා දකුණිඤ්ඤා භාවිසමානා බ්‍රහ්මලිඛරියමානා
පථමං කුසානං පරිපුරෙති, පථමං කුසානං පරිපුරණං පථමං
සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, පථමං සතිපට්ඨානං පරිපුරණං පථමං විහාරං
පරිපුරෙති, පථමො විහාරො පරිපුරණං, පථමං සම්මප්පධානං
පරිපුරෙති. පථමං සම්මප්පධානං පරිපුරණං පථමං අච්ඡරියං අබ්බුතං
ධම්මං පරිපුරෙති, පථමො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධම්මො පරිපුරණං,
පථමං අභිධ්මානං පරිපුරෙති.

පථමං අභිධ්මානං පරිපුරණං ඡන්දසමාධිං පරිපුරෙති, ඡන්දසමාධි
පරිපුරණං ඉන්ද්‍රියසංවරං පරිපුරෙති. ඉන්ද්‍රියසංවරො පරිපුරණං,
පථමං මේත්තාඅප්පමාණං පරිපුරෙති. එවං යාචි සබ්බන්තිස්සයො
චතුත්තං අප්පමාණං පරිපුරෙති.

තත්ථ පථමා ච පටිපදා පථමං ච කුසානං පථමං ච සතිපට්ඨානං
පථමො ච විහාරො පථමං ච අප්පමාණං පථමො ච අච්ඡරියො
අබ්බුතො ධම්මො සම්මප්පධානං ච ඡන්දසමාධි ච ඉන්ද්‍රියසංවරො ච
මේත්තා ච අප්පමාණං, අයං පථමාදිතා.

දුතියා ච පටිපදා² දුතියං කුසානං දුතියං ච සතිපට්ඨානං දුතියො
ච විහාරො දුතියං ච සම්මප්පධානං දුතියො ච අච්ඡරියො අබ්බුතො
ධම්මො වාගාධිධ්මානං විතතසමාධි තපො ච³ කරුණා ච අප්පමාණං.
අයං දුතියා දිතා.

තතියා පටිපදා⁴ තතියං ච කුසානං තතියං ච සතිපට්ඨානං
තතියො ච විහාරො තතියං ච සම්මප්පධානං තතියො ච අච්ඡරියො
අබ්බුතො ධම්මො පඤ්ඤාධිධ්මානං ච විරියසමාධි ච බොජ්ඣංගිකා ච
ඉද්දිතා ච අප්පමාණං අයං තතියා දිතා.

1. පඤ්චදසකතං - PTS.

2. දුක්ඛා ච පටිපදා භිප්පාතිඤ්ඤා - මජ්ඣිම, PTS.

3. චතතාරො ඉද්දිපාදා - ම.

4. සුඛා ච පටිපදා දකුණිඤ්ඤා - ම.

චතුර්ථා ව පටිපදා' චතුර්ථා ක්ෂාණං චතුර්ථා ව සතිපට්ඨානං
චතුර්ථා ව විභාජනං චතුර්ථා ව සම්මප්පාධානං චතුර්ථා ව අච්ඡේදනං
අබ්බුතො ධම්මො උපසංඝාතියං ව විමංසාසමාධි ව සබ්බනිසංසං
ව උපෙක්ඛා අපමාණං ව අයං චතුර්ථා දිසා ඉමාසං චතස්සත්තං
දසානං ආලොකනා. අයං වුට්ඨති දිසාලොකනො නාම නයො.

තත්ථායං යොජනා : චත්තාරො ව අභාරා, චත්තාරො ව පටිපදා,
චත්තාරො ව විපල්ලාසා, චත්තාරො ව සතිපට්ඨානා, චත්තාරි ව
උපාදානාති, චත්තාරි ව ක්ෂාණාති, චත්තාරො ව යොගා, විභාරා ව,
ගන්තා ව, සම්මප්පාධානා ව, ආසවා ව අච්ඡේදයා අබ්බුතා ධම්මා ව,
ඛිංසා ව, අබ්බිඨානාති ව, සල්ලා ව, සමාධියො, විඤ්ඤාණධර්මිනියො,
චත්තාරො ව සුඛභාගියා ධම්මා, චත්තාරි ව අගතිගමනාති, චත්තාරි ව
අපමාණාති ඉති කුසල්ලාකුසල්ලානං පටිපක්ඛවසෙන යොජනා. අයං
වුට්ඨති දිසාලොකනො නයො.

තස්ස චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති පරියොසොනං යො ව ධම්මො
කුසල්ලාකුසල්ලාතිඤ්ඤෙ පථමො දිසාතිඤ්ඤෙසා ඉමස්ස සොනාපතතිඵලං
පරියොසානං, දුතීයං සකදාගාමිඵලං, තතීයං අනාගාමිඵලං, චතුර්ථං
අරහත්තඵලං.

තත්ථ කතමො නිපුකම්මෙයො නයො : යෙ ව දුක්ඛාය පටිපදාය
දකුංභිඤ්ඤාය ඩිප්පාභිඤ්ඤාය ව නියානති ථෙව පුග්ගලා, යෙ ව සුඛාය
පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය ඩිප්පාභිඤ්ඤාය ව නියානති ථෙව පුග්ගලා.

ඉමෙසං චතුර්තං පුග්ගලානං යො පුග්ගලො සුඛාය පටිපදාය
දකුංභිඤ්ඤාය නියානති, යො ව පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය ඩිප්පා-
භිඤ්ඤාය නියානති, ඉමෙ ථෙව පුග්ගලා භවන්ති. තත්ථ යො සුඛාය
පටිපදාය ඩිප්පාභිඤ්ඤාය නියානති, අයං උග්ගචිතඤ්ඤා, යො පච්ඡේදො
පුග්ගලො සාධාරණො, අයං විපඤ්ඤිතඤ්ඤා 'යො පුග්ගලො දුක්ඛාය
පටිපදාය දකුංභිඤ්ඤාය නියානති, අයං නෙයෙසා. ඉමෙ චත්තාරො
භවන්ති නිඤ්ඤි භොතති. තත්ථ උග්ගචිතඤ්ඤාස්ස සමථිපුබ්බභිගමා
විපස්සනා, නෙයෙස්ස විපස්සනාපුබ්බභිගමො සමථො, විපඤ්ඤිතඤ්ඤාස්ස
සමථිවිපස්සනා යුගතඤ්ඤා.

උග්ගචිතඤ්ඤාස්ස මුදුකා දෙසනා, නෙයෙස්ස තීක්ඛා දෙසනා,
විපඤ්ඤිතඤ්ඤාස්ස තීක්ඛාමුදුකා දෙසනා.

උග්ගචිතඤ්ඤාස්ස අභිපඤ්ඤාසිකනා, නෙයෙස්ස අභිච්ඡාසිකනා,
විපඤ්ඤිතඤ්ඤාස්ස අභිසීලසිකනා ඉති ඉමෙසා පුග්ගලානං චතුර්ථි
පටිපදාති නියානං.

තත්ථ අයං සංකිලෙසො : නිඤ්ඤි අකුසල්මුලාති, තයො ථස්සා,
තිස්සො වේදනා, තයො උපවිචාරා, තයො සංකිලෙසා, තයො
විතක්ඛා, තයො පරිට්ඨාහා, නිඤ්ඤි සබ්බතලකකණාති, තිස්සො
දුක්ඛතාති.

1. සුඛා ව පටිපදා ඩිප්පාභිඤ්ඤා - මජ්ඣිම, PTS.

2. චතුර්ථි - මජ්ඣිම, PTS.

නිඤ් අකුසලමූලානීති : ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං මොහො අකුසලමූලං. තයො එසානාති : සුඛවේදනීයො එසො, දුක්ඛවේදනීයො එසො, අදුක්ඛමසුඛවේදනීයො එසො, තිස්සො වේදනානි : සුඛා වේදනා, දුක්ඛා වේදනා, අදුක්ඛමසුඛා වේදනා. තයො උපච්චාරාති : සොමනස්සොපච්චාරො, දෙමනස්සොපච්චාරො, උපෙක්ඛා පච්චාරො. තයො සංකිලෙසාති ; රාගො, දොසො, මොහො. තයො විතක්ඛාති : කාමවිතක්ඛො ව්‍යාපාදවිතක්ඛො, විහිංසාවිතක්ඛො, තයො පරිලාභාති : රාගජො, දොසජො, මොහජො පරිලාභො. නිඤ් සංඛිතලක්ඛණනීති : උප්පාදො, ඕඨි, වයො. තිස්සො දුක්ඛතානි : දුක්ඛදුක්ඛතා, විපරිණාමදුක්ඛතා, සංඛාරදුක්ඛතා.¹

තත්ථ ලොභො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : භීවිධං ආරම්භණං, මනාපිකං අමනාපිකං උපෙක්ඛාථානිතං ච. තත්ථ මනාපිකෙන ආරම්භණෙන ලොභො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං. ඉති මනාපිකා ආරම්භණං සුඛවේදනීයො එසො, සුඛවේදනීයං එසං පච්චි උප්පජ්ජතෙ සුඛවේදනා, සුඛවේදනං පච්චි උප්පජ්ජතෙ සොමනස්ස-පච්චාරො, සොමනස්සපච්චාරං පච්චි උප්පජ්ජතෙ රාගො රාගං පච්චි උප්පජ්ජතෙ කාමවිතක්ඛො, කාමවිතක්ඛං. පච්චි උප්පජ්ජතෙ රාගජො පරිලාභො, රාගජං පරිලාභං පච්චි උප්පජ්ජතෙ උප්පාදො සංඛිතලක්ඛණො, උප්පාදං සංඛිතලක්ඛණං පච්චි උප්පජ්ජතෙ විපරිණාමදුක්ඛතා.

දොසො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : අමනාපිකෙන ආරම්භණෙන දොසො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං, ඉති අමනාපිකා ආරම්භණං දුක්ඛවේදනීයො එසො, දුක්ඛවේදනීයං එසං පච්චි උප්පජ්ජතෙ දුක්ඛවේදනා දුක්ඛවේදනං පච්චි උප්පජ්ජතෙ දෙමනස්සපච්චාරො, දෙමනස්සපච්චාරං පච්චි උප්පජ්ජතෙ දොසො, දොසං පච්චි උප්පජ්ජතෙ ව්‍යාපාද විතක්ඛො, ව්‍යාපාදවිතක්ඛං පච්චි උප්පජ්ජතෙ දොසජො පරිලාභො, දොසජං පරිලාභං පච්චි උප්පජ්ජතෙ ඕඨස්ස අඤ්ඤාපිතං සංඛිත-ලක්ඛණං, ඕඨස්ස අඤ්ඤාපිතං සංඛිතලක්ඛණං පච්චි උප්පජ්ජතෙ දුක්ඛදුක්ඛතා.²

මොහො අකුසලමූලං කුතො සමුට්ඨිතං : උපෙක්ඛාථානීයෙන ආරම්භණෙන මොහො අකුසලමූලං සමුට්ඨිතං, ඉති උපෙක්ඛාථානියා ආරම්භණං අදුක්ඛමසුඛවේදනීයො එසො, අදුක්ඛමසුඛවේදනීයං එසං පච්චි උප්පජ්ජතෙ අදුක්ඛමසුඛා වේදනා, අදුක්ඛමසුඛා වේදනං පච්චි උප්පජ්ජතෙ උපෙක්ඛපච්චාරො, උපෙක්ඛපච්චාරං පච්චි උප්පජ්ජතෙ මොහො, මොහං පච්චි උප්පජ්ජතෙ විහිංසාවිතක්ඛො, විහිංසාවිතක්ඛං පච්චි උප්පජ්ජතෙ මොහජො පරිලාභො, මොහජං පරිලාභං පච්චි උප්පජ්ජතෙ වයො සංඛිතලක්ඛණං, වයං සංඛිත-ලක්ඛණං, පච්චි උප්පජ්ජතෙ සංඛාරදුක්ඛතා, ඉති අයං තිණණං කිලෙසානං තිද්දෙසො. අයං වුච්චිතෙ අකුසලපකෙඛි³ තිපුක්ඛලො තයො.

1. සංඛිතදුක්ඛතා - මජ්ඣිම., PTS.
2. දුක්ඛදුක්ඛතා වේදනා - මජ්ඣිම., PTS.
3. සංඛිත - මජ්ඣිම., PTS.
4. කුසලපකෙඛි - මජ්ඣිම., PTS.

ඉති නිශ්චිත අකුලමුලානි හ වහනාරි හ පඤ්චමානි, තයො ඵයානි : තිස්සො වෙදනා යාචි සඛ්ඛාරදුක්ඛතානි¹ යො කොච අකුලපතෙතා, සබ්බො සො තිසු අකුලමුලෙසු සමොභරති.

තත්ථ කතමො කුසලපතෙතා : නිශ්චිත අකුලමුලානි, තිස්සො පඤ්ඤා සුතමසි පඤ්ඤා චිත්තාමසි පඤ්ඤා භාවනාමසි පඤ්ඤා. තයො සමාධි : සම්මතකාසව්චාරො, -පෙ- තිස්සො සික්ඛා : අභිසිලසික්ඛා : -පෙ- නිශ්චිතමානි : සමථනිමිත්තං පඤ්ඤානිමිත්තං උපෙක්ඛානිමිත්තං, තයො විතක්ඛා : නෙක්ඛමම්මිත්තකො -පෙ- අවිහිංසාවිතකො, නිශ්චිත ඉන්ද්‍රියානි : අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියානි (චිත්තාරො) තයො උපවිචාරො : නෙක්ඛමමුපවිචාරො අව්‍යාපාදුපවිචාරො අවිහිංසුපවිචාරො. තිස්සො ඵසනා : කාමෙසනා, භවෙසනා, බ්‍රහ්මචරියෙසනා, තයො ඛක්ඛා : සිලකඤ්ඤා සමාධිකඤ්ඤා පඤ්ඤාකඤ්ඤා.

තත්ථ යං අලොභො කුසලමුලං, තං සුතමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, සුතමසි පඤ්ඤා පරිපුරු සම්මතකං සම්චාරං සමාධිං පරිපුරෙති, සම්මතකො සම්චාරො සමාධි පරිපුරණණ අභිචිත්තසික්ඛං පරිපුරෙති, අභිචිත්තසික්ඛා පරිපුරණණ සමථනිමිත්තං පරිපුරෙති, සමථනිමිත්තං පරිපුරණණ නෙක්ඛමම්මිත්තකං පරිපුරෙති, නෙක්ඛමම්මිත්තකො පරිපුරණණ අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං පරිපුරණණ නෙක්ඛමමුපවිචාරං පරිපුරෙති, නෙක්ඛමමුපවිචාරො පරිපුරණණ කාමෙසනං පච්ඡති, කාමෙසනපච්ඡානං සමාධිකඤ්ඤා පරිපුරෙති.

අදෙසො කුසලමුලං චිත්තාමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, චිත්තාමසි පඤ්ඤා පරිපුරණණ අවිතක්ඛාවිචාරමත්තං සමාධිං පරිපුරෙති, අවිතක්ඛාවිචාරමත්තො සමාධි පරිපුරණණ අභිසිලසික්ඛං පරිපුරෙති, අභිසිලසික්ඛා පරිපුරණණ උපෙක්ඛානිමිත්තං පරිපුරෙති, උපෙක්ඛානිමිත්තං පරිපුරණණ අව්‍යාපාදවිතකං පරිපුරෙති, අව්‍යාපාදවිතකො පරිපුරණණ අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අඤ්ඤාන්ද්‍රියං පරිපුරණණ අව්‍යාපාදුපවිචාරං පරිපුරෙති, අව්‍යාපාදුපවිචාරො පරිපුරණණ භවෙසනං පච්ඡති, භවෙසනපච්ඡානං සිලකඤ්ඤා පරිපුරෙති.

අමොභො කුසලමුලං භාවනාමසිපඤ්ඤං පරිපුරෙති, භාවනාමසි පඤ්ඤා පරිපුරණණ අවිතක්ඛාවිචාරං සමාධිං පරිපුරෙති, අවිතක්ඛාවිචාරො සමාධි පරිපුරණණ අභිපඤ්ඤාසික්ඛං පරිපුරෙති, අභිපඤ්ඤාසික්ඛා පරිපුරණණ පඤ්ඤානිමිත්තං පරිපුරෙති, පඤ්ඤානිමිත්තං පරිපුරණණ අඤ්ඤානාචිනො ඉන්ද්‍රියං පරිපුරෙති, අඤ්ඤානාචිනො ඉන්ද්‍රියං පරිපුරණණ අවිහිංසුපවිචාරං පරිපුරෙති, අවිහිංසුපවිචාරො පරිපුරණණ බ්‍රහ්මචරියෙසනං පරිපුරෙති, බ්‍රහ්මචරියෙසනා පරිපුරණණ පඤ්ඤාකඤ්ඤා පරිපුරෙති.

ඉති ඉමෙ තයො ධම්මා කුසලපක්ඛිතා, සබ්බො කුසලා ධම්මා තිඨි තිකතිදෙදුසෙති නිද්දිසියන්ති, නිශ්චිත චිත්තාකමුඛානි තස්ස පරියොසානං. තත්ථ පඨමෙන අපඤ්චිතං² දුතියෙන සුඤ්ඤාතං. තතියෙන අතිමිත්තං.³ අයං චූච්චති දුතියො තීප්‍රකාලො නාම නයො.

1. සඛ්ඛාරදුක්ඛතා - මජ්ඣිම, PTS. 2. අපඤ්චිතෙන - PTS.

3. - හෙතෙ - PTS.

4. තත්ථ යෙ ඉමෙ¹ තයො පුග්ගලා : උග්ගච්ඡාදානං විපඤ්චානං භෙදොත්ථානං. ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං යෙ ච ද්වේ² පුග්ගලා සුඛං පටිපදායං ඛිට්ඨාහිඤ්ඤායං, සුඛං පටිපදායං දක්ඛාහිඤ්ඤායං ච නිත්‍යානති, තෙ දෙව පුග්ගලා. යෙ ච දෙව පුග්ගලා දුක්ඛං පටිපදායං ඛිට්ඨාහිඤ්ඤායං දුක්ඛං පටිපදායං දක්ඛාහිඤ්ඤායං ච නිත්‍යානති, ඉමෙ චත්තාරො තෙන විසේසෙන දෙව භවන්ති : දිට්ඨිවර්තො ච තණ්හාවර්තො ච. ඉමෙ චත්තාරො භවිත්වා තයො භවන්ති, තයො භවිත්වා දෙව භවන්ති. ඉමෙසං දථිත්තං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො : අවිජ්ජා ච තණ්හා ච, අභිරික්ඛං ච අනොත්තරං ච, අසත්ථි ච අසම්පජ්ඤාදං ච, නීවරණාති ච සංයෝජනාති ච, අජේඤ්ඤායං ච අභිනිවේසො ච, අභවකාරො ච මම්ඛකාරො ච, අසංග්ගිකං ච දෙවච්ඡයං ච, කොසල්ථං ච අයොතිසො ච මනසිකාරො, විචිකිච්ඡා ච අභිජ්ඣා ච, අසංග්ගිකච්ඡා ච අසම්පජ්ඣා ච.

තත්ථ අවිජ්ජා ච අභිරික්ඛං ච අසත්ථි ච නීවරණාති ච අජේඤ්ඤායං ච අසංග්ගිකාරො ච අසංග්ගිකං ච කොසල්ථං ච විචිකිච්ඡා ච අසංග්ගිකච්ඡා ච. අයං එකා දිසා.

තණ්හා ච අනොත්තරං ච අසම්පජ්ඤාදං ච සංයෝජනාති ච අභිනිවේසො ච මම්ඛකාරො ච දෙවච්ඡයං ච අයොතිසො මනසිකාරො ච අභිජ්ඣා ච අසම්පජ්ඣා ච. අයං දුතියා දිසා.

දසත්තං දුක්ඛානං දස පදාති පථමාති කාතබ්බාති. සබ්බිකෙන අත්ථං ඤාපෙනාති පටිපකෙව කණ්හපක්ඛයං සබ්බෙසං දුක්ඛානං දස පදාති දුතියකාති. අයං දුතියා දිසා.

ඉති අකුසලානං ධම්මානං දුක්ඛනිද්දොසො, අයං සමුදයො. සංතං ධම්මං අජ්ඣාචසති නාමං ච රූපං ච ඉදං දුක්ඛං. ඉති අයං ච සමුදයො, ඉදං ච දුක්ඛං ඉමාහි දෙව සම්මාති දුක්ඛං ච සමුදයො ච. නිද්දොසං නිද්දොසං නිද්දොසං පථමනිද්දොසො.

තත්ථ කතමො කුසලපකෙඨා : සමථො ච විපස්සනා ච, විජ්ජා ච වරණං ච, සත්ථි ච සම්පජ්ඤාදං ච, හිරි වා ඔත්තපං ච අභවකාරපභානං ච මම්ඛකාරපභානං ච, සම්මාචාරායං ච යොතිසො ච මනසිකාරො, සම්මාසත්ථි ච සම්මාසම්මාති ච, පඤ්ඤා ච නිබ්බිදා ච, සම්පජ්ඣා ච සංග්ගිකච්ඡා ච, සොමනස්සං ච ධම්මානුබ්බිකපටිපත්ති ච.

තත්ථ සමථො ච විජ්ජා ච සත්ථි ච හිරි ච අභවකාරපභානං ච සම්මාචාරායං ච සම්මාසත්ථි ච පඤ්ඤා ච සම්පජ්ඣා ච සොමනස්සං ච ඉමෙ ධම්මා එකා දිසා.

විපස්සනා ච වරණං ච සම්පජ්ඤාදං ච ඔත්තපං ච මම්ඛකාරපභානං ච යොතිසො මනසිකාරො ච සම්මාසම්මාති ච නිබ්බිදා ච සංග්ගිකච්ඡා ච ධම්මානුබ්බිකපටිපත්ති ච අයං දුතියා දිසා. ඉති කුසලපකෙඨා ච අකුසලපකෙඨා ච නිද්දොසච්ඡයං පන නිද්දොසං චිත්තො දිසා.

1. යො ඉමෙ - PTS.

2. යෙ ච ඉමෙ - PTS.

3. හිරි ව - මජ්ඣං, PTS.

4. සංග්ගිකච්ඡා - මජ්ඣං.

තාසු යාති අකුසලපක්කයා පරමාති පදනි අකුසලාති කුසලෙහි පහානං ගව්ඡන්ති, තාති කුසලපක්කෙ දුතියෙහි දුතියෙහි පදෙහි පහානං ගව්ඡන්ති. තෙසං පහානා රාගවීරාදා වෙතොවිමුත්ති, යාති අකුසලපක්කයා දුතියාති අකුසලපදනි පහානං ගව්ඡන්ති, තාති කුසලපක්කයා පරමමිති පදෙහි පහානං ගව්ඡන්ති. තෙසං පහානා අවිජ්ජාචාරාදා පඤ්ඤාචික්ඛන්ති පරියොසානං. ඉමෙසං තිණ්ණං නායං පරමො නායො සිහවිකක්ඛිත්තො නාම.

5. අට්ඨ පදනි චත්තාරි ච කුසලාති චත්තාරි ච අකුසලාති ඉමාති අට්ඨ පදනි මූලපදනි, අත්තයෙන දුතියො තීප්පකලො. තො ජ්ඣ ධම්මෙහි තෙති, කුසලමූලාති ච තෙති, අකුසලමූලාති ච. ඉති ඉමාති ජ පදනි පුරිමිකාති ච අට්ඨ මූලපදනි ඉමාති වුද්දස පදනි අට්ඨාරසන්නං මූලපදනං. තත්ථ යො පට්ඨමිකො, නායො නන්දියාවට්ටො, සො චතුසි ධම්මෙහි තෙති අවිජ්ජාය ච තණ්හාය ච සමපේන ච විපස්සානාය ච. ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා, ඉමාති අට්ඨාරස මූලපදනි තීප්ප නායෙසු තිද්ධිමාති.

තත්ථ යාති නව පදනි කුසලාති, තත්ථ සබ්බං කුසලං සමොසරති. තෙසං ච නවත්තං පදනං චත්තාරි පදනි සිහවිකක්ඛිත්තනයෙ තිණ්ණී තීප්පකලෙ ථෙ නන්දියාවට්ටො. කුසලයා පකා. තත්ථ යාති නව පදනි කුසලාති තත්ථ සබ්බං කුසලං සුජ්ජති. තත්ථ සිහවිකක්ඛිත්තෙ නායෙ චත්තාරි පදනි, තිණ්ණී තීප්පකලෙ, ථෙ නන්දියාවට්ටො. ඉමාති නව පදනි කුසලාති තිද්ධිමාති.

තත්ථ යාති නන්දියාවට්ටො නායෙ චත්තාරි පදනි, තත්ථ අට්ඨාරස මූලපදනි, සමොසරන්ති, යථා කථං : සමපේ ච අලොභො ච අද්දෙසො ච අසුභසඤ්ඤා ච දුක්ඛසඤ්ඤා ච ඉමාති කුසලපක්කෙ පඤ්ඤා පදනි සමථං භජන්ති. විපස්සානා ච අමොහො ච අනිච්චසඤ්ඤා ච අනත්තසඤ්ඤා ච ඉමාති චත්තාරි පදනි විපස්සානං භජන්ති. ඉමාති නව පදනි කුසලාති ද්විසු පදෙසු යොජ්ජන්ති.

තත්ථ අකුසලපක්කෙ නවත්තං අකුසලපදනං යා ච තණ්හා යො ච ලොභො යො ච ද්දෙසො යා ච සුභසඤ්ඤා යා ච සුඛසඤ්ඤා, ඉමාති පඤ්ඤා පදනි තණ්හා භජන්ති. යා ච අවිජ්ජා යො ච මොහො යා ච තිච්චසඤ්ඤා යා ච අනත්තසඤ්ඤා, ඉමාති චත්තාරි පදනි අවිජ්ජා භජන්ති. එතාති නව පදනි අකුසලාති සුභසිත්තාති. ඉති තයො නායා එකං නායං න පට්ඨමා. එවං අට්ඨාරස මූලපදනි නන්දියාවට්ටො නායෙ තිද්ධිසිහවිකාති.

6. කථං අට්ඨාරස මූලපදනි තීප්පකලෙ නායෙ සුජ්ජන්ති : නවත්තං පදනං කුසලානං විපස්සානා ච අමොහො ච අනිච්චසඤ්ඤා ච අනත්තසඤ්ඤා ච ඉමාති චත්තාරි පදනි. අමොහො (?) ච සමපේ ච අලොභො ච අසුභසඤ්ඤා ච ඉමාති චත්තාරි පදනි. ලොභො ච ද්දෙසො ච එවං ඉමාති නව පදනි තීප්ප කුසලෙසු යොජ්ජන්ති.

තත්ථ නවත්තං පදනං අකුසලානං තණ්හා ච ලොභො ච සුභසඤ්ඤා ච සුඛසඤ්ඤා ච ඉමාති චත්තාරි පදනි ලොභො අකුසලමූලානං.

අවිජ්ජා ව මොහො ව නිව්විතඤ්ඤා ව අත්තඤ්ඤා ව අයං මොහො, දෙසො¹ අයං දෙසො. යෙ ව ඉමානි නව පදානි තිසු අකුසලෙසු යොජිතානි එවං අධාරක මූලපදානි, කුසලෙසු ව යොජේතී: තිපුක්කලෙත නයෙත නිද්දිසිතබ්බානි.

කථං අධාරක මූලපදානි සිහවිකක්ඛිත්තෙ නයෙ සුජ්ජනනී: තණ්හා ව සුභතඤ්ඤා ව අයං පථමො විපල්ලාසො. ලොභො ව සුඛතඤ්ඤා ව අයං දුතියො විපල්ලාසො. අවිජ්ජා ව නිව්විතඤ්ඤා ව අයං තතියො විපල්ලාසො. මොහො ව අත්තතඤ්ඤා ව අයං චතුත්තො විපල්ලාසො. ඉති නව පදානි අකුසලමූලානි චතුසු පදෙසු යොජිතානි.

තත්ථ නවතතං මූලපදනං කුසලානං සමථො ව අසුභතඤ්ඤා ව ඉදං පථමං සතීපට්ඨානං. අලොභො ව දුක්ඛතඤ්ඤා ව ඉදං දුතියං සතීපට්ඨානං. විපසානො ව අනිව්විතඤ්ඤා ව, ඉදං තතියං සතීපට්ඨානං. අමොහො ව අත්තතඤ්ඤා ව ඉදං චතුත්තං සතීපට්ඨානං. ඉමානි අධාරක මූලපදානි සිහවිකක්ඛිත්තයං අනුපවිට්ඨානි.

ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං යා භූමි² යො රාගො ව යො දෙසො ව එකං නයං පටිපත්ති. එකස්ස නයස්ස අකුසලෙ ව, ධම්මෙ කුසලෙ ව, ධම්මෙ විඤ්ඤානෙ පටිපනෙබ්බා³ අනෙසිතබ්බො. පටිපනෙබ්බො අනෙසිතා යො නයො නිද්දිසිතබ්බො, තථෙති නයෙ නිද්දිවෙට්ඨා⁴. යථා එකමග්ගි නයෙ සබ්බෙ නයා පටිට්ඨා තථා නිද්දිසිතබ්බො. එකමග්ගි ව නයෙ අධාරක මූලපදානි පටිට්ඨානි, තථෙති ධම්මෙ විඤ්ඤානෙ සබ්බෙ ධම්මො විඤ්ඤානා භොනති.

ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං සිහවිකක්ඛිත්තනායස්ස චතතාරි එලානි පටිසොසානං. පථමාය දිසාය පථමං එලං, දුතියාය දිසාය දුතියං එලං, තතියාය දිසාය තතියං එලං, චතුත්තාය දිසාය චතුත්තං එලං.

තිපුක්කලස්ස නයස්ස තිණ්ණි විමොක්ඛමුඛානි පටිසොසානං පථමාය දිසාය අපාණිතිතං, දුතියාය දිසාය සුඤ්ඤානං, තතියාය දිසාය අභිමිතතං.

නන්දියාවටස්ස නයස්ස රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති අවිජ්ජාවිරුතා ව පඤ්ඤා විමුත්ති පටිසොසානං. පථමාය දිසාය රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති, දුතියාය දිසාය අවිජ්ජාවිරුතා පඤ්ඤා විමුත්ති.

ඉමෙ නයො නයා, ඉමෙසං තිණ්ණං නයානං අධාරකතතං මූලපදනං ආලොකනා, අයං වුව්වති දිසාලොචනො⁵ නයො.

ආලොකනාන ජානාති 'අයං ධම්මො, ඉමං ධම්මං භජන්ති'ති සමායොජනා. කුසලපනෙබ්බො අකුසලපනෙබ්බො ව. අයං නයො අංකුසො නාම. ඉමෙ පඤ්ච නයා.

1. දෙසො - මුද්දිතපොථකෙසු න දිස්සති.

2. භූමි ව - මජ්ඣං.

3. පටිපනෙබ්බො - PTS.

4. නිද්දිවෙට්ඨා - මජ්ඣං, PTS.

5. ආලොකනො - මජ්ඣං PTS.

තථිමි: උද්භූතයා: :

1. "තණ්හා ව අවිජ්ජාපි ව -- ලොභො දොසො තප්ථව මොභො ව චත්තාරො ව විපල්ලාසා - කිලෙසහුම් නව පදාති.
2. යෙ ව සඤ්චරිතානා - සමප්ථො ව විපක්ඝනා කුසලමූලා ඵතං සබ්බං කුසලං - ඉන්ද්‍රියහුම් නව පදාති.
3. සබ්බං කුසලං¹ නවති පදෙති සුඤ්ඤි - වෙච්ච අකුසලං ඵතෙ තෙ මූලපදා - උභතො අවිඤ්ඤා පදාති.
4. තණ්හා වෙච්ච අවිජ්ජා ව -- සමප්ථො ව විපක්ඝනා යො හෙති සචේට්ඨා² යොගසුතො - අයං නයො නන්දියාවට්ටො.
5. යො අකුසලෙසමූලෙති³ - නයති කුසලො කුසලමූලෙති හුතං තථං අවිතථං - තිප්පකම්මං තං නයං අංහු.
6. යො තෙති විපල්ලාසෙති - කිලෙස ඉන්ද්‍රියෙති සඤ්චරිතං ඵතං නයං නයවිදු - සිහවිකම්මිතං අංහු.
7. වේග්‍යාකරණෙ වුත්තා - කුසලතාති අකුසලතාති ව භික්ඛා⁴ අංලොකයති - අයං නයො දිසාලොචනා නාම.
8. ඕලොකෙති දිසාලොචනෙන - උකම්පිතං යං සමාහෙති සබ්බං කුසලාකුසලෙ - අයං නයො අංකුතො නාම.

නියසමුට්ඨානං.

පෙට්කොපදෙස මහානිව්වායනස්ස ථේරස්ස
සුභතවිහම්භස්ස දස්සනං සමත්තං.

-
1. සබ්බකුසලං - මජ්ඣං, PTS.
 2. සචේට්ඨා - මජ්ඣං, PTS.
 3. යං කුසලමූලෙති - මජ්ඣං, PTS.
 4. කුසලා - මජ්ඣං, PTS.
 5. නයො - මජ්ඣං,

සෛවණොපදෙස

ගාථාදීපාද - අනුකතමණිකා

(උදාහරණයක් සහිත සි)

‘ අ ’

පිටුව

අවර්තා, බ්‍රහ්ම වර්ත.	10
(බම්මපද - ජරාවග්ග)	
අඤ්ඤාථා හාමි හවසනෙතා	36
(උදහ පාලි - නන්දවග්ග)	
අත්ථං භතග්ග න පමාණමජ්ඣ	16
(සුත්ත නිපාත - පාරායනවග්ග - උපසම්ම සුත්ත)	
අනුපාදය බුද්ධිවිවිත.	84
()	
අනෙතා ජටා බහි ජටා	112
(දෙවනා සංග්‍රහත)	
අපාමාදෙ අමතපදං	122, 132
(බම්මපද - අපාමාද වග්ග)	
අපාහාය පඤ්ඤා වේරාති	64, 82
(පඤ්ඤාබ්‍යාසන - උපාසක වග්ග)	
අපාං වත ජීවිතං ඉදං	14
(සුත්ත නිපාත - ජරා සුත්ත)	
අභබ්බො හි තග්ග	254
(සුත්ත නිපාත - රතන සුත්ත)	
අයසාව මලං සමුද්ධිතං	12, 66
(බම්මපද මල වග්ග)	
අයං ලොකො සත්තාපජානො	36
(උදහ පාලි - නන්ද වග්ග)	
අවජ්ජාය නිවුනො ලොකො	18, 30
(සුත්ත නිපාත - පාරායන වග්ග - අජිත සුත්ත)	
අවිත රාගො කාමෙසු	94
(ජිකාබ්‍යාසන - බම්මපද සුත්ත)	
අසන්ධිං ව භණ්ති	114
(අසන්ධිබ්‍යාසන - මහා වග්ග)	

අසුහානුපසාදිං විහරන්තං (ධම්මපද - සමක වග්ග)	86, 96
ආකඛ්ඛතො තෙ හරදමමසාරපී ()	94
ආදානං ගතං සදා ()	62, 76
ආරගථ නිකම්ථ (බ්‍රහ්මදංසුතං - අරාණ්ඩිති සුතං)	94
ආසා පිසා ව අභිනන්දනා ව ()	24, 30

‘ ඉ ’

ඉධ සොවතී පෙව්ව සොවතී (ධම්මපද - සමක වග්ග)	10, 18
---	--------

‘ උ ’

උග්ගච්ඡන්ති තන්ති ()	142
උග්ගච්ඡන්ති පාර ()	
උච්ඡින්නභවතණ්ණං (සුතනතිපාත - ආයතනානුපසාදිං සුතං) (උදනපාලි - මේඛියවග්ග)	20
උභං අධො සබ්බස්මි පපාමුතො (උදනපාලි - චූළවග්ග)	34, 56
උත්තමානං පමත්තානං ()	124

‘ උච්ඡින්න ’

උච්ඡින්නං වෙ පාණ්ඩුර්විසිතො (උච්ඡින්නං - උච්ඡින්න නිපාත - නිකායවග්ග)	86
උච්ඡින්නං පදවින්නං ()	122
උච්ඡින්නං ජෙත්තං පරිබ්බජනති ()	268
උච්ඡින්නං දුග්ගං බ්‍රහ්මදංසුතං (කොසලදංසුතං - බ්‍රහ්මදංසුතං) ජාතක පාලි - දුග්ග නිපාත - බ්‍රහ්මදංසුතං ධම්මපද - කණ්ණිකා වග්ග)	34
උච්ඡින්නං විශේෂයො සදා (ධම්මපද - අපරමාද වග්ග)	134

ගාථාදිපාදානුක්‍රමණිකා

335

එවිමෙතං යථාභූතං

36, 282

(උදනපාළි - නන්ද වග්ග)

එසාතිසංඝො ධම්මෙ සුචින්නෙ

228

()

එසොච මග්ගො නන්දඤ්ඤා

14, 68, 78

(ධම්මපද මග්ගවග්ග)

‘ ඔ ’

ඔලොකෙනි දිසාලොචනෙන

328

‘ ක ’

කථංසු ගරති ඔසං

112

(සුත්තනිපාත - ආලව්ක සුත්ත
යක්ඛිසංසුත්ත)

කම්මාරාතං යථා උක්කා

12, 18

(ජාතක පාළි - උම්මග්ග ජාතක)

කාමච්ඡන්දං උපාදාය

76

()

කාමකා ජාලසංස්පන්නා

32, 56

(උදනපාළි - චූළලවග්ග)

කාමං කාමයමානග්ගං

60

(සුත්තනිපාත කාමසුත්ත)

කාමා හි විත්තා විවිධා මනෝරමා

62

(මජ්ඣිමනිකාය : රට්ඨපාල සුත්ත
අපදාන පාළි : රට්ඨපාලසේරාපදානං)

කාමෙසු ගිඤ්ඤා පසුතා පමුච්ඡා

12

(සුත්තනිපාත - ගුහට්ඨක සුත්ත)

කාමෙසු වෙ භඤ්ඤරෙ ඛජ්ඣරෙ ච

60

(ජාතක 1 - 498 පිට)

කාමෙසු සත්තා කාමසංගිහසත්තා

14, 68, 78

(උදනපාළි - ඡව්චකි වග්ග)

කායෙහි කුසලං කසිරං

76, 78, 90, 96

()

කායෙහි සංචරො සංඛු

74, 78

(කොසල සංසුත්ත - බකිනවග්ග
ධම්මපද නිකාය වග්ග)

කිඤ්ඤාපි සො කම්මං කරොති පාපකං

254

(සුත්තනිපාත - රතනසුත්ත)

කුමුදපමං කායමිමං - යං න තුම්භාකං ජනාපං

30

()

කුමභූපමි. කායමිමි. විදිනි: (ධම්මපද - විතතවග්ග)	20
කුසලා වා අකුසලා වා ()	106
කෙහෙසා නිවුනො ලොකො (සුතතනිපාත - පාරායන වග්ග)	108

‘ ච ’

චක්ඛුං සොතං ච සංභං ච ()	14, 18
චතතාරො චේව පුග්ගලා ()	56
චතු චක්ඛං නවථාරං (දෙවතා . . . දෙවපුත්ත සංසුත්තක)	114

‘ ඡ ’

ඡන්ද දෙසා හතා මොහා (චතුක්ඛකභූතතර - වර වග්ග)	84
ඡන්තමනී වග්ගනී (උදහපාළි - සොණවග්ග)	34, 252
ඡේතා නද්ධිං වරතතං ච (දෙවතා දෙවපුත්ත සංසුත්තක)	114

‘ න ’

නණතා ගග්ග පුරකඛතා ()	128
නණතා ච අවිජ්ජාපි ච ()	6, 328
නණතා චේව අවිජ්ජා ච ()	328
නග්ග චෙ කාමයානග්ග (සුතතනිපාත : කාමසුත්ත)	12
නග්ග නිබ්බූහග්ග භික්ඛුනො (උදහ පාළි : නන්ද වග්ග)	36
තුලමතුලං ච සමඛච. (දිසනිකාය : මහා පටිනිබ්බාන සුත්ත ඉද්ධිපාද සංසුත්ත : වාපාරු වග්ග අට්ඨකඛකුතතර : භුමිවාරු වග්ග උදහපාළි : ඡව්චකි වග්ග)	90

‘ ද ’

දදනො පුඤ්ඤං පවිබ්බති (උදහ පාළි : පාටලිකාමිග වග්ග : වුඤ සුත්ත)	38
--	----

දදං පියො හොති හජ්ජාති නං බහු (පඤ්චකම්මාර : සුමනා වග්ග)	80
දිසාලොචනමාහංසු ()	6
දුක්ඛං දිට්ඨි ව උපපන්නං ()	80
දෙසනා විවයො යුතති ()	4

‘ ඩ ’

ධම්මං දෙසෙති ජිනො ()	116
ධම්මො කචෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං (ජාතක - දසක : මහා ධම්මපාල ජාතක ජාතක - විසති : අග්ගොකර ජාතක)	58

‘ න ’

න නං දලහං බ්බනිනමාහු ධිරා (කොසල සංයුතත : බ්බනින වග්ග ජාතක පාළි - දුක් නිපාත : බ්බනිනාගාර ජාතක ධම්මපද : තණ්හා වග්ග)	34
නත්ති පුතන සම්මං පෙමං (දෙවනා සංයුතත)	72, 74
නන්දති පුතෙතති පුතතිම්මං (දෙවනා සංයුතත)	72
නව හි ව පදෙති කුසලං ()	6
න හි පාපං කතං කම්මං (ධම්මපද : බාලවග්ග)	64, 76
නිරුතති අබ්භිපායො ව ()	120
නෙලඛිතා සෙතපච්ඡාදො (විතත සංයුතත - උදහ පාළි : චූල වග්ග)	66, 76

‘ ප ’

පඤ්ඤාවෙව සති ව (සුතන නිපාත : පාරායන වග්ග)	110
පඤ්ඤා හි සෙවෙයා ලොකසම්මං (ඉතිචුත්තක : දුතිය වග්ග)	68, 88, 96

පඨමේ: හන්දිය, වට්ටො,	6
()	
පදං පඤ්ඤා ව පුච්ඡ, ව	108
()	
පසන්නතෙතො: සුමුඛො:	66
(සුත්ත නිපාත: සෙල සුත්ත)	
පුරිමානං අපකඛ්ඛි.	104
()	
‘ ඵ ’	
ථෙණපිණ්ඩපමං රූපං.	76
()	
‘ ම ’	
මිඤ්ඤානවිච්චිකො: සෙවෙඨී:	74
(බිම්මපද: මිඤ්ඤාන)	
මනෙන කුසලං කඨිරං	92, 96
()	
මනොපුබ්බඛිමං, බිම්මං	32, 204, 208
(බිම්මපද: යමක වග්ග)	
මමාසිනෙ පසංථ ඵෙද්ධමානෙ	10
(සුත්ත නිපාත: ගුහවිච්ඡ සුත්ත)	
‘ ය ’	
යථාපි කුමහකාරණං	10
(සුත්තනිපාත: සලල සුත්ත)	
යමෙකරතරිං පඨමං.	10, 18
(ජාතක - විසති නිපාත: අයොඝර ජාතක)	
යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡ	110
(සුත්ත නිපාත: පාරායන වග්ග)	
යමි න මායං වසති න මානො:	14, 18
(උදහ පාළි: හන්ද වග්ග)	
යං ව කාමසුඛං ලොකෙ	74, 78
(උදහ පාළි: මුච්චිඤ්ඤ වග්ග)	
යං පත්තං යං ව පත්තබ්බං.	72, 78
()	
යං නිසිද්ධං වලිතං.	30
()	
යසං සඤ්ඤා නිපාතෙන	92, 96
(විතුක්කභිගුත්තරෙ: පුඤ්ඤානිසන්ද වග්ග පඤ්ඤානිසන්දරෙ: මුණ්ඩරාජ වග්ග)	

යසා සෙසුපමං චිත්තං (උදන පාළි : මෙහිය වග්ග)	34
යසසිද්ධියානි සමථං ගතානි (බම්මපද : අරහත්ත වග්ග)	64
යසසිද්ධියානි සුභාවිතානි (සුත්ත නිපාත : සතිය සුත්ත)	70
යසාකායගතා සති ()	56
යසෙක්ඛං භාවිතං චිත්තං (උදන පාළි :)	240
යානි කරොති පුරිකො (ජාතක - දුත නිපාත : දිල නිද්දිය ජාතක)	62, 76
යානි සොතානි ලොකයම්භි (සුත්ත නිපාත - පරායන වග්ග : අජිත සුත්ත)	24, 110
යෙ ඵලං පටිපජ්ජනති ()	70
යෙ කෙවි භූතා භවිස්සන්ති (උදන පාළි : සොණ වග්ග)	72
යෙ කෙවි සොකා පරිදෙවිතානි, (උදන පාළි : පට්ටලිගාම වග්ග)	20
යෙ ච සංඛ්ඛාත බම්මාසෙ (අභිසමය සංයුත්ත : කල්යාණ ඛතිය වග්ග සුත්තනිපාත : පාරායන වග්ග)	110
යෙ ච සතිපට්ඨානා, ()	328
යෙ බම්මා, හෙතුප්පහවා, (විනය පිටක : මහාවග්ග පාළි)	16, 18
යෙපි ච සතිපට්ඨානා, ()	
යෙසං ච සුසමාරභා, (බම්මපද : පකිණ්ණක වග්ග)	
යෙ සතිපට්ඨානා - සමථො ච විපස්සනා කුසලමූලා, ()	328
යො අකුසලෙ සමුලෙති ()	328
යො කාමෙ පරිවජෙජ්ජති (සුත්තනිපාත : කාමසුත්ත)	60
යොගස්ස කාලං න නිවතතියා ච ()	122

ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභා සභාපතිවරයාගේ	114
(අධ්‍යක්ෂවරයාගේ : මහාචාර්ය)	
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභා සභාපතිවරයාගේ	328
()	
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභා සභාපතිවරයාගේ	22
(මාර්ගගත : දැනට නවීය වග)	
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභා සභාපතිවරයාගේ	64, 82
(ප්‍රධානවරයාගේ : උපාධ්‍ය වග)	
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභා සභාපතිවරයාගේ	114
(අධ්‍යක්ෂවරයාගේ : මහා චාර්ය)	

‘ ෮ ’

රූප. වේදිකා සංස්කෘතිය	70, 78
(මාර්ගගත : රජවග)	

‘ ෯ ’

‘ 10 ’

වචන, මනස, ව කමමුණා ව	70, 78
(සුභතනිපාත : සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත)	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	92
(බ්‍රහ්මපද : මහාචාර්ය)	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	80, 96
(බ්‍රහ්මපද : නිකායාචාර්ය)	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	118
()	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	126
()	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	4
()	
වචන, මනස, ව කමමුණා ව	328
()	

‘ 11 ’

සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත	12
(සුභතනිපාත : නිකායාචාර්ය සුභත)	
සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත	92
(ප්‍රධානවරයාගේ : ඉන්ද්‍රජිත් වග)	
සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත	58
(උද්‍යානපාලි : සංඝ වග)	
සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත	104
(වචන සංග්‍රහ : කාශ්‍යපගෝතම සුභත)	
සම්මාපරිබ්බාජනීය සුභත	56, 58, 76
(උද්‍යානපාලි : සංඝ වග)	

සටහි විසය සහසාංචි (ජාතක - චතුකක නිපාත : ලොහකුමහි ජාතක)	66, 76
සතං ආසි අසොසඛකු (මජ්ඣිම නිකාය : මාරතජ්ජනික සුත්ත මහා මොග්ගල්ලානචේර ශාථා)	12, 18
සතං චෙච් සහසාංචං ()	84, 96
සති කායගතා උපට්ඨිතා (උද්දනපාළි : නන්ද වග්ග)	22
සන්මතො සද්ද හද්දං (ගතති සංග්ගත : ඉන්ද්‍රක වග්ග)	94, 96
සතතිතා විග ඔමචො (දෙවතා සංග්ගත : සතති වග්ග)	64, 76
සභා චෙ නන්දිකා ආරා ()	92
සභා සති ච විජිතං ()	
සබ්බපාපස්ස අකරණං (ධම්මපද : බුද්ධ වග්ග දිග්ග නිකාය :)	72, 78
සබ්බං කුසල්ලං ()	828
සබ්බෙ ධම්මා අනතතාති (ධම්මපද : මග්ග වග්ග)	68, 68, 76
සබ්බෙ සත්තා මරිය්ණනති (කොසල් : සංග්ගත)	14, 18
සබ්බසං භාරානං ()	116
සමථො ච විපස්සනා ච ()	6
සයං කතෙන කමෙමන ()	26
සවනති සබ්බධි සොනා (සුත්ත නිපාත : පාරාගත වග්ග)	
සංකප්පෙති පරෙතො සො (සුත්තනිපාත : තිස්ස මෙතෙතස්ස සුත්ත)	12
සංඝෙ පසාදො ගස්ස'ති (පඤ්චකඛ්ඛුත්තර : චූඤ්ඤාජ වග්ග)	92
සාමං තෙන කුතො රාජ ()	10, 18

සඤ්ඤානාමානුකතමණිකා

පිටුවකිනං

		‘ අ ’	
අජන	—	—	18, 24, 108, 110, 112
ආනන්ද	—	—	— 10, 34, 58, 116
		‘ උ ’	
උපසිච්ච	—	—	16
		‘ ක ’	
කකුප්පගොථෙකා	—	—	104
		‘ ච ’	
චෙතං	—	—	104
		‘ න ’	
නිඛරුකො පටිබ්බාජකො	—	—	22
		‘ ද ’	
දුලහනෙමියානකාරො	—	—	24
දෙව්වානමිඤ්ඤං	—	—	72
		‘ න ’	
නන්දියො සකෙකා	—	—	60
		‘ ම ’	
මහානාමො සකෙකා	—	—	32, 64, 212
මොහ රාජ	—	—	60
		‘ ස ’	
සාරිපුත්තො	—	—	34, 104, 126

විශේෂපදනුකතමණිකා

පිටිබස		පිටිබස	
අකත සකතා,	284	අභිභූත පුබ්බං	34
අකරණීයානී	74	අභිවිතනනි	84
අකිරිතං	54	අභිබොනවාරිතං	12
අකුසල කම්ම පථං	252	අතුලං	90
අකුසල මූලං	30, 52, 194, 318	අත්ථකතසා	16
අකුසලා ධම්මා	100	අත්ථපටිසංවේදී	4
අකුසල පනෙක,	158	අත්ථපුත්තෙතන	8
අභයං	312	අත්ථානුපට්ඨතනී	112
අභයගම්මානි	64	අභිං	60
අභයානි	74	අද්දසාධිධානං	60
අභිභූලියො	104	අධිවිච්ඡාදනා දිට්ඨි	54
අභිකුසො	6	අධිධානං	198, 284
අර්ඛතත පසාදො	210	අධිපාසො	62
අර්ඛතතරතො	90	අධිමතො	102
අර්ඛතත සංයෝජනං	194	අධිමුතො	48
අර්ඛතත චන්ද්‍රිකො	112	අධිසතතවේදි	98
අර්ඛතතං ගොතීසො		අධිපාටිකධිති	260
මහසිකාරො	2	අනතතවේදි	178
අර්ඛතතා තණතා	202	අනපාසිති	32
අඤ්ඤාතාච්ඡේදං	88	අනතිලාපනං	88
අඤ්ඤාථං	100	අනපෙක්ඛිතො	34
අඤ්ඤාණ නිරෝධො	296	අනතතසඤ්ඤා	6, 164
අඤ්ඤාණ මූලපභවං	24	අනමතතතංසාරං	84
අඤ්ඤාණං	258	අනානුපයසී	34
අඤ්ඤාච්ඡේදං	88, 138	අනාච්ච ලක්ඛණං	214
අධිභිතසම්මතනානි	206	අනියතො	44
අධිභිතිකො මණ්ණො	148	අනිධා විපාකං	246
අධිමිච්ඡතනානි	138, 262	අනිධිසඤ්ඤා	6, 164
අධිවිධෙ සුතත සබ්බපෙ	56	අනිමිතං	330
අධිථාරක මූලපදං	4, 6	අනිච්ඡිත සරීරං	130
අධිථාරකධාතුයො	146	අනිසාධං	36
අණ්ඩගතා	274	අනිවේසනො	20
අත්තවාද්දපාදනං	118, 310	අනුඤ්ඤාතං	33
අත්තසඤ්ඤා	6, 284, 326	අනුපුබ්බ සංඝාපතනියො	174
අත්තසම්මං පණ්ඩි	116	අනුඤ්ඤාතවිම සුතතං	104
අත්තානුදිට්ඨිං	60	අනුමිතිතබ්බං	80
අභිගණනනො	40	අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු	8, 110, 160, 174

	පිටිවිකිකා
අනුසංහිතං	36
අනුසංහිතං සමුහකානං	110
අනුසංහිතං මි	286, 288
අනුසංහිතං	104
අනුසංහිතං	90
අනුසංහිතං	88
අනුසංහිතං	34
අනුසංහිතං	20
අනුසංහිතං	50, 104
අනුසංහිතං	104
අනුසංහිතං	112
අනුසංහිතං	156
අනුසංහිතං	62, 64
අනුසංහිතං	68
අනුසංහිතං	98, 100
අනුසංහිතං	98
අනුසංහිතං	34
අනුසංහිතං	214
අනුසංහිතං	138
අනුසංහිතං	164
අනුසංහිතං	320
අනුසංහිතං	246
අනුසංහිතං	10
අනුසංහිතං	34, 222
අනුසංහිතං	66
අනුසංහිතං	86
අනුසංහිතං	228
අනුසංහිතං	12
අනුසංහිතං	312
අනුසංහිතං	24
අනුසංහිතං	52
අනුසංහිතං	170
අනුසංහිතං	8
අනුසංහිතං	188
අනුසංහිතං	274
අනුසංහිතං	84
අනුසංහිතං	2
අනුසංහිතං	10
අනුසංහිතං	90
අනුසංහිතං	236
අනුසංහිතං	10
අනුසංහිතං	66
අනුසංහිතං	12
අනුසංහිතං	278

	පිටිවිකිකා
අරහතං	238
අරහතං බලමා	286
අරහතං බලමා	98, 234
අරහතං සිලං	24
අරහතං	92
අරහතං බලමා	8, 98, 100
අරහතං බලමා විනයං	308
අරහතං මහා බලමා	98
අරහතං මහා බලමා	296
අරහතං මහා බලමා	68
අරහතං මහා බලමා	224
අරහතං මහා බලමා	4
අරහතං	12
අරහතං	150
අරහතං බලමා	70, 168
අරහතං විපාක සමුහකා	140
අරහතං විපාක	58, 80, 232, 234
අරහතං මහා බලමා	90
අරහතං මහා බලමා	52
අරහතං මහා බලමා	142
අරහතං මහා බලමා	88
අරහතං මහා බලමා	2
අරහතං මහා බලමා	228
අරහතං මහා බලමා	48
අරහතං මහා බලමා	96
අරහතං මහා බලමා	100
අරහතං මහා බලමා	90
අරහතං මහා බලමා	140
අරහතං මහා බලමා	288
අරහතං මහා බලමා	54
අරහතං මහා බලමා	32
අරහතං මහා බලමා	16
අරහතං මහා බලමා	164, 326
අරහතං මහා බලමා	2
අරහතං මහා බලමා	298
අරහතං මහා බලමා	32, 104
අරහතං මහා බලමා	118, 158, 270, 322
අරහතං මහා බලමා	326
	අං
අරහතං මහා බලමා	140
අරහතං මහා බලමා	54
අරහතං මහා බලමා	58, 72

පිටුවකින

ආදානසා	62
ආදිනවා	190
ආදිනවානුපසානා	16, 298
ආභිපතෙයාහුමි	50
ආනනනරියං සමාධිං	54
ආනනනරිය සමනනාගතං	104
ආයනනනෙතො	148
ආයසං	34
ආරභවිතියං	304
ආරමමණං	274
ආරමාධානු	50
ආලොකසහාගානි	8
ආවටො	4, 122
ආවටො කාරො	196, 234
ආවි	56, 58
ආසජ්ජ	34, 94
ආසනනි	10
ආසවකකෙයා	50
ආසවා සත්ත	100
ආසාටිකං	24

ඉ

ඉන්ද්‍රතනාය	88
ඉතිවුත්තකං	8
ඉතිපාටිතිරෙන	104
ඉන්ද්‍රිය භාවනං	248
ඉන්ද්‍රිය හුමි	6
ඉන්ද්‍රිය පරොපරියං	104
ඉන්ද්‍රියබල වෙමත්තකුණං	104
ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨානානි	94
ඉන්ද්‍රියානි - පඤ්ච	96
ඉන්ද්‍රියො භරණො	198
ඉරියං	110

උ

උකකා	12
උග්ගවිතකුණු	222, 316
උචෙත්ඤවාදී	308
උචෙත්ඤ දිට්ඨියා	220
උජ්ඣුතං දසානං	92
උත්තරිමනුසාධමමා	4
උත්තානිකිරියා	2
උත්තරාරණියා	2

පිටුවකින

උදකපපන සුත්තං	10
උභිං භාගියං	100, 104, 174, 224
උදයබ්බයං	54
උදුහු	104
උපක වණ්ඤාලං	244
උපසමාභිට්ඨානං	300
උපකකිලෙසො	54
උපසට්ඨානං	142
උපච්චිතං	36
උපජ්චමානො	72
උපච්චාරො	318
උපච්ච	58
උපපරිකම්පිතබ්බං	98, 102
උපපරිකම්පා	62
උපනිසාය සම්පදා	26
උපනිසා	188
උපසංඝායකී	94
උපාදානං	130, 150
උපායංසො	10
උපෙකකාසනි පාරිසුද්ධිං	184
උපෙකකිකො	244
උභයමනනරෙන	26

ඵ

ඵකත්තනා	134
ඵකාදස සිලමූලකා	166
ඵකබ්ඪ්	42
ඵකංසඛාසකරණීයො	294

ඬ

ඬසා	68, 272, 312
ඬතරණො	4, 128, 132, 198, 202, 226, 288
ඬධිසො	104, 222
ඬමට්ඨො	64
ඬරමාගිකානං	54, 104
ඬරිමං	74
ඬභාරිනං	34

භ

භපණො	12
භබ්බිඛකාරො	64
භරණීයානි	74
භම්මසමාදානානං	104

	පිටුව
කම්පන	92
කම්පනය	48, 90
කම්පනය	12
කම්පන ජනිත	192
කම්පන ජනිතය	22, 114, 266
කම්පනය	80
කම්පනය	62
කම්පනය	222
කම්පනය	12
කම්පනය	96
කම්පනය	50
කම්පනය	194
කම්පනය	92
කම්පනය	90
කම්පනය	24, 120
කම්පනය	8
කම්පනය	124, 242
කම්පනය	68
කම්පනය	62
කම්පනය	80
කම්පනය	6
කම්පනය	124
කම්පනය	62
කම්පනය	20
කම්පනය	32
කම්පනය	88
කම්පනය	60
කම්පනය	8, 160, 194, 210, 214
කම්පනය	34
කම්පනය	250
කම්පනය	42
බ	
බ	104
බ	88
බ	70
බ	24
බ	32
භ	
භ	62
භ	272
භ	266

	පිටුව
භ	274
භ	84
භ	8
භ	22
භ	22, 102
භ	72
භ	72
ච	
ච	62
ච	64
ච	314
ච	6, 16, 50, 148, 230
ච	180
ච	14, 124
ච	282
ච	152, 280
ච	256
ච	166
ච	200
ච	230
ච	230
ච	114
ච	4, 120, 122
ච	12
ච	58, 112, 238, 242
ච	50, 314
ච	8
ච	212
ච	124
ච	252
ච	182
ච	2
ච	26
ච	36
ච	100
ච	42
ච	20, 24, 50
ච	104
ච	58
ච	12
ච	142
ච	20, 276

	පිටිවැඩකා
ජංගමාධි	50
ජවං	58
ජ	
ජටං	58
ජයාභිලෙපනං	18, 108
ජරා	152
ජාති	152
ජාතිමරණසම්භවො	62
ජාතිමරණසංඛයො	62, 88
ජාලසංකල්පනා	32
ජිහ්වණකොඤ්චා	10
ජෝතිරජායනො	34, 258
කානකොසලං	192
කාන පාරමිතා	194
කානපටිගාමී	190
කානගුමි	186
කානඛ්‍ය ධම්මතා	186
කාන විශේෂා	188
කාන සම්මාරා	188
ඤ	
ඤාණපටිලාභො	304
ධ	
ධපනා	102
ධපතීයො	108
ධානසො	104
ත	
තජ්ජාති	82
තණ්හාවරිතා	310
තණ්හාසංකිලෙසො	52
තණ්හාකායා	110
තදුට්ඨාය	66
තථාගතඛලං	46
තමපරායනො	34, 264
තමෝ	258
තයො විහාරා	176
තයො ගිලානා	10
තාදිනො	64
තිකඛිඤ්ඤො	40, 310
තිබ්බරාගස්ස	80
තිමිරරූපකා	22
තිප්පකම්මො	6

	පිටිවැඩකා
තිප්පකම්මො නායො	316, 320
තිස්සො පඤ්ඤා	94, 320
තිස්සො මාරධිවරො	10
තිණ්ණි අකුසලමූලාති	152
තිණ්ණිච්චරිතාති	10
තුලා	90
ඨ	
ඨාවරාති - චතතාරි	8
ථිනං	176
ද	
දණ්ඩනිරොධො	136
දදනො	38
දසවිඤ්ඤා කිලෙසා	268
දසපටිවිඛිකා	28
දසමං තථාගතඛලං	50
දස්සනභාසීයං	52, 104
දස්සනගුමි	172
දස්සනෙන පභාතඛිබ්බං	100
දලනනෙමීයානකාරො	24
දුනම්භිකං	80
දුනුපපතතීයො	10
දුරාජං	34
දිශාලොකනො	312
දිශාලොචනො	6, 326
දිශාචිලොකනා	314
දිට්ඨධම්ම සුඛ විහාරං	242, 248
දිට්ඨිචරිතා	310
දිට්ඨිරාගො	100
දිට්ඨිකුට්ඨානං	50
දිඤ්ඤන විහාරෙන	178
දුක්ඛකතම්මකාරි	82
දුක්ඛං	2, 6, 8
දුක්ඛසමුදයො	6
දුක්ඛධෙව්‍යා	178
දුක්ඛදුක්ඛතා	318
දුක්ඛදුක්ඛතා ලක්ඛණො	8, 106
දුක්ඛ සංඤ්ඤා	164
දුක්ඛවේදනීයෙන	64
දුක්ඛ නිරොධගාමිනී පටිපදා	6
දුග්ගතිතං	102
දුට්ඨරිතාති	52, 64
දුට්ඨිතතිතවිනති	82
දුග්ගං	74

	පිටුවකින
දුඛාසිතහාසි	82
දුච්චො පටිච්චසමුප්පාදො	132
දුච්චො හෙතු	2
දුච්චො	82
දෙසනා	4
දෙසනා හාරො	196, 294
දෙසනා බිප්පායො	122
දෙසනානුරූපං	102
දො බම්මො	160
දො රොගා සත්තානං	160
දො හෙසජ්ජාති	160
දොමුල කිලෙසා	154
දො'ම් ගිකඛචෙ විමුත්ථියො	14
දාදස විපල්ලාසො	156
දාදසායතනානි	148
දොමනස්සං	82
දොසො අකුසල මූලං	154

බ

බතා	38
බම්මකායො	250
බම්මකෙඛතනං	128
බම්මකුසලො	120
බම්මචකකං	8
බම්මචරියා	60
බම්මචාරි	58, 218
බම්ම බාහු	130, 288, 304
බම්මපඤ්ඤානති	86
බම්මපදානි	70
බම්මවිපස්සනා	158
බම්මවිවය සලොප්ඤ්ඤා	134, 158

බම්මසඤ්ඤා	164
බම්මරාගෙන	292
බම්මානුපස්සනා	124
බම්මානුසාරි	40, 54, 290
බම්මායතනං	130
බම්මා දිට්ඨානං	32, 118
බම්මානුබම්මපටිපතති	322
බම්මපසංහිතං	22
බාහුඅනෙතා	146

න

නාසිකා දිට්ඨි	54
නායං	70

පිටුවකින

නායවිජාරොන	32
නාදියාවටො	6
නාමරූපං	150
නිකම්මනං	84
නිච්චසඤ්ඤා	326
නිපකො	58
නිදොසො	52
නිසානො	102, 130
නිසානුනො	80, 102
නිරුතති කොසල්ලං	120
නිබ්බානනිත්තො	74
නිබ්බවතාමිති	68, 88
නිබ්බවතාසියො	32, 50, 56, 234, 278
නිග්ගොසං	12
නිජ්ඣානකනානියං	214
නිට්ඨො	18
නිසායං	26
නිසිඛසං	26
නිරූපධි	72
නිවාරණං	24
නිවිට්ඨා	12
නියානසං	4
නිරොධො	2, 8
නිරොධ සමාපතති	174
නියානික ලක්ඛණො	8
නෙකම්මබාහු	48
නෙකම්ම විතකෙකා	228
නෙතති	4
නෙයො	40, 42, 316

ප

පකපටිතං	36
පකිණ්ණක නිදොසො	28
පග්ගහ නිමිත්තං	320
පජ්ජපටිතං	24
පජ්ජානො	104
පඤ්ඤා	164
පඤ්ඤා නායං	4, 6
පඤ්ඤා දිට්ඨියො	168
පඤ්ඤාබ්හිතං	230
පඤ්ඤාකම්මානා	146, 156, 172
පඤ්ඤාකාම ශුචිකො	114

පිටපිඩකා	
පඤ්ච ප්‍රබල නිමිත්තානි	10
පඤ්ච විමුක්තායතනානි	26
පඤ්චුපාදනකවනි	8
පඤ්ඤානි	204
පඤ්ඤානි භාරො	128, 218,
	226, 264
පඤ්ඤාබලං	218
පඤ්ඤාකවනේ	150, 304, 320
පඤ්ඤාභාවනා	58, 112
පඤ්ඤාධිවෘත්තං	314
පඤ්ඤාවිමුක්තා	20, 24, 50, 160
	230, 324
පඤ්ඤාවේමනනං	56
පඤ්ඤාදිප්‍රියං	136, 264
පඤ්ඤාදිප්‍රියෙත	54, 128
පටිබ්‍රුහෝ	12
පටිච්ච සමුප්පාදෙසු	123, 278
පටිසංචිතිබ්‍රහ්මනනාලකාණේ	8
පටිපුච්ඡ, බ්‍යාකරණීයො	108
පණීතාසු ගතීසු	262
පතනං - පතනබ්බං	72, 78
පතිවෘත්තවේදන	140
පතිසංචනා	100
පතිරූපදෙස වාසො	116, 166, 236
පදවෘත්තො	4, 116, 118, 206
පනුණ්ණකොඩො	14
පමනතවච්චනා	32
පමුච්චා	12
පමොහනං	68
පරමපර හෙතු	136
පරමපර පච්චයො	102
පරතත්තානං	50
පරමපරාය	98
පරවචනං	32
පරතො කොසො	2, 4, 292
පරිලාභො	318
පරිබලපේ	64
පරිභානධම්මො	42
පරිපාකලකාණං	8
පරික්ඛාරෙසු	198, 204, 242
පරික්ඛාරො භාරො	142, 226
පරිඤ්ඤා	146
පරිනිබ්බුතො	8
පරිවිතතනො	4, 202, 288

පිටපිඩකා	
පරිශෝභානං	102
පරිවිබ්ඞා	28
පරිසංගතො	84
පරෙතං	36
පලලලෙ	10
පසන්නතෙතො	66
පසාදා	26
පාණමනිපානෙති	82
පාතුභාවලකාණං	8, 106
පාපකං	58
පාපමිත්තතා	266
පාපකාරී	62
පාමොජ්ජපඤ්ඤානිසං	296, 304
පාරගතො	290
පාරිමං	74
පාරිච්ඡිත්තකො	60
පාරිසුද්ධියො තිස්සො	92
පිටක සම්පදනෙන	98
පිඨිමනො	60
පියවිප්පයොගො	10
පුග්ගලපරොපරියං	104
පුග්ගල පඤ්ඤානිසං	198
පුඤ්ඤාකිරියං	80
පුත්තිමං	72
පුත්තබ්බො	20, 84, 274
පොනොහවිකා	138, 140
පුබ්බයොගහිමිත්තාගතො	56
පුබ්බයොගහානියො	56
පුබ්බාපරසො	98
පුබ්බාකොට්ඨි	308
පුබ්බකත පුඤ්ඤානං	166
පුබ්බනිවාසඤ්ඤාණං	50
පුරාණකාය රාජධානියා	62
පුරිසතො	226
පුරො	98
පුත්තිකාවො	74
ඵ	
ඵසා පරෙතො	36
ඵසායතනෙසු	22
ඵසායතනිකා - නිරයා	66
ඵණපිණේ	68

පිටපිඛනා

පිටපිඛනා

බ	
බබ්බජ.	34
බලධාතු	48
බභි ජට.	112
බහුසුත.	29, 38, 164, 292
බහුසිතො	52
බාරාණසිය.	6
බාලකඛණාති	82
බාලීසිකොපමසුතන.	64
බාවිසති ඉන්ද්‍රියාති	132
බාහිර වජ්‍රකො	112
බාහුසවේන	224
බුද්ධානුස්සය	212
බුබ්බුලො	68
බාහුසුත පුපුතෙතන	8
බාහුසුත.	16, 28, 100
බුහමවරිය.	70
බුහමවරිය ඵලාති	70
බුහමවරියෙසසනාය	294
බුහා	66

භ

භවතණනා	18, 28, 36
භවතෙතති	24
භවරාග	276
භවසතෙතා	86
භවච්ඡිකොතා	64
භාවසෙසුසුත	32
භාවනා	188
භාවනාභාසිය.	50, 104
භාවනාය භූමි	100
භාවනා පභාසබ්බාති	54
භියොසා	80
භුතා	72
භුතරත.	36

ම

මකකටොපමිත්‍යාය	142
මකො	2, 8
මතකසුද්දනා	86
මාතාපිතු සමභව.	242
මනාප සසුද්දනති	128
මනුස්සගාහො	74

මනොකම්මාබ්ධාන.	92
මනො සුවරිත.	214
මනොරමා	62
මනොජව.	206
මණ්ඩුකේලෙසු	34
මධුර.	62
මනොදුච්චිතාති	52
මනොපුබ්බිභිමා	32, 204
මනොවිසුද්ධාන ධාතු	218
මමඛිකාර	118, 270, 322
මමාසිතෙ	10
මමිඛිකාරො	158
මරණ.	152
මහාපදෙසෙ	100
මහාපුරිසස්ස	62
මහානාම	212
මහාසමකො	16
මිච්ඡත්තාති	28, 30, 52
මිච්ඡත්තනීයතො	44, 46
මිඤ්ඤා	176
මුද්දිසුයො	40, 310
මුද්දමජ්ඣාගිමත්තනායපි	304
මෙත්තායති	86
මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති	86
මොහො අකුසලමූල.	154

ය

යථාතිද්ධිඛං	84
යථාකුතං	104
යුත්ති භාරො	116
යොගාවචරො	150
යොනිකොමනසිකාරො	2, 4, 220

ර

රකඛණ භබ්බො	42
රජනීයෙසු	34
රජනිණණ.	72
රකො	56, 58
රාගවරිතා	268
රාගවරිතා	20
රාජාපරාධික.	82
රූපසුද්දනා	22
රූපධාතු	150

පිටිබිංකා

රූපරාගො	54
රූපං අත්තතො කම්පුපයාති	52
රූපසංකේතයා	278

C

ලක්කණො	4, 194, 234
ලක්කණනිදේශො	8
ලක්කණො භාරො	200
ලාභාලාභ අවර්තකෙසු	62
ලාලපන ලක්කණො	8
ලොකිකං	32
ලොකාමිසං	14
ලොකියං සිලං	116
ලොකුතතරං	32
ලොකුතතරං සිලං	116
ලොහො අකුසලමූලං	154

ච

චචනාසෝ	226
චාචාකම්මාධිවර්තනං	92
චාචා චජ්ඣකං	8
චාදපථා	16
චාශනා	32, 34
චාශනාභාසියං	52, 296
චිකඛිණො	20
චිතතසෙනසෙ	2
චිචයො	4, 108, 200, 222, 232
චිචාරො	182
චිචිච්ඡා	168, 176, 200
චිචිච්ඡනබ්බං	100
චිචිච්ඡනං	54
චිජ්ජපාදා	296
චිඤ්ඤාණං	150
චිඤ්ඤාණවර්තී	276
චිඤ්ඤාණනිරොධ	278
චිඤ්ඤාණවිජං	140
චිතකෙකා	180, 182
චිතීබ්බානං	46
චිතොදනා	100
චිපරිතතාපභා	28
චිපරිණාම දුක්ඛං	318
චිපරිණාම දුක්ඛතාය	106
චිපඤ්චිතඤ්ඤා	222, 316

පිටිබිංකා

චිපලාසො	23, 30, 138, 154, 194, 310
චිපාක කම්මං	32
චිතම්	36
චිග්ගති	234
චිතකති භාරො	202, 288
චිග්ග චිග්ගාකරණිමයං	108
චිග්ගචිග්ගාණ දසකං	26
චිග්ගාණානාති	36, 232
චිමොකම්මිචාති	50
චිරිස සමාති	50
චිරිසිඤ්ඤං	164, 228
චිරිස සමෙචිඤ්ඤා	232
චිරිසිඤ්ඤා 'ධිවර්තනං	94
චිච්චං	252
චිචරණං	2
චිචාද ලක්කණො	156
චිචිච්ඡා	18
චිරූපරූපෙන	62, 64
චිතතතිකං	60
චිතම ලොහො	114
චිග්ගචිග්ගා මග්ගං	116
චිතසතතාසියං ක්කානා	184
චිග්ගා චිතකෙකා	318
චිතරාගො	224
චිතරාග භූමි	172
චිමාණා	106
චිමාණා සමාති	50
චිමාසිතබ්බා	98
චෙදනාකම්මාණා	146
චෙදනානු පසානා	124
චෙමතතතං	102, 134, 204, 304
චෙච්චනං	196, 226, 256
චෙරාති	64, 82
චෙච්චනො භාරො	126
චෙයාකරණං	8, 68, 102
චොදුතං	50
චොරොපෙයා	82

ස

සක චචනං	32
සකදුගාමි	172
සකකායභූමියා	54, 168, 220
සකකාය නිරොධගාමිණි	294

පිටපතිකා

සකකාස සමුදගතාමිති	126
සකිකා	22
සච්චානුසන්ති	2, 4
සච්චානුලොමො කොසො	2, 4
සචිත්තපටිගොදපනං	72, 120
සජ්ජ	64
සඤ්ඤ විපල්ලාසං	280
සත්ත ධනාති	216
සත්තකිංසබොධිපක්කිකාධම්මො	148
සත්තබොජ්ඣකිකා	148
සත්තමං තථාගතඛලං	50
සත්තවිස ආකාරෙ	56
සත්තහඬෙහි සමන්තාගතො	58
සත්තා	68
සත්තාදිවිචාරං	32, 118
සති	164
සතිමිතො	94
සති දෙවාරිකො	110
සතිවොදනං	56
සති සම්පජ්ඣෙඤ්ඤාන	182
සත්ථාරො	74
සත්ථාසාසනකාරකා	70
සත්ථා පටිගාමිනං	212
සත්ථාම සම්මං	322
සත්ථානුසාරි	40, 54, 290
සත්ථානුසාරිනො	308
සත්ථා	86, 164
සත්ථාසානං	2
සත්තාපජානො	36, 284
සප්පුරිස සංගෙවො	116
සබ්බධි	34
සබ්බ බොධි	174
සබ්බකිසාසො	314
සහසානො	82
සමත්තනිගතො	44, 46
සමච්චිතං	
සමනනතර පච්චිගො	102, 136
සමප් විදානනං සුගතභි	172
සමපො	158
සමනොසමානො	98
සමසිසි	42
සමයනිද්දොසො	268
සමාධි	50, 164, 330
සමාධි තයො	94

පිටපතිකා

සමාධිකකිකං	320
සමාධි භාවිනං	238
සමාරොපනො	198, 204, 212, 226
සමාසිනො	60
සමාරුලො	82
සමාරොපනො භාරො	4, 142
සමාදිවිතිය උපපාදා	2
සම්මප්පාධානං	96
සම්මත්තාති	88
සම්පායසාසනි	8
සම්මවෙසිනො	274
සමුදගො	2
සමුද්දපරමං	72
සමුදනිතො	28
සමොසරණං	28
සරාගො වෙතනං	130
සලලවිදො	12
සසානං	308
සහසවාරිසමයං	172
සලාගතනං	24
සංකප්පනං	272
සංඛත ලක්ඛණං	318
සංකිලෙසො	34, 40, 108
සංකිලෙසභාසිතං	32, 38, 52, 98
	104, 266
සංකිලෙසපටිපනෙධා	100
සංඛත ලක්ඛණාති	106
සංඛාරා	138
සංඛාරකකිකා	146
සංවේනනිගං සුත්තං	24
සංයමනො	38
සංගොජනං	18
සංගොජනියං	18
සංගොජනියොසු ධම්මෙසු	16
සංවරො	74
සංගොජනසබ්බසත්තං	14
සංවරණං	102
සංසාරෙන සුඛි	54
සංසාර ගාමිනො	114
සාමඤ්ඤං	62
සාමුක්කංසිකාස	298
සාසනං	52
සාසනපටිචාරං	32, 106

	පිටුවකින
සිලබන්ත.	54
සිලබන්ත පරාමාසො	170
සිහවිකතිලිතො	6, 310, 324
සුකෙබකවෙඨ	2
සුඛභාසිතා ධම්මා	316
සුඛවෙදනීයෙන කමෙත	64
සුබ්බම කිලෙසානං	293
සුචරිතානි	70, 90
සුඤ්ඤතො	60
සුඤ්ඤතං	320
සුඤ්ඤවෙඨා	176
සුතධම්මස්ස	65
සුතමසි පඤ්ඤා	2, 232
සුතතං	8, 100
සුතතං - පඤ්ඤවිධං	104
සුතතසංඛතරො	104
සුතතවිච්ඡෙයා	98, 104
සුතතාදිට්ඨානෙ	102, 106
සුදනතා	64
සුභාසිතං	92
සුභාසුපසයිතො	80
සුමුඛො	66

	පිටුවකින
සුසංවුතං	86
සෙකඛසිලං	214, 232
සෙලුපමං	34, 236
සෙලං පබ්බතං	86
සෙසානුසො	104
සොකපරිදෙවො	20
සොනානි	110
සොනානුධනෙසු	38
සොධනො	290, 226
සොපාදිසෙස නිබ්බාණධාතු	174, 286
සොමනස්සිඤ්ඤං	210
සොමුස භාරා	4, 106
හ	
හානභාසිතං කුතං	184
හාරකම්පාකස්ස	56
හාරවිච්ඡෙයා	106
හිමවිතතං	58
හිතපණ්ණිතතා	28
හුරං	26
හෙතුපපහව්	16
හෙතුසො	104